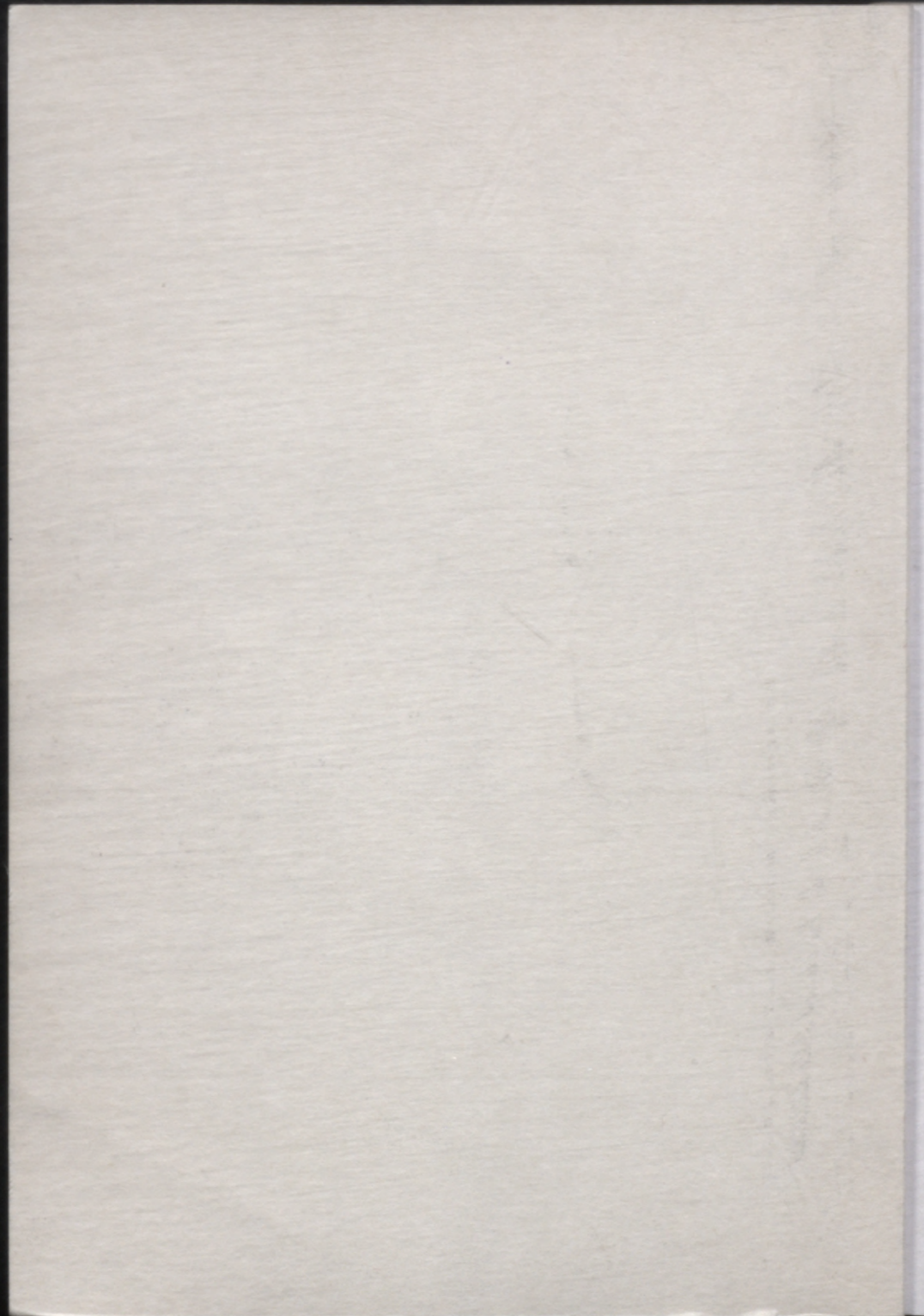

Ruta Avotiņa

Madonas rajons

**Kalni. Upes. Ezeri. Purvi. Meži.
Ģeogrāfiska vietvārdu vārdnīca**

99-3
L 120

Latvijas Universitāte
DABUĻIŠKA

L
91

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
ĢZZF Reģionālās ģeogrāfijas un toponīmikas zinātniskā laboratorija

LR VZD Nacionālais mērniecības centrs
Kartogrāfijas daļa

Ruta Avotiņa

MADONAS RAJONS

Kalni. Upes. Ezeri. Purvi. Meži.

Ģeogrāfiska vietvārdu vārdnīca

Rīga 1999

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

~~99-1.685~~

030404779

Grāmata izdota ar
Atklātā sabiedriskā fonda
TĒVZEME
finansiālu atbalstu

UDK 914.743:811.174(038)

Av 725

Vāka noformējums: Pauls Zabarovskis

Vāka 1. lpp: Gunta Eniņa foto - Skats no Gaiziņkalna uz Viešūru

Grāmatā "Madonas rajons. Kalni. Upes. Ezeri. Purvi. Meži. Ģeogrāfiska vietvārdu vārdnīca" pirmo reizi apkopoti Madonas rajona dabas objektu nosaukumi. Liela daļa no tiem pierakstīti un precizēti vietvārdu vākšanas ekspedīcijās astoņdesmitajos gados un Latvijas satelītkartes M 1:50 000 gatavošanas laikā 1995.-1996. g. Salīdzināšanai izmantota literatūra un kartes. Izvēloties dabas objektu pamatnosaukumus, veikta rajona āru vārdu standartizācija, kas nepieciešama vienotas ģeogrāfisko nosaukumu sistēmas izveidei. Vārdnīcai līdz ar to ir informatīva, rekomendējoši normatīva un kultūrvēsturiska darba raksturs. Tā paredzēta dažādu nozaru speciālistiem, kuri saskaras ar Madonas rajona dabu, saimniecību, kultūrvēsturi - izdevniecību, preses un informācijas dienestu u.c. rajona iestāžu darbiniekiem, kartogrāfisko izdevumu gatavotājiem, skolotājiem, skolēniem, novadpētniekiem un visiem, kurus interesē novada ģeogrāfija, vēsture, kultūra.

© Ruta Avotiņa, 1999

© LU Reģionālās ģeogrāfijas un toponīmikas zinātniskā laboratorija, VZD
NMC Kartogrāfijas daļa, 1999

ISBN 9984-631-01-X

SATURS

	lpp.
IEVADS	4
1. DAĻA	
Vārdnīcas saturs un uzbūve	11
Saīsinājumi un apzīmējumi	15
Rajona fiziogēogrāfiskās īpatnības	18
Dabas aizsardzība	32
Arheoloģijas pieminekļi	39
2. DAĻA	
Reljefa formas	41
Ūdenstecešas	103
Ūdenstilpes	140
Purvi un pļavas	181
Meži	201
Izmantotā literatūra un avoti	210
Teicēji	217
Резюме	221
Summary	221
PIELIKUMS: Madonas rajona arheoloģijas pieminekļu saraksts	222

IEVADS

Ģeogrāfiskie nosaukumi jeb vietvārdi, ko svešvārdā sauc par toponīmiem (no grieķu *tópos* - vieta, apvidus un *ónoma* - vārds), ir dažādu zemes virsas objektu - apdzīvotu vietu, teritoriālu vienību, fiziogēogrāfisku, saimniecisku un kultūrvēsturisku reāliju - nosaukumi (*Madona, Aronas pagasts, Gaiziņkalns, Cēsaines stacija, Sāvienas pilskalns*). Katram objektam ir sava atrašanās vieta, sava adrese, kuras funkcijas sekmīgi veic tā ģeogrāfiskais nosaukums. Ar toponīmu palīdzību atšķiram vienu reāliju no citām līdzīgām un identificējam to. Bez nosaukuma jeb vietvārda palīdzības pats ģeogrāfiskais objekts nevar "iziet pasaulē". Tā tas ilgu laiku ir noticis, piemēram, ar otro Latvijas augstāko virsotni *Sirdskalnu*. Šis kalns Vestienas pagastā ir pastāvējis visu laiku, taču tikai pēc tam, kad ģeogrāfs V.Zelčs noskaidroja tā nosaukumu, visa Latvija uzzināja, ka otrā augstākā virsotne aiz *Gaiziņkalna* ir *Sirdskalns*.

Vietvārdu mūžs ir garš. Tie radušies dažādos laikmetos, un to saturs atspoguļo dažādas vēsturiskas parādības (*Nāves ieleja* - sīvu cīņu vieta II Pasaules karā, *Dvēseļu kalns* - daudz kritušo I Pasaules karā), dabas īpatnības (*Nesaļa* - no avotiem iztekoša upīte, kura arī ziemā neaizsalst). Daudzu kalnu nosaukumi ir kļuvuši par savdabīgiem pieminekļiem to tuvumā bijušajām mājām, kuru nosaukumus kalni ir pārmantojuši. Par *Dzirnavu grāvi* vai *Dzirnupīti* noteikti sauc tādu ūdensteci, uz kuras kādreiz ir bijušas dzirnavas.

Madonas rajona novadpētnieks Jānis Krūmiņš saka, ka apkārtnē bez vietu vārdiem liekas svešāka, drūmāka, it kā nedraudzīga. Mīlam to, ko pazīstam. Par iepazītu un tuvu varēsīm saukt tikai to apkārtni, kur vārdā varam saukt katru gravu, katru meža skupsnu.

Āru vārdi jeb dabas objektu nosaukumi ir visvairāk aizmirstībai nolemtā vietvārdu grupa. Daudzi no tiem nav fiksēti rakstos, nav nekad atzīmēti kartēs un plānos, bet mutvārdos nodoti no paaudzes uz paaudzi. Ja pārtrūkst dabīgā paaudžu saskare, pazūd arī vietu nosaukumi.

Pirmais un pagaidām vienīgais visu Madonas rajona teritoriju aptverošais publicētais vietvārdu krājums ir izcilā latviešu valodnieka profesora Jāņa Endzelīna 1922. gadā izdotā grāmata "Latvijas vietu vārdi. I daļa. Vidzemes vārdi." 1925. gadā publicēta II daļa "Kurzemes un Latgales vārdi", kurā ir ziņas par tiem Madonas rajona pagastiem, kas piederējuši Latgalei. Šajās vārdnīcās galvenokārt atrodami apdzīvoto vietu - viensētu, muižu, ciemu, pagasta daļu nosaukumi. Pavisam nedaudz ir āru vārdu. Nosaukumi sakārtoti pa toreizējiem apriņķiem un pagastiem. Pašreizējais Madonas rajons toreiz ietilpa 2 apriņķos: Cēsu (Bērzaunes, Bučauskas (daļa), Cescvaines, Dzelzavas, Ērgļu, Grašu, Grostonas, Jumurdas, Kalsnavas, Katriņas, Kārdzabas, Kraukļu, Kusas, Lazdonas, Liepkalna Ozolu, Liezēres, Lubānas, Lubejas, Ļaudonas, Mārcienas, Meirānu, Mēdzūlas, Patkules, Praulienas, Saikavas, Sarkanmuižas, Sausnējas, Sāvienas, Ļaudonas-Odzienas, Oļu un Apaltienas [Oļu], Vestienas, Vējavas pagasts) un Rēzeknes apr. (Barkavas, Stirnienes (daļa), Varakļānu pagasts). Nedaudzie upju nosaukumi ir sakārtoti pa baseiniem un doti vārdnīcas beigās. Abas minētās vietvārdu vārdnīcas ir publicētas atkārtoti 1981. gadā, ietverot tās J. Endzelīna darbu izlases 4. sējumā.¹ Vairumā gadījumu vietvārdi pārveidoti literārajā valodā, un tikai tad, kad literārā forma nebija zināma, vietvārdi ir tā sauktajā pieraksta formā, t.i., izloksnē.

Visplašākā Latvijas vietvārdu kartotēka ir Latvijas Universitātes (līdz 1997. gadam - Zinātņu akadēmijas) Latviešu valodas institūtā. Šeit atrodas materiāli arī par Madonas rajonu. Trūkums ir tas, ka kartotēka derīga galvenokārt valodnieku pētījumiem un lielai daļai tur atspoguļoto vietvārdu ir zudusi saikne ar konkrētu ģeogrāfisko objektu. Izmantojot šo kartotēku, 1956. gadā izdots J. Endzelīna darba "Latvijas PSR vietvārdi" I daļas 1. sējums, kurā ievietoti vietvārdi, kas sākas ar burtiem A-J, un 1961. gadā - 2. sējums ar burtiem K-O. Šajās vārdnīcās ir cits vietvārdu kārtojuma princips: tie sakārtoti vienotā alfabētā, ligzdu sistēmā pēc vārdu celmiem. Aiz katra vietvārda norādīts objekta

¹ Endzelins J. Latvijas vietu vārdi. I daļa. Vidzemes vārdi. II daļa. Kurzemes un Latgales vārdi. \ Darbu izlase. IV 1. daļa. - R., 1981, 13. - 302. lpp.

veids, atrašanās vieta (pagasts) un avots, no kura nosaukums iegūts. Katrā ligzdā aiz Latvijā lietotajiem vietu nosaukumiem rakstīti arī lietuviešu, prūšu, slāvu un igauņu valodā līdzīgi skanošie vietvārdi, kā arī sugas vārds, kas varētu būt vietvārda pamatā. Vārdnīcas praktisko izmantošanu apgrūtina trīs apstākļi: 1) nav aptverti visi Madonas rajona vietvārdi; 2) lielajā daudzveidībā grūti sameklēt vajadzīgo vietas nosaukumu; 3) nav piesaistes konkrētam ģeogrāfiskajam objektam (adresē minēts vienīgi pagasts, atbilstoši trīsdesmito gadu administratīvajam iedalījumam, kas neatbilst pašreizējai situācijai).

Par Latgales daļas pagastu vietvārdiem sniedz ziņas emigrācijā dzīvojušā latvieša Valda Zepa 1984. gadā izdotā Latgales vietvārdu vārdnīca.¹ Šajā vārdnīcā pēc katra vietvārda dotas norādes uz avotu, no kura vietvārds iegūts, kā arī parādītas dažādas tā rakstības formas. Latgales vietvārdi uzrakstīti galvenokārt kamerāla darba rezultātā. Izmantoto avotu skaits ir liels, bet aptaujāti tikai kādi 100 emigrācijā dzīvojoši latvieši. Dabas nosaukumu nav daudz, un daļu no tiem dabā vairs nav iespējams identificēt. Darbs sarakstīts angļu valodā.

Latvijas PSR Ministru Padome 1967. gadā pieņēma lēmumu, kas uzdeva LVU Ģeogrāfijas zinātniskās pētniecības sektorā izveidot Latvijas PSR fiziski ģeogrāfisko nosaukumu kartotēku. Tās uzdevums - nodrošināt, lai katram Latvijas dabas objektam, kuram ir nosaukums, atbilstu viens noteiktā formā uzrakstīts vietvārds, kas noderētu transkripcijai krievu valodā kartogrāfijas u.c. vajadzībām. Izpildot šo valdības lēmumu, no 1970. gada sākās darbs pie Latvijas fiziogeogrāfisko nosaukumu kartotēkas veidošanas. Izmantojot kartotēkā sistematizētos vietvārdus, 1984. gadā tiek publicēta vārdnīca "Latvijas PSR ūdenstilpju nosaukumi"² un 1986. gadā - "Latvijas PSR ūdensteču nosaukumi"³. Minētajos darbos ir ietverti Madonas rajona ūdenstilpju (ezeru, dzirnavezuru, ūdenskrātuvju) un ūdensteču (upju, upišu, strautu, kanālu) vārdi. Līdz ar to var teikt, ka darbs pie Madonas

¹ Zeps Valdis J. The Placenames of Latgola. - Madison, Wisconsin, USA, 1984.

² Latvijas PSR ūdenstilpju nosaukumi. Īsa izziņa. Sast. R. Avotiņa. 1.-6. burtnīca. - R.: P. Stučkas Latvijas Valsts universitāte, 1984.

³ Latvijas PSR ūdensteču nosaukumi. Īsa izziņa. Sast. R. Avotiņa, Z. Goba. 1.-4. burtnīca. - R.: P. Stučkas Latvijas Valsts universitāte, 1986.

rajona āru vārdu izpētes ar pārtraukumiem ilgst jau 28 gadus. Šajā laikā autore vairākkārt ir izbraukājusi un izstaigājusi Madonas rajonu. Tas veikts, vārdnīcas autorei strādājot divās iestādēs: laikā no 1970. gada līdz 1993. gadam Latvijas Valsts universitātē un, sākot ar 1995. gadu, Valsts zemes dienesta Nacionālās mērniecības centra Kartogrāfijas daļas Toponīmikas nodaļā.

Abu minēto iestāžu toponīmisko pētījumu pamatā ir kartogrāfiskā metode, t.i., nosaukumam atbilstošais ģeogrāfiskais objekts tiek atzīmēts kartē. Padomju varas gados darbu ļoti apgrūtināja topogrāfisko karšu nepieejamība. Vietvārdus bijām spiesti atzīmēt kartoshēmās, kas pasliktināja darba kvalitāti. Astoņdesmito gadu beigās šim darbam sākām izmantot kolhozu un sovhozu zemes ierīcības plānus mērogā 1:10 000. Zemes ierīcības plāni bija tikai lauksaimnieciski izmantojamām zemēm, un tie noderēja galvenokārt ūdenstilpju apsekošanai. Meži, kas Madonas rajonā aizņem 47,3% teritorijas, un reljefa formas palika bez pieejama kartogrāfiskā materiāla. Arī nelielo upīšu šais plānos attēlots maz. Zināmu pavērsienu darbā deva 1991. gadā publicētās Latvijas pagastu kartes mērogā 1:25 000. Reljefa attēlojuma arī šeit nebija.

Tikai no 1995. gada, strādājot Valsts zemes dienesta Kartogrāfijas daļā pie Latvijas Satelītkartes mērogā 1:50 000, radās iespēja veikt toponīmiskos pētījumus, izmantojot topogrāfiskās kartes. Galvenokārt tā ir padomju laikā krievu valodā izdotā topogrāfiskā karte mērogā 1:25 000. Ar dziļu nožēlu jāsaka, ka daudzi zinoši sirmgalvji, ar kuriem par vietvārdiem runāju pirms 10 vai 15 gadiem, šodien ir jau aizsaulē, līdzīgi paņēmot arī kādu daļu no sev pazīstamās apkārtnes sīktoponīmiem. Tādēļ savā darbā centos izmantot novadpētnieku vietvārdu pierakstus.

Visplašākais vietvārdu vākums pieder Gaiziņkalna apkārtnes pētniekam, biteniekam Jānim Krūmiņam (1900.g. 22.VI-1984.g. 16.VI). Krūmiņtēva sagatavotais darbs par *Viešūra ezeru* izdots jau pēc viņa nāves.¹ Tajā uzzinām par šī ezera daudzajiem nosaukumiem, to rašanos. Vārdā ir saukti 13 ezera līči, daudzās

¹ Krūmiņš J. Vidzemes augstienes ezers Viešūrs. Pēc nostāstiem un teikām. - R.: Balta, b.g.

pussalas. Savs vārds ir pat katram ezera krasta posmam. Izrādās, ka Viešūra ezera dibens ir tikpat nelīdzens, paugurains kā visa Gaiziņkalna apkārtnē. Klātpieliktajā kartoshēmā J.Krūmiņš Viešūrā ir atzīmējis 32 kalnus, 4 augstienes (*Zāļu, Rozas, Pupukalnu* un *Divienu*) un 14 sēkļus. Lūk, cik bagāts ar sīktoņiem var būt viens ezers! Tikpat pilnīgi aprakstīti arī likteņupes *Raganītes* 8 likteņloki, apkārtnes mazie, jau aizaugušie vai pašreiz aizaugošie ezeriņi. Vietvārdu pierakstus Krūmiņtēvs veicis 100 Gaiziņkalna apkārtnes mājās: "Tīrums, pļava vai mežs ar vārdu bija tikpat kā patīkams kaimiņš," tā domāja Jānis Krūmiņš.

Ārpus Viešūra ezera apraksta palikušie Krūmiņtēva pieraksti, tāpat kā citi materiāli, glabājas Madonas novadpētniecības muzejā un Latvijas Nacionālās bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu nodaļā Rīgā.

Ērgļu pagasta takas un taciņas ir izstaigājusi, dižkokus mērījusi un pierakstījusi vietu nosaukumus tagad jau mirusī Ērgļu vidusskolas skolotāja Velta Rozenfelde. Viņas vākums glabājas Braku muzejā.

Turpat kaimiņos Sausnējas skolā to ir darījusi skolotāja Marija Šmite, bet pagasta Liepkalnes daļā katru māju ir aprakstījusi skolotāja Marija Kursiša. Vestienas pagastā esmu izmantojusi skolotājas Birutas Vālodzes pierakstītos nosaukumus. Ļaudonas pagastā šo darbu veikušas skolotājas Irēna Vilciņa un Ausma Dārziņa, kā arī nu jau aizsaulē aizgājušais novadpētnieks Evalds Vilciņš. Man nezināma persona (šo vākumu jau kartētu saņēmu no Latvijas Kultūras fonda) Barkavas pagastā ir pierakstījusi tur sastopamos latgaliskos vietu nosaukumus, bet Lubānas vidusskolas 9.a klases skolēnu vākumu (konsultante Arta Zuimača) iepazīnu Izglītības ministrijas rīkotā novadpētniecības darbu izstādē.

Madonas rajona kultūrvēsturei bagāts bija 1993. gads. Šajā gadā Madonā izdotas 5 grāmatiņas, kurās ar lielu mīlestību aprakstīti trīs pagasti (*Dzelzavas, Lazdonas* un *Praulienas*) un *Cesvaine* kopā ar tās lauku teritoriju.¹ Žēl, ka šajos jaukajos darbos pavisam necilā vietā

¹ Sk.: Lazdonas pagasts gadsimtu griežos. - Madona, 1993.

Liepiņa Ā., Holste I. Cesvaine laiku lokos. (Ceļvedis). - Madona, 1993.

palikusi daba, kas rajonā ir tik daudzveidīga un kontrastiem bagāta. Piemēram, Praulienas pagasta aprakstā dabai veltītas tikai piecas visai skopas rindas: "Pagasts var lepoties ar 30 ezeriem: *Skolas, Praulītis, Dzirnavu, Baltiņu, Ķemeru, Timsmanītis, Sakārnītis, Ganiņu, Čukānu* u.c. Arī upes varam uzskaitīt vairākas: *Ilgas, Vilkapurva, Upsts, Tēce, Rieba, Skudriņa, Kuja*, robežupe *Aiviekste* u.c. *Ūbānu, Būdānu, Velnakalns, Krūtiņkalns* u.c. kalni padara ainavu krāšņāku."¹ Nedaudz lielāka uzmanība pievērsta dabai Dzelzavas pagasta aprakstā. Patīkams izņēmums ir pagasta vienīgais ezers, kuru pamatīgi apraksta novadpētnieks Guntis Eņiņš (sk. *Bakans* nodaļā *Ūdenstilpes*). Ezera apraksts ir tik jauks, ka lasītājam rodas liela vēlēšanās Bakanu apskatīt pašam. Rajonā ir desmitiem šādu nelielu, pirmajā acu uzmetienā varbūt gluži necilu ezeriņu, kuru skaistumu un vienreizīgumu ir jāprot saskatīt un par to pastāstīt arī citiem.

Autorei radās vēlēšanās gadu ritumā par Madonas rajona dabas objektiem sakrājušos materiālus sakārtot un izveidot vārdnīcu. Par rajona lielākajām upēm, ezeriem, kalniem un purviem šajā ģeogrāfiskajā vietvārdu vārdnīcā neatradīsiet ziņas, ko var izlasīt enciklopēdijās (pēdējā ir "Latvijas daba"). Neesmu mērijusi ne ezeru dziļumus, ne kalnu augstumus. Par sava darba galveno uzdevumu uzskatu sniegt ziņas par tiem daudzajiem dabas objektiem, kuri līdz šim nav iekļuvuši enciklopēdijās vai citos darbos un kartēs nav bijuši atzīmēti to nosaukumi. Esmu centusies apkopot interesantus faktus, kas parādījušies dažādos periodiskajos izdevumos. Galvenā vērība pievērsta šādiem jautājumiem: objekta veids, tā nosaukums vai nosaukumi, ģeogrāfiskais novietojums. Ja par attiecīgo objektu ir kāda literatūra, esmu centusies to norādīt, lai vajadzības gadījumā lasītājs ar to varētu iepazīties sīkāk. Esmu izmantojusi arī Latvijas Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas arhīva materiālus, jo ne katram rajona iedzīvotājam tie būs pieejami.

Liepiņa Ā., Holste I. Cesvaine, tavī torņi vēl sauli krāj. Cesvaines pils.

Cesvaines muižas ēkas. Cesvaines baznīca. - Madona, 1993.

Pakalnos Dzelzava zied. - Madona, 1993.

¹ Praulienas pagasts. - Madona, 1993, 22. lpp.

Madonas rajons atrodas divu Latvijas kultūrvēsturisko apgabalu - Vidzemes un Latgales - saskares zonā. No Latgales bijušā Rēzeknes apriņķa Madonas rajonā pašreiz ir trīs pagasti: Varakļānu, Murmastienes un Barkavas (daļa). Šī teritorija no pārējās atšķiras ticības, valodas, vēsturiskās attīstības un apdzīvoto vietu struktūras ziņā. Kā pierobežas joslai šiem pagastiem ir krietni mazāk latgalisko īpatnību nekā citur Latgalē. Un tomēr šo pagastu vecāko iedzīvotāju valodā vēl saglabājušās Latgales augšzemnieku izlokšņu iezīmes. Lielākā Madonas rajona daļa aizņem apgabalu, kuram raksturīgas sēliskās izlokšnes.

Izsaku vislielāko pateicību tiem daudzajiem Madonas rajona cilvēkiem, kuri savā ikdienas aizņemtībā rada iespēju atlicināt brīdi sarunai (sk. teicēju sarakstu).

Autore pateicas visiem, kas palīdzēja grāmatas tapšanā: LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes Reģionālās ģeogrāfijas un toponīmikas zinātniskās laboratorijas pētniecei Zintai Gobai un asistentei Otilijai Kovaļevskai par vērtīgiem aizrādījumiem darba tapšanas gaitā un grāmatas izdošanas organizēšanu; Valsts zemes dienesta Nacionālā mērniecības centra Kartogrāfijas daļas Toponīmikas nodaļas vadītājai Vitai Strautniecei un galvenajām speciālistēm Mārai Šternai un Zanei Cekulai.

Šo darbu nevar uzskatīt par pabeigtu rajona teritorijas ģeogrāfiski toponīmisku pētījumu. Katrā pagastā vēl ir daudz, daudz mazu ģeogrāfisko objektu, kas gaidīt gaida, lai tos ievērotu un noskaidrotu to nosaukumus.

1. DAĻA

VĀRDNĪCAS SATURS UN UZBŪVE

Darbs "Madonas rajons. Kalni. Upes. Ezeri. Purvi. Meži. Ģeogrāfiska vietvārdu vārdnīca" sastāv no ievada un 2 daļām.

Ievadā iztirzāta Madonas rajona ģeogrāfisko nosaukumu izpētes vēsture un apskatītas galvenās publikācijas.

Pirmajā daļā ir aprakstītas Madonas rajona fiziogeogrāfiskās īpatnības. Tabulās dotas ziņas par dabas rajoniem, kādos ir iekļauts Madonas rajons. Seko tabulas ar ziņām par 10 rajona augstākajiem kalniem, lielākajiem ezeriem, garākajām upēm, lielākajiem purviem, pļavām un mežiem un valsts aizsardzībā ņemtajiem dabas objektiem. Neskaitot atsevišķi augošus dižkokus un īpatnējos kokus, kuru skaits ir 198 (1987.g. dati), Madonas rajonā ir 34 dažāda veida (sākot no rezervātiem, dabas parkiem, kompleksajiem dabas liegumiem līdz parkiem un dendroloģiskajiem stādījumiem) ar likumu aizsargājami dabas objekti, kas aizņem 15,5% no rajona kopējās teritorijas.¹

Plaša objektu grupa, kuru aizsargā likums, Madonas rajonā ir arheoloģijas pieminekļi. Arheoloģiskās liecības par cilvēku apmetnēm Lubāna baseinā ir saglabājušās no 8000 gadu senas pagātnes. Rajonā ir zināmas 22 akmens laikmeta cilvēku mītņu vietas, daudzi pilskalni un vēl vairāk seno kapulauku. Jaunākajā Latvijas Republikas arheoloģijas pieminekļu sarakstā uzskaitē ņemti 207 Madonas rajona I tipoloģiskās grupas kultūras pieminekļi (sarakstu sk. pielikumā). Visā Latvijā vairāk to ir vienīgi Cēsu rajonā. Šajā darbā sīkāk ir aplūkoti pieminekļi, kas ir ciešā saistībā ar rajona dabas objektiem.

Darba otrā daļa ir Madonas rajona fiziogeogrāfisko objektu nosaukumu vārdnīca. Madonas rajona dabas objektu nosaukumi jeb āru vārdi ir sadalīti pēc ģeogrāfisko objektu veidiem. Atbilstoši tam vārdnīcā ir šādas nodaļas:

1. Reljefa formas. Aplūkoti dažādu paaugstināto un pazemināto reljefa formu nosaukumi: pauguru, ko uz vietas sauc par kalniem,

¹ Madonas rajons. Red. B.Podiņš. - Madonas rajona padomes izdevums, b.g.

kalniņu, krauju, gravu, ieleju, ieplaku, iežu atsegumu u.c. vārdi. Te iekļauti arī pilskalnu, kapukalnu, kulta vietu un atsevišķu lielu laukakmeņu nosaukumi.

2. Ūdensteces. Ietverti visu veidu tekošu ūdeņu nosaukumi: upju, upīšu, strautu, avotu, grāvju, kanālu vārdi. Daudzas mazās Madonas rajona upītes ir pārraktas, iztaisnotas, bet saglabājušas nosaukumus, vienīgi nomenklatūras vārdus "upe, upīte, strauts" reizēm aizstājot ar vārdiem "grāvis, kanāls".

3. Ūdenstilpes. Šajā nodaļā aplūkoti dabīgo un mākslīgi veidoto ūdenstilpju nosaukumi: ezeru, ezeriņu, dīķu, dzirnavezeru, ūdenskrātuvju vārdi.

4. Purvi un pļavas. Te iekļauti visu veidu purvu (augsto, zemo, pārejas un jaukto) un lielāko pļavu vārdi. Bieži dabā ir grūti noteikt atšķirību starp mitru pļavu un purvu. Pēdējās desmitgadēs daudzi purviņi un pļavas ir aizauguši vai, veicot meliorācijas darbus, pilnīgi pārveidoti.

5. Meži. Apskatīti dažāda veida kokaudžu nosaukumi. Līdz šim mežu vārdiem literatūrā nav pievērsta liela uzmanība.

Nodaļās vietvārdi sakārtoti latviešu alfabēta secībā.

Daudziem dabas objektiem apritē nav viena nosaukuma, bet tiek lietoti gan pilnīgi dažādi vietvārdi (*Dreimanis* vai *Svētes ezers*), gan arī atšķirīgi viena nosaukuma varianti (*Slāpe* vai *Slape*, *Sula* vai *Sūla*, *Kuja* vai *Kujupe*). Tas bieži rada pārpratumus un ir nepieņemami lietošanai ģeogrāfiskajās kartēs un datu bāzēs, informācijas apmaiņā ar ārvalstīm u.c. Tādēļ svarīgi ir izveidot vienotu ģeogrāfisko nosaukumu sistēmu, kurā katram ģeogrāfiskajam objektam atbilstu viens stingri noteiktā formā uzrakstīts un lietots vietvārds. Šo nosaukumu sauc par pamatnosaukumu. Pamatnosaukuma izvēle katram objektam ir veikta individuāli, ievērojot ģeogrāfiskās un vēsturiskās īpatnības. Reizēm izvēle nav viegla, piemēram, ar jau minēto *Dreimani* vai *Svētes ezeru*. Vēsturiski senāks nosaukums ir *Svētes ezers*, bet pašreiz tautā biežāk lieto nosaukumu *Dreimanis*.

Pamatnosaukumi iespiesti ar treknākiem burtiem. Visa informācija par ģeogrāfisko objektu, ieskaitot tā pārējo nosaukumu uzskaiti, atrodas šķirkļī, kurš ir pamatnosaukums. Piemēram: *Sūla*,

Sula, Sūle, Seses upīte - Kujas l. piet. Cesvaines lauku ter. un nedaudz Aronas pag.; satek no 2 zariem, kuri sākas no Rāvijas un Rēķu ezeriņiem Sarkaņu pag.; tek caur Cesvaini. 20 km gara. Piet.: Ārupīte (kr.). Arheoloģijas departamenta arhīvā šai upītei senatnē minēts nosaukums *Seses upīte*. [Ld V 171]. E 124 *sula*.

Visi nosaukumu varianti alfabēta secībā iekļauti nodaļas vietvārdu sarakstā, dodot atsauci uz pamatnosaukumu (*Sula* sk. *Sūla*; *Seses upīte* sk. *Sūla*). Ja objektam ir zināms tikai viens nosaukums, šis vietvārds arī kļūst par pamatnosaukumu.

Pēc nosaukuma seko ģeogrāfiskā objekta veida raksturojums, ja objekta veids nav saprotams vai neatbilst nosaukumā ietilpstošajam nomenklatūras vārdam (*Sauseklis, Sausēklis* - mežs; *Velna acs* - mazs ezeriņš; *Melderlīcis* - nosusināta pļava).

Nākošais ir objekta atrašanās vietas apraksts jeb tā adrese: pagasts vai pagasta daļa, kāds cits ievērojams, plaši pazīstams dabas objekts, un tuvākā apdzīvotā vieta (*Mantu kalns* - Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, Z no *Dramšķu* mājām).

Tālāk seko ģeogrāfiskā objekta īss raksturojums. Katra objekta veida raksturojumam ir savas īpatnības. Kalniem norādīts to absolūtais un relatīvais augstums, ja ir ziņas par to (*Ķelēnu kalns, Ķelēns, Viešurkalns* - Vestienas pag. ZA, Viešūra ez. Kalnamūžu līča A krastā, pa kreisi no Vestienas-Viesienas ceļa. Tas ir 8. augstākais kalns Latvijā - 283,4 m vjl.; rel. augst. 61,2 m [Zelčs, 1992]; kalna malā mājas *Ķelēni*). Ūdenstilpēm svarīgs rādītājs ir to platība, ūdenstecēm - ietecēšanas vieta, sākuma vieta un garums. Ziņas par upju garumiem bieži ir pretrunīgas (kuru vietu pieņem par upes sākumu, meliorācijas ietekme utt.), tādēļ daudzviet tie nav minēti. Lielāko ezeru platības ir ņemtas no enciklopēdijas "Latvijas daba"¹, mazākajiem no krājuma "Latvijas PSR ūdenstilpju nosaukumi"² vai kāda cita jaunāka

¹ Latvijas daba. Enciklopēdija. 1.- 6. sēj. - R., 1., 2. un 3. sēj.: Latvijas enciklopēdija; 4., 5., 6. sēj.: apgāds "Preses nams", 1994.-1998.

² Latvijas PSR ūdenstilpju nosaukumi. Īsa izziņa. Sast. R. Avotiņa. 1.- 6. burtnīca. - R.: P. Stučkas Latvijas Valsts universitāte, 1984.

materiāla. Nodaļā "Purvi un pļavas" bez teicēju sniegtajām ziņām izmantoti materiāli no "Latvijas dabas" un "Latvijas kūdras fonda".¹

Šķirkļa aprakstā nobeigumā parasti ir atsauce uz izmantoto literatūru, avotiem, bieži arī teicēju teikto. Parādīta vietvārda rakstība J.Endzelīna vietvārdu krājumā (E 124 *aiviekste*).

Lai darbs būtu interesantāks plašākam lasītāju lokam, objektu aprakstiem esmu pievienojusi citātus no literatūras un cilvēku stāstījuma.

Rakstu valodā patskani "o" un divskani "uo" apzīmē vienādi - ar "o", bet izrunā atšķirīgi. Vietvārdos, kuros lietojams divskanis "uo" aiz nosaukuma kvadrātiekvās norādīta tā izruna (*Antonīca [Antuonīca]*).

Katram vārdnīcā ievietotajam vietvārdam ir saglabāta saikne ar konkrētu ģeogrāfisko reāliju. 70-80% no vārdnīcā ietvertajiem pamatnosaukumiem ir atrodamī Latvijas jaunajā Satelītkartē mērogā 1:50 000. Šo karti Latvijas Valsts zemes dienesta Nacionālais Mērniecības centrs ir paredzējis publicēt 1999. gadā. Tādēļ īpaša rajona vietvārdu karte, kuras sagatavošana un izdošana prasa lielus līdzekļus, Madonas rajona vārdnīcai nav pievienota.

Darba nobeigumā vārdnīcas daļai seko izmantotās literatūras un avotu (pavisam 119 vienības) saraksts un teicēju saraksts.

¹ Latvijas PSR kūdras fonds uz 1980. gada 1. janvāri. - R., 1980.

SAĪSINĀJUMI UN APZĪMĒJUMI

- A - austrumi
- arheol. piemin. - arheoloģijas piemineklis
- abs. augst. - absolūtais augstums
- apm. - apmēram
- av. - avots
- b.g. - bez izdošanas gada (publikācija)
- bij. - bijušais, bijusī
- c. - ciems
- D - dienvidi
- d. - dīķis
- DA - dienvidaustrumi
- DR - dienvidrietumi
- dzc. - dzelzceļš
- dzc. st. - dzelzceļa stacija
- dz. ez. - dzirnavezers
- E 124 *antuonīca* - J.Endzelīns. Latvijas vietu vārdi. I-II daļa. // Darbu izlase. IV. 1. daļa. - R., 1984. Skaitlis norāda lappusi.
- ez. - ezers
- gr. - grāvis
- g. t. - gadu tūkstotis
- ha - hektārs
- iedz. - iedzīvotāji
- k. - kalns
- k-i - kalni
- kan. - kanāls
- [KF 3384] - Latvijas PSR kūdras fonds uz 1980. gada 1.janvāri. - R., 1980. Skaitlis norāda purva numuru.
- km - kilometri
- kr. - kreisais [krasts], kreisā [krasta pieteka]

kvart.	- [meža] kvartāls
L.	- lielais, lielā
l.	- labais [krasts], labā [krasta pieteka]
[Ld I 9]	- Latvijas daba. Enciklopēdija. I-VI sēj. - R., 1994.-1998. Skaitļi norāda sējumu un lappusi.
[Konv. XII, 24397]	- Latviešu konversācijas vārdnīca. 1.-12. sēj. - R., 1927.-1940. Skaitļi norāda sējumu un sleju.
lpp.	- lappuse
[LV KPAI arhīvs]	- Latvijas Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas arhīva materiāli
M.	- mazais, mazā
m	- metrs
m.	- māja, mājas
neapdz.	- neapdzīvots
nos.	- nosaukums
nosus.	- nosusināts
p.	- purvs
pag.	- pagasts
piet.	- pieteka
pils.	- pilsēta
pilsk.	- pilskalns
pl.	- platība
pr.Kr.	- pirms Kristus
p.m.ē.	- pirms mūsu ēras
pl.	- plava
R	- rietumi
raj.	- rajons
rel. augst.	- relatīvais augstums
rob.	- robeža
sk.	- skatīt
str.	- strauts
ter.	- teritorija
t.sk.	- tajā skaitā
u.	- upe
ūd-krāt.	- ūdenskrātuve

ūd-krit.	- ūdenskritums
vid.	- vidējais, vidējā
viet. iedz.	- vietējie iedzīvotāji
vjl.	- virs jūras līmeņa
VMF	- Valsts meža fonds
Z	- ziemeļi
ZA	- ziemeļaustrumi
ZR	- ziemeļrietumi
(..)	- izlaidums citētajā tekstā
~	- apmēram
<	- mazāks par, mazāka par
<i>Abaine</i>	- pamatnosaukumi rakstīti treknrakstā
[<i>Aruona</i>]	- nosaukuma izruna
[Viese, 1994, 97]	- literatūras avota autora uzvārds, izdošanas gads, lappuses numurs
<i>Ādmiņi</i>	- viensētas nosaukums paskaidrojumu daļā kursivēts

RAJONA FIZIOĢEOGRĀFISKĀS ĪPATNĪBAS

Madonas rajons atrodas Vidzemes dienvidaustrumu daļā. Tā kopējā platība ir 3349 km². Citu Latvijas rajonu vidū Madonas rajons izceļas ar lielu dabas apstākļu dažādību. Ļoti atšķirīgs, kontrastains ir rajona **reljefs**. Rietumu un ziemeļrietumu daļu aizņem Vidzemes augstiene, bet austrumos plešas Austrumlatvijas zemiene. Atbilstoši jaunākajai 1989. gadā veiktajai Latvijas dabas rajonēšanai Madonas rajons iekļaujas divos lielos dabas rajonos: Vidzemes augstienē un Austrumlatvijas zemienē (sk. 1. tabulu). Pavisam neliela rajona daļiņa pieskaitīta Alūksnes augstienei.

1. tabula

Dabas rajoni

(pēc V.Zelča un V.Šteina, 1989. g.)

Dabas rajoni	Apvidi	Kādos pagastos atrodas
1.	2.	3.
Vidzemes augstiene	Augšogres pazeminājums	Ērgļu, Jumurdas (daļēji), Liezēres (daļēji), Sausnējas (daļēji)
	Piebalgas pauguraine	Liezēres (daļēji)
	Vestienas pauguraine	Aronas, Bērzaunes, Cesvaines lauku ter. (daļēji), Ērgļu (nedaudz), Jumurdas, Liezēres (daļēji), Mārcienas (daļēji), Sausnējas (daļēji), Vestienas
Austrumlatvijas zemiene	Aronas paugurlīdzenums	Cesvaines lauku ter. (nedaudz), Kalsnavas (daļēji), Lazdonas, Ļaudonas, Mārcienas (daļēji), Praulienas (daļēji), Sarkanu (daļēji)

1. tabulas turpinājums

1.	2.	3.
Austrumlatvijas zemīene	Jersikas līdzenums	Barkavas (daļēji), Ļaudonas (nedaudz), Mētrienas, Murmastienes (daļēji), Ošupes (nedaudz), Varakļānu
	Lubāna līdzenums	Barkavas (daļēji) Indrānu, Murmastienes (nedaudz), Ošupes, Praulienas (nedaudz)
Alūksnes augstiene	Gulbenes paugurvalnis	Dzelzavas

Kā redzam 1. tabulā, rajonā izdalīti 3 Vidzemes augstienes apvidi. Madonas rajona paši ziemeļrietumi atrodas Piebalgas paugurainē. Tā ir Liezēres pagasta rietumu daļa ar augstākajām virsotnēm *Klētskalnu* (269 m vjl.), *Ozoliņkalnu* (264 m vjl.), *Vilkātes kalnu*, *Aišas kalnu*, *Priedes kalnu* u.c.

Uz ziemeļiem un rietumiem no Ērgļiem ir Augšogres pazeminājums, kas šķir divas Vidzemes augstienes izteiksmīgākās paugurainā reljefa daļas - Piebalgas un Vestienas pauguraini. Virsas augstums šai apvidū ir 170-215 m vjl. Samērā daudz pārpurvotu iepaklu un purvu.

Vidzemes augstienes un visas Latvijas augstākā daļa ir Vestienas pauguraine. Par augstākajiem Latvijas virsmas punktiem ir pieņemts uzskatīt kalnus, kuru absolūtais augstums ir 260 m vjl. un vairāk. Pēc ģeogrāfu A.Markota un V.Zelča pētījumiem, Latvijā tādu ir 59. No tiem 40 atrodas Madonas rajonā, tai skaitā 12 visaugstāko valsts virsotņu sarakstā tikai 3. un 5. vietas ieguvēji (*Lielais Liepukalns* un *Dzerkaļu kalns*) atrodas ārpus Madonas rajona. Tātad Madonas rajonā ir 10 Latvijas augstākie kalni un to secība rajonā ir parādīta 2. tabulā.

Rajona augstākie kalni
(pēc V.Zelča un A.Markota)

Nosaukums	Absolūtais augstums (m vjl.)	Relatīvais augstums (m)	Pagasts
1.	2.	3.	4.
1. Gaiziņkalns	311,5	61,6	Bērzaunes
2. Sirdskalns	296,8	60,4	Vestienas
3. Abrienas kalns	287,3	42,3	Bērzaunes
4. Nesaules kalns	284,2	46,8	Aronas
5. Mazais Gaiziņkalns	283,6	35	Bērzaunes
6. Ķelēnu kalns (Augstumkalns)	283,4	61,2	Vestienas (uz robežas ar Aronas pag.)
7. Dravēnu kalns	282,7	46,3	Vestienas
8. Bolēnu kalns	282,5	39,0	Bērzaunes
9. Boķu kalns	276,8	40,0	Vestienas
10. Dēklaiņu kalns (Ezerlauku kalns)	275,8	42,1	Bērzaunes

Kā rūpīga dēlu māte Vidzemes augstiene ilgus gadus plašākai sabiedrībai lielā noslēpumā ir glabājusi savu lielo un jau sirmo kalnu milžu vārdus. Vietējo ļaužu saziņā šie nosaukumi, protams, bija, bet vēl 1994. gadā izdotajā Madonas rajona fizioģeogrāfiskajā kartē (M 1:200 000) visā rajonā atrodami tikai 14 kalnu nosaukumi. Tie ir: *Gaiziņkalns, Ziestu kalns, Kaukuru kalns, Namkalns, Dzērveskalns, Spirukalns, Bākūzis, Glemžu kalns, Dzērves kalns, Valgaču kalns, Nesaules kalns, Klētskalns, Grēmu kalns un Krusta kalni*. No 10 Madonas rajona visaugstākajiem kalniem jaunajā Latvijas Satelītkartē pirmo reizi tiek nosaukti 8. Tie ir: *Sirdskalns, Abrienas kalns, Mazais Gaiziņkalns, Ķelēnu kalns, Dravēnu kalns, Bolēnu kalns, Boķu kalns, Dēklaiņu kalns*. Šie un daudzi citi izteiksmīgi pauguri

atrodas Vestienas paugurainē, kuru varam uzskatīt ne tikai par Madonas rajona un Vidzemes augstienes augstāko daļu, bet arī par visas Latvijas "jumtu".

Platības ziņā Vidzemes augstienes un Austrumlatvijas zemienes aizņemtās teritorijas rajonā ir aptuveni līdzīgas. Austrumlatvijas zemiene Madonas rajonā sadalīta trīs apvidos, kuru robežas iziet arī ārpus rajona. Austrumlatvijas zemienes augstākā daļa ir Vidzemes augstienes DA nogāzei piegulošais Aronas paugurlīdzenums, kas veido zināmu pārejas zonu no Vidzemes augstienes uz zemienu. Šajā apvidū reljefā labi izdalās Praulienas pauguraine, Mārcienas pauguraine un savdabīgais, daudzus kilometrus garais, bet šaurais Madonas-Trepes valnis, kuru veido lokveidā izliektā iegarenu paugurgrēdu josla uz dienvidiem no Madonas. Vaļņa augstākā daļa (Krustkalni) ir starp Madonu un Ļaudonu, kur pauguru grēdas sasniedz relatīvo augstumu līdz 70 m. Šajā teritorijā izveidots Krustkalnu rezervāts. Austrumos Aronas paugurlīdzenums robežojas ar Jersikas līdzenumu, kura ziemeļu gals iesniedzas Madonas rajonā. Jersikas līdzenumā atrodas lielais Teiču purvs u.c. Apkārt Lubāna ezeram plešas Lubāna līdzenums, ko var uzskatīt par Austrumlatvijas zemienes centrālo daļu. Tajā daudz purvu.

Samērā lielu platību (apmēram 2%) no Madonas rajona teritorijas aizņem ūdeņi: ezeri un mākslīgās ūdenskrātuves. To skaits un platība parādīta 3. tabulā (ziņas no Latvijas Padomju enciklopēdijas¹).

3. tabula

Madonas rajona ūdenstilpju skaits un platība
(Uzskaitītas ūdenstilpes, kuru platība 1 ha un lielāka)

Ūdenstilpes	Skaits	Platība (ha)
Ezeri	189	3642*
Ūdenskrātuves	22	102,3
Kopā:	211	3744,3

¹ Madonas rajons. \ Latvijas Padomju enciklopēdija. 6. - R.: Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1985, 327. lpp.

* pašreizējā rajona ezeru kopplatība ir lielāka. 1975.g. Lubāna rekonstrukcijas gaitā tā platība bija samazināta līdz 2600 ha. Tagadējā Lubāna platība ir apmēram 8000 ha.

Tabulā minētie skaitļi tikai aptuveni raksturo rajonu. Ezeru kopskaits, uzskaitot arī par 1 ha mazākos ezeriņus, ir lielāks. Mainījies arī ūdenskrātuvju skaits. Daļa dziρνavezeru pa šiem gadiem ir noplūdusi. Radušās jaunas ūdenskrātuves. Tās ierīkotas galvenokārt izmantotajos derīgo izrakteņu ieguves karjeros. Vārdnīcā aplūkoto ūdenstilpju kopskaits ir 257. Rajona lielākos ezerus sk. 4. tabulā.

4. tabula

Rajona lielākie ezeri

Nosaukums	Platība (km ²)	Pagasts
1.	2.	3.
1. Lubāns	80,7	Ošupes pag., Rēzeknes raj.
2. Kālezers	4,07	Vestienas
3. Viešūrs	1,76	Vestienas
4. Jumurdas ezers	1,74	Jumurdas
5. Liezēris	1,06	Liezēres
6. Lielais Līdēris	0,98	Aronas
7. Pulgosnis	0,93	Ērgļu
8. Gulbēris	0,87	Liezēres
9. Talejas ezers	0,79	Vestienas
10. Kurtavas ezers	0,74	Mētrienas

Madonas rajonā atrodas 1/3 no Latvijas lielākā ezera *Lubāna*. Lai savaldītu vareno milzi un cīnītos pret tā radītajām plūdu briesmām, ir izveidota Lubāna ezera hidrotehnisko būvju sistēma, kas ar dambju, kanālu un slūžu palīdzību padara to par regulējamu ūdenskrātuvi (sk. *Lubāns*).

Neraugoties uz milzīgajiem pārveidojumiem, pilnībā nav izdevies ne novērst plūdus, ne nosusināt pārmitrās zemes. Radušies daudzi nevēlami un kaitīgi papildprocesi. Ezerā un no tā iztekošajā *Aiviekstē* notiek pastiprināta aizaugšana un dūņu kārtas veidošanās. Apkārtējo lubāniešu atzinumi par ezera pārveidojumiem pārsvarā ir negatīvi: "zivis pūst; zivju mazāk; nav vairs liņu un zušu; zivis ziemā slāpst; traucēta zivju pārvietošanās un nārstošana; ezers kļuvis par Nagļu zivsaimniecības netīro ūdeni nosēddīķi; pārtraukta ezera pulsācija, nav caurteces." Tāpat negatīvi tiek vērtēta apkārtējo dambju sistēma, jo vietām "klāni sausi; pļavas izkaltušas; akās nav ūdens; slikti ar ogām". [Rungule, 1997, 194-196].

Dažāda ir rajona ezeru ģenēze un raksturs. Augstienes daļā tie ir līcainas, kalnainu krastu ieskaudas, ļoti gleznainas, samērā dziļas ūdenstilpes. Tādi ir *Kālezers*, *Viešūrs*, *Jumurdas ezers*, *Pulgosnis*, *Kaņepēnu ezers* u.c. Citāds ir līdzenuma daļas ezeru raksturs. Lielākā to daļa ir purvu ezeri ar līganiem, aizaugušiem krastiem, tumšu ūdeni, nabadzīgi ar minerālvielām, maz piemēroti rekreācijai. Sevišķi daba ar ezeriem nav skopojusies *Teiču purvā*. Lielākie no tiem ir *Kurtavas ezers*, *Mindaugas ezers*, *Lisiņš*, *Lielais Murmasts* u.c. Daudz šai purvā arī akaču un lāmu.

Nelielais *Ģērķēnu ezers* izpelņījies ievērību ar to, ka ir visaugstākais ezers Latvijā. Tas atrodas 262 m vjl. [Treicis, 1978, 45]. Pēc novadpētnieka J.Krūmiņa domām, visaugstākais esot mazais *Avošiņš*, kas atrodas tikai kādu 1/2 km uz rietumiem no *Gaižiņkalna*. Tomēr topogrāfisko karšu augstuma atzīmes nepielūdzami rāda, ka *Avošiņa* augstums ir tikai 234 m vjl. Tādējādi vietas augstuma ziņā *Avošiņu* pārspēj arī *Žautrītis* - 246,7 m vjl., *Virkstenis* - 244,9 m vjl. un *Talejas ezers* - 235,9 m vjl. Arī šos ezerus var uzskatīt par augstākajiem Latvijā. (Salīdzināšanai: *Teiču purva ezeri* atrodas no 104 m vjl. *Islienas ez.*, *Kurtavas ez.* - līdz 111 m vjl. *Tolkāja ez.*; *Lubāna* augstuma atzīme ir 90,8 m vjl.).

Lielākā mākslīgi veidotā ūdenskrātuve ir izmantots grants ieguves karjers Madonas pilsētas robežās ar platību 10 ha, un tā ir iecienīta

peldvieta. Kusā uz *Aronas* pietekas *Kapupītes* izveidotas trīs ūdenskrātuves, lielākā no tām ir 7 ha.

Madonas rajona **upes** pieder Daugavas baseinam. Vienīgi pašos rajona ziemeļos ir dažas *Tirzas* pietekas, kas ieskaitāmas Gaujas noteces baseinā. Garākā upe, kura pilnībā tek vienīgi pa Madonas rajonu, ir *Kuja*. Nozīmīgākās upes sk. 5. tabulā.

5. tabula

Rajona garākās ūdenstece

Nosaukums	Garums (km)	Upes pieteka	Pagasti, pa kuru teritoriju tek
1.	2.	3.	4.
Aiviekste	114	Daugavas l. piet.	Ošupes, Indrānu, Barkavas, Praulienas, Mētrienas, Ļaudonas, Kalsnavas pag., Jēkabpils un Aizkraukles raj.
Kuja	77	Aiviekstes l. piet.	Liezēres, Sarkaņu, Praulienas pag., Cesvaines lauku ter.
Liede	60	Aiviekstes l. piet.	Sākas Gulbenes raj., Dzelzavas un Indrānu pag.
Arona	44	Aiviekstes l. piet.	Aronas, Bērzaunes, Mārcienas, Kalsnavas pag.
Bērzaune	29	Aronas l. piet.	Bērzaunes, Mārcienas, Kalsnavas pag.
Isliena	25	Aiviekstes kr. piet.	Barkavas un Mētrienas pag.
Meirānu kanāls	25	Aiviekstes kr. piet.	Murmastienes, Barkavas, Ošupes pag.
Teicija	23	Meirānu kan. kr. piet.	Murmastienes un Varakļānu pag.
Rieba	21	Kujas l. piet.	Sarkaņu un Praulienas pag.

5. tabulas turpinājums

1.	2.	3.	4.
Ogre	188	Daugavas l. piet.	Liezēres, Jumurdas, Ērgļu, Sausnējas pag. (rajonā tikai upes augštece)

Ļoti dažādas, pēc sava rakstura atšķirīgas ir pa Madonas rajonu tekošās upes. Kā sapņodama uz Daugavu sirmā Lubāna tumšos ūdeņus plūcina rāmā un mierīgā līdzenuma upe *Aiviekste*, kuras baseins aizņem apmēram 3/4 no visas rajona teritorijas. Ūdensšķirtne starp Aiviekstes un Ogres upju noteces baseiniem ir Vestienas pauguraine. Tās dienvidu un dienvidaustrumu nogāzes ūdeņi plūst Aiviekstes virzienā, bet ziemeļu un rietumu nogāzes upītes aizplūst uz *Ogri*. Nesteidzīgi mierīgas līdzenuma upes ir visas Lubāna ezera virzienā tekošās upes un upītes: *Teicija*, *Lisiņa*, *Malmute*, *Abainē* u.c. Pavisam citāds ir to Aiviekstes labā krasta pieteku raksturs, kuras sākas Vidzemes augstienē. Tās ir straujās burbulotājas, līkloču tecētājas *Bērzaune*, *Arona*, *Austrona*, *Veseta* u.c.

Madonas rajona ziemeļu daļā sākas Daugavas garākā pieteka Latvijā *Ogre*, bet dienvidrietumos - romantiskā *Pērse*.

Lūk, kā rajona upes raksturo A. Treicis: "No iztekas Lubāna ziemeļos līdz Aiviekstes HES Kalsnavā pa rajona austrumu daļu plūst rāmā *Aiviekste*, tikai retumis straujākā gaitā pārsviezdama savus brūnganos ūdeņus pāri nepadevīgajiem dolomīta radžu kāpšļiem. Īstas skaistules ir arī rajona nelielās upītes - *Arona* pie Iedzēniem, *Apīņupīte* Kraukļos, *Sula* Cesvainē, *Lisa* Madonā, *Libe* Sarkaņos pie Bikšēres un citas, protams, arī prāvākās ličupes - *Ogre*, *Kuja*, *Pededze*." [Treicis, 1978, 4].

Neapskaužams liktenis piemeklējis daudzas pa Austrumlatvijas zemieni plūstošās upes un upītes. Veicot lielmeliorācijas darbus, tās ir iztaisnotas, pādziļinātas, sakropļotas. Daudzas no bijušajām mazajām upītēm ir pārveidotas pilnīgi, neatstājot ne metru dabas dotās gultnes to tecējumam. Tās vairs īstenībā nav upes, bet lielāki un mazāki novadgrāvji: *Mandaugas grāvis*, *Moroza grāvis*, *Krieviņgrāvis*, *Seldžu*

grāvis, Kažauka, Strūdzene, Asna, Abaine u.c. Lubāna ezeru ieslēdz mākslīgi raktu kanālu sistēma, kas pārtver visas kādreiz ezeram dzīvoņšo elpu devušās upes. Tie ir *Meirānu kanāls, Zvidzianas kanāls, Īdeņu kanāls.*

Kopumā šajā darbā ir raksturotas 217 ūdensteces, kuras pilnīgi vai daļēji plūst pa Madonas rajona teritoriju.

Neatņemama Madonas rajona ainavas daļa ir daudzie **purvi**. Pēc izpētes datiem uz 1980. gada 1. janvāri, ko sniedz Kūdras fonds (KF), kūdras atradņu skaits rajonā ir 271 ar kopējo platību 47 669 ha vai 14,2% no rajona teritorijas platības¹. (Salīdzināšanai: lielāks purvu īpatsvars ir Preiļu raj. - 18%, Ludzas raj. - 17,9%, Rēzeknes raj. - 16,8%, Jēkabpils raj. - 15,7%, Ventspils raj. - 15,2%. Vismazāk to ir Dobeles raj. - tikai 2,2%. Vidēji Latvijā purvi ir 9,9% no kopējās platības). Purvu tipu attiecības rajonā ir šādas: augstā tipa kūdras atradnes ir 30 ar kopējo platību 1901 ha, pārejas un jauktā tipa kūdras atradnes ir 22 ar kopējo platību 3225 ha, zemā tipa kūdras atradnes ir 219 ar kopējo platību 25 433 ha [KF]. Tātad Madonas rajonā izplatīti galvenokārt zemie purvi.

Kopējie dabīgi valgās kūdras krājumi Madonas rajonā ir 923 048 tūkstoši m³, tanī skaitā piemēroti rūpnieciskai izmantošanai ir 216 388 tūkstoši m³ [KF 368. lpp.].

Pēc platības kūdras atradnes sadalās šādās grupās:

	skaits	platība ha
1-10 ha	83	438
11-50 ha	105	2824
51-100 ha	41	3203
101-500 ha	25	6785
501-1000 ha	9	5636
1001-5000 ha	7	17897
virš 5000 ha	1	10896

[KF 2. tabula, XXXVIII lpp.]

¹ Latvijas PSR kūdras fonds uz 1980. gada 1. janvāri. - R., 1980.

Pēc Kūdras fonda sastādīšanas 1980. g. purvu platības un kūdras krājumi ir samazinājušies meliorācijas un purvu intensīvas izmantošanas ietekmē. Daudzviet nelielo kūdrāju vietā ierīkotas kultivētas pļavas, tīrumi.

6. tabula

Rajona lielākie purvi

Nr. p.k.	Nosaukums	Platība (ha)	Pagasts	Numurs KF
1.	2.	3.	4.	5.
1.	Teiču purvs	19587; t.sk. rajonā 10896	Barkavas, Mētrienas, Murmastienes pag., Jēkabpils raj.	4144
2.	Balto klānu purvs	4029	Indrānu	3383
3.	Olgas purvs	3540	Indrānu	3368
4.	Klānu purvs	2597	Indrānu, Ošupes	3384
5.	Salenieku purvs (Malmutes- Zamaru)	2397	Barkavas	4130
6.	Lielais purvs	1912	Ošupes	3380
7.	Dzedziekstes purvs	1862	Indrānu	3312
8.	Drikšņu peisa	1560	Indrānu	3379
9.	Zosu purvs	836	Dzelzavas, Sarkaņu	3367
10.	Pašū purvs	805	Jumurdas pag., Cēsu raj.	3314
11.	Saukas purvs	742	Barkavas	3434
12.	Kauslienā peisa (Līnijas p.)	681	Ošupes	3438

Purvu izvietojums rajonā ļoti nevienmērīgs. Lielākie purvi atrodas rajona austrumu daļā, izņemot *Pašū purvu*. Rajona dienvidos ir Latvijas lielākais kūdrājs *Teiču purvs* (daļa Jēkabpils rajonā), kurš no

1982. gada ir kļuvis par Teiču rezervātu. Visvairāk purvu ir Indrānu pagastā, kur tie aizņem vairāk par 32% no pagasta teritorijas. Šeit gan dabā ir grūti novilkt robežu starp mitru mežu, aizaugušu pļavu un purvu.

Lubāna ezera apkārtnē un tajā ietekošo upju lejtecēs ir mitruma bagātie rajoni, ko sauc par *klāniem*. Klāni ir vienreizīga parādība Latvijas dabā. Lūk, kā tos trīsdesmitajos gados raksturo E. Tomāss: "Vārdu "klāni" zina daudzi, bet tikai maza daļa būs tos paši redzējuši. Klāni ir plašs slapjo pļavu un mežu apgabals. Tie aptver Lubānas ezeru un tajā ietekošo upju lejas posmus, stiepdamies arī gar Aiviekstes augšgalu un tās augšējo pieteku (*Ičas, Zvidzes, Piestiņas, Balupes, Pededzes*) lejas tecēm. Klānu platums ļoti nevienāds: tie sniedzas 1-30 km tālu no krasta. Aiviekstes krastos klānu rajons izbeidzas pie Lubānas (tagad Indrānu - R.A.) pag. Nagliņiem, apm. 24 km no Lubānas ezera.

Lubānas klāni pieskaitāmi īpatnējākām vietām Latvijā. Katru, kas te nokļūst pirmo reizi, sevišķi pārsteidz divas lietas: milzīgie klānu plašumi, kas lielā tūlumā sniedzas uz visām debess pusēm, un dabas pirmatnējība, kāda bija vērojama šeit līdz regulēšanas pārmaiņu kaut cik redzamākai ietekmei, ko var manīt tikai pašā beidzamā laikā. (..)

Klāni ir mūsu džungļi. Sevišķi tā var teikt, ja klānos nonāk vasarā pirms siena laika sākšanās, kad pavasara plūdu ūdeņi jau atkāpušies ezerā, atbrīvojot pļavu zāles un krūmus. (..) Pļaut var tikai tajā klānu daļā, kas nav pieaugusi kokiem un krūmiem, t.i. purvainajās pļavās. Zāles dažādība klānos nav liela. Parastās zāles ir mieža brālis, grīslis, puplašķis, puķu meldri. Mieža brālis un grīslis šeit izaug cilvēka augumā. Tādā daudzumā un platībā šie augi citur Latvijā neaug." [Tomāss, 1937, 47-50].

Pēc Lubāna hidrotehnisko būvju izveides un plašajiem zemienu nosusināšanas darbiem lielas izmaiņas skārušas arī klānus. Slapjo pļavu vietā daudzviet ir kultivēti zālāji, ganības, lauki. Taču pietiek arī vēl neskartu, dabas pārveidotāju neietekmētu klānu platību. 1994. gadā izdotajā darbā "Lubānas klāni aicina" arheoloģe Ilze Loze par *Nainiekstes purvu* raksta: "Visapkārt desmitiem kilometru tālu sniedzās

mežu un klānu valstība - nevienas mājas, neviena cilvēka! Taisnais, cilvēku roku uzbērtais ceļš, kuru lubānieši dēvē par Avotiņu līniju, kā nostiepta trausla stīga iestiepjas Lubānas purvu mežos." [Loze, 1994, 52].

Neatņemama lauku ainavas sastāvdaļa tikai pirms dažiem gadu desmitiem bija **plavas** ar vēderainu sienu kaudžu rindām rudeņos. Plavas bija gan lielas, gan pavisam maziņas, bet gandrīz katrai no tām bija savs nosaukums, savs vārds, kas to nekļūdīgi izcēla, izdalīja pārējo vidū. Lūk, ko 1987. gadā raksta bijusī madoniete M.Karlsonē: "...manas dzimtās mājas, visi kalni, plavas, meži, visi bija nosaukti savos vārdos, tāpēc gribu uzrakstīt, lai viņi neizzustu, jo pēc manis neviens nebūs, kas viņus zinās atrast un pastāstīt. ..Plavas ar nosaukumiem bija šādas: *Kumelnieka, Loburtnieka, Ķērnēnīca, Lielā plava, Kaķenieka, Pagāza, Ratniekgrāva un Rīnīte*. Tad vēl bija *Viņazemes mežs* un *Lāčādas purvs*."

Novadpētnieks J.Krūmiņš Vietalvas *Ragārēs* no E.Balodes pierakstījis šādus plavu un purviņu vārdus: *Židāns* - purvainā plava, tagad tur zivju dīķis; *Čigānu līcis* - ganības; *Skrīnīte* - plava; *Dobelnīca* - plava; *Dzīlleja* - plava. Ausma Dārziņa no Ļaudonas pagasta *Purnaviešiem* pierakstījusi sekojošos tuvākās apkārtnes plavu un purviņu vārdus: *Vērķšu apara, Garie mārki, Sūnēklīts, Rūtiņa* (agrāk skaista plava, tagad mežs un purviņš), *Gūriņš, Ķikata* (dumbraina plava), *Lakstīgalu purviņš* (šeit cirta šūpuļu līkstes Beņņu bērniem) utt. Lielāko daļu šo savdabīgo nosaukumu nesēju šodien dabā vairs neatrast. Plavas, plaviņas, arī sīkie purviņi ir pavisam aizauguši vai gluži pretēji - meliorēti un kļuvuši par lieliem vienlaidu tīrumu masīviem. Tātad šos vietu nosaukumus esam jau zaudējuši, un tomēr kāda daļa no tiem vēl pastāv un gaida apzināšanu.

Savā darbā esmu sakopojusi 217 purvu un plavu vārdus. Tie ir lielāko rajona purvu un plavu masīvu vārdi. Mazāku plavu un purvu nosaukumi palikuši neapzināti, tādēļ šeit vēl daudz darāmā vietējiem novadpētniekiem.

Meži aizņem ap 43,7% no Madonas rajona platības. (Salīdzināšanai: mežainākie Latvijā ir Ventspils raj. - 61,1%, Talsu raj. - 52,4%, Alūksnes raj. - 51,2%; vismazāk mežu ir Preiļu raj. - 23,7%,

Dobeles raj. 26,1%¹. Pārsvārā ir priežu un egļu audzes vai jauktās priežu, egļu un sīklapu koku audzes. Mežu izvietojums rajonā samērā vienmērīgs. Vienalga, vai skatāmies uz apkārtni no torņa Gaiziņkalnā vai no kāda ugunsnovērošanas torņa Lubānas apkārtnē, visur skatam pavērsies zaļi mežu plašumi. Lieli valsts mežu masīvi ir Jumurdas, Liezēres, Dzelzavas, Praulienas, Indrānu, Sarkaņu, Kalsnavas, Ļaudonas pagastos. Meži, liekas, ir tā dabas daļa, kas pētīta maz un maz arī aprakstīta līdzšinējā literatūrā. Pētītas ir koku sugas, to augšanas apstākļi u.tml., bet atsevišķu mežu masīvu nosaukumiem nav pievērsta gandrīz nekāda uzmanība. Arī šajā darbā lielai daļai mežu masīvu un to nogabalu nav izdevies noskaidrot nosaukumus. Madonas rajonā tikai 120 mežaudzes ir sauktas vārdā. Daudzas no tām atkārtoti tagadējo apdzīvoto vietu vai kādu citu ģeogrāfisko reāliju nosaukumus: *Birānu mežs*, *Darvenieku mežs*, *Dzelzavas sils*, *Jaunkalsnavas sils*, *Vilkukalna mežs*. Liela daļa mežu vārdu norāda uz meža tipu vai kādu citu tam piemītošu īpašību: *Silaviņa*, *Gārša*, *Sauseklis*, *Izmirklis*, *Vēris*, *Apšu birze* u.c. Daudzus interesantus vietvārdus glabā pavisam sīkas kokaudzes vai atsevišķas vietas mežā, piemēram, *Rūcēju birzs* Ļaudonas pagastā.

A. Dārziņa: "Aiz Dičmaņiem ir *Rūcēju birzs* ar strauju avotiņu, kurš tek tā, ka rūc visa pamale". *Sāvienas mežā* jeb *Lielmežā* ir *Silgalu sils*, *Dores sils*, *Liepsala*, *Pūdojums*. Šādu nelielu mežaudžu nosaukumi darbā nav ievietoti.

Savdabīga meža vēstures lappuse ir mežos izveidoto ceļu un līniju nosaukumi. Piemēram: *Knīpeļu ceļš*, *Kara ceļš*, *Torņa līnija*, *Vilku bedru līnija*, *Zirgkapu līnija* u.c. Indrānu pagastā. Šie nosaukumi nav vākti un pētīti un tādēļ ir plašs darba lauks vietējiem dabas mīļotājiem un novadpētniekiem. Interesanti ir seno mežsargmāju nosaukumi. Šis mājas parasti kā mazas saliņas atradās lielāku vai mazāku mežu ielenkumā. Daudzas no tām mūsdienās ir neapdzīvotas, kļuvušas par bijušajām mājvietām, bet to nosaukumi noteikti būtu saglabājami. Piemēram, Pērse sākas no avotiem *Kārdeces mežā* Sausnējas pagastā.

¹ Latvijas meži. - R.: Avots, 1987, 85. lpp.

Kārdecēs ir mežsargmājas pašā meža viducī. Kas kuram ir devis šo savdabīgo nosaukumu: mājas mežam vai mežs mājām?

DABAS AIZSARDZĪBA

Lai pasargātu dabu no saimnieciskās darbības kaitīgās, dažkārt pat postošās darbības, lai saglabātu neskartos īpatnējos mežu, purvu un pļavu nogabalus, ievērojamas reljefa formas un ģeomorfoloģiskos objektus, retus augu un dzīvnieku valsts pārstāvjus, kā arī lai aizsargātu cilvēka dzīves vidi no piesārņošanas, tiek veikti dažādi dabas aizsardzības pasākumi. Madonas rajonā ir daudz dabas objektu, kurus aizsargā likums (sk. 7. tabulu).

Kā redzam no tabulas, pirmie soļi šai virzienā sperti jau 1927. gadā, ņemot aizsardzībā *Kālezera* un *Jumurdas ezera* salas. Nākošais solis ir ilgi jāgaida. Tikai 1957. gadā aizsargājams kļūst *Gaiziņkalns*, *Nesaules kalns*, *Ilziņa ezers*, *Barkavas ozolājs*, *Dzelzavas parks* un *Cesvaines parks*. Platības ziņā vislielākā ir *Vestienas aizsargājamo ainavu teritorija*, kas aizņem 25877 ha. Kopumā Madonas rajonā aizsardzības statusam pakļauti apmēram 15% no rajona kopplatības. Ir objekti, uz kuriem var attiecināt dubultaizsardzību. Tāds ir, piemēram, *Gaiziņkalns*, kurš atrodas gan *Vestienas aizsargājamo ainavu teritorijā*, gan *Gaiziņkalna dabas parkā*. Neraugoties uz to, vēl 1996. gada vasarā Latvijas augstākā virsotne ar savu nesakoptību bija kauna traips ne tikai Bērzaunes pagastam un Madonas rajonam, bet visai Latvijai. Reāli jūtami pasākumi dabas aizsardzībā tiek veikti *Krustkalnu* un *Teiču rezervātos*. Rezervāti aizņem ap 4% no rajona teritorijas. Vecākais no tiem ir *Krustkalnu rezervāts*, kurš atrodas rajona centrālajā daļā Mārcienas un Ļaudonas pagastos. 1982. gadā izveidots lielākais rezervāts Latvijā - *Teiči*. No *Teiču rezervāta* kopējās platības (19047 ha) Madonas rajonā atrodas 10896 ha.

7. tabula

Aizsargājамie dabas objekti

Objekta veids	Nosaukums	Platība (ha)	No kura gada aizsardzībā	Atrašanās vieta	Objekta raksturojums
1.	2.	3.	4.	5.	6.
Rezervāts	Krustkalnu rezervāts	2902	1977.	Ļaudonas, Mārcienas pag.	Ietilpst daļa Madonas-Trepes valņa un Dūku-Svētes ieplakas. Ļoti saņemots reljefs, liela veģetācijas daudzveidība.
Rezervāts	Teiču rezervāts	19047 t.sk. raj. 10896	1982.	Mētrienas, Barkavas, Murmastienes pag., Jēkabpils raj.	Saudzējami augsto purvu dabas kompleksi, putnu fauna un flora. Ietilpst Teiču purvs un tā apkārtnē.
Dabas parks	Gaižņkalna dabas parks	1500	1957.	Bērzaunes, Vestienas pag.	Augstākā vieta Latvijā; stāvas nogāzes, egļu mežs; populāra ziemas sporta un atpūtas vieta.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Aizsargājamā ainavu teritorija	Vestienas aizsargājamo ainavu teritorija	25877	1977.	Ērgļu, Jumurdas, Liezēres, Vestienas, Aronas, Bērzaunes, Mārcienas pag.	Dabas kompleksu daudzveidība. Izteiksmīgas paugurainu un ezerainu ainavas, ievērojami atpūtas resursi. Liegumi; Ilziņa ezers, Kālezeras salas, Gaizpikalna dabas parks.
Kompleksais dabas liegums	Jumurdas ezers ar apkārtējo ainavu	392	1977.	Jumurdas pag.	Raksturīga vidēji pārveidota ezeru paugurainu ainava. Augstvērtīgi estētiskie resursi.
Kompleksais dabas liegums	Nesaules kalns	51	1957.	Aronas pag.	Tipisks lielpaugurs, stāvas nogāzes, egļu meži.
Kompleksais dabas liegums	Ilziņa ezers ar apkārtējo ainavu	76	1957.	Vestienas pag.	Savdabīgs ezers ar periodiski uzpeldošām salām.
Botānisks liegums	Barkavas ozolu audze	44,1	1957.	Barkavas pag.	VI vecuma klases palienas ozolu audze. Īpatnēja augu valsts struktūra.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Botāniskais liegums	Kālezera salas	26,0	1927.	Vestienas pag.	Liepu un liepu-egļu meži. Retas augu sugas. Atrodas Vestienas aizsargājamo ainavu teritorijā.
Botāniskais liegums	Seldžu ozolu audze	13,5	1977.	Indrānu pag.	Dabiska mazpārveidota ozolu audze. Augstvērtīgs sugas ģenētiskais fonds.
Botāniskais liegums	Jumurdas ezera salas	2,4	1927.	Jumurdas pag.	Liepu un liepu-egļu meži.
Dzērvenāju liegums	Lielsalas purvs	324,0	1977.	Murmastienes pag.	Augstais purvs.
Zooloģiskais liegums	Balto klānu purvs	517	1987.	Indrānu pag.	Sarkanajā grāmatā ierakstīto putnu ligzdošanas vieta.
Ģeoloģiskie un geomorfoloģiskie objekti	Bolēnu avots	2,0	1977.	Bērzaunes pag.	Kāpjošo pazemes ūdeņu avots augstienē.
	Krāku (Svētes-Dreimanu) avotu grupa	0,25	1977.	Mārcienas pag.	7 avoti. Vērojama kalcija karbonāta izgulsnēšanās.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Parki un dendroloģiskie stādījumi	Varakļānu parks	27,0	1977.	Varakļānos, pie bij. Varakļānu pils	Kultūras piemineklis ar alejām; 14 eksotu sugas.
	Vestienas parks	3,2	1977.	Vestienas pag.	Regulāra plānojuma parks; 22 eksotu sugas.
	Dzelzavas parks	2,8	1957.	Dzelzavas pag.	Regulāra plānojuma parks; 26 eksotu sugas.
	Mārcienas parks	8,0	1977.	Mārcienas pag.	Ainavu parks; 26 eksotu sugas.
	Biksēres parks	14,7	1977.	Sarkaņu pag. Biksērē	Meža parks; 5 eksotu sugas
	Sāvienas stādījumi	0,5	1977.	Ļaudonas pag. Sāvienas ez. krastā	Stādījumos 15 eksotu sugas.
	Cesvaines parks	33,0	1957.	Cesvainē, pie bij. Cesvaines pils	Kopā ar Cesvaines pils apbūves kompleksu ir kultūras piemineklis; 55 eksotu sugas.
	Grašu parks	1,6		Cesvaines lauku ter. Grašos	
	Grašu ozoli (15 koki)			Cesvaines lauku ter. Grašos	5,1 -4,1 m resni koki.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	
Parki un dendroloģiskie stādījumi	Lubānas parks	2,0		Lubāna		
	Lauteres parks	7,6		Aronas pag.		
	Lakšu atradnes	3,1; 1,3; 3,5		Indrāņu pag., Pedezes mežniecībā		
	Ozolsalas parks	2,2		Indrāņu pag. Ozolsalās		
	Ļaudonas parks	15,0		Ļaudonas pag.		
	Odziņas parks	4,0		Mētrienas pag.		
	Saikavas parks	10,8		Praulienas pag. Saikavā		
	Praulienas parks	3,0		Praulienas pag.		

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Parki un dendroloģiskie stādījumi	Sidrabiņu (Ozolmuižas) parks Stirnienes parks	7,0 5,6		Sausnējas pag. Sidrabiņos Varakļānu pag.	

* Šajā tabulā nav parādīti atsevišķi augošie dižkoki un īpatnējie koki, kurus arī aizsargā likums. Pēc 1987. gada datiem pavisam Madonas rajonā ņemti valsts aizsardzībā 198 koki.

Tabula sastādīta, izmantojot sekojošos materiālus:

- 1) Īpaši aizsargājami dabas objekti Latvijas PSR teritorijā. - R.: Avots, 1988;
- 2) Madonas rajona aizsargājami dabas objekti, vēstures un kultūras pieminekļi. - Madona, 1987.
- 3) Latvijas daba. Enciklopēdija. 1.-6.sēj. - R., 1.-3.sēj. Latvijas enciklopēdija, 4.-6.sēj. apgāds "Preses nams", 1994.-1998.
- 4) Madonas rajona pagastu kartes M1:25 000.

ARHEOLOĢIJAS PIEMINEKĻI

Plaša objektu grupa, kurus aizsargā likums, Madonas rajonā ir **arheoloģijas pieminekļi**. Pastāv cieša sakarība starp dabu un arheoloģijas pieminekļiem. Pilskalni gandrīz vienmēr atrodas apkārtnes augstākajos pauguros, seno apmetņu vietas parasti ir upju un ezeru krastos, kapsētas aizņem sausus, smilšainus uzkalnus. Kalnus, kuros ir pilskalni, tauta parasti sauc par *Pilskalniem*, bet uzkalnus ar kapsētām - par *Kapu kalniem*. Arheologi, veicot arheoloģijas pieminekļu uzskaiti, pilskalnus, kapus un senkapus parasti sauc pēc tuvējo apdzīvoto vietu vārdiem. Tam ir savs attaisnojums. Sevišķi, runājot par senkapiem, bieži to tuvumā vairs nav apdzīvotu māju, kurās varētu noskaidrot paugura nosaukumu. Bez tam uzskaitē ļoti daudzas reizes atkārtotos *Kapu kalns* vai *Kapu kalniņš* un tas apgrūtinātu objekta identifikāciju. Visi senkapi ir atzīmējami dokumentos un kartēs, un nosaukumi tiem ir nepieciešami. Tādēļ senkapu nosaukšana pēc tuvumā esošo māju vārdiem ir sevi attaisnojusi. Tas izpaužas šādi: *Sīļu senkapi (Kapu kalniņš)*, *Daktiņu senkapi (Kapu kalniņš)*. Trīsdesmitajos gados veiktajā E.Brastiņa pilskalnu uzskaitē gandrīz visi toreiz zināmie pilskalni saukti par *Pilskalniem*. Lai tos identificētu, bija nepieciešama nosaukumu dažādošana un tas ir izdarīts ar mājvārdu vai ciemu nosaukumu palīdzību. Pašreizējā arheoloģijas pieminekļu sarakstā ir *Sāvienas pilskalns, Lazdonas pilskalns, Gribažu pilskalns* utt. Zinot, ka vietējie iedzīvotāji aizvien lieto nosaukumu *Pilskalns*, ieteicams tomēr būtu rakstīt *Sāvienas Pilskalns, Lazdonas Pilskalns* utt. Tā tas tiek darīts šajā darbā (sk. nodaļu "Reljefa formas").

Gribētos vērst uzmanību uz to, ka vietas, kuras pašreiz uzskatām par maz apdzīvotām vai pavisam neapdzīvotām, slēpj sevī bagātu pagātnes mantojumu. Spilgts apstiprinājums teiktajam ir *Lubāna klāni*. Pagaidām visā Latvijā ir zināmi trīs iekšējo ūdeņu baseini, kuros atrodas akmens laikmeta cilvēku mītnes. Tie ir *Burnieku ezers, Lielais Ludzas ezers* un *Lubāna klāni*. Pēdējie arheoloģiskā ziņā ir labi izpētīti. "Lubāna klāni ir apdzīvoti jau kopš 9.g. tūkst. p.m.ē. Akmens laikmeta apmetnes tur atrastas gandrīz pie katras ezerā ieplūstošās upes (*Asne,*

Lisiņa, Malta, Malmuta, Rēzekne un Suļka), kā arī vienīgās no tā izplūstošās upes *Aiviekstes* pieteku krastos (*Abaine, Dzedziekste, Zvidze*) un savukārt šajās pietekās ieplūstošo upju krastos (*Abora, Nainiekste*). Akmens laikmetā bijuši apdzīvoti galvenokārt klāni." [Loze, 1977, 191].

"Lubāna ezerā un tā baseina upēs akmens laikmetā bijis daudz zivju. Tieši tāpēc senais cilvēks centies apmesties zvejai piemērotās vietās. Iekšējo ūdeņu sistēma - ezeri un no tiem izplūstošo un tajos ieplūstošo upju baseini - akmens laikmetā bija izmantojama kā vienīgā satiksmes maģistrāle, jo toreiz galvenais pārvietošanās līdzeklis bija laiva. Jo bagātāks upēm bija iekšējo ūdeņu baseins, jo tālāk sniedzās seno cilšu savstarpējie sakari. Vislielākās iespējas tiem pavēra Lubāna ezera baseins, no kura senais cilvēks varēja nokļūt gan Daugavas lejtecē pie jūras, gan arī augštecē pie Valdaja. Tieši pa Daugavu un Aivieksti no piejūras Lubāna līdzenumā nokļuva dzintars, lai no turienes gatavās produkcijas veidā ceļotu uz Daugavas augšteces rajoniem. No Volgas un Daugavas augštecēm Lubāna līdzenumā savukārt nokļuva krams. Ūdensceļam bija liela nozīme pirmatnējās maiņas stimulēšanai." Tā par Lubāna klāniem raksta to pētniece arheoloģe Ilze Loze.

Jaunākajā Latvijas Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas sagatavotajā Latvijas Republikas arheoloģijas pieminekļu sarakstā Madonas rajonā (sk. pielikumā) ir ņemti uzskaitē 207 I tipoloģiskās grupas kultūras pieminekļi. (Salīdzināšanai: vairāk to ir vienīgi Cēsu rajonā - 265; no citiem rajoniem lielākais pieminekļu skaits ir Liepājas raj. - 173, Krāslavas raj. - 167, vidēji tas ir ap 100, bet vismazākais ir Saldus rajonā - 31).

Šajā darbā sīkāk aprakstīti tie arheoloģijas pieminekļi, kuru nosaukumā ietverts kāds reljefa formas vai citas fiziogeogrāfiskās reālijas pieminējums: *Kapu kalns, Kapu kalniņš, Skanstes kalniņš, Baznīcas kalns, Baznīckalns, Pilskalns, Karātavu kalns, Acu avots* utt. Apzināti ir mainīta arheoloģijas pieminekļu nosaukumu secība, kā pirmo minot vietējo iedzīvotāju lietoto vietvārdu. Piemēram, oficiālajā uzskaitē ir *Sņikerēnu senkapi (Kapu kalniņš)*. Šajā darbā nodaļā "Reljefa formas" būs *Kapu kalniņš, Sņikerēnu senkapi*.

2. DAĻA RELJEFA FORMAS

Ābeļkalns, Ezeriņkalns - Praulienas pag. DR, pāri kalnam iet Madonas-Ļaudonas ceļš; tuvākās mājas *Ievlīči* ir D no kalna.

Abrienas kalni - kalnu masīvs Bērzaunes pag., uz A un ZA no Gaiziņkalna; šeit ietilpst Viesīšu kalns, Leišu kalns, Mazais Gaiziņkalns un arī atsevišķais Abrienas kalns (J.Pommers).

Abrienas kalns - Bērzaunes pag. ZA, 1,6 km ZA no Gaiziņkalna; abs. augst. 287,3 m vjl., rel. augst. 38 m. Tā ir 4. augstākā virsotne Latvijā [Zelčs, 1992]. ZA no kalna ir mājas *Abrienas*. Kalns atrodas Vestienas aizsargājamo ainavu apvidū. [Ld I 14].

Ādmeņu kalns sk. *Ādmiņu kalns*.

Ādmiņkalns sk. *Ādmiņu kalns*.

Ādmiņu kalns, Ādmeņu kalns, Ādmiņkalns, Jaunēļu kalns - Vestienas pag. ZA, Jaunēliša ez. ZR krastā; abs. augst. 265,2 m vjl.; pāri kalnam iet ceļš no *Garkājiem* uz *Strēdelēm*. Z nogāzē bija mājas *Ādmiņi*. Pret Viešūra ezeru vērsto nogāzi sauc par Saules kalnu.

Par kalnu saglabājušies daudzi nostāsti: "Stāsta, ka te atrasts daudz naudas. Ja, aprokot naudu, to novēlētu, piemēram, savam pēctecim sestajā paaudzē, tad šis pēctecis noteikti viņam novēlētu naudu atrotot. Tā stāstīja, ka aprokamo naudu uz Ādmiņu kalnu nesa pat no lielāka attāluma.

Pa laikam gadās, ka aprakto bagātību te arī atrod. Tūlīt pēc I Pasaules kara naudas podu atrada kāds mežsargs. Ap 1890. gadu naudu atrada Ārenis Jānis, kas tad saimniekoja vienās Ādmiņu mājās. Atrada, ardamas kalna virsās tīrumā. Gadījās tas priekšpusdienā. Maisot zemi, ragainīša lemess pēkšņi iecirtās - un zirgs apstājās. Arājs atcerējies, ka šajā vietā arkls jau agrāk vairākkārt bija aizķēries. "Droši vien kāds akmens aug no zemes. Šoreiz būs jāizceļ," tā nodomāja un pusdienas laikā atnāca ar lāpstu, lai akmeni izceltu vai iegremdētu dziļāk zemē. Sāka rakt - un atraka katlu ar daudziem lieliem sudraba naudas gabaliem." [Krūmiņš, b.g., 39].

Zeme kalnā ļoti akmeņaina. "Vai debesis maz tik daudz zvaigžņu, cik akmeņu Ādmiņkalnā? Bet zeme tur auglīga." [Viese, 1994, 97].

Pagājušā gadsimta beigās un mūsu gadsimta sākumā Ādmiņu saimnieks Sūrumu Viļums no 3 pūrvieta liela lauka sāka novākt akmeņus un kraut glītā grēdā lauka malā. Mira viņš ap 1925. gadu, un savā mūžā, netraucējot citus darbus, viņš bija savācis 500-600 vezumus akmeņu. Tā bija Viļuma mūža lielā Laisma - mūža darbs, par kuru nesaņēma un neprasija atlīdzību. Savāktos akmeņus Viļums nelietoja un neļāva to darīt arī citiem. Pēc viņa nāves akmeņus sāka mūrēt apkārtējo ēku sienās.

Aišas kalns - Liezēres pag. ZR, Aišas kr. krasta līkumā, 1 km Z no Maisēnu (Vilkātes) ez., Kalnakroga-Grotūžu ceļa kr. pusē, ~0,5 km pirms *Skrebeļiem*.

Aitu kalns sk. *Rubeņu kalns* (Mārcienas pag.).

Aizāru senkapi sk. *Augstā sala*.

Aizbetņu senkapī sk. Kapu kalniņš.

Aizkalnes kalns - Ērgļu pag. DA, uz robežas ar Vestienas pag., ZA no Laišķenu ez. No visām pusēm, izņemot pašu DR stūri, kur kādreiz bijušas mājas *Aizkalnes*, pauguru apņem mitras ieplakas, bet pašu pauguru sedz mežs.

Aizkārķles pilskalns sk. Lisiņas pilskalns.

Akas kalns - neliels, apaļš, bet augsts paugurs Aronas pag., DR no Lauteres ez., D no *Jaunkaļvu* mājām.

Akmeņkalns - viens no Vestienas pag. Z daļas lielajiem pauguriem Sietnieku ez. D krastā.

Āķēnkalns - Ērgļu pag., Pulgošņa ez. DR krastā pie Ērgļu-Vestienas un Ērgļu-Pļaviņu ceļu sazarojuma, 250 m DR no *Āķēniem*, starp *Mežmaļiem* un *Purviņiem*.

Alkskalns - Vestienas pag. D daļā, starp *Viļumēniem* un *Igalēm*, DA no Kālezera Kāla līča.

Ancēnu kalns - Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, Sumuldas l. krastā; abs. augst. 157,6 m vjl.; kalna D galā divas *Ancēnu* mājas.

Andrānu kalns sk. Burtnieku kalns.

Andricēnu Krievu kalniņš - Kalsnavas pag., 250 m ZA no bij. *Andricēnu* mājām, Talejas l. krasta stāvajā kraujā. [LV KPAI arhīvs].

Anduļu kalns - Vestienā, Ilziņa ez. Z galā; kalnā mājas *Anduļi*.

Apalais kalniņš - neliels paugurs Vestienas pag., Viešūra ez. D krastā, R no Kalnamūžu līča; abs. augst. 234,0 m vjl. Šo Viešūra ez. krasta daļu sauc par Liepūksni. [Krūmiņš, b.g., 8].

Apseskalns - masīvs ovāls paugurs Liezēres pag., uz Z no Liezēres, Liezēres-Druvienas ceļa l. pusē. Kalna D nogāzē mājas *Apseskalns*. E 28 *apsas* k.

Apšukalns - masīvs paugurs Bērzaunes pag., ZR no Bērzaunes, Bērzaunes-Vestienas ceļa l. pusē, mežā; augstākā vieta 198,4 m vjl.; kalna malās mājas *Apšukalns* un *Ieviņkalns*.

Āra kalniņš, Lindēnu apmetne - Vestienas pag., Talejas ez. ZR krastā, starp Talejas ez. A un mazo Maulīša ezeriņu R, 0,5 km A no *Lindēniem*. Rep. nozīmes arheoloģ. piemin.

Aratas kalns - kalna kaupres augstākā vieta Lazdonas pag., R no Rāceņu ez., mežā.

Āres kalns - Jumurdas pag., Ērgļu-Madonas un Vestienas-Vecpiebalgas ceļu krustojumā, paralēli ceļam Vestiena-Vecpiebalga; abs. augst. 230,7 m vjl.

Āriņkalns, Tramplina kalns - Cēsaines pag., Z no Cēsaines, Ārupītes l. krastā, netālu no Cēsaines-Kraukļu ceļa; abs. augst. 166,2 m vjl.

Āriņkalns - Ērgļu pag., mežā, pie Veģerupītes iztekas no Davelnīša ez., Andrēnu purva malā; abs. augst. 201,4 m vjl. E 21 *āriņ*-k.

Āriņkalns - Jumurdas pag. DA, Ilzītes l. krastā, D no Ērgļu-Madonas ceļa; agrāk uz kalna bijušas mājas *Āriņi*.

Āriņu kalns - neregulāras formas masīvs paugurs Mārcienas pag. ZA, Lielā Klauģa ez. DA krastā. 157,2 m vjl. Pret ezeru vērstās nogāzes rel. augst. 34 m.

Agrāk kalnā bijušas trīs Āriņu mājas, vēl redzamas divu māju drupas. Te notikušas sīvas kaujas II Pasaules kara laikā. No aculiecinieku atmiņām: "Kaujas Āriņos notika trīs vai četras dienas. (...) Kauja sākusies 13. augusta vakarā. No šāviņiem aizdegusies dzīvojamā māja un citas ēkas dienvidu nogāzē. Pie degošajām mājām liesmu atblāzmā notikušas durkļu cīņas. Visu nakti nav aprimuši šāviņi un vaidi! Pēc kaujas - kalns viss bijis pilns ar līķiem, gan vācu, gan krievu. Kritušos sarkanarmiešus apglabāja nelielā kalniņā pie *Vijvāniem* (vēlāk pārvesti uz Madonu). Vāciešu līķi stāvēja neaprakti pie nodegušajām ēkām un tīrumos. Beidzot sūtīja iedzīvotājus līķus aprakt. Tos apraka tur, kur viņi gulēja, vai arī ielika grāvjos, kur vieglāk zemi uzbērt."¹

Arnicēnu pilskalns - Aronas pag. ZA, 1,5 km Z no *Arnicēniem*, 1 km D no Nesaules ez., mežā, dabā grūti atrodams. Tuvākās apdzīvotās mājas *Ruļi*. Pilskalnu 1925.g. uzmērojis un aprakstījis E.Brastiņš. [Brastiņš, 1930, 153].

Aronas [Aruonas] kalns, Ārones kalns, Pilskalns, Gultas kalns - pilskalns Bērzaunes pag., Aronas l. krastā, Madonas-Pļaviņu šosejas 10. kilometrā, ceļa l. pusē, tūdaļ aiz tilta pār Aronas upi.

1926. gadā pilskalnu uzmērojis un aprakstījis E. Brastiņš: "Savu tagadējo vārdu tas esot ieguvis tikai pirms 30 gadiem, jo kalnā noturamo izrikojumu dēļ tas sludināts Ārones upes vārdā par Ārones kalnu.

¹ Lazdonas pagasts gadsimtu griežos. - Madona, 1993, 26. lpp.

Vidzemes augstiene spēji apraujas pret Aiviekstes līdzenumu, sadrupdama atsevišķos stūros un uzkalnos. Šāds stāvs zemes stūris ir arī Ārones kalns, kurš padarīts vēl stāvāks, noplacinot virsu un izlīdzinot sānus. Vispārējais šā pilskalna veids ir četrstūrains ar vienlīdz stāvām 10-15 m augstām sánmalām. (..)

Senāk plakums esot arts un aršana atmesta, kad kalnu sākuši lietot izrīkojumiem un izpriečām. Mitņu kārta dziļāka par 1 m un diezgan melna. Arot esot atrastas misiņa saktas u.c. lietišas." [Brastiņš, 1930, 137].

Pilskalna tuvumā ir divi senie kapu lauki, kuros apbedīti arī pilskalna apdzīvotāji. Tuvākais ir Brencēnu kapulauks, kurš atrodas tikai 100 m rietumos no pilskalna, un Oliņu kapulauks ap 200 m dienvidrietumos no pilskalna.

Madonas novadpētniecības muzejs 1951. un 1952. gadā Oliņu kapulaukā veica arheoloģiskos pētījumus. Izrakumos atsegti 15 kapi, kuros atrastās senlietas sniedz liecību par Aronas pilskalna apdzīvotājiem.

Arheologs V. Urtāns 1957. gadā rakstīja: "Oliņos ir seno latgaļu kapulauks. (..) Mirušajiem vīriešiem doti līdzīgi dzelzs cirvji, naži, šķēpu gali, ādas jostas ar bronzas apkalumiem un sprādzēm, bronzas pakavveidīgās saktas, aproces, pirkstu gredzeni, zvārgulīši un mēlišveidīgie piekariņi. Mirušajām sievietēm likti kapā dzelzs īleni, vērpjamo vārpstu skriemeļi, bronzas vainadziņi, kakla gredzeni, pirkstu gredzeni, pakavveidīgās saktas, rotadatas, aproces, zvārgulīši u.c. Dzelzs, bronzas un sudraba lietas ar krāšņiem rotājumiem gatavotas uz vietas, lietojot kalšanas, liešanas, štancēšanas, gravēšanas, kniedēšanas, stieples vilkšanas un citus paņēmienus. Tas liecina par vietējo rotkaļu un kalēju lielo prasmi. (..)

Spiežot pēc pašreizējiem atradumiem, Oliņu kapulauks datējams ar 10.-12.gs. Te apbedīti arī blakus esošā Aronas pilskalna apdzīvotāji."¹

Teika stāsta, ka Aronas pilskalnu kara laikos zaldāti ar cepurēm sanesuši.

Ārones [Āruones] kalns sk. *Aronas kalns*.

Aroniešu [Aroniešu] kalns - plašs paugurs Sausnējas pag. A, Aronītes kr. krastā, ~1 km pirms tās ietekas Vesetā, Vestienas-Sidrabiņu ceļa l. pusē; abs. augst. 185,2 m vjl.; DA nogāzē mājas *Aronieši*.

Augļēnu kalns - plašs paugurs Ērgļu pag., DA no Ērgļiem, starp Ērgļu-Kokneses un Ērgļu-Pļaviņu ceļiem; uz tā mājas *Augļēni*.

Augstā sala, Aizāru senkapi - uzkalniņš Praulienas pag., ~1 km DR no Prauliņa ez., DA no *Aizāru* mājām. Paceļas kā sala purvainu pļavu vidū, izstiepts Z-D virzienā, 5-6 m augsts. Senkapi. Arheoloģ. piemin.

Augstais kalns - Ērgļu pag., ZR no Katrīnas. Kalnā bijušas mājas *Kreveļi*. E 21 *augstais k.*

¹ Urtāns V. Oliņu un Brencēnu kapulauki pie Aronas pilskalna // Stars, 1957., 8. jūnijā.

Augstais kalns - Sausnējas pag., ~1 km Z no bij. Sausnējas muižas; pār kalnu iet Ērgļu-Pļaviņu ceļš.

1968 g. kalnā uzlikts piemiņas akmens II Pasaules karā kritušajiem. Pēc II Pasaules kara asiņainajām kaujām šai vietā ieleju ziemeļos no kalna sauc par Nāves ieleju. Agrāk to sauca par Rāceņu paleju (M.Šmite).

Augstāre - plašs paugurs Vestienas pag., Z no Gaiziņkalna, Vestienas-Viesienas ceļa l. pusē.

Augstijas kalns - Sausnējas pag., Pērses l. krastā, 0,5 km R no Ērgļu-Pļaviņu ceļa, 0,5 km Z no *Upeniekiem*; kalnā bijušas mājas *Augstijas*.

Augstumkalns - Aronas pag., A no Viešūra ez.; abs. augst. 272,2 m vjl., rel. augst. ~50 m; kalna Z nogāzē mājas *Augstumi*. [Ld I 86].

Augusta kalns sk. *Augustkalns*.

Augustkalns, *Augusta kalns*, *Augustu kalns* - Ērgļu pag., apm. 2,5 km uz D no Ērgļiem, Ērgļu-Kokneses ceļa l. pusē, Z no bijušajām *Augustkalna* mājām; gar Z nogāzi tek Saltupīte.

Augustu kalns sk. *Augustkalns*.

Auna kalns - masīvs augsts paugurs Ļaudonas pag., Z no Driķņa ez.; kalna Z nogāzē Ļaudonas-Beļavas ceļa atzars uz Ķunciem.

Austras kalns - liels, masīvs, bet lēzens paugurs Cēsaines lauku ter., A no Kārzdabas ez.; abs. augst. 239 m vjl. *Austraskalns* bijusi jaunsaimniecība, kas līdz mūsu dienām nav saglabājusies.

Avenu kalns, *Pilātu kalns* - Ērgļu pag. D, Ērgļu-Kokneses ceļa kr. pusē, Z no Pilātu ez.; kalnā mājas *Aveni*. Reizēm, piem., K.Vētras darbā "Vidzemes augstiene" [Vētra, 1960] nepareizi saukts par Avenu kalnu.

Avenu kalns (kļūdaini nos.) sk. *Avenu kalns*.

Avotiņu [Avotiņu] Pilskalns, *Pilskalns* - Liezēres pag., valsts mežā uz 180. un 181. kvartāla rob., aizaugušā Pilsezera ZA krastā, 1 km DDA no bijušajām *Avotiņu* mājām; pašlaik tuvākās apdzīvotās mājas ir *Ogrieši*. 0,5 km D no pilskalna plūst Ogre. Arheoloģ. piemin.

Pilskalnu 1926. gadā uzmērījis un aprakstījis E.Brastiņš: "(..) atrodas nelielā, mežu apaugušā smilšu uzkalnā, gluži necerētā vietā, kas stūrim līdzīgi iespiežas aizaugušā Pilsezera slapjajās pļāvās. Plakuma lielumu tagad var noteikt tikai apmēram, jo kādreiz kalns stāvējis zem arkla. (..) mītņu kārta neapšaubāmi liecina, ka te darīšana ar pilskalnu. Visbiežākā un melnākā mītņu kārta uzglabājusies dienvidu

malā. (...) Kalns pieskaitāms meža paslēptuvēm, kādas Vidzemē vairākkārt uzmērotas arī gluži nenopostītas." [Brastiņš, 1930, 149].

Avotkalns [*Avuotkalns*] - Cesvaines lauku ter., Kraukļu-Pērļa ceļa l. pusē, DA no *Jaunozolu* mājām.

Avotlejas [*Avuotlejas*] - mitra starppauguru iepakla Mārcienas pag., R no Miklāja ezeriņa, D no *Diņķenu* mājām.

"Iepaklā izplūst divi lieli un vairāki mazāki avoti." (M.Pele).

Āžukalns - garenas formas paugurs Ļaudonas pag. Z, Ļaudonas-Lazdonas ceļa l. pusē, D no Pārkārtnes upītes; kalnā mājas *Āžukalni*.

Bābas kalns - Ērgļu pag. DR daļā, Veģerupītes kr. krastā; kalna R nogāzē mājas *Jaunveģeri* un *Vecveģeri*. E 21 *bābas* k.

Bābas kalns - neliels, stāvs paugurs Sarkanu pag. ZR daļā, Lindes meža ZR malā, starp *Bērziņiem* un *Asmetēm*; kalnā bij. Kļaucānu ferma.

Bada kalns, *Jurķēnu kalns* - uz Ērgļu un Sausnējas pag. rob.; kalna Z galā *Jurķēnu* mājas.

Bākaīžu kalns sk. *Bārkaīšu kalns*.

Bākūžkalns sk. *Bākūžu kalns*.

Bākužu kalns sk. *Bākūžu kalns*.

Bākūžu kalns, *Bākužu kalns*, *Bākūžkalns* - lielpaugurs Jumurdas pag. DA, Ērgļu-Madonas ceļa l. pusē. Tas orientēts Z-D virzienā, 2 km garš; abs. augst. 272,4 m vjl.; rel. augst. 57 m. Lielpauguram ir 3 konusveida virsotnes: Laktas k. (Z daļā), Egļu k. (vidusdaļā), Bākūžu k. (D daļā; tā sauc arī visu kalna masīvu). Starp Bākūžu k. un Egļu k. dziļa, stāva iepakla, kuras D galā Bākūžu k. virsotnes nogāzē ir *Bākūžu* mājas. Viss lielpaugurs apaudzis ar mežu. E 42 *bākūžu* k.

Ilgu laiku kalns uzskatīts par Latvijas sesto augstāko virsotni. Pēc precizētiem datiem absolūtā augstuma ziņā tas ir tikai 16. vietā, taču relatīvais augstums ļoti liels. [Ld I 104].

Balkas kalns - Cesvaines lauku teritorijas ZR, uz ZR no Kārkliem, starp *Kubām* un *Brencšiem*. Pāri kalnam iet ceļš no Kārkliem uz Vecdrustiem.

Balles kalns sk. *Kaķa kalns*.

Baltavas Pilskalns, Pilskalns - pilskalns ar pilsdrupu atliekām Sausnējas pag. ZR daļā, Ogres kr. krastā, Z no mājām *Jaunogres*; kalna malas ļoti kraujas, aizaugušas.

Kalnā 14.gs. Livonijas laika pilsdrupu atliekas. Sikāku pētījumu trūkst un nav skaidrs, vai pilsdrupas neslēpj arī senlatviešu pils vietu.

Latvijas Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas arhīvā ir atrodams Baltavas pilskalna raksturojums ar nosaukuma skaidrojumu: "Baltavas pils atrašanās vieta ilgus laikus nebija zināma un tikai pag. gs. pirmajā pusē to identificēja ar pilsdrupām Altienā. G.Firhufs 1876. gadā pierādīja, ka virsbīskapa pils nosaukumā "Baltow" slēpjas latviešu vietvārds "Baltava", jo pēc Hagemeistera vēl 1600. gadā visa Liepkalnes (Linden) draudze ietilpusi Kokneses Baltavas (Baltow) pagastā. Tādēļ vācu nosaukums "Baltow" uzskatāms par latviskās "Batavas" sakropojumu. Izejot no šā konstatējuma, Firhufs nāk pie slēdziena, ka vārdā "Baltava" (=baltūdēns: ava/aqua, Aa/= ūdēns), šķiet saglabāties tagadējās Ogres upes zudumā gājušais vecais nosaukums. Šim nosaukumam tad pilnā mērā atbilstu arī zudumā gājušais senais Ogres upes vāciskais nosaukums "Woga", kas vēl patvēries tikai bijušās Meņģeles muižas vācu nosaukumā "Altenwoga". "Woga" (WOG = AA) pēc Firhufa nozīmē - strauju, vilņojošu ūdeni, upi, straujupi (wogende Aa) un tamlīdz arī "Baltava" ir pavasarī putojošā Baltupe.

Vācu Baltavas pils savu vārdu dabūjusi no upes vai novada nosaukuma un ne otrādi, jo latviski pils saukusies "Altene", bet pagasta nosaukums "Baltava" kā pils nosaukums tautā nav ieviesies. Tādā kārtā pils vācu apzīmējumā "Baltava" (Baltow) būtu saglabāties senais latviskais Ogres upes un novada nosaukums. Firhufa slēdzienam pilnā mērā piekrīt arī Bilenšteins. Tiem varētu pievienoties ar vienu iebildumu, - ka "Baltava" arī kā pils nosaukums, iespējams, ir vecāka par vācu pili pilskalnā. Šī iespēja kļūtu noteiktāka, ja arheoloģiskos izrakumos Baltavas pilskalna kultūras slāni izdotos gūt apstiprinājumu, ka apcietināta latgaļu apmetne te pastāvējusi jau pirms vācu pils uzcelšanas. Iespējams, ka latviskais nosaukums "Altenes (Altienas) pilskalns" ir sekundārs, jaunāks par arī latvisko "Batavas pilskalnu", jo par "Altenes galu" sauc arī veselu Liepkalnes pagasta daļu - novadu gar Ogres upi - ar vairākiem pilskalniem. Jautājums, kurš no abiem nosaukumiem - "Baltavas" vai "Altenes (Altienas) pilskalns" - ir vecāks, paliek atklāts. [LV KPAl arhīvs].

Vietējie iedzīvotāji šo vietu sauc par Pilskalnu.

Baltiņkalns - Ērgļu pag. R, pie Ogres raj. Mazozolu pag. robežas, Nāružas kr. krastā; kalnā bijušas *Baltiņu* mājas.

Baltiņkalns, Lazdu kalns - Liezēres pag., Atstirves ez. R krastā; stāvs, noaudzis ar kadiķiem; abs. augst. 226,4 m vjl.; kalnā *Baltiņu* mājas.

Baltiņu kalns - Praulienas pag. R, Baltiņa ez. R krastā; garāks par 1 km; abs. augst. 147,2 m vjl.; starp ez. un k. *Baltiņu* mājas. [Ld I 126].

Banderkalns - ovāls paugurs Cesvaines pag. R, Rūgupītes l. krastā; abs. augst. 222,6 m vjl.; D nogāzē mājas *Lejas Ķepasti*. Kalna nosaukums no māju saimnieka uzvārda. Banderkalnā rīkotas zaļumballes.

Bārkaišu kalns, Bākaižu kalns, Tēviņkalns - Sausnējas pag. Z, pie robežas ar Ērgļu pag., Ērgļu-Kokneses ceļa l. pusē, pie krustojuma ar Odzienes ceļu; tuvumā bijušas *Bārkaišu* mājas. E 21 *tēviņ-k.*

Kalna dienvidu daļas atsevišķu pacēlumu sauc par Tēviņu kalnu jeb Tēviņkalnu. Šeit senos laikos braucējiem uzbrukuši laupītāji.

Baronkalns [Baruonkalns] sk. *Cesvaines Pilskalns*.

Baznīcas kalniņš sk. *Baznīckalniņš*.

Baznīcas kalniņš sk. *Zeduļu Baznīcas kalniņš*.

Baznīcas kalns - Jumurdas pag., Ērgļu-Vecpiebalgas ceļa kr. pusē, starp *Eglājiem Z* un *Bērzkalniem D*.

Kādreiz Baznīcas kalnā domājuši celt baznīcu. [LV KPAI arhivs].

Baznīcas kalns sk. *Jaunzemju Baznīcas kalns*.

Baznīcas kalns - Kalsnavas pag., R no Kalsnavas ez., Z no *Lauru* un *Duburu* mājām; abs. augst. 124,4 m vjl. Kalnā baznīcas drupas.

Baznīcas kalns, Lāģu Zviedru Baznīcas kalns - Cesvaines lauku ter., 2 km Z no Kārzdabas ez., DR no *Lāģiem*.

Baznīcas kalns ir apkārtņē lielākais kalns. Tā virsotnē bijis triangulācijas tornis. Marta Āboliņa stāsta: "Senos laikos kalnā it kā esot stāvējusi Zviedru baznīca, un vēl pavisam nesen esot bijuši redzami tās akmens pamati." [LV KPAI arhivs].

Baznīckalniņš, Baznīcas kalniņš - Indrānu pag., ZA no Visagala kapsētas; nostāstu vieta. Arheoloģ. piemin.

Baznīckalniņš sk. *Baznīckalns*.

Baznīckalns, Baznīckalniņš - kulta vieta Mētrienas pag., ZA no Mētrienas, Jaunāres sila malā; nopostīts.

Baznīckalns, Ūbānu Baznīckalns, Ozolkalns - kulta vieta Praulienas pag., Ilgas upes kr. krastā, pret Ūbānu pilsk., Madonas-Atašienes ceļa kr. pusē; pakājē mājas *Ozolkalns*. Arheoloģ. piemin.

Kokiem noaugusi stāvā pret Ūbānu pilskalnu vērstā nogāze ir 25 m augsta, pretējā puse ir lēzena un pamazām pāriet laukos. Senos laikos kalnā it kā bijusi baznīca.

Beišēnu kalns - Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, DR no Liepkalnes skolas pie bij. *Beišēnu* mājām.

Bērzkalniņš, Lucu senkapi - Cesvainē, pie *Kalnabuldurēm* un *Lucēm*. Arheoloģ. piemin.

Bērzkalniņš - neliels, izteikts pauguriņš Indrānu pag. DR, Aiviekstes l. krastā, ganībās starp *Brākalēm* un Visagala Pilskalnu.

Bērzkalns sk. *Bērzu kalns*.

Bērzu kalniņš, Cērupu senkapi - Liezēres pag. A, pie *Cērupu* mājām. Arheoloģ. piemin.

Kalniņš apaudzis ar ceriņiem un lazdām. Agrāk te audzis bērzs. Stāsta, ka šeit noslēpts zelta zobens. [LV KPAI arhīvs].

Bērzu kalns, Bērzkalns - masīvs ovālas formas paugurs Bērzaunes pag., starp Krustiņa ez. A un Bērzaunes upi R; abs. augst. 258,6 m vjl.; kalnā R pusē mājas *Strēdeles*.

"Bērzaunes pilskalna dienvidaustrumu pusē stāvajā Krusteniša krastā bijusi senču kapsēta. Tagad tur ir "kapulauka tīrums". Tur it bieži uzar kaulus, arī senos bronzas priekšmetus, šķēpu galus, senlaicīgus cirvjus un rotas lietas. Pats Bērzkalns apaudzis ar mežu un droši nosedzis visus pagātnes noslēpumus." [Žukova, 1993].

Pēc arheologu apskates, kalns nav atzīts par pilskalnu. [LV KPAI arhīvs].

Par Bērzu kalnu ir vairākas teikas. Lūk, viena no tām: "Kalnā esot senāk varena pils bijusi. Pils pagalmā tikai caur lieliem vara vārtiem varējuši iekļūt. Visapkārt pilij kalna virsu apēnojuši smuidri bērzi, kādēļ pils par bērzu pili nosaukta. No šīs pils valdījuši kungi pār apkārtnējo zemi. Tur bijusi arī kapsēta, kuras aploks esot ir vēl mūsu gadu simtenī bijis manāms ezera ziemeļu rīta stūrī, kas pie minētā kalna tuvāk atrodas. Tad esot vienā vasaras dienā briesmīgs viesulis sacēlies un pili ar viņas iedzīvotājiem ezerā ierāvis un noslīcinājis. Kad pils bijusi ezerā aprakta, tad apkārtnējie ļaudis esot pils kapsētas zvanu arī ezerā ielaiduši. Pēc tam zvans esot arvien ezera dibenā skanējis, sevišķi uz nelabu laiku."¹

Bērzu kalns - Lazdonas pag. DR, Madonas-Trepes valnī, kalnainā mežā, <1 km R no Durenīša ez.; dabā grūti atrodams.

Biemeltu kalns - Aronas pag. A, 1,5 km R no L. Rāviņa ez.; abs. augst. 243,1 m vjl.; kalna DR nogāzē bijušas mājas *Biemeltes*.

Biksēres senkapi sk. *Kapu kalniņš*.

Biku kalns - Praulienas pag., Salu ez. DA krastā; pāri kalnam iet Madonas-Barkavas ceļš; kalnā mājas *Bikas*.

Bindēnu Pilskalns, Pilskalns - Bērzaunes pag., ~1 km Z no Bērzaunes-Vestienas ceļa, pret Ozolkrogu, 100 m ZA no *Lāčplēšiem*;

¹ Madonas novads teikās un nostāstos. - Madona, 1993, 5. lpp.

ZA nogāze paceļas apm. 20 m pār apkārtni, apaudzis ar mežu; ~0,5 km DR no kalna ir *Kalna Bindēnu* mājas. Izteiktu pilskalna pazīmju nav. [LV KPAI arhīvs]. Vietējie iedzīvotāji sauc par Pilskalnu.

Birzkalns - ar bērzu birzi apaudzis paugurs purvainu pļavu vidū Aronas pag. Z; abs. augst. 271 m vjl.; D pusē šaura ieklaka atdala no Jurcēnu k.

Bisenieku kalns - plašs paugurs Kalsnavas pag., D no *Bisenieku* mājām; kalnam 2 virsotnes.

Blusas kalns - Cesvaines lauku ter., Kočkarēs; abs. augst. 183,3 m vjl.

Bļodas [Bļudodas] kalns - uz Kalsnavas un Ļaudonas pag. robežas, Aronas kr. krastā, Z no *Lejas Rubeņu* mājām; ~0,5 km garš ovāls paugurs; kalna vidū ieklaka kā bļoda.

Boga kalniņš - Lazdonas pag., Lazdonas ez. R krasta pussalas A galā, kuru vietējie iedz. sauc par Midzeņsalu. E 26 bags = vieta mežā, kur bijis kāds akmeņa tēls, kas vēlāk ierauts ezerā.

Pēc nostāstiem te bijis elka tēls Bogs. [LV KPAI arhīvs].

Boķu [Buoķu] kalns - Vestienas pag., starp Asmeniņa ez. Z un Talejas ez. D; abs. augst. 273,4 m vjl. Pēc citiem datiem, tā abs. augst. ir 276,8 m vjl., rel. augst. 37 m un tas ir 11. augstākais paugurs Latvijā [Zelčs, 1992]; kalnā mājas *Boķi* un *Dravīcēni*. Vietējie iedz. nos. "Boķu kalns" nelieto. Kalns atrodas Vestienas aizsargājamo ainavu apvidū. [Ld I 158].

Boķu [Buoķu] senkapi sk. *Kapu kalniņš* (Vestienas pag.).

Bolēnu [Buolēnu] kalns - masīvs, liels paugurs Bērzaunes pag. Z daļā, ~1 km D no Dēklaiņa ez.; abs. augst. 282,5 m vjl., rel. augst. 39,0 m, ir 10. augstākais paugurs Latvijā [Zelčs, 1992]; kalnā *Bolēnu* mājas, nogāzē Ošu gravā iztek teiksmainais Bolēnu Veselības avots. Kalns ietilpst Vestienas aizsargājamo ainavu apvidū. [Ld I 158].

Bozēnu [Buozēnu] pilskalns sk. *Lisiņas pilskalns*.

Brākaļu pilskalns sk. *Visagala Pilskalns*.

Braku kalns - Ērgļu pag., ~3 km A no Ērgļiem.

Kalnā rakstnieka R. Blaumaņa (1863-1908) mājas *Braki*, kurās 1959. gadā atklāts rakstnieka memoriālais muzejs.

*No Braku kalna paveras skats uz tāliem mežiem, birzīm, sētām un ceļu pavedieniem. Ziemās - neizbrienami sniegi, sarmas, atkala. Vasarās - saulains klusums, rīta un vakara miglas, pērkona ducināti padebeši." [Viese, 1989, 47].

Brantu kalns - Vestienas pag., ZA no Červiša ez., Z no *Brantu* māju drupām; Z nogāzē iztek Ilziņupīte.

Brantu Egļukalns - uz Vestienas un Bērzaunes pag. robežas, Bērzaunes-Vestienas ceļa l. pusē; abs. augst. 262,2 m vjl.

Brāžu kalns - Ērgļu pag. D, Ogres l. krastā leļpus Sarkanajiem krastiem, R no *Krāču* un *Punkānu* mājām; kalna R nogāze ļoti stāva.

Brenca kalns - neliels pauguriņš Liezēres pag., Mēdzūlas-Liezēres ceļa kr. pusē, tūdaļ aiz Mēdzūlas *Stienūža* mājām.

Kādreiz šeit strīdā divi vīrieši nodūrušies ar izkaptīm. Ceļa malā bija tumšs akmens ar diviem iekaltiem krustiem. Labojot un taisnojot ceļu, akmens gājis bojā. (A.Burdaja).

Brēcēnu senkapi sk. **Kapu kalniņš**.

Breses kalns, **Brezes kalns** (kļūdains nos.) - Sarkanu pag., ZA no Madonas; abs. augst. 171,6 m vjl.

Breses kalns ir brīvdabas sariņojumu vieta. Turpat 50.un 60. gados Madonas pašdarbnieki aizrautīgi spēlēja teātri. Kopš 1988. gada sākuma kalnā talko un tautas gadskārtu ieražu garā rosās Madonas Vērtuma kopa." (B.Podiņš).

Brezes kalns (kļūdains nos.) sk. **Breses kalns**.

Bricu kalns, **Tīžu kalns** - liels paugurs Aronas pag., ~2 km DR no Lauteres ez., atrodas starp *Lejas Tīžiem* Z un *Augstumiem* D; kalnam divas virsotnes; abs. augst. 261,3 m vjl.; kalnā bijušas *Bricu* mājas.

Briedēnu kalns, **Žagaru kalns** - neliels, labi izteikts ovāls paugurs Aronas pag., R no Zelgauskas, 0,2 km A no *Briedēnu* mājām; abs. augst. 213 m vjl.

Vietējie iedzīvotāji to biežāk sauc par Žagaru kalnu, jo ziemeļrietumos no kalna ir mājas *Žagari*. Par Žagaru kalnu sauc arī netālo krietni lielāko pauguru ziemeļos no Zelgauskas, tādēļ šo labāk būtu dēvēt par Briedēnu kalnu.

Brieža kalns sk. **Briežkalns**.

Briežkalns, **Brieža kalns**, **Briežu kalns**, **Čigānu kalns** - Ērgļu pag., Ogres l. krastā, Z no Ērgļiem; stiepjas paralēli Ērgļu-Cēsu lielceļam līdz *Kalniņām*; apaudzis ar mežu. Uz Ogres u. vērstajā nogāzē gravas.

"Briežkalns ir plaša, kokiem apaugusi augstiene no Ērgļu vecā lielceļa līdz *Kalniņām*." (V.Rozenfelde).

Briežu kalns - Vestienas pag. vidusdaļā, starp Kālezeru D un Laipīti Z; pāri kalnam iet Vestienas-Ērgļu ceļš.

Briežu kalns - Ļaudonas pag., Madonas-Trepes valnī, D no Ļaudonas. Par konkrēto atrašanās vietu ziņas pretrunīgas.

Briežu kalns sk. *Briežkalns*.

Briežukalns - Ļaudonas pag., Driksnītes l. krastā; kalna nogāzē *Briežu* mājas.

Brūža kalns - apaļš paugurs Bērzaunes pag., starp Kūlānkalnu un *Albertiem*.

Agrāk tur bijis brūzis un aka ar labu ūdeni. (J. Krūmiņš).

Brūžakalns - Vestienā, starp Sudzērdiņa un Salāja ez.; augstāko vietu sauc par Zilumkalnu. Kalnā *Ieviņu* mājas, kurās agrāk atradies bijušās Tolkas muižas alus brūzis.

Būdānu kalns - Praulienas pag. vidusdaļā, uz D no Madonas-Barkavas ceļa un *Imantām*.

Buļa kalns - Bērzaunes pag. DR, uz ZR no *Viesūnēriem*; kalnā bagātīgi aug ozoli un kreimenes.

Buļļu kalns - Ērgļu pag. DA, uz A no *Ķikutu* mājām; abs. augst. 176,6 m vjl.; pāri kalnam iet Ērgļu-Kokneses ceļš.

Bumbu kalns - Sausnējas pag., DR no *Smiķiem*, A no Smiķu kalniem. Varbūt ir viens no Smiķu kalnu pauguriem.

Burtnieku kalns, *Andrānu kalns*, *Ciskānu kalns* - Aronas pag. DA, starp *Burtnieku* un *Andrānu* mājām; abs. augst. 214 m vjl.; visi kalna nosaukumi no apkārtējo māju vārdiem. Tuvumā *Kalna Ciskānu* māju vieta.

Butku kalns - Dzelzavas pag., DR no Dzelzavas, pie *Pakalniešu* mājām.

Būzānu pilskalns sk. *Lisiņas pilskalns*.

Ceplīšu kalns - Jumurdas pag. ZR daļā, Valolas kr. krasta ielokā; otrā upītes krastā ~0,5 km Z no kalna bija *Ceplīšu* mājas.

Cepļa kalns - Aronas pag., 1 km DA no Līdēres, Vecpiebalgas-Madonas ceļa malā, starp Līdēri un Lauteri; kalnā bijis ķieģeļu ceplis.

Cepļa kalns - Kalsnavas pag. Jaunkalsnavā.

Cērpu senkapī sk. *Bērzu kalniņš*.

Cērpju viduslaiku kapsēta sk. Ogu kalniņš.

Cesvaines Pilskalns, Pilskalns, Baronkalns - Cesvainē, parkā, Sūlas kr. krastā; 20 m augsts, plakums 25 x 27 m. Arheoloģ. piemin.

Cesvaines Pilskalns, domājams, bijis apdzīvots III-IV gs. 1926. g. to uzmērojis un aprakstījis E. Brastiņš: "Uz šo pilskalnu droši vien zīmējas 1209. g. senrakstos minētā Urbs Ceessove un vēlāk piesauktā Castr. Sessove, Chessove, tāpat arī krievu kronikās sastopamā Чествинъ. (...) Kalna sāni visapkārt krauji, bez terasēm. Plakumu klāj dziļa un melna mītnu kārta, kurā ieviesušies kurmji, kas uzbeduši virspusē lauskas, ogles u.c. lietas. Starp citu, šādā uzbedumā atradās kāds skaists pirksta gredzens." [Brastiņš, 1930, 155].

Baronkalna nosaukums no tā, ka 1904. g. senlatviešu pilskalnā tika apglabāts Cesvaines muižas īpašnieks Ādolfs Vulfs. Pēc II Pasaules kara kapa vieta nopostīta.

Cieres kalns - Ļaudonas pag., Drikšņa ez. DA krastā.

Pie kalna ezerā laba, smilšaina peldvieta, kuru iecienījuši apkārtnes iedzīvotāji. Kalnā daudz lapsu alu. Aug sēnes vēršmēles. (M. Stradiņa).

Ciskānu kalns sk. Burtnieku kalns.

Cīžu kalns sk. Ješku kalns.

Cūkas kalns - Kapurītes kr. krasta krauja Aronas pag., D no Kusas, pie ceļa uz Madonu.

"Braucot no Kusas muižas uz Madonu, izbraucot no muižas, ceļš ievijās šaurā ielejā, un braucot otrā pusē augšā, ceļš gāja gar gravas malu un ceļa malā atradās gluds, plakans, apmēram 6 pēdas garš akmens, kas it kā atgādināja gulošu cūku, tamdēļ šo vietu sauca par Cūkas kalnu." (V. Roga).

Čauškalns - garens paugurs Vestienas pag. A daļā, Vestienas-Viesienas ceļa 1. pusē, ZA no Talejas ez., starp Jaunšinkām un Dravincēniem.

Čigānu kalns sk. Briežkalns.

Dābāķu kalns - ovāls, stāvs paugurs Bērzaunes pag, ~0,5 km Z no Brenciša ez., Bērzaunes-Viesienas ceļa kr. pusē. Kalnam divas virsotnes; abs. augst. 250 m vjl.; A no kalna *Dābāķu* mājas.

Daktiņu kalns - Kalsnavas pag. R daļā, Savītes kr. krastā; D nogāzē mājas *Daktiņi*. Pie mājām *Daktiņu senkapi*, kurus sauc arī par *Kapu kalnu* un tie varētu būt daļa no Daktiņu kalna.

Daktiņu senkapi sk. Daktiņu kalns.

Dārznīcas kalns, Dāržīnes kalns - pilskalns Aronas pag. Viesienā, Vestienas-Madonas un Liezēres-Bērzaunes ceļu krustojumā. Arheoloģ. piemin.

1930. gadā E. Brastiņš raksta: "Pilskalns stāv savrūp no citiem kalniem, tam iegareni apaļš veids un viņš paceļas ap 30 m virs apkārtnes. Plakums aizņem visu kalna virsu un tas ir slīps no ziemeļiem uz dienvidiem. Plakumā ierīkots deju laukums. Tādēļ nācies ap 1 m biezu zemes kārtu norakt, lai izlīdzinātu laukuma slīpumu. Mitņu kārtā visai melna, ap 1 m dziļa un atradumiem bagāta. (..) Ļaužu mute teic, ka Dārznīcas kalnā pa ceļiem (terasēm) vesti augšā zviedru lielgabali. Melno zemi, kas kalngalā, esot zaldāti no lejas ar cepurēm sanesuši.

Dažreiz kalnā rādoties avotiņš, bet tikai vienam pašam. Tiko vedot otru cilvēku līdzī, avotiņu vairs neredzot.

(..) pieskaitāms ievērojamākiem Latvijas pilskalniem. Nav izslēgta varbūtība, ka Dārznīcas kalnā stāvējusi 1912. g. senrakstos minētā Castr. Negeste, jo dažus kilometrus ziemeļos atradušās Nigestes mājas, kas tagad nojauktas." [Brastiņš, 1930, 143].

1996. g. Aronas pagastā dienvidos no Līdēres ir mājas *Nigestes*.

Teika stāsta, ka kalna vietā senos laikos bijusi pils, kurai uzgāzts virsū kalns. Kāds šejienietis, ejot pār kalnu, ir ieraudzījis durvis. Iegājis un atradis varenas istabas pilnas ar naudu, kuru sargājis vecs vīrs. Vīrs ļāvis pagrābties no zelta un izvadījis viesi ārā ar noteikumu nevienam par to nepļāpāt. Vīrs labu laiku neko neteicis, bet vēlāk tomēr izpļāpājis un aizvedis līdzī parādīt. Iegājuši, bet tad sargs tūdaļ uzsaucis: "Tie citi visi ārā, bet tu, pļāpa, paliec!" Nelīdzējis nekas, bijis jāpaliek zemes apakšā, un nekad vairs neticis ārā.

Dārziņas kalns sk. *Dārznīcas kalns*.

Dēklaiņu kalns, *Ezerlauku kalns* - Bērzaunes pag. Z, uz robežas ar Aronas pag., Dēklaiņa ez. DR krastā; 1 km garš lielpaugurs; abs. augst. 275,8 m vjl., rel. augst. 32 m. Tā ir 12. augstākā virsotne Latvijā [Zelčs, 1992]. Atrodas Vestienas aizsargājamo ainavu apvidū. [Ld I 227]. *Dēklaiņi* bijušas senas mājas kalna Z nogāzē. Dažās publikācijās k. un ez. nepareizi nosaukti par Ezerlauku kalnu un Ezerlauku ezeru.

Dietlavu senkapi sk. *Penderu kalniņš*.

Dieviņkalns - ovāls paugurs Ļaudonas pag., Driksņa ez. Z galā; Z no kalna Jaundieviņu mājas.

Dores [Duores] kalns sk. *Kajēnu kalns*.

Dores [Duores] kalns - Sausnējas pag. DA, Vesetas kr. krasta līkumā, ZR no *Putrēniem*.

Dravēnu kalns - Vestienas pag. A daļā, uz robežas ar Bērzaunes pag., DR no Gaiziņkalna un Žautriša ez.; abs. augst. 282,7 m vjl.; rel.

¹ Madonas novads teikās un nostāstos. - Madona, 1993, 7. lpp.

augst. 46,3 m. Tas ir 9. augstākais kalns Latvijā [Zelčs, 1992]. Kalna ZR nogāzē *Dravēnu* mājas.

Dreimaņkalns - labi izteikts paugurs Vestienas pag. Z, Vidus ezera D krastā pie *Dreimaņiem* un Vestienas-Vējavas ceļa; abs. augst. 226,3 m vjl.

Drikšņa kalns - augsts paugurs Ļaudonas pag., valsts mežā Drikšņa ez. R krastā; ~1 km garš, 0,5 km plats, R mala ļoti stāva.

Druvēnu kalni - ar mežu apauguši pauguri Kalsnavas pag. R daļā, Savītes l. krastā starp upi un dzelzceļu; augstākās vietas abs. augst. 155 m vjl.

Ducēnu kalns - ovāls paugurs Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, ceļa no Liepkalnes uz bij. Emmas dzirnavām kr. pusē, pirms Lielmeža, pret *Ziediņiem* un *Aizkārķiem*; ~0,8 km garš, abs. augst. 161,7 m vjl.; kalnā bijušas mājas *Ducēni*.

Dūdu kalns - Sausnējas pag. Liepkalnes daļas D, uz ZA no Liepkalnes; abs. augst. 165 m vjl.; kalnā mājas *Dūdas*.

Dūdumkalns - plašs platoveida paugurs Kalsnavas pag., starp Aronas upi A un Pļaviņu-Gulbenes dzelzceļu R; kalna DA nogāzē divas *Dūdumu* mājas.

Dūku kalni - divi labi izteikti apaļi pauguri Mārcienas pag., Dūku ez. A krastā, starp to un Vanadziņa ez.

Starp abiem ezeriem esošais reljefa paaugstinājums veido pusmēnesi ar ieliekumu pret Dūku ezeru. Pusmēness abos galos atrodas jau minētie pauguri, kas paceļas apm. 20 m pār Dūku ezeru. Paaugstinājuma uz Vanadziņa ezeru vērsta izliekumā *Dūku* māju drupas.

Duriņu kalns - Bērzaunes pag., starp *Tomēniem* D un *Bolēniem* Z; kalna R nogāzē *Duriņu* mājas.

Duriņos pēc II Pasaules kara dzīvojis, strādājis un aizgājis mūžībā novadpētnieks Jānis Krūmiņš (1900.-1984.).

Dvēseles kalns - Ļaudonas pag., Madonas-Trepes valnī, DR no Lielā Melnīša ez., valsts mežā.

"Nosaukums cēlies no tā, ka I Pasaules kara laikā šeit daudz cilvēku aizgājuši bojā." (M.Stradiņa).

Dzelzkājas kalns - Ērgļu pag. DA daļā, uz ZAA no Pulgošņa ez., R saplūst ar Rikšēnu kalnu; kalnā *Dzelzkāju* mājas.

Dzenola [Dzenuola] kalns sk. *Kaķa kalns*.

Dzeņkalniņš - Vestienā, Salāja ez. D krastā; kalnā ierīkota estrāde.

Dzeņu kalniņš - neliels, olai līdzīgs, labi izteikts paugurs Kalsnavas pag., Aronas l. krastā starp *Vikulēnu* un *Dzeņu* mājām.

Kalniņā bijušas abu šo māju kartupeļu bedres. *Dzeņu* mājās dzīvojuši cilvēki ar uzvārdu Dzenis. Tagad tukšas mājas vai drupas. (M.Stradiņa).

Dzeņu senkapi sk. Kapu kalniņš.

Dzērves kalns - garš paugurs Mārcienas pag. ZA, starp Miklāja un L. Klaufa ez.

Dzērves kalns sk. Spirukalns.

Dziļais grāvis - grava, pazeminājums Ļaudonas pag. DA, uz A no Driķņa ez., starp *Vaguļu* mājām un Cieres kalnu.

Dzirnavkalns - Kalsnavas pag. Jaunkalsnavā, Vesetas l. krastā; kalnā mežu pētīšanas stacijas "Kalsnava" administratīvā ēka. Kalna nogāzi uz Vesetas pusi sauc par *Pakrūtežu*.

Egļu kalns - vidējā no trijām Bākūžu kalna konusveida virsotnēm Jumurdas pag. DA. Izteikti stāvas ir kalna A un R nogāzes; abs. augst. 267,5 m vjl.; apaudzis ar mežu.

Egļu kalna masīva meža līcī dažus gadus bija Madonas rajona dziesmu svētku estrāde. Sliktās dzirdamības dēļ pēc trijiem gadiem tā netika vairs izmantota, un šodien par to atgādina vienīgi uz kalnu izbūvētais asfaltētais ceļš.

Eklāvu kalns sk. Rubeņu kalns.

Elka kalns sk. Staldēnu kalns.

Elkas kalns sk. Staldēnu kalns.

Ērgļu pilskalns sk. Skanstes kalniņš.

Ezeriņkalns sk. Ābeļkalns.

Ezerkalns - Bērzaunes pag. R daļā, Kaņepēnu ez. A krastā; uz ez. vērsta kalna nogāze ļoti stāva.; abs. augst. 242,6 m vjl.; kalnā *Ezerkalnu* māju drupas.

Ezerlauku kalns sk. Dēklaiņu kalns.

Ežukalns - garens, labi izteikts paugurs Bērzaunes pag., Virksteņa ez. A krastā; kādreiz kalnā bijušas mājas *Eži*.

Freīlenes saliņa - stāva krauja mežā Ļaudonas pag. Z, ~1 km ZR no *Purnaviešiem*.

"Rankas muižas freilene nākusi dziedādama uz šo stāvo krauju. Runā, ka tur viņa nosista." (A.Dārziņa).

Fridrihkalns - DR no Cesvaines, Sūlas l. krasta ielokā, netālu no Mācītājmuižas; kalnā mācītāju kapi.

Gaiļa kalns, Gaiļu kalns, Gaiļkalns - Ērgļu pag., 1 km R no Ērgļiem; pāri kalnam iet Ērgļu-Rīgas ceļš. Gadsimta sākumā šeit atradusies Ērgļu pagastmāja un skola. Pie kalna mājas *Gailīši*.

Gaiļkalns sk. *Gaiļa kalns*.

Gaiļu kalns sk. *Gaiļa kalns*.

Gaižiņkalns, Gaižiņš - lielpaugurs Bērzaunes pag. ZR, 2 km D no Viešūra ez.; eliptiskas formas, izstiepts ZZA-DDR virzienā, stāvām, gravu saposmotām nogāzēm, kuru lielāko daļu klāj mežs. Augstākā Latvijas virsotne; abs. augst. 311,6 m vjl.; rel. augst. 61,6 m; ietilpst Gaižiņkalna dabas parka teritorijā un reizē arī Vestienas aizsargājamo ainavu apvidū. [Ld II 85]. E 17 *gāziņa* kalns.

Rakstnieks Jānis Jaunsudrabiņš pēc Gaižiņkalna apmeklējuma rakstīja: "Salīdzinot ar īstiem kalniem, mūsu Gaižiņš būtu tīrais nieks, bet, tā kā tas ir mūsu augstākais, tad katram latvietim ieteicams tajā uzkāpt vismaz reizi mūžā, jo uzkāpušam gribas uzgavilēt. Tikai no šejienes var īsti redzēt Latvijas skaistumu! Tur dzīļumos guļ ezeri kā zili zemes logi, silu, bērzu un siliņu apņēmti."

Otrā pasaules kara laikā Gaižiņkalna apkārtnē kādu laiku dzīvojis dzejnieks A.Čaks, kurš Latvijas dižkalnam veltījis vārdus: "Gaižiņ, zilais augstais Gaižiņ,

Kaut es tavās pļavās būtu.

Sešos ezeros tu skaties,

Diviem kalniem roku dodī."

1978. gadā pēc M.Štaņas izstrādātā projekta kalnā sāka celt sarkanu ķieģeļu skatu torni, kura būve joprojām nav pabeigta. 1996. gadā kāpņu laukumīnos vēji brīvi staigā pa izdauzītajiem logiem, zem kājām čirkst stiklu lauskas. Ir lifta šahta, bet nav lifta. No 1997. gada Gaižiņa virsotne un nogāze, saukta par "Dāmu paradīzi", ir Amerikas latviešu Apelju ģimenes privātīpašums. Kalna otra daļa, kurā atrodas stāvākā nogāze, saukta par "Golgātu", pieder Miervaldim Baltgailim, kurš dzīvo Jēkabpilī un savu kalna daļu un 7 gadu iznomājis Jurim Stradiņam. Gaižiņkalna tūristu bāzē un slēpošanas trasē "Dāmu paradīze" tagad saimnieko Apelju ģimenes atvase Inese Apelis.

Savā laikā kalnu apmeklējuši divi Latvijas prezidenti: 1930. gadā Alberts Kviesis un 1938. gadā Kārlis Ulmanis. Pirms K.Ulmaņa apmeklējuma kalnā uzcelts 30 m augsts skatu tornis. Aizbraucot K.Ulmanis piekodinājis, lai tornī vienmēr pļivotu sarkanbaltsarkanais karogs. Tā bija sešus gadus. Karogs pazuda 1944. g. augustā. Vācu armija atkāpjoties skatu torni iznīcināja.

Dažādos laika periodos kalnu iecienījuši tūristi un slēpotāji. Pensionāra M.Kalniņa atmiņas: "(...) trīsdesmitajos gados arvien vairāk palielinājās tūristu skaits Gaižiņkalnā. Galvenokārt tie bija slēpošanas sporta cienītāji no Rīgas februārī un

martā, kad šeit bija sniega un saules pārpilnība. (..) nokļūšanai Gaiziņkalnā izmantoja dzelzceļu. Brauca līdz Mārcienas stacijai, no kurienes līdz Gaiziņkalnam 16 km. (..) Stacijā slēpotājus sagaidīja apkārtnes zemnieku zirgu pajūgi. (..) Mugursomas sakrāva kamanās un slēpotāji turējās pie kamanām piesietās virvēs. Zirgs varēja pavilkt 5-8 slēpotājus. Šāds brauciens katram slēpotājam maksāja Ls 1-1,50. Naktsmitnēm izmantoja kalna pakājē un apkārtnē esošās zemnieku mājas. (..)

Četrdesmito gadu beigās un piecdesmito sākumā Gaiziņkalnā notika vairākas slēpošanas sacensības. (..) Sešdesmitajos gados Gaiziņkalnā iestājās klusums. Tam par iemeslu bija paredzētās raķešu bāzes celtniecība, kura tomēr nenotika. Astoņdesmitajos gados atkal kalnu sāka apmeklēt slēpotāji no Rīgas un citām vietām. [Kalniņš, 1995, 13.jūn.].

Pēc Gaiziņa novada novadpētnieka J.Krūmiņa domām, Gaiziņkalns (Gaiszinis) uzskatīts par drošu laika noteicēju. Ja tas tinas miglā, ja no kalna ceļas miglaina dūmaka, drīzumā, un ne vēlāk kā trešajā dienā, būs lietus.

Pēc valodnieka K.Karuļa domām, vārdam "gaizs" latviešu valodā bijušas divējādas nozīmes: 'rūgts' un 'augsts'. Šī pēdējā nozīme laikam saglabājusies vienīgi vietvārdos, piem., Gaiziņš. [Karulis, I, 1992, 281]. Gaisiņ-kalns minēts 1872.g. Maskavā izdotā vārdnīcā¹

Garā sala - vairāki šauri un samērā gari pauguri mītrā mežā Mārcienas pag. DA, starp Vanadziņa ez. un Niedruškas upi; pa vienu no pauguriem iet meža ceļš.

Garanckalns - Jumurdas pag. A, Ērgļu-Madonas ceļa kr. pusē pirms krustojuma ar Vestienas-Vecpiebalgas ceļu; kalna malā *Garancu* mājas.

Garmuižu kalns - Vestienas pag. R, Kūsīša ez. D krastā, pie Aronītes iztekas no ez.; abs. augst. 211 m vjl.; pāri iet Vestienas-Ērgļu ceļš. Bijušas mājas *Garmuižas*, kas senos laikos sauktas *Garmīžas*.

Geidānu kalns sk. **Kūlānkalns**.

Glemžu kalns, Lemju kalns - masīvs lielpaugurs Aronas pag., Viešupes l. krastā, D no Madonas-Ērgļu ceļa, 2 km DR no Lauteres; 1,2 km garš, apaudzis ar mežu; abs. augst. 260,5 m vjl., rel. augst. 36 m pār apkārtni; DR nogāzē mājas *Glemži*. [Ld II 110].

Glīdzaiņa - Ļaudonas pag., Aronas kr. krastā, Lāču purva Z malā; pretējā upes krastā Mārcienas pag. ir mājas *Tiznūži*. Kalnā lipīgs, sarkans māls.

¹ Latviešu-krievu-vācu vārdnīce. Isdota no Tautas Apgaismošanas Ministerijas. - Maskava, 1872, 684. lpp.

Gožu [Guožu] kalns - Bērzaunes pag. R, uz ZR no Grīvu ez., Bērzaunes-Vestienas ceļa kr. pusē; abs. augst. 269,3 m vjl.; kalna nogāzē mājas *Goži* un *Jaungoži*.

Gožu [Guožu] senkapi sk. *Kapu kalniņš*.

Grašu kalns sk. *Kroņu kalns*.

Gremu kalns, Grēmu kalns - Cesvaines lauku ter., uz ZR no Kraukļiem; pāri kalnam iet Kārklū-Kraukļu ceļš; abs. augst. 155,3 m vjl., rel. augst. 5-6 m. Kalnā mājas *Kalngremi* un *Lejas Gremi*. [Ld II 124].

Grēmu kalns sk. *Gremu kalns*.

Gretes kalns sk. *Gretu kalns*.

Gretu kalns, Gretes kalns - plašs, masīvs paugurs Vestienas pag. R, uz DA no Stirnezera; kalnā mājas *Gretes*.

Gribāžu Pilskalns, Pilskalns - Dzelzavas pag. ZR, uz D no *Gribažu* mājām.

Kalns labi izceļas uz apkārtnes līdzenā fona. 1926. gadā to aprakstījis un uzmērojis E. Brastiņš: "Pilskalns stāv savrup, augstā vietā un sniedz tājas izredzes uz Tirzu un Cesvaini. Virs apkārtējiem laukiem tas paceļas 16 m augstumā. Viņš iegareni apaļš ar stāvām sānmalām austrumos, bet rietumos samērā lēzenām. Pilskalnam izmantots tikai augstākais un stāvākais kalna gals. Tādēļ kalns pārrakts pa vidu ar grāvi un 2 m augstu uzbedumu.

Plakums gandrīz apaļš 30-40 m caurmērā un pret vidu kumps. Mītnu kārtā 0,25-1 m bieža. Kalns senāk esot lietots kā izprieču un izrikojumu vieta.

Teiksmo, ka pilskalnā esot pils nogrimusi. Aprakstītais pilskalns pieskaitāms maziem un nestipriem apcietinājumiem." [Brastiņš, 1930, 157].

"Senatnē kalnā meklēts zelta zobens." (E. Grigars).

Grīguļu senkapi sk. *Kapu kalns*.

Gruņģu kalns - Ērgļu pag., Ērgļu-Rīgas ceļa l. pusē starp *Zariņiem* un *Anduļēniem*.

Gultas kalns sk. *Aronas kalns*.

Gureļu kalns sk. *Kūlānkalns*.

Gustapkalns - Liezēres pag., 0,5 km A no Goveņa ez. Kalns nav sevišķi liels, bet augsts un labi izteikts ar *Gustapkalna* māju drupām tā DR nogāzē.

Kādreiz šeit bijusi Šulcu-Ašerādeni muiža, saglabājušās tikai klēts paliekas. (A. Burdaja).

Ienāškalniņš - neliels uzkalniņš Praulienas pag., uz A no Praulienas, starp *Indrāniem* un *Ābelēm*; pāri kalnam iet ceļš no Praulienas uz *Miķeļiem*. Kalniņā ierīkots grants karjers.

"Kādreiz apkārtnē zirgi saslimuši ar ienāšiem. Lai sērga tālāk neizplatītos, beigtos zirgus savākuši kopā un aprakuši uzkalniņā, ko vēlāk nosauca par ienāškalniņu."¹

Igaļu kalns - Vestienas pag. D daļā, uz DA no Kālezera Kāla līča. Kalnā mājas *Igales*.

Ilziņa kalns sk. *Ilziņkalns*.

Ilziņkalns, *Ilziņa kalns* - Vestienas pag., Ilziņa ez. A krastā; abs. augst. 245,3 m vjl.

Indrānu kalns - plašs paugurs Vestienas pag. D daļā, Vesetas l.krastā; abs. augst. 203,6 m vjl.; kalnā mājas *Indrāni* un ceļu krustojums uz Odzienu, Vestieņu un Liepkalni.

Irbeņkalniņš - Vestienas pag. A daļā, Vestienas-Viesienas ceļa kr. pusē starp *Bunkāniem* un *Straumēniem*; abs. augst. 264,4 m vjl. (Nejaukt ar Irbeņu k., kurš ir Asmeniša ez. krastā!).

Irbeņu kalns - Vestienas pag. A daļā, Asmeniša ez. A krastā; pie kalna bija mājas *Irbenes*.

Itālijas kalns - Ērgļu pag., Z no Ērgļiem; pāri kalnam iet Ērgļu-Cēsu ceļš.

Netālu bijusi Itālijas pusmuiža, kurā Ērgļu barons Tranzens audzējis no Itālijas ievestas govīs. (E.Ozols).

Īvānu kalns - Ērgļu pag., Ozoliņu ez. DR krastā, starp *Ozoliņiem* un *Spēlmaņiem*; abs. augst. 211,6 m vjl.; kalna D nogāzē ir mājas *Īvāni*.

Īvānu kalns - Sausnējas pag. DA, ~2 km ZA no bij. Sausnējas muižas; kalnā mājas *Īvāni*. "No šī kalna kara laikā sašāva Sausnēju." (M.Šmite).

Īvānu Velnakmens sk. *Velnakmens*.

Īvēnu senkapi sk. *Kapu kalniņš*.

Jākaiņu kalns - Sausnējas pag. Z daļā, uz Z no *Jākaiņu* mājām; gar kalna R nogāzi tek Šukumupīte. Paugurs ļoti plašs, tā Z daļa apaugusi ar mežu.

¹ Praulienas pagasts. - Madona, 1993, 61. lpp.

Jāņa kalns, Jāņkalns, Jāņu kalns - liels, augsts paugurs Liezēres pag., DA no Atstirves ez.; abs. augst. 249,6 m vjl.; kalna A un DA malā bija mājas Platkāji. Tagad tuvākā apdz. vieta ir *Tīreļi*, ~1 km A no kalna.

Jāņkalns sk. *Jāņa kalns*.

Jāņu kalns sk. *Jāņa kalns*.

Jāņukalns - Vestienā, Kālezera ZA krastā; pie kalna mājas *Jāņkalni*.

Jaunandrānu Pilskalns - pilskalns Aronas pag., 0,3 km DA no *Jaunandrānu* (citās kartēs *Avotiņu*) mājām, mežā.

Pirmo reizi apsekots 1953. gadā, izmantojot ziņas par to, ka šo kalnu vietējie iedzīvotāji sauc par Pilskalnu. Tā pasi sastādījis Vladislavs Urtāns 1953. gada 22. jūnijā. Dokuments pazudis un atrasts tikai deviņdesmitajos gados. J.Urtāns: "Kāda neliela, pa gadu desmitiem noklīdusi lapiņa jāva par jaunu uziet ievērojamu servēstures pieminekli. Madonas rajons oficiāli kļūst bagātāks par vienu pilskalnu." [LV KPAI arhivs].

Jaunēļu kalns sk. *Ādmiņu kalns*.

Jaunkalvēnu kalns - Ērgļu pag. R., 1 km Z no Ozoliņu ez.; kalnā mājas *Jaunkalvēni*.

Jaunzemju Baznīcas kalns, Baznīcas kalns, Kaļvu Baznīcas kalns - kulta vieta Sarkanu pag. R, lauku ceļa no *Kaļviem* uz *Jaunzemiem* l. pusē. Apaudzis ar mežu. Arheoloģ. piemin. Vietējie iedzīvotāji sauc par Baznīcas kalnu, arheoloģijas pieminekļu sarakstā - *Jaunzemju Baznīcas kalns*.

Jaunzemju kalns sk. *Vecais Kapukalns*.

Jērcēnu kalns - Jumurdas pag., 1,2 km Z no Jumurdas ez., pie Ērgļu-Vecpiebalgas ceļa; kalnā mājas *Jērcēni*.

Jēriņkalns - Jumurdas pag., D no Jumurdas ez., tieši pret Liepu salu, Madonas-Ērgļu ceļa kr. pusē. Apkārt kalnam, izņemot DA pusi, mitras ieplaciņas.

Jesperkalns - garens paugurs Jumurdas pag., Ērgļu-Madonas ceļa l. pusē pirms *Brilles*, Ilzītes l. krastā; kalnā mājas *Jesperi*.

Ješku kalns, Cīžu kalns - labi izteikts ovāls paugurs Sarkanu pag., Libes augšteces kr. krastā; kalna A nogāzē *Kalna Ješkas* un *Lejas Ješkas*.

Ješkukalns sk. *Ješku kalns*.

Ješku kalns, Ješkukalns - Praulienas pag., Madonas-Atašienas ceļa l. pusē, iepretim Ūbānu pilsk.; abs. augst. 144,3 m vjl.; izstiepts A-R virzienā.

Senāk kalnā bijis skatu tornis, no kura varējuši redzēt Gaiziņkalnu, Nesaules kalnu u.c. Tagad tur tikai triangulācijas tornis. Ūbānu kalna piekāvē *Lejas Ješkās* dzimis dzejnieks Jānis Medenis (1903.-1961.).

Jozumu [Juoзумu] kalns - Aronas pag., 1 km DR no Lielā Līdera ez., Ērgļu-Lauteres ceļa kr. pusē; kalna DA nogāzē *Kalna Jozumi*.

Jurcēnu kalns - Aronas pag., Z no *Šķūriem*, D no *Lielstāpelēm*; abs. augst. 257,9 m vjl. Pie kalna bijušas *Jurcēnu* mājas.

Jurcēnu kalns - Ērgļu pag. R, pie robežas ar Ogres raj. Mazozolu pag.; D nogāzē mājas *Jurcēni*.

Jurģa kalniņš sk. *Jurģu kalniņš*.

Jurģu kalniņš, Jurģa kalniņš - Lazdonas pag., starp Rāceņu un Lazdonas ez.

Trīsdesmitajos gados kalniņā uzcelta Lazdonas jaunā skola.

"Senos laikos garām Jurģu kalniņam gājis ceļš, pa kuru noritējuši dzīva kustība: jo rosīga tā bijusi Jurģu dienā. Pie kalniņa pūtinājuši zirgus, ieturējuši azaidu un arī pārnakšņojuši, tā ka kalns izskatījies kā nometne. Tāpēc kalnu sauc par Jurģu kalniņu."¹

Jūriņkalns - Vestienas pag. ZR daļā, Ļaudonītes kr. krastā; ~0,5 km A no *Stulģiem*. Kalns ir stāva Ļaudonītes senkrasta krauja, apaugusi ar mežu.

Jurķēnu kalns sk. *Badu kalns*.

Kabiņšala - 0,7 km garš pacēlums un apvidus Mārcienas pag., starp Svētes ez., Svētupi un Niedrušku; apkārt mitra, purvainā vieta un mežs; pacēlumā bijušas 2 mājas ar nosaukumu *Kabiņšala*.

Kaivēnu kalns - Ērgļu pag. D, Ērgļu-Kokneses ceļa l. pusē; kalniņā bijušas *Kaivēnu* mājas.

Kaivēnu Pilskalns, Pilskalns - Ērgļu pag. D daļā, Ogres kr. krastā, R no Ērgļu-Kokneses ceļa, starp *Kaivēnu* māju drupām un Ogres upi.

1929. g. pilskalnu uzmērojis un aprakstījis E.Brastiņš: "Kalns uzglabājies nenopostīts un viņa mītnu kārtā ir dziļa un melna. Pilskalna iegareni apaļais primitīvais

¹ Lazdonas pagasts gadsimtu griežos. - Madona, 1933, 44. lpp.

veids, kopā ar veco mītnu kārtu liek pieskaitīt šo pilskalnu ja ne akmens laikmetam, tad katrā ziņā tuvu viņam." [Brastiņš, 1930, 117].

Kajēnu kalns - Jumurdas pag., Ilzītes kr. krastā, 3 km DA no Jumurdas, Ērgļu-Madonas ceļa kr. pusē; abs. augst. 226,7 m vjl.; kalnā *Kajēnu* mājas. Plašā paugura D daļu, kura piekļaujas Ērgļu-Madonas ceļam, sauc par *Lūša kalnu*, bet Z nogāzi - par *Dores kalnu*.

Kaķa kalns, Balles kalns, Slēpotāju kalns, Dzenola kalns - Sausnējas pag., ~300 m D no *Rekslēniem*.

"Agrāk no tā 9 baznīcu torņus varējuši saskaitīt: Suntažu, Vecpiebalgas, Ogres, Liepkalnes, Ērgļu, Vestienas luteriešu baznīcu un Sausnējas, Ērgļu, Tolkas pareizticīgo baznīcu." (B.Podiņš).

Kaķīškalns - Jumurdas pag. D, uz DA no *Brakiem*; abs. augst. 219,7 m vjl.

Kalnavaitu kalns sk. *Kalnavoitu kalns*.

Kalnavoitu kalns, Kalnavaitu kalns - Aronas pag., D no Madonas-Ērgļu ceļa, pirms Naglas ez., blakus Karātavu kalnam; kalnā *Kalna Voitu* mājas un Kalnavoitu senkapi. [LV KPAI arhīvs].

Kalnavoitu Karātavu kalns sk. *Karātavu kalns*.

Kalniņu kalns - Ērgļu pag., pie Ērgļu-Cēsu lielceļa; kalnā mājas *Kalniņas*. Šis kalns ir Briežkalna Z gals.

Kaļvu Baznīcas kalns sk. *Jaunzemju Baznīcas kalns*.

Kaļvu kalns - Aronas pag., DR no Zelgauskas; ap 0,5 km garš ovāls paugurs; kalna ZA nogāzē ir mājas *Kaļvi*.

Kaļvu kalns - Ērgļu pag., 0,5 km DA no Ērgļiem; pāri kalnam iet Ērgļu-Pļaviņu ceļš. E 21 *kalvja* k.

"Kalnā kādreiz bijusi kalēja smēde." (B.Podiņš).

Kaļvu kalns - Vestienas pag., R no Talejas ez.; abs. augst. 274,5 m vjl. [Ld II 86].

Kaniņkalns - Aronas pag., pie Kusas, Madonas-Ērgļu ceļa l. pusē, ~0,2 km no tā, pie *Kaniņu* mājām.

Kaņepēnu kalns - augsts, stāvs paugurs Vestienas pag., Kālezera Z krastā, DR no Tolkas pareizticīgo baznīcas; kalna ZR nogāzē *Kaņepēnu* mājas.

Kaņepēnu Pilskalns, Savītes pilskalns, Pilskalns - Vestienas pag., Kaņepēnu ez. ZR krastā; abs. augst. 239,8 m vjl. Arheoloģ. piemin.

1930. gadā šo pilskalnu uzmērojis un aprakstījis E. Brastiņš: "Pilskalna plakums paceļas 22 m pār ezeriņa līmeni. Plakumam apaļš veids un caurmērs 35 metri. Pilskalna malas vienādi stāvas, izņemot ziemeļrietumu sānu, kur kalnmalas augstums ir tikai 5-6 m. (...) kalns līdz ar apkārtējiem laukiem jau kopš neatmināmiem laikiem stāv zem arkla. Par kādreizēju senmītni liecina spēcīgais melnzemes slānis jeb mītnu kārtā. (...) šis pilskalns pieskaitāms vecākām Latvijas apcietinātām vietām. No tā plašs skats uz gleznaino apkārtni, 7 km attālo Gaiziņa kalnu un 2 km rietumos esošo Spiru kalnu." [Brastiņš, 1930, 125].

Kaņepēnu Pilskalns ir sena jāņuguņu dedzināšanas vieta. [LV KPAI arhīvs].

Kapu kalniņš, Ošinieku senkapi - Aronas pag. DR, uz ZA no Dēklaīņa ez., pie *Ošinieku* mājām. Arheoloģ. piemin.

Kapu kalniņš, Brencēnu senkapi - Bērzaunes pag., pie *Brencēniem*. Arheoloģ. piemin.

Kapu kalniņš, Gožu senkapi - Bērzaunes pag., pie *Gožiem*. Arheoloģ. piemin.

Kapu kalniņš, Skutēnu senkapi - Bērzaunes pag., Krustiņa ez. Z krastā, ap 40 m no ez.; R pusē mitra ieplaka. Arheoloģ. piemin.

Kalniņš atrodas starp diviem vareniem kalnu milžiem - Dābāku kalnu ziemeļaustrumos un Bērzu kalnu rietumos.

Kapu kalniņš, Susurēnu senkapi - Bērzaunes pag., pie *Susurēniem*. Arheoloģ. piemin.

Kapu kalniņš, Viesūnēnu senkapi - Bērzaunes pag., pie *Viesūnēniem*. Arheoloģ. piemin.

Kapu kalniņš, Sauliešu senkapi - Cesvaines lauku ter., pie *Sauliešiem*. Arheoloģ. piemin. [LV KPAI arhīvs].

Kapu kalns, Griguļu senkapi - Dzelzavas pag., starp *Griguļiem* un *Muceniekiem*; ~6 m augsts uzkalniņš, kas labi izdalās līdzenajā apkārtnē. Arheoloģ. piemin. [LV KPAI arhīvs].

Kapu kalniņš, Ķikutu senkapi - uzkalniņš Ērgļu pag., Ērgļu-Kokneses ceļa l. pusē tūdaļ aiz tilta pār Varavīksnes upīti. Ceļš asā līkumā apliec Kapu kalniņu. Arheoloģ. piemin.

Kapu kalniņš, Rezēnu senkapi - Ērgļu pag., Ērgļu-Pļaviņu ceļa l. pusē iepretim *Kalna Rezēnu* mājām; pie celiņa uz *Jaundieciem*. Arheoloģ. piemin.

Kapu kalniņš, Aizbetņu senkapi, Mājas kalns - neliels kalniņš Jumurdas pag., Jumurdas ez. DA krastā, A no *Aizbetņu* mājām; senāk

saukts par *Mājas kalnu*. Šo nosaukumu mūsdienās vairs nelieto. Arheoloģ. piemin. [LV KPAI arhīvs].

Kapu kalniņš - neliels, stāvs paugurs Kalsnavas pag., ZR no Kupču ez., starp ez. un *Kupču* mājām.

Kapu kalniņš, Dzeņu senkapi - lēzens, smilšains uzkalniņš Liezēres pag., 200 m A no *Kalnadzeņu* mājām, pie meža. Arheoloģ. piemin. [LV KPAI arhīvs].

Kapu kalniņš, Lejnieku senkapi - Mārcienas pag. R daļā, Bērzaunes l. krastā, 80 m DR no bijušajām *Lejnieku* mājām. Arheoloģ. piemin.

Astoņdesmitajos gados E.Šnores vadībā izdarīti aizsardzības izrakumi, kuros iegūti bagātīgi atradumi [LV KPAI arhīvs].

Kapu kalniņš, Siļu senkapi - Praulienas pag. DR daļā, Madonas-Atašienas ceļa kr. pusē, D no *Sila Pakuļu* mājām (*Jaunsīli* atrodas tālāk no senkapiem); blakus kapiem uzcelts triangulācijas tornis. Arheoloģ. piemin.

Kapu kalniņš, Biksēres senkapi - Sarkaņu pag., pirms Biksēres (braucot no Madonas puses); kalniņam pārrakumā pāri iet Madonas-Cesvaines ceļš. Tuvākās mājas *Rūpnieki*. Arheoloģ. piemin.

Kapu kalniņš, Boķu senkapi - Vestienas pag., Talejas ez. Z krastā, Boķu kalna uz Talejas ez. vērstajā nogāzē; labi izceļas apkārtņē; uz tā aug 10 lielas kļavas. Arheoloģ. piemin. [LV KPAI arhīvs].

Kapu kalniņš, Zviedru kapi, Sņikerēnu senkapi - Vestienas pag. DA, Kaņepēnu ez. DR krastā, Savītes iztekas l. krastā. Arheoloģ. piemin.

Stāsta, ka šeit esot Zviedru laika kapsēta. Kalniņā dedzinātas jāņugunis [LV KPAI arhīvs].

Kapu kalniņš sk. *Kumeļa kalniņš*.

Kapu kalniņš sk. *Palleskalns*.

Kapu kalns sk. *Daktiņu kalns*.

Kapukalns - Bērzaunes pag. DR daļā, Dzērvītes kr. krasta likumā, A no *Viesīnēniem*; paugura D nogāzei pāri iet Bērzaunes-Sausnējas ceļš. Tuvākās mājas ir *Strautmaļi* Dzērvītes l. krastā.

Kapu kalns, Īvēnu senkapi - Kalsnavas pag. ZA daļā, pie bijušajām *Īvēnu* mājām. Arheoloģ. piemin. [LV KPAI arhīvs].

Kapu kalns sk. *Vējavas Kapu kalns*.

Kapu kalns sk. *Vilku kalns*.

Kapu kalns sk. *Vistiņlejas kalns*.

Karātavkalns - Aronas pag., Zelgauskas centrā, Aronas upes l. krastā, ceļu krustojumā; apaudzis kokiem, stāvs. Pēc arheologu apskates ir ņemts uzskaitē bet ne aizsardzībā [LV KPAI arhīvs].

Karātavu kalniņš - bija Mārcienas pag., Ļaudonas-Mārcienas ceļa kr. pusē pie II Pasaules kara laikā nodegušām un neatjaunotām *Priednieku* mājām; 1981.g. nostumts ar buldozeru.

Agriāk veci ļaudis teikuši, ka tas esot Karātavu kalniņš [LV KPAI arhīvs].

Karātavu kalns, Kalnavoitu Karātavu kalns - Aronas pag., ZA no Naglas ez., Madonas-Ērgļu ceļa kr. pusē, netālu no *Kalna Voitu* mājām. Labi izdalās apkārtnē, sevišķi no Naglas ez. puses. Nostāstu vieta. Arheoloģ. piemin.

Karātavu kalns - Cesvainē, Cesvaines-Liezēres ceļa l. pusē, pie pils. robežas. E 18 *karātavu* k.

Kalns ir sena soda vieta, rakstos pieminēta jau 15. gs.

1959. gadā Karātavu kalnā uzcelts televīzijas tornis. Pirms tam kalnā notika dziesmu svētki, zaļumballes, brīvdabas teātru izrādes.

Karātavu kalns, Liepkalniņš - neliels, bet labi izteikts paugurs Indrānu pag. DR, Aiviekstes l. krastā, starp Visagala pilsk. un *Brākaļu* mājām. Rajona nozīmes arheoloģ. piemin.

It kā bijusi sena soda vieta. Kalnā aug 5 lielas liepas. (A. Žvagiņa).

Karātavu kalns - Vestienas pag. Vestienā; kalnā mājas *Zemturi*.

Kārļukalns sk. *Stuļģiša kalns*.

Kāršu kalni - osveidīgu kalnu grupa Kalsnavas pag., DR no Jaunkalsnavas, mežā; augstākā virsotne ir 122,2 m vjl.; pa kalniem iet meža ceļš no Jaunkalsnavas uz Pļaviņām.

Mežā bijuši tāda resnuma koki, kurus varējuši izmantot kāršu ciršanai.

Kārdzabas kalns - liels, masīvs paugurs Cesvaines lauku teritorijā, Kārdzabā, D no Kārdzabas ez.; kalna A un DA malu sauc arī par *Urdavas kalnu*.

Kaukuļkalns - Vestienas pag., Salāja ez. R krastā; pāri kalnam iet Vestienas-Vējavas ceļš. Kalna nogāzē pie ez. mājas *Kaukuļkalns*.

Kaukuru kalns - Sausnējas pag. D, 1 km R no Sausnējas, Sila malā, Z no *Kaukuriem*.

Klaugu kalns - Vestienas pag., starp Ilziņa un Talejas ez., pie Vestienas-Viesienas ceļa; abs. augst. 241,6 m vjl.

Stāsta, ka Klaugu kalnā kādreiz bijušas vējdzirnavas, no kā radies kalna nosaukums. (B.Vālodze).

Klēts kalns sk. **Klētskalns**.

Klētskalns, **Klēts kalns** - Liezēres pag., Cēsu-Cesvaines ceļa l. pusē, DA no Ģērķēnu ez., pie *Buļēniem* un *Celmiem*; abs. augst. 269,3 m vjl. Tas ir 19. augstākais kalns rajonā. [Ld II 244]. E 28 *klēts* k., E 32 *klēts* k. Klehts-kalns minēts 1872.g. Maskavā izdotā vārdnīcā.¹

"Tuvējās *Celmu* mājas ir augstākā apdzīvotā vieta republikā." [Treicis, 1978, 45].

Klušu kalns - Varakļānu pag., pie *Klušiem*; šaurs, gandrīz 1 km garš paugurs; kalna Z galā karjers, vidusdaļā Klušu kapsēta.

Kņapēnu kalns - Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, Sumuldas augšteces l. krastā; izteikts paugurs starp mitrām ieplakām; abs. augst. 165,1 m vjl.; kalnā ir *Kņapēnu* māju vieta un *Kalna Kņapēnu* māju drupas.

Krancu kalns - Ērgļu pag., Pulgošņa ez. D krastā, Ērgļu-Vestienas un Ērgļu-Pļaviņu ceļu sazarojumā; abs. augst. 212 m vjl.; kalnā mājas *Veckranci* un *Jaunkranci*.

Kraukļu kalns - Kalsnavas pag., pie Jāņukalna-Bērzaunes ceļa, Z no *Ušēnu* mājām.

Krievleju pilskalns sk. **Lubejas Pilskalns**.

Kroņu [Kruoņu] kalns, **Grašu kalns** - Cesvaines lauku ter., 1 km Z no Kaulacezera; kalnā mājas *Veckroņi*.

Krūmiņkalns - garš, šaurs paugurs Aronas pag., Lauteres ez. DA krastā; kalnā - *Krūmiņu* mājas.

Krustkalni - augstākā Madonas-Trepes vaļņa daļa. Atrodas Aiviekstes l. krastā Mārcienas un nedaudz Ļaudonas pag., starp Mārcienu un Ļaudonu. Abs. augst. sasniedz 166,4 m vjl. Augstākās pauguru grēdas paceļas 60-70 m pār apkārtni. Starp grēdām šauras, dziļas un mežonīgas ieplakas. 1977. gadā izveidots Krustkalnu rezervāts. Uz A no Mārcienas, Krustkalnu R daļā Mārcienas pilsk.

¹ Latviešu-krievu-vācu vārdnīce. Isdota no Tautas Apgaismošanas Ministerijas. - Maskava, 1872, 685. lpp.

Krūtiņkalns - Praulienas pag.; kalnā *Krūtiņkalna* mājas.

"Stāva ir Krūtiņkalna ziemeļu un ziemeļaustrumu nogāze, pa kuru kalnā ved ceļš uz Lazdonas muižu. Ziemā, kad ceļš apledojis, kalns braucējiem ar smagu vedamo bijis grūti pārvarams". (I.Kumsāre).

Kukuļu kalns - plašs paugurs Liezēres pag., ZR no Goveņa ez.; kalnā bijušas mājas *Kukuļi* un *Palejas*.

Kūlānkalns, **Geidānu kalns**, **Gureļu kalns** - masīvs, stāvs paugurs Bērzaunes pag. ZA; abs. augst. 253,3 m vjl.; gar D nogāzi tek Raganīte, kalnā mājas *Geidāni*.

"Ziemeļaustrumu pusē ļoti stāvs. Grūti noiet lejā, gandrīz vai kūleņi jāmet. Varbūt tāpēc nosaukums?" (J.Krūmiņš).

Gureļu kalna nosaukums no tā, ka šeit bijusi Gureļu meteoroloģiskā stacija.

Kumeļa kalniņš, **Kapu kalniņš**, **Lindēnu senkapi** - Vestienas pag., Talejas ez. DR krastā; 30-40 m garš uzkalniņš ez. krastā. Arheoloģ. piemin. [LV KPAI arhīvs].

Grāmatā "Latvijas republikas arheoloģijas pieminekļi" Lindēnu (Sloku) apmetne un senkapi (Kapu kalniņš, Kumeļa kalniņš) ņemti uzskaitē kā viens arheoloģiskais piemineklis.¹

Kumeļkalns - Jumurdas pag., D no Vējavas Kapu kalna. Kumeļkalns ir masīva lielpaugura, kura centrālā daļa ir Vējavas Kapu kalns, D mala.

Kumeļkalns - Liezēres pag., ZA no Mēdzūlas, A no *Lūdēniem*, starp tiem un *Ziedaiņiem*.

Kurņipu kalns - Īaudonas pag., bijušā Sāvienas pag. galā, uz ZA no Sāvienas ez., pie *Lauru* mājām; paugurs labi izteikts tikai ZR virzienā, pret Krīpēnu dīķi vērstajā nogāzē. Pārējās puses saplūst ar apkārtni.

Kuršu kalns - Vestienas pag. A daļā, DR no Viešūra ez., Kuršupītes kr. krastā un Vestienas-Viesienas ceļa kr. pusē pirms tilta pāri Kuršupītei.

Kuslīša kalns sk. **Kušļa kalns**.

Kušļa kalns, **Kuslīša kalns** - liels, stāvs paugurs Liezēres pag., D no Sežēra ez., Kuslīša ez. Z krastā; abs. augst. 252,9 m vjl. [Ld III 55]. E 28 *kušļa* k.

¹ Latvijas Republikas arheoloģijas pieminekļi. - Latvijas Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, b.g., 111.lpp.

Keimeškalns - Ērgļu pag., R no Ērgļiem, Z no dzelzceļa tilta pār Piparupīti; kalnā mājas *Keimetes*.

Ķelēns sk. *Ķelēnu kalns*.

Ķelēnu kalns, *Ķelēns*, *Viešūrkalns* - Vestienas pag. ZA, Viešūra ez. Kalnamūžu liča A krastā, pa kreisi no Vestienas-Viesienas ceļa. Tas ir 8. augstākais Latvijā - 283,4 m vjl., rel. augst. 61,2 m [Zelčs, 1992]; kalna malā mājas *Ķelēni*. Kalns atrodas Vestienas aizsargājamo ainavu apvidū [Ld III 59].

Ķikaiņu kalns - Bērzaunes pag., Kaņepēnu ez. ZA krastā; uz ez. vērstā nogāze ļoti stāva; kalna Z galā mājas *Ķikaiņi*.

Ķikutu senkapi sk. *Kapu kalniņš*.

Ķīves kalns - Kalsnavas pag., D no *Riekstiņu* mājām, Rīgas-Madonas dzelzceļa kr. pusē.

Kalnā bijušas daudzas jaunsaimniecības, kuru saimnieki savstarpēji slikti sadzīvoja, tādēļ radās Ķīves kalna nosaukums. (M. Stradiņa.)

Ķīves kalns - Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, DA no Ziestu kalna.

Lācīšu kalni - pauguraine Jumurdas pag. Z, Lācīšu ez. Z krastā. Centrā ir labi izteikts ap 0,5 km garš, līkumains, samērā šaurs osveida paugurs, kura augstākais R gals paceļas 203,9 m vjl. Bijušas vairākas Lācīšu mājas, saglabājušies *Kalnezerlācīši*.

Lāčkalns sk. *Lāču kalns*.

Lāču kalns, *Lāčkalns* - Cesvaines lauku ter, Z no Grašiem, Plātera meža D malā. Kolhoza laikā kalnā bija uzcelta un darbojās lopu ferma.

Lāgu Zviedru Baznīcas kalns sk. *Baznīcas kalns*.

Laišķenu kalns - Ērgļu pag. DA, Laišķenu ez. Z krastā; masīvs, nedaudz vairāk par 1 km garš lielpaugurs; kalna D galā bijušas *Laišķenu* mājas.

Laivas kalns - viens no Krustkalnu centrālās daļas pauguriem Mārcienas pag.

Laktas kalns, *Laktu kalns* - Jumurdas pag. DA, Ērgļu-Madonas ceļa l. pusē; visplašākais un visvairāk uz Z esošais no trijām Bākūžu kalna masīva virsotnēm; abs. augst. 250,4 m vjl.; kalnā mājas *Laktas* un *Mazās Laktas*. Kalns nav apaudzis ar mežu un no tā paveras plašs skats uz tuvāko un tālāko apkārtni, labi saskatāms Līcu kalns (Vējavas Gaiziņkalns).

- Laktu kalns* sk. *Laktas kalns*.
- Lapēnu Baznīcas kalniņš* - Liezēres pag., DA no Graustiņa ez., Gulbēres-Lubejas ceļa kr. pusē, mežmalā, ZA no *Lapēnu* mājām.
- Lapsiņkalns* - augsts paugurs Liezēres pag., Ērgļu-Madonas ceļa kr. pusē, ~2 km pirms Vējavas Kapu kalna.
- Laudzenes kalns* sk. *Lisiņas pilskalns*.
- Laudzinu kalns* sk. *Lisiņas pilskalns*.
- Lausku kalns* - liels, masīvs paugurs Sausnējas pag., pie Ērgļu-Pļaviņu ceļa, DR no Bļodoņa ez.; abs. augst. 213,7 m vjl.; DR daļā sena sarīkojumu vieta. Kalnā izplūst avotiņš, kurā ūdens pa cauruli novadīts uz *Lausku* mājām. Rietumu nogāzi sauc par *Mažņēnu kalnu* (M.Šmite). E 23 *lauskas* k.
- Lauteres pilskalns* sk. *Pilskalns*.
- Lazdiešu kalns* - Aronas pag. Z daļā, ap 0,5 km no Ogrītes kr. krasta, Z no *Šķūriem*; kalnā *Lazdiešu* mājvieta.
- Lazdonas [Lazduonas] Pilskalns, Pilskalns* - Lazdonas pag., Smeceres silā, ZR no Vadzola ez., 1,1 km DA no Smeceres kroga. Kalnainajā mežā ir grūti atrodams. Sīkāk nav pētīts, bet šeit atrastās trauku lauskas ļauj pieminekļa izmantošanas laiku attiecināt uz m.ē. I g.t. [Urtāns J., 1994, 170-173].
Par Pilskalna sakopšanu rūpējas Lazdonas skolas skolēni.
- Lazdukalniņš* - neliels pauguriņš Ērgļu pag., R no *Silņēnu* mājām.
- Lazdu kalns* sk. *Baltiņkalns*.
- Lazdu kalns* - Cesvaines pils. DA daļā.
- Lazdu kalns* - Krustkalnu R daļas grēda Mārcienas pag., pie Mārcienas, pret *Avotiņu* mājām.
- Leišu kalns* - viens no Gaiziņkalna apkārtnes augstajiem pauguriem Bērzaunes pag., mežā, starp Viesīšu k. R un Abrienas k. A; abs. augst. 265,8 m vjl.
- Lejniēkkalns* - Vestienas pag. Z, Ļaudonītes kr. krastā, Z no *Augstiņu* mājām; abs. augst. 223,3 m vjl.; ļoti stāvas ir kalna Z un A, uz Ļaudonītes upi vērstās nogāzes.
- Lejnieku senkapi* sk. *Kapu kalniņš*.
- Lemju kalns* sk. *Glemžu kalns*.

Lībieškalns - samērā plašs, izplūdis paugurs Sarkanu pag., pie Sarkanjiem un Varenītes upītes; abs. augst. 142 m vjl.; kalna malā mājas *Lībieši*.

Līcu kalns, Vējavas Gaiziņkalns - augsts, stāvs trijstūrveida paugurs Jumurdas pag., R no bij. *Līcu* mājām, ZA no *Pulčēniem*; apaudzis ar kokiem; sauc arī par Vējavas Gaiziņkalnu. Labi redzams, ja raugās no Laktas kalna Z virzienā.

Lidneskalns - Kalsnavas pag. ZA, Talejas l. krastā; abs. augst. 239,2 m vjl.; D no kalna bija mājas *Lidneskalns*. Tagad apkārtnē palikusi bez iedzīvotājiem.

Lielais kalns sk. *Rubeņu kalns*.

Lielais kalns - lielpaugurs Liezēres pag., 1,5 km A no Gulbēra ez.; 1,5 km garš, izstiepts Z-D virzienā; abs. augst. 230,5 m vjl.; kalna D galā mājas *Kaupēni* un *Šķētes*.

Lielais Melnīcas kalns - Lazdonas pag., R no Vadzola ez.; viens no daudzajiem ar mežu apaugušajiem Madonas-Trepes vaļņa pauguriem.

Lielkalns - Sausnējas pag. Liepkalnes daļā pie *Pauguru* mājām; virsotnes platība 30 x 70 m; Z pusē stāva nogāze (M.Kursiša).

Lielkaļņu kalns - augsts, stāvs paugurs Vestienas pag., uz D no Kālezera, iepretim Vestienas salai; abs. augst. 242,5 m vjl.; nogāzē *Lielkaļņu* mājas.

Liepas kalns - Jumurdas pag., Ilzītes upes kr. krastā, Ērgļu-Madonas ceļa kr. pusē; kalna D nogāzē *Kajēnu* mājas.

Liepkalniņš sk. *Karātavu kalns*.

Liepkalns - Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, pie *Pauguru* mājām.

Liepu kalns, Sērmokša kalns - Sarkanu pag. R daļā, ~100 m A no *Jauņzemu* mājām; kalnā aug lielas liepas un ir akmeņi. Pēc arheologu domām, nav nozīmes ņemt aizsardzībā [LV KPAI arhivs].

Liezēres Pilskalns, Liezēres pilskalns, Pilskalns - Liezēres pag., 0,7 km D no Liezēra ez., Liezēres-Ozolu ceļa l. pusē, pie *Vēķiem*.

Pilskalnu 1926. g. uzmērojis un aprakstījis E.Brastiņš: "Uzkalns ar ieleju vidū sadalījies 2 pauguros. Dienvidu pusē esošais paugurs dabīgs, bet ziemeļos kādreiz izmantots pilskalnam. Nekādi bedumi pilskalnā vairs nav redzami, jo kalna virsa un sānmalas ilgi artas un pārveidojušās. Vienīgā lletīškā liecība, ka šeit patiesi pilskalns, -

mītnu kārtā. Tā klāj plakumu rietumpusē no augšas līdz stāvajai krantei: mītnu kārtā atrod daudz rupjas nevirpotas trauku lauskas, ogles un tamlīdzīgas lietas.

Ielejā, kas atrodas starp abiem pauguriem, atrodas izpriecas vieta ar soliēm.

Pilskalns pieder ļoti veciem, Vidzemē maz sastopamiem pilskalniem.

Kalnā, pašā vidū, esot pils stāvējusi. Tur esot aprakts zelta zobens, tikai nezin kurā vietā. Daudzi mēģinājuši atrast, bet nevienam vēl tas neesot izdevies." [Brastiņš, 1930, 151].

1995. gadā par šo pilskalnu raksta bijusi Madonas muzeja vadītāja E. Rudenāja: "Par laimi izdevās glābt Liezēres pilskalnu pie Vēķu mājām. Ceļu daļas vīri gribēja daļu pilskalna nošķelt. Pārrunās izdevās viņus pārliecināt tā nedarīt, un pilskalns palika neskarts." [Rudenāja, 1995, 50].

Liezēres pilskalns sk. Liezēres Pilskalns.

Lindēnu apmetne sk. Āra kalniņš.

Lindēnu senkapi sk. Kumēļa kalniņš.

Linsēklu kalns, Visagala kapsēta - Indrānu pag. DR, Aiviekstes l. krastā blakus Visagala pilsk.

19. gs. 2. pusē kalnā ierīkota Visagala kapsēta. Te apglabāts Lāčplēša kara ordeņa kavalieris pulkvedis Oskars Kalpaks (1882.-1919.), un 1927. g. viņam atklāts tēlnieka K.Zāles un A.Dzirkaļa darināts pieminekļis.

Šajā kalnā agrāk zemnieki žāvējuši linsēklas. Dažkārt vēl tagad veci ļaudis saka: "Man jau laikam drīz būs jāpošas uz Linsēklu kalnu." (A.Žvagiņa).

Lisaskalns - kalns Madonā, Salu ez. ZR krastā; kalnā Lisaskalna kapsēta, Lazdonas pareizticīgo baznīca, mazdārziņi.

Lisenas pilskalns sk. Lisiņas pilskalns.

Lisiņas pilskalns, Lisenas pilskalns, Bozēnu pilskalns, Būzānu pilskalns, Aizkārķles pilskalns, Laudzenes kalns, Laudziņu kalns - pilskalns Barkavas pag. DA daļā, uz D no bij. apdzīvotās vietas Aizkārķles, starp to un Lisiņas upi D. Tikai 10 m augstais, samērā lēzenais kalns labi izceļas līdzenajā apkārtnē. To apņēm tagad meliorētās Laudzenes pļavas. Kalnā bijušas *Pilskalnu* mājas. Arheoloģ. piemin.

Ložmetējkalns [Luožmetējkalns] - Ļaudonas pag., Madonas-Trepes vaļņa R nogāzē, ZR no *Aizpurvju* mājām; kalnā saglabājušies I Pasaules kara nocietinājumi, kas devuši kalnam vārdu.

Lubejas Pilskalns, Krievleju pilskalns, Pilskalns - Liezēres pag., uz robežas ar Aronas pag., 500 m Z no Madonas-Ērgļu ceļa, 600 m DA no bijušās Lubejas muižas, ZR no *Krievleju* mājām (pēdējās ir Aronas pag.). Arheoloģ. piemin.

Lubeju kalns - plašs platoveida paugurs Vestienas pag., Lubejas l. krastā ar ļoti stāvu, gravu saposmotu uz Lubejas upi vērsto nogāzi; augstākā daļa ir Z galā, kur pie *Kalna Lubeju* mājām abs. augst. ir 223,8 m vjl. Šeit bijušas vējdzirnavas un tornis, kuru tagad izmanto ugunsnovērošanai.

Lucu senkapi sk. *Bērzkalniņš*.

Lūša kalns sk. *Kajēnu kalns*.

Lūzmaņu kalns, Rizgu kalns - garš lielpaugurs Vestienas pag., ZR no Asmeniņa ez.; abs. augst. 253,1 m vjl.; kalna malā *Rizgu* māju drupas. Par Rizgu k. literatūrā sauc citu pauguru - Z no bijušajām Jaunrizgu mājām, tā abs. augst. 262,9 m vjl.

Madonas-Trepes valnis - Lazdonas, Mārcienas un Ļaudonas pag. un Jēkabpils raj.; vaļņa augstākajā Z daļā izveidots Krustkalnu rezervāts. Atsevišķajām pauguru grēdām ir savi nosaukumi: *Dvēseles kalns, Driķšņa kalns, Mellīškalns, Dzērves kalns, Valgacu kalns, Laivaskalns, Briežu kalns* u.c.

"Lokveidīgi izliekta iegarenu paugurgrēdu josla uz kopēja vaļņveidīga pacēluma starp Madonu un Neretas lejteci" - tā šo reljefa formu definē V.Zelčs. [Ld III 168].

Maīles kalns - olveidīgs paugurs Sausnējas pag., D no Liepkalnes un DA no *Graudiņu* mājām.

Mājas kalns sk. *Kapu kalniņš*.

Makaiņu kalns - Liezēres pag. DR, uz robežas ar Cēsu raj. Inešu pag.; abs. augst. 223,2 m vjl.; kalna R nogāzē bijušas *Makaiņu* mājas.

Māla kalns, Vāleskalns - Praulienas pag., Salu ez. ZA krastā, starp *Salām Z* un *Smeniem D*.

Mālkalns - plašs paugurs Ērgļu pag. D, uz robežas ar Sausnējas pag., Varavīksnes l. krastā.

Madonas teiku grāmatā ir stāstījums, ko var attiecināt uz šo kalnu. Šis ir kādas vecmāmiņas stāsts par to, kā vectēvs ieradies Ērgļu pusē un apmeties šeit uz dzīvi, lai nodzīvotu ilgu, ilgu mūžu, veselus 114 gadus. Bijis tas pēc Ziemeļu kara un mēra gadiem, kad Ērgļu apkārtnē palicis pavisam maz ļaužu.

Vectēvs ieradies viens pats no Gulbenes puses. Bijis spēcīgs, jauns puisis. Tālu nācis, piekūsis un nogriezies no ceļa atpūsties. Tur skaista leleja, visapkārt kalni, plava, skaists, stalts ozols. Vecaistēvs ozolā atradis bites. Nolēmis - tā laba zīme, apmetīsies tur uz dzīvi. Netālu tecējusi maza upīte Varavīksnīte, aiz tās bērzu birzs. Uzcēlis sev pirmo būdiņu. Mājas nosaucis par Mālkalniem (šodien šādu māju vairs nav, bet, iespējams, to vārdu glabā kalns - R.A.), jo apkārt mālaini kalni. Ieguvis

uzvārdu Vaskis, jo ģimene nodarbojusies ar dravniecību, dažkārt tai piederējušas pat vairāk par 100 bišu saimēm.¹

Mālkalns - Jumurdas pag. DR, uz ZA no Ērgļiem; pāri kalnam iet Ērgļu-Madonas ceļš. Kalnā mājas *Mālkalni* un bijušais *Mālkrogs*.

Mālu kalns - Cesvaines lauku ter., Cesvaines-Madonas ceļa kr. pusē tūdaļ aiz Cesvaines. E 18 *mālu* k.

Mantu kalns - pacēlums Murmastienes pag. Teiču purvā.

1918. g. to aprakstījis rakstnieks Antons Austrīšs: "Gājušiem vēl krietnu gabalu, vietām gan laipojot, gan lēcot pār grāvjiem un beidzot tīri noskumušiem no grūtās iešanas, mūsējiem atvērās pļava ar sagāzušos šķūnīti un siena kaudzi, no trim pusēm skuju meža apņemta, bet dibenstūrī - tādu Dieva brīnumu - pilnu kļaviem, ošiem, lazdām un liepām, visā krāsu spilgtumā un krāšņumā. Kā rudens altāris. Mantu kalns!

(..) Mantu kalns bija krietni augstāks par pļavu, sātām lapām apbiris. (..) Aiz liepām Mantu kalna vidū ozols, zem kura gulējuši siena plāvēji. (..) Ugunskura vieta palikusi ar dažām melnām pagalēm. (..) Netālu no ozola dobums. Laikam kāds rakņājis meklēdams pēc kara mantām. Poļu dumpja laikos te esot paslēptas vairāk kastes ar naudu un drēbēm. (..) Tālāk aiz mantu kalna pletās atkal purvs, bet nu vairs tikai ar paretām kroplām priedītēm līdz pašam apvārsnim." [Austrīšs, 1922, 35.-37.]

Mantu kalns - Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, Z no *Dramšķu* mājām.

Kalnā it kā esot aprakta manta.

Mārcienas pilskalns, Trijbalskalns - Mārcienas pag.; Madonas-Trepes valnī, valsts mežā, 1,5 km DA no Mārcienas stacijas un ~0,5 km ZA no *Jānēniem*.

Raksturo arheologs J. Urtāns: "Mārcienas pilskalns ieaudzis mežā, kas slēpj tā varenās formas. Atrodas ziemeļu-dienvidu virzienā ejošas kalnu grēdas augstākajā daļā. Viss plakums un nogāze piekrituši satrunējušiem kokiem. Liekas, ka varenais Mārcienas pilskalns bija jaunākos laikos novada centrs - cietoksnis. (..) Pilskalna kaupres austrumu un rietumu sāni ir jumta stāvumā. (..) Pār apkārtni paceļas 50-60 m. (..)

1895.g. Mārcienas pareizticīgo draudzes priesteris Žuravskis sastādīja draudzes aprakstu, kurā liela vieta veltīta pilskalnam. Veci ļaudis stāstījuši, ka kalnā kādreiz bijusi ozolkoka pils, kura vēlāk nodegusi. Pilskalna plakumā atrastas ogles, sakusuši stikla un metāla gabaliņi. Arī purviņā pilskalna pakājē zem sūnām varot atrast apdegušus ozolkoka baļķus. Arot pilskalna nogāzēs zemnieki atraduši rotaslietas un ieročus.

Arī mūsdienās pilskalna austrumu pakājē ir mazs, jau aizaudzis mukiļājs. Teika vēsta, ka tajā noslēpta naudas muca. (..)

¹ Madonas novads teikās un nostātos. - Madona, 1993, 28.-29. lpp.

Vēsturnieki samērā vienprātīgi Mārcienas pilskalnā lokalizē 1213. g. rakstītos avotos minēto "Castrum Marxne" - Marksnes pili. Atrasta arī norāde, ka šo pili 1302. g. nodedzināja leišu sīrotāji. Bet, tā kā rakstītajos avotos nav liecību, ka Mārcienas pilskalnā būtu būvēta vācu pils, tad var pieņemt, ka visu 13.gs., vismaz līdz traģiskajam 1302. g., pilskalnā dzīvojuši vietējie ļaudis." [Urtāns, 1994, Nr.1, 170-173].

1926. gadā pilskalnu pētījis A.Brastiņš: "Plakums šaurs, tikai 20 m platumā, bet ļoti garš un līdzens. Plakumā daudz mantraču raktas bedres, kurās atklājusies dziļa, dažās vietās vairāk kā 1 m mītnu kārtā. Tā satur daudz trauku atlieku." [Brastiņš, 1930, 139].

Masuļkalns sk. *Odukalns*.

Mazais Melnīcas kalns - viens no daudzajiem ar mežu apaugušajiem Madonas-Trepes vaļņa pauguriem Lazdonas pag., uz R no Vadzola ez.

Mazais Gaiziņkalns - Bērzaunes pag. Z, uz A no Gaiziņkalna, pie bij. Smilteņu skolas. Tā ir 7. augstākā virsotne Latvijā; abs. augst. 283,6 m vjl., paceļas 35 m pār apkārtni. [Zelčs, 1992].

Mažņēnu kalns - Sausnējas pag., Lausku kalna rietumu, pret Ērgļu-Pļaviņu ceļu vērstā nogāze. Iecienīta slēpošanas vieta ar tramplīnu. Pret kalnu, otrpus Ērgļu-Pļaviņu ceļam, ir *Mažņēnu* mājas.

Mednieku kalns - plašs ovāls paugurs Liezēres pag., Kujas l. krastā, ZA no *Kārklukalna* mājām; kalnā bijušas mājas *Mednieki*.

Melliškalns - garš, šaurs, augsts paugurs Ļaudonas pag., Madonas-Trepes valnī, valsts mežā, L. un M. Melniša ez. R krastā.

Meņģeļu kalns - Ērgļu pag. DA daļā, Pulgošņa ez. DA krastā. Kalnā uzvijas Ērgļu-Vestienas šoseja. Stāva ir tikai rietumu, uz Pulgošņa ez. vērstā nogāze. Plašā kalna masīva A nogāzi, kur pie *Mūrnieku* mājām Vestienas ceļš laižas lejup, sauc par *Mūrnieku kalnu*.

Meņģeļu kalna nogāzes vidusdaļā, Ērgļu-Vestienas ceļa kreisajā pusē atrodas senas mājas *Meņģeļi* - plašās Jurjānu dzimtas šūpulis. Šeit dzimis latviešu simfoniskās mūzikas tēvs un tautas mūzikas materiālu vācējs Andrejs Jurjāns (1856.-1922.), mūzikas pedagogs profesors Pāvuls Jurjāns (1866.-1948.), mežraga virtuozs profesors Juris Jurjāns (1861.-1940.) un slavenā mežraga kvarteta ceturtais mūziķis ārsts Pēteris Jurjāns. Tagad ēkā iekārtots Jurjānu memoriālais muzejs, pagalmā uzlikts piemiņas akmens. *Meņģeļu* istabā redzamas Jurjānu klavieres un citi mūzikas instrumenti, bet plašajā klēti vienā nodalījumā apmeklētāji var aplūkot Vidzemes audēju darbarīkus, arī lielās stelles, kurās katrs pats var roku iemēģināt. Te četru slaveno mūziķu tēvs Jurjānu Andrievs audis pirms vairāk kā 150 gadiem, bijis pazīstams audējs un audumu rakstu zinātājs plašā apkārtnē.

Mežandrievu kalns - plašs paugurs Liezēres pag., 1,5 km ZR no Liezēres, pie Liezēres-Vecpiebalgas ceļa; kalnā divas *Mežandrievu* mājas. Uz R no kalna Mežandrievu purviņš, no kura iztek Tirzas piet. Eglupe.

Mežsētas kalns, Mežsētu kalns - Sausnējas pag. ZA daļā, D no Bļodoņa ez., 0,5 km no Aronītes l. krasta; kalna D nogāzē *Mežsētas*.

Skaidrā laikā no šī kalna varot redzēt Gaiziņkalnu (M.Šmite).

Mežsētu kalns sk. *Mežsētas kalns*.

Mika kalns, Mikus kalns, Pārsteiguma kalns - Jumurdas pag., ZA no Ērgļiem, D no Ērgļu-Madonas ceļa; abs. augst. 204,7 m vjl.; kalna A nogāzē *Līdumnieki*, R nogāzē *Rūpnieki*. Kalna ZA nogāzi slēpotāji nosaukuši par *Pārsteiguma kalnu*.

Teika: Kalna vietā bijis purvs, kurā dzīvojis velns. Ļaudis gribējuši purvu nosusināt. Tad velns sācis tiem bērt virsū smiltis. Visi aizbēguši, bet kāds vecītis Mikus nevarējis paskriet un ticis apbērts. Kalnam viņa vārds.

Mikus kalns sk. *Mika kalns*.

Mucniekkalns sk. *Silakalns*.

Muižas kalns sk. *Ozolmuižas kalns*.

Muižnieku kalns sk. *Skursteņkalns*.

Mūrnieku kalns - Ērgļu pag. DA daļā, pie Ērgļu-Vestienas ceļa, starp Pulgošņa ez. R un Laišķēnu ez. A, pie *Mūrniekiem*.

Musta kalns - Cēsaines lauku ter., D no Kārdzabas un Ūsiņkalna; kalna A nogāzē bijušas mājas *Musti*.

Mušķu Baznīckalns - Praulienas pag. R, uz ZR no Mušķu ez. un *Mušķu* mājām. Pēc arheologu atzinuma valsts aizsardzībā nav nozīmes ņemt [LV KPAI arhīvs].

Kalns tiek lauksaimnieciski apstrādāts, un no tā paveras jauks skats uz pauguraino apkārtni.

Nabagkalns - garš paugurs Cēsaines lauku ter., DA no *Taurēniem*; pāri kalnam iet ceļš no Kraukļiem uz Vecdrustiem.

Naglas kalns sk. *Svētais kalns*.

Naudas ieleja - gredzenveida pazeminājums apkārt kādam apaļam pauguram Lazdonas pag. DR daļā; Madonas-Trepes vaļņa R malā.

Nāves ieleja, Rāceņu paleja - ieleja Sausnējas pag., Z no Sausnējas, Augstā k. Z nogāzē; ieleju šķērso Ērgļu-Pļaviņu ceļš.

II Pasaules karā šeit krituši daudzi latviešu karavīri un tādēļ nosaukums Nāves ieleja. Agrāk sauca *Rāceņu paleja*. (M.Šmite).

Negastes kalns sk. *Pilskalns*.

Nesaules kalns - atrodas uz Aronas pag. un Cēsaines lauku ter. robežas, Z no nelielā Nesaules ez., 3 km D no Cēsaines-Liezēres ceļa; kalna nogāzes stāvas, klātas ar egļu mežu. Tā ir 6. augstākā virsotne Latvijā un 4. augstākais kalns Madonas raj.; abs. augst. 284,2 m vjl., 40 m pār apkārtni [Zelčs, 1992]. Kalnā var uzkāpt pa taciņu, kas nogriežas no bijušo *Nesaules* māju ceļa. No 1957.g. kalns un tā apkārtnē 51 ha platībā ir kompleksais dabas liegums. E 28 *nesaules* k. [Ld IV 36]. Nesaules-kalns minēts 1872.g. Maskavā izdotā vārdnīcā¹.

Nīgastes pilskalns sk. *Pilskalns*.

Obzermalns - zemu pļavu ieskaits pilsk. Dzelzavas pag., Liedes l. krastā, ~0,5 km no Gulbenes raj. robežas un Kapuķītes ietekas Liedē. Arheol. piemin. Sena brīvdabas sarīkojumu vieta.

1928. g. pilskalnu uzmērojis un aprakstījis E. Brastiņš: "Pilskalns ierīkots uz 20 m plata kalnmuguras, kas paceļas 14 m augstāk par savu apkārtni. 60 m garo plakumu abos galos ierobežo 3 m plati grāvji ar uzbedumu ārpusē, bet sānu malas no augšas mākslīgi nostāvinātas.

Visu pilskalna plakumu pārklāj bieža melnzemes kārtā, kurā atrod trauku lauskas, ogles, dzīvnieku kaulus utt.

Kalna ziemeļu pakājē ir neliela tecīte, kuru sauc par Bezdzibeni. Domājams, tā agrāk ir lietota par ūdens smeltuvi pilskalna iemītniekiem.

Pilskalns līdz šim bija uzglabājies gluži vesels, tikai pēdējā laikā iesākusies viņa postīšana. Kalna īpašnieks pilskalnā pagājušo vasaru ierīkojis "balles placi." [Brastiņš, 1930, 159].

Odukalns [Uodukalns], *Masuļkalns* - Aronas pag., Z no Kusas, Kusas-Lauteres ceļa l. pusē; abs. augst. 236 m vjl.; D galā mājas *Odukalns*.

"Kādu 1/2 km no Kusas muižas austrumu pusē atradās iegarens, kā āža mugura kalns, sauca, Odu kalns. Cik augsts? Kas to mērījis, bet braucot pa lielceļu manāmi pacēlās pār apkārtni." [V.Roga].

Ogu [Uogu] *kalniņš*, *Cērpu viduslaiku kapsēta* - Liezēres pag. pie robežas ar Cēsaines lauku ter., 150 m ZZA no *Cērpu* mājām;

¹ Latviešu-krievu-vācu vārdnīce. Isdota no Tautas Apgaismošanas Ministerijas. - Maskava, 1872, 686. lpp.

uzkalniņš labi izdalās apkārtņē. Viduslaiku kapsētas vieta. Arheoloģ. piemin. [LV KPAI arhīvs].

Ogu [Uogu] kalns - Liezēres pag. R, Bābenīcas (Gravas strauta augštece) l. krastā, DR no *Vērmēm*.

Ogu [Uogu] kalns - Praulienas pag. DR, Madonas-Atašienas ceļa l. pusē; kalnā mājas *Ogukalni*.

Ogukalns [Uogukalns] - Kalsnavas pag. Z, uz D no *Ogukalna* mājām.

Ormaņkalns [Uormaņkalns] - Praulienas pag. R; pāri kalnam iet Madonas-Ļaudonas ceļš. Kalnā mājas *Ormaņi*.

Ošinieku [Uošinieku] Baznīcas kalns - kulta vieta Aronas pag. DR, uz A no Dēklaīņa ez., Briedaines kr. krastā, D no *Ošiniekiem*, mežā; augstākā vieta apkārtņē. Arheoloģ. piemin.

Kalnā sendienās esot bijusi baznīca, bet upīte aiz kalna (Briedaine) esot svēta [LV KPAI arhīvs].

Ošinieku [Uošinieku] senkapi sk. *Kapu kalniņš*.

Ošu [Uošu] grava - Bērzaunes pag., Bolēnu kalna A nogāzē. Gravā iztek Bolēnu Veselības avots.

Ozoliņkalns [Uozoliņkalns] - Liezēres pag., Z no bij. Mēdzūlas skolas; abs. augst. 264,1 m vjl. [Ld IV 64].

Ozolkalns [Uozolkalns] - Ērgļu pag. DA, starp Laišķenu ez. Z un Ilzinu D; kalna D malā *Ozolkalni*.

Ozolkalns [Uozolkalns] - plašs paugurs Kalsnavas pag. ZR, Savītes l. krastā. R nogāzē mājas *Ozolkalns*.

Ozolkalns [Uozolkalns] - Liezēres pag. A, uz A no *Piekalneskurmu* mājām un senkapjiem. Necils pauguriņš, bet iespējama kulta vieta. [LV KPAI arhīvs].

Ozolkalns [Uozolkalns] - kalna kaupre Praulienas pag., uz R no Mušķu ez., starp *Mušķiem* un *Kaspariem*. DA galā nolīdzināts laukums - zaļumballes vieta.

Pēc arheologu domām, kalna novietojums izdevīgs pilskalnam, bet nekādi nocietinājumi nav atrasti, un uzņemt valsts aizsardzībā nav nozīmes. [LV KPAI arhīvs].

Ozolkalns [Uozolkalns] sk. *Baznīckalns* (Praulienas pag.).

Ozolkalns [Uozolkalns] - Sausnējas pag., ZR no Sausnējas muižas. Kalna ZR nogāzē *Dambji*.

Ozolmuižas [Uozuolmuižas] kalns, Muižas kalns - Sausnējas pag. vidusdaļā.

"Muižas kalnā atrodas apdzīvota vieta Sidrabiņi. Te no 15. gs. līdz 1919. g. bija Ozolmuižas centrs, vietu sauca Ozoli. Muižas kalnu no visām pusēm ieskauj vareni ozoli. Līdz 1869. g. Ozolos bija Liepkalnes-Ozolu pagasta centrs.

Saglabājies Ozolmuižas parks, ap 200 g. vecs, 7 ha liels, tajā aug ozoli, liepas, kļavas, gobas, kastaņas. Parka rietumos stiepjas ozolu aleja - ceļš uz Ērgļiem. Parks ir vietējas nozīmes dabas aizsardzības objekts. Parka austrumu un dienvidu nomalē saglabājušās muižas ēku mūru paliekas. Dienvidos no pagasta administratīvās ēkas atradusies Ozolmuižas barona Tranzeja pils. Pili nodedzināja 1905. g. revolūcijas laikā. Barons Tranzejs Ozolmuižā reti parādījās, parasti dzīvoja ārzemēs. Muižas saimniecību vadīja muižkungi. 20. gs. sākumā tas bija piebaldzēns Sudrabs, kurš bija beidzis speciālo muižkungu skolu Vecsātos. Viņš ieviesa nosaukumu Sidrabiņi, Latvijas Republikas agrārreformas rezultātā 1920. g. saņemot 40 ha muižas centra zemes, un savu saimniecību sauca par "Sidrabiņiem".

No Sidrabiņiem, kas atrodas 200 m vjl., paveras gleznainas ainavas rietumu un ziemeļrietumu virzienos. Ziemeļrietumos paceļas Ziesta kalna virsotne.

Tuvojoties Sidrabiņiem no Sausnējas puses, Muižas kalns izskatās kā plašs, varens pilskalns. Tagad Sidrabiņi ir Sausnējas pagasta centrs." (M.Kursiša)

Ozolmuižas [Uozuolmuižas] senkapi sk. **Smēdes kalniņš**.

Pagrabkalns - Liezēres pag., Mēdzūlas D pusē. Šeit bijis muižas alus brūzis.

Pakrūteža sk. Dzirnalkalns.

Pakšēnu kalni - samērā lieli, masīvi pauguri Jumurdas pag. ZR daļā, uz Z un D no **Pakšēniem**, Pakšēnu ez. D krastā. Paralēli kalniem, ~0,5 km A no tiem, tek Lubeja.

Pakuļu kalns - Ūsiņa kalna DA nogāze Cesvaines lauku ter., pie **Pakuļiem**.

Palleskalns, Kapu kalniņš - Mārcienas pag. R, uz ZR no Paureses dīķa un DR no Diņķēnu ez. Šeit bijušas **Palleskalna** mājas, tagad māju vieta vairs nav saskatāma. Tuvākās ir **Cīruļu** mājas Z no kalna. Stāsta, ka šeit esot bijuši senkapi. Pēc arheologu domām, tos aizsargāt vairs nav nozīmes. [LV KPAI arhīvs].

Paņķēnu kalns - Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, ~2 km R no Ērgļu-Kokneses ceļa, iepretim Bārkaišu kalnam; kalnā **Dienvidpaņķēnu** mājas.

Pārkārtņa kalns - labi izteikta, gara un stāva kalnu grēda Īlaudonas pag., Madonas-Trepes valnī, Pārkārtņa ezeriņa R krastā, valsts mežā.

Pārsteiguma kalns sk. *Mika kalns*.

Pavārnīcas kalniņš - Stulģīša kalna atsevišķa daļa, pauguriņš Vestienas pag., DR no *Rezēniem*, starp *Rezēniem* un *Kārļukalnu*.

Pēču kalns sk. *Svētais kalns*.

Pelnu kalns - Aronas pag. ZR, Ērgļu-Madonas ceļa kr. pusē, ZR no Naglas ez. E 28 *peľnu* k. [Ld IV 104].

Pēc nostāstiem it kā sena kulta vieta, taču arheologi par tādu neatzīst. Ir ziņas, ka kalnā senāk bijusi baznīca [LV KPAI arhīvs].

Pret ceļu vērstajā nogāzē bijusi viduslaiku kapsēta, kas nopostīta, ņemot granti.

Pendera kalniņš sk. *Penderu kalniņš*.

Penderu kalniņš, *Pendera kalniņš*, *Dietlāvu senkapī* - Aronas pag. DR, Viešūra ez. ZA krastā, Z no *Dietlāviem*. Arheol. piemin.

1935. gadā, rokot kartupeļus, kalniņā atrasta izrakstīta rokassprādze un vairāki mazi, īpatnēja izskata āmuriņi [Krūmiņš, b.g., 26].

Piejūtu kalns - Vestienas pag. D daļā, starp Kālezera Kāla līci un Červīša ez.; kalnā mājas *Piejūti*.

Pilātu kalns sk. *Avenu kalns*.

Pilskalns - kalns Ērgļu pag., ZR no Ērgļiem, Ērgļu-Cēsu ceļa kr. pusē. Blakus mājas *Pilskalni*.

Māju vārds no tā, ka tās kādreiz atradušās uz Ērgļu barona pils zemes, nekāda pilskalna šeit nav. (V.Rozenfelde).

Pilskalns, *Lauteres pilskalns*, *Nīgastes pilskalns*, *Negastes kalns* - plašāka paugura A stūris Aronas pag., Bērzaunes-Līdēres ceļa kr. pusē, pirms krustojuma ar Madonas-Ērgļu ceļu; pie kalna mājas *Pilskalni*.

Nīgastes ir mājas 0,7 km attālumā no kalna, Madonas-Ērgļu ceļa l. pusē, tādēļ par *Nīgastes* kalnu varētu saukt visu plašo pakavveida lielpauguru. Latvijas Republikas pieminekļu sarakstā minēts kā *Lauteres pilskalns* (*Lautere* ir ~ 1 km A no pilskalna).

(..) nav domājams, ka senā *Negeste* varējusi atrasties šai pilskalnā, jo tas ir pārāk mazs un pirmatnējs. Tas gan varētu būt pirmā *Negeste*, kas pamesta, tiklīdz uzcelts otrs spēcīgāks pilskalns Dārznīcas kalnā. (..) Nekādu uzbedumu un terašu nav. Kalns izlietots tāds, kāds tas bijis no pašas dabas. To klāj vairāk nekā 1 m bieža mitņu kārtā. Mitņu kārtā atronas rupjas trauku lauskas, kauli u.c. lietas. Teika pauž, ka pilskalnā glabājoties apslēpta nauda." [Brastiņš, 1930, 145.].

Pilskalns - Mārcienas pag. R daļā, Bērzaunes kr. krasta kraujā pie *Pilskalniem* (kādreiz Mārcienas Pilskalna puzmūža), kur krustojas ceļi no Bērzaunes, Mārcienas un Kalsnavas. Arheol. piemin.

Pilskalnu 1926. g. uzmērojis un aprakstījis E.Brastiņš: "Šis kalns ir lēzeniem sāniem, un viņa virsa stāv augstāk par upīti 23 m, bet pāri par lielceļu, kas tam dienvidos - 20 m. Nekādi rakumi grāvju, uzbedumu, un terašu veidā ap kalnu nav vairs manāmi, jo kalns tiek arts kopš neatminamiem laikiem un varbūtējie zemju darbi sen noarti. (...) Pilskalna virsotnē mītnu kārtas vairs nebija, bet tā uzglabājusies samaisītā veidā tikai gar bijušā plakuma malām. Šis Pilskalns pieskaitāms gandrīz pie iznīcinātiem." [Brastiņš, 1930, 141].

Domājams, pirms sapostīšanas bijis visai ievērojams nocietinājums.

Pilskalns - Sarkaņu pag. R daļā, ~0,5 km A no *Muižniekiem*, lauku ceļa no *Muižniekiem* uz *Kaļviem* l. pusē. Izņemot nosaukumu, nekādas pilskalna pazīmes arheologi līdz šim šeit nav saskatījuši. [LV KPAl arhīvs].

Pilskalns sk. *Aronas kalns*.

Pilskalns sk. *Avotiņu Pilskalns*.

Pilskalns sk. *Baltavas Pilskalns*.

Pilskalns sk. *Bindēnu Pilskalns*.

Pilskalns sk. *Cesvaines Pilskalns*.

Pilskalns sk. *Gribažu Pilskalns*.

Pilskalns sk. *Kaivēnu Pilskalns*.

Pilskalns sk. *Kaņepēnu Pilskalns*.

Pilskalns sk. *Lazdonas Pilskalns*.

Pilskalns sk. *Liezēres Pilskalns*.

Pilskalns sk. *Lubejas Pilskalns*.

Pilskalns sk. *Ūbānu Pilskalns*.

Pilskalns sk. *Vējavas Pilskalns*.

Pilskalns sk. *Visagala Pilskalns*.

Plienakalns - Jumurdas pag. vidusdaļā, ~1,5 km R no Pakšēnu ez.; pāri kalnam iet Ērgļu-Madonas ceļš; Z piekalnē *Ozoliņu* mājas.

Plīkais kalns - Vestienas pag. D daļā, ~0,8 km D no Kālezera Kāla līča, mežā, uz A no *Miglēniem* un *Rekslēniem*.

Podniekkalns [*Puodniekkalns*] - bijušie senkapi Praulienas pag., Madonas-Atašienas ceļa l. pusē, ~ 0,5 km aiz Ūbānu pilskalna, kurš atrodas ceļa kr. pusē.

Madonas ceļu būvētāji senkapu kalnā ierīkojuši grants karjeru un rezultātā kalns tā norakts, ka jau 1989. g. ir ierosināts izslēgt no pieminekļu saraksta. Podniekkalnā apbedīti Ūbānu pilskalna apdzīvotāji. [LV KPAl arhīvs].

Podnieku [Puodnieku] kalns - plašs paugurs Vestienas pag., R no Kaņepēnu ez. un Z no Savītes upes l. krasta; abs. augst. 233,6 m vjl.; kalna D nogāzē *Podnieku* mājas.

Podu [Puodu] kalns - Bērzaunē; kalnā vecā luterāņu kapsēta.

Pogaiņu [Puogaiņu] kalns - Kalsnavas pag., Jāņukalna-Bērzaunes ceļa l. pusē, starp ceļu un *Pogaiņu* mājām.

Priedes kalns - Liezēres pag. R; pāri kalnam iet Cēsu-Cesvaines ceļš pirms tilta pār Bābenīcu (Gravas strauta augštece) un *Vērmēm*; abs. augst. 256,1 m vjl.

Priednieku kalns - Vestienas pag. DA, pie *Priedniekiem*; pāri kalnam iet Bērzaunes-Vestienas ceļš.

Priekšēnu pilskalns sk. *Pumpiņkalns*.

Priežkalns - Vestienā, starp Sudzērdiņu un Kālezeru; pāri kalnam iet Vestienas-Ērgļu ceļš. Kalnā pareizticīgo baznīca un kapsēta.

Priķņu kalns - Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, uz A no Liepkalnes; pāri paugura D nogāzei iet Vestienas-Meņģeles ceļš; abs. augst. 157,2 m vjl.; kalnā bijušas *Priķņu* mājas.

Pulčēnu kalni - viens liels un vairāki mazi pauguri Jumurdas pag. A, uz Z no Ērgļu-Madonas ceļa; kalnos mājas *Pulčēni*.

Puļķu kalns - Liezēres pag., 1,5 km A no Sezēra ez., Liezēres-Cesvaines ceļa l. pusē; abs. augst. 234,3 m vjl., dažās kartēs arī 237,9 m vjl.; kalna malā mājas *Puļķi*.

Puļķu Velna akmens, Velna akmens, Strupaušu akmens - dobumakmens Liezēres pag., Cesvaines-Liezēres ceļa l. pusē, ~1 km ZA no *Puļķiem*, starp ceļu un Cilmijas upītes kr. krastu. Kulta vieta [LV KPAI arhīvs]. Arheoloģ. piemin.

Puļpu kalns - liels, masīvs paugurs uz Vestienas un Aronas pag. robežas, Z no Viešūra ez. un *Puļpu* mājām, mežā; abs. augst. 265,8 m vjl.

1995.g. *Puļpu* mājas bija neapdzīvotas. Kalna dienvidrietumu piekājē Seskos vasaras pavada rakstniece Saulcerīte Viese.

Pumpiņkalns, Priekšēnu pilskalns, Pūpolu kalns - pilskalns Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, Ogres kr. krastā, Z no *Priekšēnu* mājām. Arheoloģ. piemin.

1981. gadā pilskalnu aprakstījis arheologs J. Urtāns: "Priekšēnu pilskalns ir atsevišķs 10 m augsts, aptuveni Z-D virzienā orientēts kalns, gar kura ziemeļu galu tek Ogres upe. Pilskalns situēts Ogres vecupes ielokotā salā.

Pilskalnam rietumos pieslēdzas apmetnes vieta. Plakumā un apmetnē pilskalna pakājē konstatēts intensīvs melns kultūrslānis, kurā atrastas bezrīpas trauku lauskas.

Priekšēnu pilskalna datējums nav droši zināms, tomēr kalna veids, bezrīpas keramika un ziņas, ka kapulaukā pie Vecpriekšēniem atrasts akmens cirvis, varētu liecināt, ka pieminekļi attiecināms uz pilskalnu pastāvēšanas agrākajiem periodiem." [Urtāns, 1995, 45.].

Punktiņkalns - augsts paugurs Liezēres pag. D, uz A no Lubejas; abs. augst. 240 m vjl.; kalnā tornis. Vietējo iedzīvotāju slēpošanas vieta.

Pūpolu [Pūpuolu] kalns sk. **Pumpiņkalns**.

Purvakalns - Aronas pag. A, uz Z no Lielā Rāvija ez., mežā; abs. augst. 241 m vjl. Agrāk šajā purvu apņemtajā paugurā bijušas mājas **Purvakalns**.

Putna kalns - Indrānu pag. Z daļā, Lubānas-Balvu ceļa l. pusē pie **Roznieku** mājām; samērā neliels reljefa paaugstinājums zemajā, līdzenajā Lubāna klānu mežu valstībā. Paaugstinājuma (rozās) augstākā vieta ir 99,7 m vjl., rozas pickājē - 94,3 m vjl.

Putnu kalns - Kalsnavas pag. ZA, Rīgas-Madonas ceļa l. pusē, uz ZA no Veckalsnavas.

Putnu kalns - pilskalns Vestienas pag., Sudzērdiņa ez. Z krastā, 400 m ZR no **Kadiķu** mājām; Z no pilskalna **Putniņu** mājas.

1928. g. to uzmērojis E. Brastiņš: "Pilskalns ierīkots uz 16 m augsta zemes stūra, kuram austrumu, dienvidu un rietumu malas no dabas kraujas. Ziemeļos zemes stūris pārrakts ar nelielu grāvi. Tādā kārtā radies 50 m garš un ap 25 m plats plakums, kas tagad pa daļai zaudējis savu pirmatnējo veidu. Grāvis un uzbedums tikko manāmi, jo kalns esot ilgus gadus arkla apstrādāts. Beidzot agrākais Tolkas muižas īpašnieks licis kalnu apstādīt vāczemes eglēm un ierīkot tur parka celiņus." [Brastiņš, 1930, 123].

Senos rakstos pilskalna nosaukums: Sujerdiņas kalns. Pašreiz pilskalns aizaudzis ar brikšņiem, grūti pārstāigājams.

Rāceņu paleja sk. **Nāves ieleja**.

Raganas kalns - necils paugurs Praulienas pag. R, ~0,5 km D no **Ķemeru** mājām; pāri kalnam iet Madonas-Ļaudonas ceļš.

Raganu kalns - Ērgļu pag. D, starp Piparupīti un Lukstiņupīti, Z no **Kalnadalbu** mājām; abs. augst. 155,9 m vjl.

Raganu kalns - neliels, labi izteikts ovāls paugurs Sarkaņu pag., 0,2 km A no *Doriņiem*. Blakus DR pusē esošajā lēzenajā pakalnā, apstrādāta lauka vidū ir Doriņu senkapī. [LV KPAI arhīvs].

Raganu kalns - Vestienas pag. A daļā, DR no Viešūra ez., Kuršupītes kr. krastā pie *Birzniekiem*.

Ramu kalns - Bērzaunes pag., A no Virksteņa ez. un bij. *Ežu* mājām; apaudzis ar mežu; agrāk kalna pakājē bijušas *Ramu* mājas (J.Krūmiņš).

Ramuļēnu kalns - liels, plašs paugurs Kalsnavas pag. R, Savītes l. krastā, starp *Auslapām Z* un *Ķepēniem D*; abs. augst. 181,6 m vjl.

Rata kalns - Bērzaunes pag., kur tagad vecā Bērzaunes kapsēta.

Pēc citām ziņām, Rata kalns atradies pie Bērzaunes baznīcas. Te viduslaikos bijusi soda vieta. [LV KPAI arhīvs]. Ģeogrāfiski kapsēta atrodas tuvu pie baznīcas.

Rata kalns - Ērgļu pag., D no Ērgļu dzc. st., Vecmuižas ez. ZA krastā; apaudzis ar mežu. Atsevišķās publikācijās nepareizi nosaukts par Karātavu k. E 21 *rata* k.

Raugu kalns sk. *Staldēnu kalns*.

Rausēnkalns - Ērgļu pag., ~2,5 km R no Ērgļiem, Ērgļu-Rīgas ceļa l. pusē, Piparupītes kr. krastā; abs. augst. 172,5 m vjl.

Reiņa kalns - Sausnējas pag., DR no Sidrabiņiem un R no *Tiltiņu* mājām; iztek avots, no kura sākas upīte Nasulītis.

Rekslēnu kalns - Ērgļu pag. D, uz R no *Rekslēnu* mājām.

Rēķu kalns - Sarkaņu pag. ZR, uz DA no Rēķu ez., starp Kačkarēm Z un Caurvēderiem D; abs. augst. 260,3 m vjl.; R no kalna bijušas *Rēķu* mājas. E 32 *rēķu* k.

Arheologi par Rēķu kalnu sauc kādu zemāku un mazāku pauguru dienvidos no lielā Rēķu kalna un dienvidaustrumos no bijušajām *Rēķu* mājām, kur atrodas viduslaiku kapsēta.

Rēzēnu kalns sk. *Stuļģīša kalns*.

Rezēnu senkapi sk. *Kapu kalniņš*.

Rikšēnu kalns - Ērgļu pag. DA daļā, ~200 m no Pulgošņa ez. ZA krasta; pret ezeru vērstā nogāze stāva, apaudzis ar mežu; piekalnē *Rikšēnu* mājas.

Rizgu kalns sk. *Lūzmaņu kalns*.

Rizgu kalns - Vestienas pag. Literatūrā tā sauc pauguru ar abs. augst. 264,3 m vjl., uz Z no bijušajām *Jaunrizgu* mājām. [Ld II 86 kartē "Gaiziņkalna dabas parks"].

Robežkalns [Ruobežkalns] - Jumurdas pag. vidusdaļā; pāri kalna D nogāzei iet Madonas-Ērgļu ceļš; kalnā bijušas mājas *Robežkalns*. Par Robežkalnu sauc arī kalnā augošo mežu.

Robežnieku [Ruobežnieku] kalns - Kalsnavas pag. A, kalnā mājas *Robežnieki*.

Rogas [Ruogas] kalns - Jumurdas pag. A daļā, Ilzītes l. krastā, Z no Ērgļu-Madonas ceļa; kalnā mājas *Rogas*.

Rubeņu kalns, Lielais kalns - Aronas pag., DA no Nepadeves ez., Kusas-Cesvaines ceļa kr. pusē; abs. augst. 249,4 m vjl.; R nogāzē *Rubeņu* mājas. Kalna D daļa norakta, iegūstot granti.

Rubeņu kalns, Eklāvu kalns, Aitu kalns - 0,5 km garš, gandrīz apaļas formas paugurs Mārcienas pag., pussalā starp Dūku un Svētes ez.; abs. augst. 120,9 m vjl., 25 m pār ez. līmeni; kalna R nogāzē bijušas *Rubeņu* mājas. Kolhoza laikā netālu bijusi aitu ferma un kalnā aitu ganības.

Ruļmurēnu kalns - Liezēres pag. DA, Atstirves ez. ZA krastā; D un A kalnu apliec Ogres augštece; ZR nogāzē *Ruļmurēnu* mājas un *Mukuliša* ez.

Latviešu konversācijas vārdnicā rakstā par Liezēra pagastu Ruļmurēnu kalns minēts kā viena no skaistākajām vietām pagastā. [Konv. XII, 24397].

Runu kalns, Runukalns - Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, Ērgļu-Kokneses ceļa kr. pusē, DA no *Jērēnu* mājām; kalna D nogāzē Runukalna pareizticīgo kapsēta. E 42 «runu k.»

Rūsiņa kalns sk. *Rūsiņkalns*.

Rūsiņkalns, Rūsiņa kalns, Sokļa kalns - Jumurdas pag, 1 km DA no Jumurdas ez.; abs. augst. 215,2 m vjl.; pāri kalna malai iet Ērgļu-Madonas ceļš, kalna augstākā daļa ir D no tā. DA nogāzē *Vecrūsiņu* mājas, D no kalna *Soklēnu* māju drupas. E 23 *rūsiņa* k.

Kalnam interesanta vēsture, kas atspoguļota vairākās publikācijās. "Kaut kur šeit esot meklējams senlatviešu virsaiša Rūsiņa pilskalns. Par to liecinot arī tagadējo Rūsiņu mājas." [Zīle, 1981].

1928. g. pieraksts KPAI arhīvā: kalnu lielceļa malā ļaudis kādreiz saukuši gan par Sokļa kalnu, gan arī par Rūsiņa kalnu. Pirms 30 gadiem uz tā atradušās Sokļu mājas,

kuras vēlāk pārceltas kalna pakājē. Par Sokļiem vietējie iedzīvotāji saukuši cietus, sīkus, gausi augušus kokus.

..Elku dievu apkopējus senāk saukuši par rūsiņiem, tādā pašā vārdā arī mājas, kurās rūsiņi dzīvojuši.

Savu viedokli izsaka arheologs J. Urtāns: "No arheologa viedokļa Sokļa kalns nav pilskalns, nekādas tiešas paralēles starp šiem vietu nosaukumiem, pilskalnu un hronikas ziņām nevar saskatīt. Par rūsiņiem (pretstatā slāviem) Kijevas Krievzemes laikā saukti varjagu karadraudžu locekļi. Varbūt Jumurdas Rūsiņu nosaukumam var meklēt paralēles arī šādā virzienā." [Urtāns, 1984].

Salāniešu kalns - plašs paugurs Kalsnavas pag. A daļā; kalna R malai pāri iet Pļaviņu-Gulbenes dzelzceļš; kalnā *Jaunrubeņu* mājas. *Salānieši* ir mājas D no kalna.

Sarkanie krasti - stāvs, mālains atsegums Ogres l. krastā Ērgļu pag., netālu no *Krastiem*, starp Milnupītes un Veģerupītes ietekām.

Saules kalns - Briežkalna R nogāze Ērgļos, Ērgļu-Rīgas un Ērgļu-Cēsu ceļu sazarojumā; kalnā Sauleskalna kapsēta.

Saules kalns - neliels pacēlums Varakļānu pag., Varakļānu-Madonas ceļa l. pusē starp *Klušiem*, *Maurāniem* un *Grozām*.

Saules kalns - Vestienas pag., ~0,7 km R no Viešūra ez., pret *Tropelēm*, starp tām un *Ādmiņiem*. Kalns ir plaša paugura uz A, pret Lielo purvu vērsta nogāze, tā D gals pieiet Jaunēliša ez. Kalna centrālā, augstākā daļa ir *Ādmiņu kalns*.

Saulgriežu kalns sk. *Spirukalns*.

Sauliešu senkapī sk. *Kapu kalniņš*.

Saulīškalns, **Stūrstepu kalns** - iegarens paugurs Kalsnavas pag., ~0,5 km no Aronas l. krasta, D no Kalnamuižas, mežā; kalna galā mājas *Stūrstepi*, kurās dzīvoja saimnieks Saulītis. Kalnu biežāk sauc par Saulīškalnu.

Sāvienas Pilskalns, **Pilskalns** - Ļaudonas pag., 1 km DR no Drikšņa ez., Madonas-Trepes valnī, valsts meža 98. kvartālā (šāds atrašanās vietas raksturojums atrodams oficiālajos pilskalna uzskaites avotos).

Pēc ģeogrāfiskā novietojuma to iespējams raksturot precīzāk. Pilskalns ir apaļš paugurs starp diviem nelieliem ezeriņiem: Līnīti austrumos un pavisam siko Raudīti rietumos. Uzkalns pār apkārtni paceļas 30 m. Tuvākā apdzīvotā vieta ir vairāk par 1 km uz ziemeļiem - Aizpurves. Citu tuvāko māju vietā ir tikai drupas vai mājvietas. Pilskalna nosaukums nav veiksmīgi izvēlēts, jo Sāviena un Sāvienas ezers ir ap 8 km rietumos no pilskalna.

1926. g. pilskalnu uzmērojis un aprakstījis E. Brastiņš: "Šis uzkalns stāv pāri par savu pakāji ap 30 m. Pilskalns samērā teicami uzglabājies un nav ievērojamu postījumu. Mitru kārtā šķietas samērā vāja, tomēr dažās vietās ap 1 m dziļa" [Brastiņš, 1930, 129].

Arheologa J. Urtāna atzinums par šo pilskalnu: "Zeme starp Aivieksti ziemeļos un rietumos, Teiču purviem austrumos un aptuveni Krustpils-Rēzeknes dzelzceļu dienvidos 13. gs. ietilpa Gerdenes zemē, par kuras centru pētnieki uzskata Sāvienas pilskalnu." [LV KPAL arhīvs].

No netālajās *Vaguļu* mājās dzīvojošās M. Stradiņas atmiņām: "No pilskalna uz Līnīša ezeru gāja ceļš no skaistiem kalliem sarkaniem akmeņiem veidots. Ceļš bija ap 2,5 m plats. To varēja vēl redzēt 1965. gadā. Pēc tam akmeņi pazuduši." Vietējie vecāko gadu gājumu cilvēki kalnu sauc tikai par Pilskalnu.

Sāvienas Velna grāvis sk. *Velna grāvis*.

Savītes pilskalns sk. *Kaņepēnu Pilskalns*.

Sērmokša [Sērmuokša] kalns sk. *Liepu kalns*.

Sētaskalni - pauguru grupa Sausnējas pag. ZA, Aronītes kr. krastā; augstākais paugurs ir 193 m vjl.; tuvākās mājas *Jankas* atrodas Aronītes l. krastā. Vienā no pauguriem senāk bijusi viensēta *Sētaskalni*.

Sīckalns - Vestienas pag. ZR stūrī, Lubejas l. krastā, ceļa *Mežandži-Sīlieši* kr. pusē; apaudzis ar mežu. Apkārtņē paugurs izceļas tikai uz Lubejas upes pusi.

Sidarkalns - Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, uz R no autobusa pieturas *Bārkaiši* un *Bārkaišu kalna*. Kalnā aug mežs.

Sietnieku kalns - Vestienas pag. Z, ~1 km R no Sietnieku ez., abs. augst. 220,6 m vjl., starp kalnu un ez. bijušas *Sietnieku* mājas.

Siksala - augstāka vieta Teiču purvā Murmastienes pag.; salā vecticībnieku sādža Siksala, kurā 1996. gadā bija apdzīvotas vairs tikai 4 mājas; turpat Siksalas kapsēta.

Jauku salas raksturojumu dod bijušais Teiču rezervāta ornitologs A. Eglītis: "Siksala - neliela, kalnam līdzīga minerālas zemes sala purva vidusdaļā, kuru no visām pusēm apņēma nepārdzjami purva plašumi. Šo sīko saliņu apdzīvo 4 ģimenes, kuras ar ārpusauli saista divi šauri, izdangāti celiņi. Nav brīnums, ka šādos apstākļos siksalieši palikuši uzticīgi zirgam un ar pajūgu pāris reižu nedēļā mēro 6 km garo ceļu uz Silagala veikalu Murmastienes pusē. Viņiem ir pašiem sava kapsēta un vēja elektrostacija - neliels ģenerators. Siksālā ir patīkami iegriezties, īpaši, ja visu dienu nosvidis esi bradājis pa purvu. Šeit var atpūsties, padzerties tikko slauktu govju pienu, paklausīties vietējo vīru senajā krievu valodas izrunā.

Pavasari kā negudras zied ābeles un ķirši. (..) nav ne mazākā civilizācijas trokšņa. Nerūc ne automašīnas, ne traktori, nedzird ne vilcienu, ne lidmašīnas, ir tikai

dzīlš, burvīgs klusums un rieta sārums. Daba atdzīvojas pēc dienas tveices un atgādina lielā purva tuvumu. Virs galvas apmet loku un "ieblējas" mērkaziņa, no tuvējiem bērziem atskan sloku "vilksāna", pār salu aizlaižas "murrājošs" dzeltenais tārtiņš un visās malās sāk skanēt rubeņu "burbulēšana". [Eglītis, 1987].

Sila kalns sk. *Silakalns* (Vestienas pag.).

Sila kalns - Liezēres pag. ZA, uz Z no Kujas upes, mežā; pāri kalnam iet Liezēres-Rankas ceļš.

Silakalns - Mārcienas pag., Pirkenes strauta kr. krastā pie tā ietekas Aronā.

Silakalns - labi izteikts, ne sevišķi liels paugurs Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, A no *Dravinieku* (*Dravnieku*) mājām.

Silakalns, *Sila kalns*, *Mucniekkalns* - Vestienas pag., ~1 km Z no Salāja ez., Vestienas-Vējavas ceļa kr. pusē; abs. augst. 255 m vjl.; te ierīkots grants karjers. DA no kalna *Mucenieku* mājas.

Silakroga [*Silakruoga*] *kalns* - Varakļānu pag., Krustpils-Varakļānu ceļa l. pusē, pret Barkavas ceļa atzaru, Krista purva malā; kalns daļēji norakts; abs. augst. 114,1 m vjl.

Sildu pilskalns - Mētrienas pag., Dzērvītes ez. Z krastā, 0,3 km DA no *Pilskalnu* mājām.

No kalna pāri Dzērvītes ezeram plašs skats uz Teiču purvu.

1926. gadā pilskalnu aprakstījis E. Brastiņš: "Par pilskalnu ļaudis dēvē visu kalnu minēto māju ("Pilskalnu" - R.A.) tuvumā, bet īstais pilskalns ar visām vajadzīgām pazīmēm, ir tikai pats augstienes gals, kas šaurā rozā iedzenas purvā.

Kalna augstākā vieta paceļas 13 m virs apkārtnējiem purviem. Kalns briesmīgi sabojāts pasaules kara ierakumiem, kurus racis krievu karaspēks, kaut gan nekad tajos neesot mitinājies. Izraktās tranšējās redzams, ka kalna zeme ir smilts un māls, ko klāj mītnu kārtā." [Brastiņš, 1930, 131].

Silenieku kalns sk. *Silnieku kalns*.

Silnieku kalns, *Silenieku kalns* - Praulienas pag. vidusdaļā; pāri kalnam iet Madonas-Barkavas ceļš, kalnā mājas *Silnieki*; abs. augst. 137 m vjl. Pēdējais Vidzemes augstienes malas paugurs pirms Lubāna līdzenuma. No tā plašs skats uz Lubāna līdzenumu. [Ld V 93].

Silviešu kalns - Aronas pag., ~1 km DA no Lauteres ez., Silviešu mežā.

Sīļu kalns - Ļaudonas pag. DA daļā, Milas augšteces kr. krastā; augstākā vieta 119,4 m vjl.; pāri kalnam iet ceļš no Auna kalna uz

Ķunciem. Kādreiz kalnā viena otrai pretim abās pusēs ceļam bija divas *Sīļu* mājas.

Sīļu senkapi sk. *Kapu kalniņš*.

Sirdskalns - masīvs paugurs Vestienas un Bērzaunes pag., Talejas ez. DA krastā, pie Talejas iztekas no ezera, tās kr. krastā. Pēc jaunākajiem pētījumiem [Zelčs, 1992] tā ir otrā augstākā virsotne Latvijā - 296,8 m vjl., relatīvais augstums 60,4 m. Masīvā paugura ZA daļā bijušas *Sirdskalnu* mājas.

Skaļbu kalns - Bērzaunes pag., ~0,9 km DR no Virksteņa ez.; abs. augst. 260,1 m vjl.; kalna DR piekāpē bijušas *Skaļbu* mājas.

Skanstes kalniņš, *Ērgļu pilskalns*, *Ērgļu Skanstes kalniņš* - pilskalns Ērgļos, Ogres kr. krastā pie bij. dzirnavām. Arheoloģ. piemin.

1924. g. pilskalnu uzmērojis un aprakstījis E. Brastiņš: "Tas ir neliels, savrups, ap 10 m augsts kalns nepareiza trijstūra veidā. Uzbedumu, grāvju un terašu nav. Kalna sāni visai stāvi un samērā vienādi. (...) Mitņu kārtā dažās vietās biežāka par 1 m. (...) Pilskalns pieskaitāms vēlajam dzelzs laikmetam un uz tā varējusi stāvēt izturīga kaujas pils." [Brastiņš, 1930, 115] Arheoloģijas pieminekļu sarakstā¹ ir Ērgļu Skanstes kalniņš, taču vietējie sauc tikai par Skanstes kalniņu.

Skolas [Skuolas] kalns - Ērgļu A malā, starp Ērgļu-Madonas un Ērgļu-Plaviņu ceļiem. Pie kalna nodegušā Burtnieku skola, tādēļ kalnā vienmēr bijis daudz skolnieku un radies šāds nosaukums. (M. Augustovska).

Skrandu kalns - plašā Vējavas Kapukalna R nogāze Jumurdas pag. A daļā, pie Ērgļu-Madonas ceļa; lejā mājas *Skrandi*.

Skroderakmens [Skruderakmens] sk. *Velna Skroderis*.

Skudru kalns - neliels, labi izteikts ovālas formas paugurs Dzelzavas pag.; Madonas-Gulbenes dzelzceļa l. pusē, aiz Lubānas-Dzelzavas ceļa pārbrauktuves; abs. augst. 123,5 m vjl.

Skudru pilskalns - sena kulta vieta Sausnējas pag. Liepkalnes daļas Z, Ogres kr. krastā asā līkumā, 900 m ZR no bijušajām *Skudru* mājām. Pret Ogres upi kalna mala ļoti stāva, 25 m augsta. Uzkalns ap 40 m liels, ieapaļš, ieaudzis lielos kokos. Arheoloģ. piemin.

¹ Latvijas Republikas arheoloģijas pieminekļi. Latvijas Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, b.g.

Skuras kalns - Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, ceļa Liepkalne-Emmas dzirnavas l. pusē; abs. augst. 151,2 m vjl.; kalnā mājas *Skuras*.

Skurstenkalns, Muižnieku kalns - Ērgļu pag., DR no Vecmuižas ez.; Milnupītes l. krastā pie *Priedniekiem*.

Kalnā bijušas bagāta saimnieka mājas *Muižnieki*. Mājas nodegušas, bet skurstenis vēl ilgi stāvējis. (V. Rozenfelde).

Skutēnu senkapi sk. *Kapu kalniņš*.

Slēpotāju [Slēpuotāju] kalns sk. *Kaķa kalns*.

Slokas [Sluokas] kalns sk. *Sloku kalns*.

Sloku [Sluoku] kalns, Slokas kalns - Vestienas pag. DA, Talejas ez. DR krastā, mežā; abs. augst. 264,3 m vjl.; nosaukums no bijušām *Sloku* mājām.

Smēdes kalniņš, Ozolmuižas senkapi - Liezēres pag., Dziļūkstes ez. ZR krastā, pie *Paleju* mājām. Kalna piekājē ezermalā bijušas smēdes drupas. Senkapi ir kalna mugurā, senāk tur augušas priedes. [LV KPAI arhīvs]. Arheoloģ. piemin.

Smenu kalni sk. *Vāgānu kalni*.

Smiķu kalni - pauguri Sausnējas pag., Pērses augšteces l. krastā pie *Smiķiem*; augstākais no tiem ir 195,4 m vjl.; kalnā *Mazsmiķu* mājas.

Smilšu kalns - Dzelzavas pag., Aizkujas un Lubānas ceļu sadurā pirms Rīgas-Gulbenes dzelzceļa, pret Dzelzavas staciju. Šeit bijis Smiltes krogs, kuru pašreiz sauc *Smiltes*. Turpat arī mājas *Smilškalni* un *Smiltāji*.

Sniķerēnu senkapi sk. *Kapu kalniņš*.

Sniķerkalns - Jumurdas pag., Jumurdas ez. ZA krastā, A no Sārtupītes ietekas ezerā, mežā. Kalna DR nogāzē bijušas *Zvejnieku* mājas.

Sokļa [Suokļa] kalns sk. *Rūsiņkalns*.

Spalvātera kalns - Liezēres pag., starp Mazā Kusliša, Mukuliša un Melnīša ez.

Spiras kalns - Vestienas pag. A, uz R no Gaiziņkalna, starp to un Talejas ez., ZA no *Dravēnu* mājām, mežā.

Spiru kalns sk. *Spirukalns*.

Spirukalns, Spiru kalns, Saulgriežu kalns, Dzērves kalns - Vestienas pag. D, 1 km D no Dēliša ez., mežā; abs. augst. 260,0 m vjl., 30 m pār apkārtni. [Ld V 145].

Stagarkalns - Liezēres pag. DR, starp bij. *Makaiņu* un *Piparu* mājām; kalnā bijušas mājas *Stagarkalns*.

Staldēnu kalns, Elka kalns, Elkas kalns, Raugu kalns - ~0,5 km garš, masīvs paugurs Bērzaunes pag. ZR, Bērzaunes-Vestienas ceļa l. pusē, pret Grīvu ezeru; kalna R nogāzē *Staldēnu* mājas.

Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas arhīva materiālos kalnam atrodami nosaukumi *Elka*, *Elkas* vai *Raugu kalns*. Agrāk kalna dienvidaustrumu nogāzē audzis 2,5-3 m resns ozols. Iespējama kulta vieta. [LV KPAI arhīvs].

Raugi ir mājas iepretim kalnam, otrpus Bērzaunes-Vestienas ceļam. Pašreiz vietējie iedzīvotāji sazinā lieto tikai *Staldēnu* kalna vārdu.

Staļļu kalns - Sārkaņu pag. Biksērē, Libes kr. krastā; nogāzē parks un estrāde. It kā šeit bijuši Biksēres muižas staļļi. Kalna nosaukumu vietējie iedz. gandrīz vairs nelieto.

Stipru kalns - neliels, augsts paugurs Aronas pag., ~0,7 km DR no Lauteres ez., DA no *Stipriem*; abs. augst. 231 m vjl.

Stirnu kalns - neliels paugurs uz Ērgļu un Jumurdas pag. robežas, uz Z no Braku muzeja un Braku kalna; starp Stirnu un Braku kalniem ir Ģirku pļavas.

Stradu kalns - liels, augsts paugurs uz Cesvaines lauku ter. un Liezēres pag. robežas, 2 km Z no Nesaules k., Līdēres-Kārdzības ceļa kr. pusē, Urdavas kr. krastā; abs. augst. 252,6 m vjl.; nogāzē *Stradu* mājas.

Strūgu kalns, Strūgukalns - Dzelzavas pag., Madonas-Gulbenes dzc. malā, netālu no vietas, kur dzc. šķērso Liedes upi; kalnā Strūgukalna viduslaiku kapsēta. Arheoloģ. piemin.

Strūgukalns sk. *Strūgu kalns*.

Strupaušu akmens sk. *Puļķu Velna akmens*.

Stuburkalns - Aronas pag., Joles l. krasta ielokā, Kusas-Cesvaines ceļa l. pusē; abs. augst. 239,7 m vjl.; DR nogāzē *Stuburu* mājas.

Stuļģīša kalns, Kārļkalns, Rezēnu kalns - masīvs, stipri saposmots paugurs Vestienas pag., ZR no Salāja ez. Atsevišķām kalna daļām savi nosaukumi: *Pavārnīcas kalniņš* - paugura ZR daļā, *Stuļģīša kalns* -

D gals, *Rezēnu kalns* - A mala. Stuļģītis - bijušās Tolkas muižas pusmuiža, tagad drupas. Literatūrā visu kalnu sauc arī par Kārļukalnu. Kalnā mājas *Kārļukalns*.

Stūrstepu kalns sk. *Sauliškalns*.

Sudetes kalns - neliels, ovāls paugurs Praulienas pag. R, Starpezera D krastā.

Sudrabiņu kalns - labi izteikts, apaļš, ar mežu apaudzis paugurs Aronas pag., ZR no Lauteres, starp Ērgļu-Lauteres un Vecpiebalgas-Lauteres ceļiem; abs. augst. 227,6 m vjl.; D nogāzē *Sudrabiņu* mājas.

Susurēnu senkapi sk. *Kapu kalniņš*.

Suvēnkalns - Mārcienas pag., uz robežas ar Lazdonas pag., Z no *Suvēnu* mājām, kuras tiek atjaunotas.

Māju un kalna nosaukums radies pēc kāda skumīga notikuma - tuvējā gravā vilks saplosījies un apēdis sivēnu. Tas noticis jau 19. gs. beigās un mājas ieguvušas nosaukumu *Suvēni* (lazdoniešu izloksnē - 'sivēni').

Svaru kalns - ovāls, labi izteikts, ar mežu apaudzis paugurs Kalsnavas pag., Talejas upes kr. krastā, D no Veckalsnavas-Jāņukalna ceļa, Z no *Kapmaļu* mājām.

Sveiļu kalns - masīvs, neregulāras formas lielpaugurs Liezēres pag. DA; tā augstākā daļa 249,6 m vjl.; kalnā *Sveiļu* mazciems.

Sveķēnu kalns - Liezēres pag., 1,5 km ZR no Gulbēra ez., pie bijušajiem *Sveķēniem*; pāri kalnam iet Mēdzūlas-Liezēres ceļš. *Sveķēnu* kalna vārds ir vienīgais piemineklis bijušajām *Sveķēnu* mājām.

Svempēnu kalns - masīvs lielpaugurs Ērgļu pag. DA, 1,5 km Z no Laišķenu ez.; abs. augst. 204 m vjl.; gar kalna Z un A nogāzi tek Lubeja. Nosaukums no bijušajām *Svempēnu* mājām, kuru drupas vēl manāmas kalna R daļā.

Svētais kalns, *Pēču kalns*, *Naglas kalns* - ļoti stāvs paugurs Aronas pag. R, Naglas ez. DR krastā, 0,5 km D no Pelnu kalna; abs. augst. 259,5 m vjl.; D no kalna ir mājas *Pēči*; kalnā ierīkoti šo māju iedzīvotāju ģimenes kapi. Astoņdesmitajos gados kalna A nogāzē ierīkoja slaloma trasi. Kalns iekļauts kultūras pieminekļu sarakstā kā kulta vieta.

Šukumkalns - Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, pie *Šukumu* mājām, Šukumupītes kr. krastā; izteikts paaugstinājums pret *Šukumupīti*

vērstajā malā; pāri kalnam iet ceļš no Liepkalnes skolas uz Sidrabiņiem.

Tatārkalniņš - neliels, ar kociem apaudzis paugurs Ļaudonas pag., uz A no Ļaudonas, Ļaudonas-Mētrienas ceļa kr. pusē, pie krustojuma ar ceļu, kurš aiziet paralēli Aiviekstei uz *Siliešiem*. Teika stāsta, ka šeit pakāries kāds tatārs. (I.Politere).

Teļastes kalns - Cesvaines lauku ter., Kujas l. krastā, lejpus Urdavas ietekai, pret Kačkarēm; tuvumā mājas *Teļastes*.

Tēva kalniņš - uz Indrānu un Praulienas pag. robežas, Aiviekstes l. krastā, starp *Pilskalnu* un *Kļaviņu* mājām. Bija senkapi, kurus Aiviekstes upes padziļināšanas laikā apbēra ar zemi. (A.Žvagiņa).

Tēviņkalns sk. *Bārkaišu kalns*.

Tēviņu kalns sk. *Bārkaišu kalns*.

Tirguskalns - prāvs paugurs Liezēres pag., R no Liezēra ez. Z gala; pāri kalnam iet Vecpiebalgas-Liezēres ceļš; kalnā mājas *Tirguskalns*.

Tīznūžu kalns - Mārcienas pag. D, Aronas l. krastā; garā paugura R galā *Tīznūžu* mājas.

Tīžu kalns sk. *Bricu kalns*.

Tolēnu [Tuolēnu] kalns sk. *Toliņu kalns*.

Toliņu [Tuoliņu] kalns, *Tolēnu kalns* - Aronas pag. ZA daļā, ~1 km D no Nesaules k.; abs. augst. 267,8 m vjl.; D no kalna *Toliņu* mājas.

Tomēnu [Tuomēnu] kalns - augsts olveida paugurs Bērzaunes pag., Podupītes kr. krastā, D no *Tomēniem* un Z no *Ēkūžiem*.

Tramplīna kalns sk. *Āriņkalns*.

Trijbalskalns sk. *Mārcienas pilskalns*.

Tulpes kalns - izteikts, apaļš paugurs Jumurdas pag. D, 0,2 km R no *Sauleskalnu* mājām; abs. augst. 205,4 m vjl.; no 3 pusēm, izņemot A, apņem mitras ieplakas.

Tutenu kalns - neliels paugurs Kalsnavas pag. DR, pārraktās Vesetas upes kr. krastā; abs. augst. 106,3 m vjl.; kalna D nogāzē *Tutenu* mājas un purvs.

Ūbānu Baznīckalns sk. *Baznīckalns*.

Ūbānu Pilskalns, Ūbānu pilskalns, Pilskalns - Praulienas pag. DR, Madonas-Atašienas ceļa kr. pusē, Ilgas upītes l. krastā, starp *Ūbāniem* un *Ozolkalniem*; abs. augst. 136 m vjl. Arheoloģ. piemin.

Pilskalnu 1926. gadā uzmērojis un aprakstījis E. Brastiņš: "Pilskalnu tuvumā bieži gadās Ūbānu, Urbānu un Urbju mājas. Gribot negribot jādomā, ka šiem vārdiem kāds sakars ar latiņu valodas Urbs - pilsēta. Pilskalns ierīkots uz kāda kalna, kas spēji aprūkst pret Ilgas upīti, lēzeni atslīgst rietumpusē paugurainos laukos. Upītes pusē kraujais kalna sāns ir 25 m augsts, bet pret laukiem tikai 10 m. Ūbānu Pilskalns pieskaitāms lieliem un spēcīgiem pilskalniem, kas varējis piedzīvot arī vācu laikus." [Brastiņš, 1930, 135.]

Gleznainu pilskalna aprakstu 1957. gadā sniedz arheologs V. Urtāns: "Ūbānu pilskalnā, kā to rāda atradumi, apmēram pirms 1000 gadiem stāvēja koka pils. Gar kalna malām gāja baļķu nocietinājumi, pie kuriem cieši pieslēdzās dzīvojamās ēkas, darbnīcas. Nocietinājumi un ēkas vairākkārt deguši. Sadegušo koku paliekas pēc kalna aparšanas labi vērojamas. Tāpat redzams, ka melnās zemes slānis visbiežākais (ap 1 m) gar pilskalnu malām, jo tur bija senie nocietinājumi un celtnes, kuras vairākkārt dega un atkal atjaunoja, tur visvairāk apgrozījās cilvēki. (..)

Pilī dzīvoja šī apvidus feodāls jeb kungs, iespējams, Ūbāns. Te dzīvoja arī viņa padotie apkārtējie zemnieki un amatnieki. Par to, ka amatnieki - dzelzs kausētāji un bronzas apstrādātāji dzīvoja pilskalnā, liecina atradumi: dzelzs sārņi un krecumi, kuri radušies, iegūstot dzelzi uz vietas no vietējās purvu rūdas īpašās krāsni. Par bronzas kausēšanu un apstrādāšanu liecina mazie māla trauciņi jeb tūģeliši. Tajos kausēja no tālām zemēm ievesto bronzu, no kuras darināja galvenokārt rotaslietas. Bez tam kalnā atrasti arī dzelzs metamais šķēps ar atskabargām, dzelzs nazītis, dzelzs saktas adata. Jau agrāk te arot atrastas bronzas plāksnītes u.c. metāla, kaula un māla lietas. Sevišķi daudz ir māla lausku no sadauzītajiem podiem.

(..) Kā liecina kaulu atradumi, Ūbānu pilskalna apdzīvotāji pazinūši gandrīz visus mūsdienu mājlopus." [Urtāns V., 1957. g. 16. maijā].

1993. gadā izdotajā Praulienas pagasta aprakstā pilskalnu raksturo šādi: "Te viss kā teiksmā. Pilskalns stāvā, tumšām eglēm un lapu kokiem noaugusi ziemelju nogāze, lejā pa šauru ieplaku tek Ilgas upīte."¹

Ūbērkalns - Liezcres pag., Ūbēra ez. Z un ZR krastā; 0,7 km garš, šaurs, ezeram paralēls paugurs; Z galā bijušas mājas *Ūbērkalns*, D galā ir mājas *Ogrēni*.

Ūdņēnu kalns - Sausnējas pag., ZR no bij. Sausnējas muižas; kalnā mājas *Ūdņēni*.

Upes kalns - neliels paugurs Sarkanu pag. ZR stūrī, Z no *Klaucāniem*.

¹ Praulienas pagasts. - Madona, 1993, 55. lpp.

Ūpiņu kalns - Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, Z no *Dramsšķiem* un Mantu kalna.

Upmaļu kalns - plašs, apaļš paugurs Ērgļu pag., Pulgošņa ez. ZR krastā, Ērgļu-Vestienas ceļa kr. pusē; kalna nogāzē Pulgošņa krastā mājas *Upmaļi*.

Upuru kalniņš - Praulienas pag., Madonas-Atašienas ceļa kr. pusē, starp ceļu un Ūbānu pilskalnu, tā piekāpē. Pēc arheologu atzinuma ņemt valsts aizsardzībā nav nozīmes [LV KPAI arhīvs].

Urdavas kalns - Cesvaines lauku ter., stāva, uz Cesvaines pusi vērsta, Kārdzabas kalna nogāze; Z un ZA no kalna tek Urdava. E 28 *urdavas* k.

Urlēnu kalns - plašs paugurs Jumurdas pag. A, Ērgļu-Madonas ceļa kr. pusē, ~1 km pirms krustojuma ar Vecpiebalgas-Vestienas ceļu, mežā; abs. augst. 218,2 m vjl.; kalna ZA nogāzē bijušas *Urlēnu* mājas.

Urlēnu kalns - labi izteikts paugurs Jumurdas pag., pie bijušās Vējavas muižas, Vecpiebalgas-Vestienas ceļa kr. malā; abs. augst. 235,1 m vjl.

Ūsēļkalns - Bērzaunes pag. ZR, uz Z no Dzērvītes augšteces; abs. augst. 246 m vjl.; apkārtnē māju vairs nav.

Ūsiņa kalns, Ūsiņkalns - plašs, masīvs paugurs Cesvaines lauku ter., Urdavas l. krastā, D no Kārdzabas; DA nogāzi sauc arī par *Pakuļu kalnu*, jo šeit atrodas *Pakuļu* mājas. Agrāk kalnā bijis "danču placis".

Ūsiņkalns sk. *Ūsiņa kalns*.

Ūsiņkalns - Dzelzavas pag, pie Dzelzavas-Alūksnes ceļa; starp Dzelzavu un Bučausku.

Ūsiņkalna raksturojumu rodam medicīnas profesora A. Skaģera atmiņās, kura dzimtās mājas ir Dzelzavas pagasta *Smiltāji*. "Ūsiņkalns ir pēdējais augstākais kalns, Vidzemes augstienei pārejot Lubānas līdzenumā, no kura paveras plašs skats uz Cesvaines, Kraukļu, Virānes, Jaungulbenes pusi, kuram pāri pa līkumotu zemes ceļu pukodamies un svīzdams minos ar velosipēdu uz vidusskolu Cesvainē, bet tagad varam iebraukt Dzelzavā pa asfaltētu ceļu. Uz šī kalna senāki priekšteči dievam Ūsiņam ziedojuši gaili, pirmo reizi zirgus laižot pieguļā, tā izlūgdamies aizsardzību par dzelzaviešu zirgiem [Skaģers, 1995, 79].

Vāgāņu kalni, Smenu kalni - Praulienas pag., Salu ez. A krastā, A no *Smenu* mājām.

Vagulēnu kalns - plašs paugurs Kalsnavas pag. vidusdaļā; abs. augst. 154,8 m vjl.; kalnā mājas *Vagulēni*.

Vaguļu kalns - olveidīgs, augsts paugurs Jumurdas pag. DA, Vecpiebalgas-Vestienas ceļa l. pusē pirms Vējavas; starp kalnu un ceļu *Vaguļu* mājas.

Vaišļusala - neliels reljefa paaugstinājums, kas kā pussala iespiežas Teiču purva Z malā Barkavas pagasta DR; agrāk šeit bijušas mājas *Vaišļusala*. Nesenā pagātnē šo lauku sauca par tīrumu, iespējams, ka pašreiz to klāj krūmu jaunaudze.

Vāles kalns sk. *Māla kalns*.

Vāles leja - garena, dziļa ieplaka Lazdonas pag. R daļā, Madonas-Trepes valnī, mežā.

Valgacu kalns - uz Mārcienas un Lazdonas pag. robežas, Madonas-Trepes valnī, mežā, R no *Valgaciem*; abs. augst. 163,7 m vjl. Literatūrā nepareizi sauc par Valgaču k. [Ld VI 29].

Valgaču kalns (kļūdains nos.) sk. *Valgacu kalns*.

Valģu kalns sk. *Voļģu kalns*.

Valģu Velna akmens sk. *Voļģu Velnakmens*.

Vanagu kalns - Jumurdas pag. D, uz ZR no *Brakiem*, kuri atrodas Ērgļu pag.

Vārnu kalns - neliels, apaļš paugurs Liezēres pag., starp Goveņa un Gulbēra ez., Āža grāvja likumā.

Vecais Kapukalns, Jaunzemju kalns - Jumurdas pag. ZA, Vecpiebalgas-Vestienas ceļa kr. pusē, ~1 km pirms krustojuma ar Ērgļu-Madonas ceļu; kalna virsotne līdzena, noaugusi maijpuķītēm, te kādreiz bijis "balles placis". Nogāzē vecā Vējavas kapsēta [LV KPAI arhīvs]. *Jaunzemji* - tuvākās mājas.

Veclempēnu kalns - masīvs, labi izteikts paugurs Jumurdas pag., uz R no Jumurdas ez. un Vecpiebalgas-Jumurdas ceļa; abs. augst. 200,2 m vjl.; D no kalna Veclempēnu mājas.

Vecmuižas kalns - plašs paugurs Ērgļu pag., Vecmuižas ez. D krastā; abs. augst. 194,0 m vjl.; kalnā atrodas mājas *Vecmuiža*.

Vecumkalns - uz Aronas un Bērzaunes pag. robežas, 0,5 km A no Viešūra ez. Kalnamūžu līča, Vestienas-Viesienas ceļa l. pusē.

Vēja kalns - augsts paugurs Ērgļos, uz ZR no dzc. st.; kalnā Ērgļu mežniecība un privātmājas. E 21 *vēja* k.

Vējavas Gaiziņkalns sk. *Līcu kalns*.

Vējavas Kapu kalns, *Kapu kalns* - Jumurdas pag., pie Ērgļu-Madonas un Vecpiebalgas-Vestienas ceļu krustojuma; abs. augst. 242,3 m vjl.; kalnā Vējavas kapsēta, kurā apbedīta rakstniece Ilze Kalnāre (1918.-1968.). Turpat tornis, no kura plašs skats uz apkārtni.

Vējavas Pilskalns, *Pilskalns* - Jumurdas pag. DA daļā, uz DA no Vējavas Kapu kalna, ~0,5 km D no Ērgļu-Madonas ceļa, valsts mežā, grūti pieejamā vietā.

1926. gadā pilskalnu uzmērījis un aprakstījis E. Brastiņš: "Pilskalns ierņem ap 25 m augstu kalnu, kas izstiepts ziemeļu-dienvidu virzienā. Pašā augstākā vietā ar terasu palīdzību ierīkots garens plakums, kura platums grozās ap 12 m. Apkārt kalnam 2 terases, kas atrodas ap 4 un 9 m zemāk par plakumu. Pilskalna sāni apauguši ar vecu egļu mežu. Irdeno grants zemi klāj 0,5-1 m bieza melna mītņu kārtā ar trauku lauskām, akmeņiem un oglēm.

Pilskalns, pēc tā uzbūves spriežot, pieder relatīvi vecākam laikmetam un viņa tips biežāk sastopams Latgalē un Augšzemē.

Ļaudis teic, ka pilskalnā baidot. Pirms dažiem gadiem 2 puīši nopirkuši degvīnu un atrnākuši uz pilskalnu, lai to izdzertu. Uzķūruši uguni un dzēruši. Te ieradies mazs viriņš ar garu bārdi, sācis lasīt žagarus un metis tos uguni. Uz puīšu jautājumu tas nav ne vārda arbildējis. Tāpat nedzēris arī piedāvāto šnabi. Puīšiem sameties bail no dīvainā vīreļa un tie metušies prom no pilskalna." [Brastiņš, 1930, 147].

Velna akmens sk. *Puļķu Velna akmens* (Liezēres pag.).

Velna grāvis, *Sāvienas Velna grāvis* - grava Ļaudonas pag., Madonas-Trepes vaļņa R pusē, starp grants karjeru un meža ceļu šķērso Krustpils-Ļaudonas ceļu, stiepjas 1,5-2 km garumā līdz ceļam no Ļaudonas uz Muižniekiem. Ceļa uzbūruma un alkšņi slēpj gravu ceļnieka acīm.

Folkloras pētniece I. Politere par Velna grāvi raksta, ka folkloras fondos atrodami 25 teikumu varianti par šo objektu. Velns šeit darbojas, piemēram, kā radītājs: Dievs pavēlējis Velnam nest smiltis un zemes. Velns nesapratis, kāpēc Dievam vajag zemes. Viņš paslēpis vienu saujiņu mutē un gaidījis, kas nu būs. Dievs teicis: "Lai top kalni un lejas!" Toreiz zeme bijusi līdzena. Velnam mutē zeme sākusī briest un augt. Aiz bailēm Velns sācis spļaut zemes ārā. Noskrējis tagadējā Ļaudonas silā un spļāvis sev visapkārt kalnus un pats palicis gravā, no kuras laukā neticis. No izsalkuma Velnam sākušas siekalas tecēt. No tā izcēlies avotiņš. Velns nogrimis zemē, bet vēl šobaltdien viņam tekot siekalas. Avotiņš pa zemes apakšu ietek Aiviekstē. Gravu nosaukuši par Velna gravu."

Citos teiku variantos Velns parādās melna kunga, laupītāja, spoka izskatā, kas braucējus izbiedē ar divainām skaņām un izskatu. Stāstot šodien, teikās par Velna grāvi tiek iekļauti mūsdienīgi elementi: "Tas bijis nupat pēc šitā kara, kad vēl negāja autobusi. Kāds aizbraucis uz Krustpili ar zirgu. Braucis atpakaļ, un uznākusi nakts. Ticis pret Velna grāvi, un uzreiz izvēlies tāds kā kunkulis, droši vien Velns. Zirgs sācis krākt un vairs nav gājis uz priekšu. Pats pārbijies. Bet tad iedomājies, ka kabatā ir sērkokociņi. Braucējs sācis mest zemē degošus sērkokociņus, kunkulis pazudis un braucējs aizbraucis mājās." [Polītere, 1987, 106].

Velna kalns sk. *Velnakalns*.

Velnakalns, Velna kalns - Praulienas pag., Madonas-Barkavas ceļa kr. pusē, iepretim Praulīša ezeram otrpus ceļa, A no Vistiņlejas kapsētas. No kapsētas to šķir Velna leja.

Velnakmens, Ivānu Velnakmens - Sarkanu pag., Madonas-Cesvaines ceļa kr. pusē pirms Patkules, 100 m no šosejas, *Ivānu* māju tuvumā. Kulna vieta. Arheoloģ. piemin.

Teika: Uz akmens sēdējis Velns un iedobumā kalis naudu. Citā reizē Velns pēc pāršanās Ivānu pirtīnā, uz akmens sēdēdams, sukājis bārdu. [Podiņš, 1990].

Velna leja - dziļa ieleja Praulienas pag., uz A no Vistiņlejas kapsētas [LV KPAI arhīvs]. Tās augstajā A krastā Rozu senkapi.

Velna Skroderis [Skruderis], Skroderakmens - Praulienas pag., Kujas upes kr. krastā pie *Jaunauziņu* mājām; otrs lielākais Latvijas dižakmens. [Ld VI 54].

G.Eniņš: "Jaunauziņu māju iedzīvotāji šo akmeni izmanto kā stabilu balstu savam trosēs iekārtajam tiltam pār Kujas ūdeņiem. Velna Skroderis ir neparastas formas dižakmens. Sarkanīgs rapakivi granīts ar izteikti lieliem kristāliem. (...) Šis Velnakmens ir ar vertikālām malām, un tā garuma un platuma starpība ir tik maza, ka lielo granīta blūķi var uzlūkot gandrīz kā cilindru, kura apkārtmērs ir 20,2 m. Lielākais akmens augstums upes pusē ir 4,15 m, krasta pusē - 3,1 m. Akmens augša gandrīz plakana, ap 30 m² liela.

Agrāk, līdz 1982. gadam, Velna Skroderis bijis daudzkārt mazāks. Tā lielu daļu slēpa Kujas krasts, bet 1982. gadā, upi padziļinot un meliorējot, šo akmeni atraka no zemes skavām. Sākumā melioratori šo akmeni milzi grasījušies saspridzināt, lai atvieglinātu Kujas upes bagarēšanu. Akmeni aizstāvējusi Jaunauziņu māju vecā saimniece Hildegarde Padoms: "Skroderi jūs neaiztiksiet." "Tālāk G.Eniņš atstāta vecās saimnieces teikto par akmens izcelšanos. "Velns bijis sanīdies ar Dievu un visādi gribējis Dievam kaitēt. Nodomājis aizbērt Aivieksti pie Negrotēs. Velns bijis jau visus akmeņus no šīs apkārtnes salasījis un vienu maisu iebēris Aiviekstē pie Negrotēs, kur Aiviekstei krāces. Otrs maiss trāpījies lielāks. Kāpjot pār Kujas upi, Velnam pārplisušas ūzas (bikses). Tad šis aizgājis turpat uz Skroderiem (tā agrāk saukta Jaunauziņu mājas). Tur sadabūjis ragavu ilksi. Apsēdies uz lielā akmeņa un

ar ilksi kā ar adatu lāpījis savas ūzas. Tikko ticis ar lāpīšanu galā, tā Kujas otrā krastā iedziedājies gailis. Velnam atlicis tikai mukt, ko nagi nes. No tās reizes lielais akmens palicis Kujas krastā un saucas par Velna Skroderi." [G. Eriņš, 1993, 44].

Vepra kalns sk. *Veprukalns*.

Veprukalns, Vepra kalns - ap 1 km garš paugurs Ļaudonas pag. A, uz robežas ar Mētrienas pag.; Mīlas augšteces l. krastā, D no Ļaudonas-Mētrienas ceļa; abs. augst. 128,8 m vjl.; kalnā un apkārt tam mežs, kurā dzīvojušas daudz mežacūkas.

Vērškalns - Vestienas pag. DR, pirmais paugurs Vestienas pagastā, braucot pa Sausnējas-Vestienas ceļu; kalnā bijušas *Vērškalnu* mājas, DA nogāzē pie Vesetas upes ir Lukstu pļavas.

Vēverkalns - Liezēres pag., Goveņa ez. ZA krastā. Sākta Vēverkalna māju atjaunošana.

Vēveru kalns - Jumurdas pag., Pakšēnu ez. R. krastā, D no Valolas iztekas no ez., mežā; D nogāzē *Mazvanagi*.

Vīdotu [Vīduotu] kalns - Sausnējas pag. DA, pie Sausnējas-Vietalvas ceļa, ~0,5 km pirms *Boķēniem*; pie kalna ir māju vieta *Vīdoti*, kurās dzimis pirmais Latvijas aizsardzības ministrs Jānis Zālītis. Sausnējas skola bija nosaukta viņa vārdā - Jāņa Zālīša pamatskola.

Viesīšu kalns - uz Vestienas un Bērzaunes pag. robežas, D no Viešūra ez. Kalnamūžu līča un *Riekstu* mājām; abs. augst. 261,4 m vjl. Šo kalnu varētu nosaukt par Gaiziņkalna ZA kaimiņu.

Viestēnu kalns - plašs, masīvs paugurs Aronas pag. R, 1 km DR no Naglas ez.; kalnam 2 virsotnes, viena no tām 250,8 m vjl., otra, iespējams, augstāka; uz kalna ir mājas *Viestēni*.

Viesturkalns - Sausnējas pag. Liepkalnes daļā pie *Viesturu* mājām.

Viesūnēnu senkapi sk. *Kapu kalniņš*.

Viešūrkalns sk. *Ķelēnu kalns*.

Vikšeru kalns - Aronas pag., Viešupes l. krastā, DR no Glemžu kalna; abs. augst. 236,1 m vjl.; kalna malā mājas *Vikšeri*. Gar kalna R nogāzi tek Viešupe.

Vilciņkalns - Liezēres pag., DA no Mēdzūlas, Mēdzūlas-Liezēres ceļa l. pusē. Kalnā bija II Pasaules karā kritušo karavīru apbedījums, lejā - Vilciņkalna ez., kas tagad pilnīgi aizaudzis un pārpurvojies. Kalnā

bijušas mājas *Vilciņkalns*, no kurām nav saglabāties nekas. E 32 *vilciņa* k.

Vilkātes kalns - plašs, 1 km garš paugurs Liezēres pag., ZR no Maisēnu (Vilkātes) ez., Vilkātes mežā. E 28 «vilkātes» k.

Vilkukalns sk. *Vilku kalns*.

Vilku kalns, Vilkukalns - stāvs paugurs Vestienas pag., Viešūra ez. Devēnas līča krastā, starp *Riekstiņiem D* un *Lejiņām Z*.

"Sevišķi daudz agrākos laikos Viešūra apkārtnē bija vilku. No cilvēkiem tie maz baidījās un bieži pat uzbruka. (...) Ādmiņu tuvumā taisīja līdumu. Spēcīgs puisis Brencis cirta un rāva alkšņus, un dienviņā atgūlās turpat līduma malā. Pie gulošā piegāja divi vilki. Brencis tos ieraudzīja, bet nekustējās. Viens no vilkiem pienāca klāt un sāka to apošņāt. Izdevīgā mirklī Brencis iekērās ar vienu roku vilka kaklā, bet ar otru saķēra pakaklāju un tūlīt uztrausās kājās. Otrs vilks neskrēja vis projām, bet tiecās uzbrukt puisim. Pirmo vilku augsti gaisā izcēlis, Brencis gaidīja izdevīgu brīdi un tad ar to trieca otrajam. Izdevās! Viens no vilkiem palika guļot, otrs aizskrēja, klusi kaukdams. Viss tas noritēja tik trauksmaini, ka Brencis nevarēja pateikt, kurš bija nosistais vilks - tas, kuru pacēla gaisā, vai otrs" - tā par Viešūra apkārtni rakstīja Jānis Krūmiņš. [Krūmiņš, b.g., 38].

Iespējams, ka nosaukums saistāms ar aprakstīto notikumu. Ādmiņu kalns ir turpat netālu, tikai ap 1 km ziemeļos no Vilku kalna. Skaidrīte Viese raksta: "Reiz Ādmiņu māte ielēja putru koka bļodiņā pie pavarda, pasauca suni un devās ar saimi vakariņot. Paēduši brīnījās - ko šis vēl klausīna bļodiņu pa kaktiem, kur jau sen visam vajadzēja būt izlaizītam? - Vaktiņ, vai neiesi laukā! - viņa uzsauca un novilka negausim ar roku pa dibenu. Vaktiņš divaini iekaucās un metās pār sliekšni. Bet no kambara, spalvām gaisā, izlīda - otrs Vaktiņš un, durvis iestājies, sāka riet kā nelabais." [Viese, 1994, 62].

Vilku kalns, Kapu kalns - 6-7 m augsts kalniņš Vestienas pag., Talejas ez. A krastā.

Vinakalns - Vestienā, R no Vestienas-Vējavas ceļa, pie *Rotām*.

Virsas kalns - necils paugurs Praulienas pag. R, starp Madonas-Ļaudonas ceļu A un ceļu uz *Silakaļvārēm*.

Vīrzūtes kalns - Ērgļu pag., uz DA no Ērgļiem, ~0,4 km R no Ērgļu-Pļaviņu ceļa, pret Pulgošņa ez., pie *Vīrzūtem*; abs. augst. 207,4 m vjl.

Visagala kapsēta sk. *Linsēklu kalns*.

Visagala Pilskalns, Brākaļu pilskalns, Pilskalns - Indrānu pag. DR, starp Aiviekstes l. krastu un Visagala kapsētu, pie *Brākaļu* mājām; abs.

augst. 116 m vjl.; vienīgais pilskalns Aiviekstes krastos. Arheol. piemin.

1926. g. to uzmērojis un aprakstījis E. Brastiņš: "Vēsturnieki domā, ka šeit atradusies 1213. g. minētā Castrum Egeste. 1913. g. te izdarīti izrakumi, pie kam uzieti akmeņa pamati bez kaļķiem, senlietas no 9.-13. gs. un baļķiem izlikts grāvis. Līdz ar to atkritusi varbūtība, ka šai pilskalnā kādreiz stāvējusi Lubānes bruņnieku pils.

Teika: "Kalnā senāk pils stāvējusi. Tanī dzīvojis bargs kungs, kas, ļaudis tiesājot, visiem spriedis galu. Notiesātos nobeiguši tuvējā Karātavu kalniņā. Tāpēc apvidu iesaukuši par Visāgalu, jo visiem bijis gals" [Brastiņš, 1930, 133].

Tuvējo Brākaļu nosaukums varētu būt no tā, ka šeit apraudāti sodītie cilvēki (A.Žvagiņa).

Vistiņleja - ieplaka Praulienas pag., ZR no Vistiņlejas kapsētas.

Vistiņleja ir devusi nosaukumu gan kalnam, gan kapsētai (teiku sk. *Vistiņlejas kalns*). Latvijas I Republikas laikā šeit bijusi iecienīta sarīkojumu vieta. "Skatuve" atradusies klajā laukumīnā zemākajā vietā, bet publika apmetusies apkārtējās nogāzēs mežā, pie kam katrai ģimenei bijusi jau zināma apmešanās vieta. Kolhoza laikā cauri Vistiņlejai izrakts grāvis, kas ir sapostījis šo vietu. (I.Kumsāre).

Vistiņlejas kalns, Kapu kalns - Praulienas pag., Madonas-Barkavas ceļa kr. pusē, 0,3 km no ceļa; kalnā Vistiņlejas kapsēta.

Teika: Kādā no senajiem kariem praulēnieši ar visu iedzīvi paslēpušies ielejā tuvējā mežā. Lai gaiļu dziesmas nenodotu atrašanās vietu, visi gaiļi tikuši apkauti, palikušas tikai vistas. Tāpēc šo meža ieplaku sauc par Vistiņleju.¹

Vizbuļkalns - Jumurdas pag. D, uz robežas ar Vestienas pag., pie Vējavas, starp Linezeru un Dinišku ez.; A nogāzē *Vizbuļu* mājās.

Volģu kalns, Valģu kalns - labi izteikts plašs paugurs Cesvaines lauku ter., uz DA no Kārzdabas, Kārzdabas-Cesvaines ceļa l. pusē, 0,4 km no tā. Kalnā sena kulta vieta - Volģu Velnakmens un *Volģu* mājās. Z nogāzē bijušās Vanagpakalnes pamatskolas (celta 1820.g.) drupas. [Podiņš, 1990].

Volģu Velnakmens, Valģu Velna akmens - sena kulta vieta Cesvaines lauku ter., Volģu kalna A nogāzē, 0,2 km ZR no *Volģu* mājām, nokalnē pret strautu, starp lauka malu un nelielu purviņu. "Akmens augstums pret graviņu ir ap 4 m, bet apkārtmērs 12 m. Nekādi iedobumi akmenī nav saskatāmi. Par Volģu Velna akmeni jau pagājušajā gadsimtā pierakstīta teika, ka uz tā sēdējis velns un lāpījis savas bikses, par adatu

¹ Praulienas pagasts. - Madona, 1993, 59., 61. lpp.

izmantodams ilksi. Iedziedājies gailis, un velns devis kājām ziņu. Sēdot velns iesēdējis akmenī dobumu kā katlu, bet, prom skriedams, ar kāju izrāvis strautiņu, kas Velna akmenim garām tek." [Urtāns, 1990, 71]. Arheoloģ. piemin.

Zaļais kalns - Ērgļu pag., 1,8 km DR no Vecmuižas ez., 0,5 km no Ogres l. krasta; abs. augst. 201,8 m vjl.; A nogāzē *Zaļumu* mājas.

Zeduļu Baznīcas kalniņš, *Baznīcas kalniņš* - neliels pauguriņš Aronas pag., Zelgauskas-Kusas ceļa l. pusē, Z no *Zeduļu* mājām. Smilšainais kalniņš apaudzis ar lazdām u.c. Kulta vieta. Arheoloģ. piemin. [LV KPAI arhivs.].

Ziesta kalns, *Ziestu kalns* - Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, ~6 km D no Ērgļu-Kokneses un Ērgļu-Odzienas ceļu sazarojuma; augstākais kalns Liepkalnē; abs. augst. 217 m vjl.; D nogāzē mežs, Z nogāzē izcirtums, kas aizaug ar krūmiem. Agrāk kalnā bijis koka skatu tornis, kurā 1905.g. uzvilīts sarkanais karogs. [Ld VI 140].

Ziestu kalns sk. *Ziesta kalns*.

Zilumkalns - Brūžakalna augstākā vieta Vestienas pag., Vestienā.

Zvanukalns - Liezēres pag., Liezērē, Kujas iztekas kr. krastā, vietā, kur bijusi baznīca. Tagad tur ir *Zvanu* mājas.

Zvejnieku kalns - Liezēres pag., 1 km R no Ūbēra ez., Ogres upes l. krastā; kalnā *Zvejnieku* māju drupas.

Zviedrukalns - Mētrienas pag., DA no Odzienas ez., Teiču purva malā; kalna R malā bijušas mājas *Zviedrukalns* un senkapi. Arheoloģ. piemin.

Zviedru kapi sk. *Kapu kalniņš*.

Zvirgzdu kalns - ~0,5 km garš, pusbēness veida paugurs Jumurdas pag., Ērgļu-Madonas ceļa l. pusē, ar galu pret ceļu. Kalna ZR nogāzē, ceļa malā mājas *Paeglukalns*.

Žagaru kalns - Aronas pag., Aronas upes kr. krastā pirms Zelgauskas; pāri kalnam iet ceļš no Zelgauskas uz Kusu. Kalnā mājas *Žagari*.

Žagaru kalns sk. *Briedēnu kalns*.

ŪDENSTECES

Abaine, Abaiņa, Abaiņa kanāls - Aiviekstes kr. piet. Lubāna klānos Indrānu un Ošupes pag. Tās dabiskā izteka senāk atradās Balto klānu D daļā, uzņēma Eiņu ezera ūdeņus un tecēja cauri Abaiņa ezeram. Aiviekstes regulēšanas gaitā (1926.-38.) pārrakta un iztaisnota. Upes augšteci savienoja ar Lubāna ezeru. Pēc Lubāna iedambēšanas (1984.) vairs nav savienota ar ezeru. 14 km gara. Pavasara palos upē ieplūst arī Aiviekstes ūdeņi. (Sk. arī Ld I 9). Piet.: Nainiekste, Abora (I.); Seldžu gr. (kr.). Pašlaik lejpus bij. Zvidzianas krogam upe plūst pa neapdzīvotu teritoriju. L. krastā - Balto klānu purvs, kr. - Drikšņu peisa un Lielais purvs.

Citādi tas bija pirms vairākiem gadu tūkstošiem, kad Abaines krastos dzīvoja akmens laikmeta cilvēki. Par to liecina divas seno apmetņu vietas Abaines kreisajā krastā pie ietekas Aiviekstē, divas apmetnes Aboras krastos, kā arī seno dzīves vietu atklājumi pie Dzedzietes, Nainiekstes un Eiņu ezera.

Abaiņa sk. Abaine.

Abaiņa kanāls sk. Abaine.

Abora, Abota - īsa Abaines lejteces l. piet., iespējams, sena Aiviekstes atteka.

Mazās purva upītes vārdu pasaulē nes arheoloģes I. Lozes vadībā atklātā (1964-65 un 1970-71) Aboras apmetne - vēlā neolīta un agrā bronzas laikmeta pieminekļi Lubāna līdzenumā, kura bijusi apdzīvota no 3. g.t. līdz 2. g.t. 1. cet. p.m.ē.

"Ideāla vieta akmens laikmeta apmetnei - tā mēs domājam par pāris hektāru lielo zemes pacēlumu purvaino pļavu vidū Aboras upītes - senas Aiviekstes atekas - krastā, pie tās ietekas vietas Abainē.(..) Abaines krasti ir noauguši - tie ir lieli un biezi kārkli, kas upi tur savās spīlēs. (..)

Dzintara masveida atradumi Aboras apmetnē apstiprināja tēzi, ka Lubānas zemene ir viens no redzamākajiem akmens laikmeta dzintara apstrādes centriem Baltijā. (..)

Senlietu bagātība Aboras apmetnē bija pārsteidzoša. Atsegtie murdi bija izgatavoti no priežu skalēm un pārsieti ar lūkiem. Bija saglabājusies arī miets, pie kura senais cilvēks bija murdu piestiprinājis. Gabalu no šī mieta mēs nosūtījām uz Tartu Zooloģijas un botānikas institūta radiooglekļa laboratoriju, lai noteiktu tā vecumu. (..) Tā vecums bija 3770 ± 60 gadi, tātad senais cilvēks koku bija nocirtis 2. g. t. p.Kr. pirmajā ceturksnī." [Loze, 1994, 24, 27, 37, 47, 48].

Abota [Abuota] sk. Abora.

Acu avots sk. Bolēnu Veselības avots.

Adažiņa, Potupe - Bērzaunes l. piet. Bērzaunes pag.; iztek no Virksteņa ez.

Aise sk. *Aiša*.

Aiša, Aise, Aišate, Aizšate - Tirzas l. piet. Liezēres pag. 13 km gara. Piet.: Egļupe (l.).

Aišate sk. *Aiša*.

Aiviekste, senākā literatūrā *Evikšta*, tautas dziesmās *Ivaisīte* - lielākā Daugavas l. piet.; iztek no Lubāna ez. ZA daļas, sākumā Madonas-Rēzeknes un Balvu raj. robežupe, tālāk tek pa Indrānu pag., ir Indrānu un Ošupes pag. robežupe, šķir Barkavas un Mētrienas pag. no Praulienas pag., šķērso Ļaudonas pag., tek pa Kalsnavas pag. D robežu, lejtecē ir Aizkraukles un Jēkabpils raj. robežupe. 114 km gara. Iztekā no Lubāna ez. ierīkotas slūžas. 3 km no iztekas sadalās divos žuburos: Vērde (kr.), Kalnupe (l., Balvu raj.). Vērde iztaisnota, pārrakta un kļuvusi par Vērdes kanālu. Augštece 83 km garā posmā līdz Kujas ietekai Aiviekste ir iztaisnota un padziļināta. Upes kritums tikai 26,9 m. Pietekas, kuras sākas Vidzemes augstienē, ir straujas.

Piet.: augštecē Iča (ietek Kalnupē), Balupe (Aiviekstē ietek tās kreisais zars Posms, labais zars Sūrs ietek Vecpededzē), Vecpededze (uz leju no Vecpededzes abi Aiviekstes krasti ir Madonas rajonā), Dzedzīkste, Jaunpededze, Liede, Māru gr., Ziedu gr., Circeņu gr., Moroza gr., Sogardu gr., Slaviešu gr., Kuja, Tocīte, Svētupe, Nirīte, Pakalnu gr., Arona, Veseta, Akmensstrauts, Skanstupīte (pēdējās 2 Aizkraukles raj.) (l.); Zvidze, Abaine, Steģerītis, Patmaļu gr., Rupsalas gr., Meirānu kan., Kāršupīte, Isliena, Vaibiņa, Zušupe, Joša, Talicka, Mila, Driksnīte, Smerdīte, Sāvīte, Bērzaune, Babraunīca, Lukstupe (pēdējās 4 Jēkabpils raj.) (kr.). Aivieksti var uzskatīt par Lubāna līdzenuma meliorācijas ūdeņu savākšanas kolektoru. [Ld I 27]. E 124 *aiviekste*.

Vairākās vietās Aiviekstes gultnē senāk atsedzās dolomīti, veidojot krāces. Lielākās no tām bija: Akmentacis (upes regulēšanas darbos uzspridzināts un izvākts), Saikavas krāces (uzspridzinātas un iztīrītas), Gnīdiņu krāces, ap 0,8 km garās Saciņu krāces, uz kurām uzcelta Aiviekstes HES (sāka darbu 1932. g., atjaunota 1996. g.), Vēzenes krāces lejpus Krievciemam un Gostiņu krāces lejtecē. Pēdējās slēpj Pļaviņu ūdenskrātuve.

Aiviekstes augšteces vienmuļais Lubāna klānu rajons ir bagāts ar arheoloģiskajiem atradumiem. Tos pētot, daudzas dienas un naktis Aiviekstes tuvumā pavadījusi arheoloģe Ilze Loze. Lūk, viņas gleznainais apraksts: "Aiviekstes rīti ... Bezgala blāva, miksta kā pieneņu pūka un viegla kā līgavas plīvurs ir Aiviekstes rīta migla! Kā milzīgs dūņu spilvens tā uzklāta uz ūdens virsmas un vietām tik bieza, ka otra krasta nemaz neredz. Gribas to liegi glāstīt, tīt ap rokām, uzpūst tai dvašu, lai tā ātrāk ļautu saules stariem sākt rotaļu virs rāmā ūdens spoguļa. (..)

Aiviekstei pāri jābrien pie Vecpededzes, jo tur ir visakmeņainākās un seklākās vietas. Sēkļi ir tikai pie Jaunpededzes, tos šeit sanesuši pavasara straujie ūdeņi." [Loze, 1994, 32, 33].

Teiču rezervāta bijušais darbinieks Andris Eglītis Aivieksti raksturo šādi: "Visā apkārtnē skaistākā un gleznainākā upe ir Aiviekste. Plaša un mierīga tā izlokās gar Austrumlatvijas zemieni un Vidzemes centrālās augstienes malu, grīvā vizuļodama iepļūstot sirmajā Daugavā. Ziemā tā rāmi dus ledus skavās, bet pavasaros trakulīgi varena izplešas lēzenajā ielejā. Vietām pat pretējo krastu nevar saredzēt. Ūdeņi mirkst piekrastes kārkļu krūmi un vītoli, starp kuriem plunčājas meža piļu gauru barīni, ērmīgi stāv telefona un elektrības stabi, kuru galos, spalvas bužinādami, tup klijāni. Applūdušajos ganību aplokos aitu vietā barojas cekuldūkuri, gaigalas un kaijas, šur tur peld pērnās siena kaudzītes un tukšajiem zārdu kokiem tikai gali rēgojas. Bet tad kā balti gubu mākoņi uzziēd krastmalas ievu krūmi un ūdens aiziet, atstādams aiz sevis treknas, zemi barojošas dūņas." [Eglītis, 1987/ 6, 12-14].

Valodniece Laimute Balode, Aiviekstes vārdu skaidrojot, raksta: "Vācu valodā senajos dokumentos šīs upes nosaukumu raksta Ewst. Nosaukums varētu būt radies no latviešu vārda 'vieksa' ar nozīmi 'atvars'; vieta, kas nekad neaizsalst; dzija vieta upē, kas vārda saknes dubultošanās ceļā pārveidojas 'vaiviekste' (teorētiski restaurēta vārda forma. Reāli nav fiksēta). Tātad Aiviekste varētu nozīmēt 'dzija, atvaraina upe, kas neaizsalst'." [Balode, 1990/1]. Tomēr šāds vietvārda skaidrojums neatbilst upes raksturam.

Par Aiviekstes izcelšanos ir šāda teika: "Ķēniņam Inum bija dēls Aivis, kurš iemīlēja kaimiņu ķēniņa meitu Ranapuru. Bet tad no leišiem ieradās milzīs, divpadsmit pēdu garš, kurš dēvēja sevi par Aivi un gribēja Ranapuru par sievu. Starp abiem notika cīņa: Aivis pielēca milzim klāt un zvēla ar tērauda zobenu tiešām pa galvu tā, lai saprūt. Milzīs novēlās gar zemi un no viņa iztecēja tik pulka asiņu, ka ezers izcēlās, kuru Aivis nosauca par Lubānu. Kādā rītā Aivis izgāja no pils un ieradudzija, ka leiša asinis aiztecējušas gar pili un palikušas par lielu upi, bet no paša ezera lāma vien atlikusi. Vēlāk šajā lāmā atnācis cits ezers no Kangariem, bet jaunai upei Aivis devis vārdu teikdams: "Viņš, tas leitīs tiepās, ka esot Aivis, sauksim tad šo upi, kas cēlusies no viņa asinīm, par Aivieksti." Pēc tam Aivis apprecēja Ranapuru un dzīvoja laimīgi." [Tomāss, 1937, 67, 68].

Folkloras krātuves fondos par Aivieksti reģistrēti 23 teiktu varianti. (Politere, 1987, 107).

Aizšate sk. Aiša.

Aklā upīte - Inčāres str. augštecēs Suručas kr. piet.; sākas Teiču purvā, Aklās upītes ezeriņu rajonā pret Vērstiņsalu, tek cauri Zivju akačiem, un pret Stabulniekiem ietek Inčāres strautā. Topogrāfiskajās kartēs lielākā upītes daļa nav iezīmēta.

Akmene sk. *Andrupīte*.

Akmeņupīte sk. *Veģerupīte*.

Āķēnupīte, Dambupīte, Dravnieku upīte, Dzirnavu upīte, Priednieku upīte - Ogres kr. piet. Ērgļu pag.; iztek no Pulgošņa ez. 2 km gara (literatūrā nepareizi - 4 km).

1816.-1817. g. pie upītes uzcēla Ērgļu ūdens dzirnavas. Vēlāk tās nosauca par Krīvēnu dzirnavām pēdējā melderā Krīvēna vārdā. Uz upītes bija ierīkots aizsprosts un izveidots dzirnavezers Dambis. Dambī bija zuši, līņi, līdakas, raudas, kas nāca no Pulgošņa ezera. Tagad Dambis nolaists, tā vietā aug krūmi. Zivju upītē vairs nav. Arī dzirnavu nav.¹

Dravnieku upītes vārds no Dravnieku mājām upītes labajā krastā. Tautā vairāk pazīst kā Āķēnupīti. Arī Pulgošņa ezeru reizēm sauc par Āķēnu ezeru. Krastā mājas *Āķēni*.

Alainīte - Ogres l. piet. Ērgļu pag. Z; tek pa mežiem.

Alksnas grāvis - Upsta kr. piet. Indrānu un Praulienas pag. Piet.: Meimurta gr. (kr.).

Alšupe sk. *Virāne*.

Alūksnīte - Bērzaunes l. piet. uz Ļaudonas pag. un Jēkabpils raj. robežas.

Anca upe - Ogres l. piet. Ērgļu pag.; ietek Ogrē starp Meltni Z un Maiļupīti D.

Anča grāvis sk. *Solitūdes grāvis*.

Andrupīte, Akmene, Lukstas upe - Jumurdas pag.; tek no Jumurdas ez. uz Pakšēnu ez. 11 km gara.

Antonica [Antuonica] sk. *Antonīca*.

Antonīca [Antuonīca], Antonica, Antonija, Antonijas strauts - agrāk Savītes kr. piet., pēc tās lejtecēs iztaisnošanas ir Vesetas kr. piet. Kalsnavas pag. 14 km gara. Augštecē satek no 2 zariem - labo sauc par Pošaru. Abi zari satek kopā pie *Ušēniem*. Piet.: Svirēja (l.). E 124 *antuonīca*.

¹ Rūdolfa Blaumaņa memoriālā muzeja "Braki" fondu materiāli.

Antonija [Antuonija] sk. Antonīca.

Antonijas [Antuonijas] strauts sk. Antonīca.

Apiņupe sk. Apiņupīte.

Apiņupīte, Apiņupe, Apiņupīte - Kujas kr. piet. Cesvaines lauku ter. un nedaudz Dzelzavas pag.; iztek no Kaulacezera, tek cauri Lūšu ez. 13 km gara. E 124 *apiņu* upīte.

Apiņupīte sk. Apiņupīte.

Ara sk. Ārupīte.

Āriņa sk. Ārupīte.

Āriņupīte sk. Ārupīte.

Arona [Aruona] - Aiviekstes l. piet.; iztek no Skujiešu ez. Aronas pag. (upīte izsekojama vēl Lodes Salas mežā, ezeriņa ZA pusē); 5 km ir Bērzaunes un Mārcienas pag. robežupe, tālāk tek pa Mārcienas pag.; lejtece Kalsnavas pag. 44 km gara. Sākas 199,5 m vjl., kritums 118 m, vietām līdz 6 m/km, ir straujākā Aiviekstes pieteka. Piet.: Dzirnupīte, Iztekas str., Sīļauka, Pirkenes str., Paugurīte, Vēžāunīca, Bērzaune (l.); Jole, Kapupīte, Austrona (kr.). Pēc upes iztaisnošanas palikušās vecās upes loku sauc par Vecaronu. [Ld I 66]. E 124 *aruona*.

Arheologs V.Urtāns rakstā par Bērzaunes pilsdrupām netieši raksturo zivju bagātību Aronā: "Bērzaunes pils īpašnieki saņēma no saviem zemniekiem dažādas nodevas, kas bija neizsakāmi smags slogs mūsu tēviem. Pat pusi no lašu un taimiņu loma Aiviekstē un Aronā bija jānodod kungiem." [Urtāns, 1957].

1937. gadā Ed.Tomāss rakstīja: "Vietējie iedzīvotāji runā, ka Aronā, tāpat kā tās pietekās, varot atrast pērles." [Tomāss, 1937, 98].

Par Aronas upi zināma šāda teika: Zemnieks aris vecu noru. Pienācis paziņa un jautājis, ko darot. Atbilde: "Aru noru", bet vārdi sacirtušies un izteicies: "aronu". Paziņa paraustījies plecus par šo vārdu un aizgājis. Sarunas laikā sāka līt un zemnieks pārtrauca darbu. Kad arājs atgriezies nākošajā dienā, pāri norai jau tecēja upe, noras gultne kā artin izarta. Nu īsta Arona!¹

Aronīte [Aruonīte] - Vesetas l. piet. Sausnējas un Vestienas pag. un Aizkraukles raj.; iztek no Kūsiša ez. 7 km gara. Vidusdaļā regulēta un tek cauri pļavām (t.sk. Mīksnēju pļ. u.c.).

¹ Madonas novads teikās un nostāstos. - Madona, 1993, 4., 5. lpp.

Ārupīte, Ara, Āriņa, Āriņupīte - Sūlas kr. piet. Cesvaines lauku ter.; sākas R no Cesvaines pie Pavāriem, plašā lokā apliec Cesvaini no Z un A, lejtece ievadīta slēgtā drenāžā. 10 km gara. E 125 āre.

Asmenīte sk. *Klaugupīte*.

Asna, Asne, Asnupīte - Zvidzianas kanāla l. piet. Ošupes pag.; pie ietekas kanālā Asnupītes slūžas. Upīte pilnīgi pārrakta, senāk ietecēja Lubāna ez.

Pie bijušās ietekas ir neolīta jeb jaunākā akmens laikmeta apmetnes Asne I un Asne II. Arheoloģiskie izrakumi veikti 1964. gadā l. Lozes vadībā.

Asne sk. *Asna*.

Asnupīte sk. *Asna*.

Austra sk. *Austrona*.

Austrona [Austruona], Austra, Austronīca, augštecē *Smeceres upīte* - Aronas kr. piet. Mārcienas pag. 9 km gara. Iztek no spēcīgiem avotiem 1 km ZR no Smeceres kroga.

Vietām Austrona tek preti rīta saulei uz austrumiem, tā radies upes nosaukums.

15. gs. kartēs upes nosaukums "Aukstumupe", jo upē zema ūdens temperatūra (vasarā +9° C, pie avotiem pat +7° C). Plašas apkārtnes iedzīvotāji izmantojuši upes ūdens īpašības praktiskām vajadzībām. Vecie Bērzaunes un Mārcienas iedzīvotāji stāsta, ka saimnieki senāk veduši sviestu uz Madonas tirgu. Izbraukuši jau mazā gaismiņā, kad nokļuvuši pie Austronas un Smeceres kroga, tad taisījuši atpūtu. Nēmuši sviestu no vezuma, likuši upē, lai tas atdzistu un būtu ciets. Kad sviests bijis vajadzīgajā cietumā, ceļu turpinājuši. Upes ūdenī rūdījuši cirvjus, izkaptis, ja tie bijuši mīksti. Dzirdēts, ka priekšmets ūdenī paliek divus, divus ar pusi mēnešus, dažreiz pat gadu.¹

Agrāk Austrona bijusi īsta foreļupe. Marija Grebstele, kura dzīvoja Smeceres krogā, stāstīja, ka foreles nārstojušas rudenī, izvēloties straujākās, seklākās vietas: "Kad mēs bērni bijām, gājām ķert foreles. Paņēmām zirgu auzu kulīti un, kamēr aizgājām no lielceļa līdz dzelzceļa tiltam, kulīte bija pilna. Tur dzīvojušas arī vēdzeles un zuši. Pašreiz upītē zivju tikpat kā nav."²

Austronīca [Austruonīca] sk. *Austrona*.

Avotiņu [Avuotiņu] upīte - Pērses l. piet. Sausnējas pag.; iztek no avotiem pie *Dramšķu* mājām. 3 km gara, 0,3-2,5 m plata, meliorēta,

¹ Madonas novadpētniecības un mākslas muzeja fondu materiāli.

² Lazdonas pagasts gadsimtu griežos. - Madona, 1933, 39. lpp.

augštecē tīrumi, lejtecē meži. Avotiņu upītē tiek ievadīti daļēji attīrīti Sidrabiņu kanalizācijas ūdeņi.

Āža grāvis - Liezēres pag.; tek no Goveņa ez. uz Gulbēra ez. ~1 km garš. "Pavasaros bija daudz zivju." (A.Burdaja).

Babas upe sk. *Gravas strauts*.

Bābas upe sk. *Gravas strauts*.

Bābenīca sk. *Gravas strauts*.

Baranauka sk. *Vasijas strauts*.

Beķu grāvis - Kujas kr. piet. Sarkaņu pag.; sākas pie Bedres ez.

Bērzaine sk. *Bērzaune*.

Bērzaune, Bērzaine, Bērzaunīca, Bērzaunīte, Bērzona - Aronas l. piet. Bērzaunes, Mārcienas un Kalsnavas pag.; iztek no Žautriša ez. 29 km gara. Piet.: Adažiņa, Taleja, Misēnica (l.); Podupīte (kr.). Nelielu upes posmu lejpus *Ratniekiem* reizēm sauc par Mālpūti. [Ld I 142]. E 124 *bērzaunīte*. Behrsaune minēta 1872.g. Maskavā izdotā vārdnīcā.¹

Bērzaunīca sk. *Bērzaune*.

Bērzaunīte sk. *Bērzaune*.

Bērzona [*Bērzuona*] sk. *Bērzaune*.

Besternīca sk. *Bestinīca*.

Besterņica sk. *Bestinīca*.

Bestineica sk. *Bestinīca*.

Bestinīca, Besternīca, Besterņica, Bestineica - Lisiņas kr. piet. Barkavas pag.; sākas Bestineicas pļavās, D no Barkavas-Lubānas ceļa.

Birtaliņa sk. *Rūgupīte*.

Bložupīte [*Bluožupīte*] - Ogres kr. piet. Aronas pag.; iztek no Naglas ez.

Bolēnu [*Buolēnu*] avots sk. *Bolēnu Veselības avots*.

Bolēnu [*Buolēnu*] *Veselības avots, Acu avots, Bolēnu avots, Dzīvības avots* - Bērzaunes pag. Z, uz D no Dēklaiņa ez., ceļā no Bērzaunes uz Gaiziņkalnu 0,5 km Z no Tomēnu autobusu pieturas, netālu no *Bolēnu*

¹ Latviešu-krievu-vācu vārdnīce. Izdota no Tautas Apgaiemošanas Ministerijas. - Maskava, 1872, 683. lpp.

mājām. Hipsometriski visaugstākais Latvijā (~262 m vjl.). Ģeoloģiskais liegums. [Ld I 158].

Netālu no Bolēniem dienvidu virzienā tīrumu vidū ir Ošu grava. Tā ir neliela, stāviem krastiem, apmēram 8 m dziļa, ošiem un citiem kokiem apaugusi trīsstūru grava. Ošu gravas austrumu starā ziemeļu pusē ir "vārijošais" avots ar nosaukumu "Veselības avots". Agrāk to sauca arī par Dzīvības avotu. Tālākā apkārtnē avotu sauc vienkārši par Bolēnu avotu. Pie avota aug osis un avots iztek it kā no zemes zem paša oša. Tas ir apmēram 1,5 m² liels, 20-30 cm dziļš, ar gaišu smilšu dibenu. Avotā ūdens vienmēr it kā vārās, tas arī ziemā neaizsalst, jo ūdenim visu gadu nemainīga temperatūra. Avots ir Raganītes upes sākums, bet Raganīte ir Aronas pieteka." [Krūmiņš, 1992, 263-265].

"Avotiņš iztek caur gaišām smiltīm pa atverēm. Tā ūdens ir tik dzidrs, ka, iesmelts glāzē, dzirkstī." (M. Tomiņa).

Arheologa J.Urtāna atzinums 1983.g.: "Bolēnu Acu avots ir viens no vēl esošajiem senajiem dziednieciskajiem avotiem, kas izmantojams arheoloģiskajiem, balneoloģiskajiem, hidroloģiskajiem un cita veida pētījumiem." Tā paša autora 1992.g. 29. oktobra ieraksts: "Avota tuvumā apkārtnē sakopta, uz to gravā ved kāpnītes. Viss krūms pie avota iztekas nokārts ar lupatiņām, lakatiņiem, prievītēm, dzīpariem, matu sprādzēm, gredzeniem u.c. Uz zariem saspraustas naudas zīmes, parasti Ls, bet ir arī Krievijas un Ukrainas nauda." [LV KPAI arhīvs].

Briedaine - Dzirnupītes l. piet. Aronas pag.; iztek no Dēklaiņa ezeriņa.

Brieža grāvis - Meirānu kanāla kr. piet. Murmastienes un Varakļānu pag. Piet.: Stradu gr. (kr.).

Bumbuļu grāvis - Upsta kr. piet. Praulienas pag., valsts mežā; tek caur kādreizējām Bumbuļu pļavām.

Cāle sk. **Jole**.

Cālišupe - tek no Zosina uz Stirnezeru Sausnčjas un Vestienas pag.

Ceplīšu upe, Lašupīte - Valolas l. piet. Jumurdas pag.; sākas Palšu purva A malā.

Cepurnieku grāvis sk. **Solitūdes grāvis**.

Cērpupīte - Kujas l. piet. Cesvaines lauku ter.

Ciķelgrāvis - 19. gs. rakts grāvis no Lubāna klāniem uz Aivieksti Ošupes pag. Tas sākas Abaines augšgalā un senāk ieplūda Aiviekstē pie Jaunlubānas.

"Šis 13,5 km garais grāvis ir ar augstāku vidus daļu, tādēļ tam nozīme vienīgi vietējo ūdeņu novadīšanā abpus ūdensšķirtnei." [Tomāss, 1937, 54]. Grāvi racis uzņēmējs Ciķelis.

Cilmija - Kujas l. piet. Liezēres pag. E 126 *cilmija*.

Circeņu grāvis - Aiviekstes l. piet. Indrānu pag.; ietek Aiviekstē lejpus Lubānas; sākas no Olgas purva.

Ciska sk. Ūjiņa.

Cūkupurva grāvis sk. Pelnupīte.

Dambupīte sk. Āķēnupīte.

Degu grāvis - Liedes kr. piet. Dzelzavas pag.

Dēklainīte - ietek Dēklaiņa ez. Aronas pag.; sākas Dravnieku gravā.

Dēmenīša - Odzes kr. piet. Mētrienas pag.; sākas no Kurtavas ez.; otrs zars no aizaugušā Šūmānu ezera.

Dīra sk. Dīrīte.

Dīrīte sk. Dīrīte.

Dīrīte, Dīra, Dīrīte, Dīze, augštecē Mūrmasta, Mūrmastiēna, Mūrmastiēna, Mūrmosta - Lisiņas kr. piet. Barkavas un Mūrmastiēnas pag.; iztek no L. Mūrmasta ez.; regulēta. 16 km gara. Piet.: Grāna gr. (kr.). E 302 *dīra, mūrmasta jeb mūrmastiēna.*

Dīze sk. Dīrīte.

Dokupīte [Duokupīte] - Liedes l. piet. Dzelzavas pag.; iztek no Bakana ez. 1,5 km gara.

Dorupīte [Dorupīte], Slape - Riebas kr. piet. Sarkaņu pag. Sākas mežā D no Doriņiem, tek gar *Nedēlām* un *Kūliešiem*, pie Slapes šķērso Madonas-Cesvaines ceļu, tek cauri Slapes ez. Sarkaņos uz upītes slūžas, kuru dēļ Slapes ezers ir krietni pastiepies garumā. Tālāk šķērso Pļaviņu-Gulbenes dzc., tek gar *Raibenēm* un starp *Jukāniem* un *Inķērēm* ietek Riebā.

Dravniekgrāvis - Kujas kr. piet. Sarkaņu pag.

Dravnieku upīte sk. Āķēnupīte.

Driksnīte - Aiviekstes kr. piet. Ļaudonas pag.; iztek no Driksņa ez.; regulēta. 5 km gara.

Dubīte - Islienas l. piet. Barkavas pag.; iztek no Ķeiķu ez.

Dzedzekste sk. Dzedziekste.

Dzedziekste, Dzedzekste, Džedzūkste - Aiviekstes l. piet. Indrānu pag. Ūdeņus savāc plašajā Salas mežā, kas pēc Jaunpededzes izrakšanas kļuvis par salu.

Dzērvīte - Savītes kr. piet. Bērzaunes pag.; ietek pie *Viesūnēniem*, sākas pie *Dzērvēm* D no Ūsēļkalna.

Dzērvīte - upīte Mētrienas pag.; tek no Dzērvītes ez. uz Odzianas ez.

Dzirnavu grāvis - rakts grāvis Ļaudonas pag. no Sāvienas ez. ZA gala uz Aiviekstes pietekas Smerdītes lejteci. Uz tā Aburta dīķis un kolhoza laikā izveidotie Krīpču un Siļu dīķi. Jaunākajās kartēs Dzirnavu grāvis ir nepareizi nosaukts par Sāvīti.

"Dzirnavu grāvis ir rakts trīs reizes. Jau pagājušā gadsimta beigās Sāvienas muižnieks zināja, ka augstuma starpība starp Sāvienas ezeru un Aiviekstes upi ir 20 metri un gribēja to izmantot. Astoņdesmitajos gados ar rokām tika rakts grāvis. Otro reizi to padziļināja ap 1932. gadu. Tas arī bija roku darbs. Septiņdesmitajos gados jau raka ar ekskavatoru. Dzirnavu grāvis darbināja Aburta dzirnavas. Dzirnavas darbojās vēl pēc II Pasaules kara. Tad tās savā pārziņā pārņēma rūpkombināts un ūdens spēku vairs neizmantoja, bet mala ar elektrību. Tagad sen vairs nestrādā," stāsta Pēteris Oļukalns no *Ezergaliem*.

Dzirnavu upīte sk. *Āķēnupīte*.

Dzirnavu upīte - Ērgļu pag.; ietek Lejasezerā, kuram cauri plūst Meltne.

Dzirrupīte - Aronas augšteces l. piet. Aronas pag. 7 km gara. Piet.: Briedaine (l.).

Dzīvības avots sk. *Bolēnu Veselības avots*.

Džedzūkste sk. *Dzedzīkste*.

Eglupe sk. *Eglupe*.

Eglupe, Eglupe - Aišas l. piet. Liezēres pag.; sākas Mežandrievu kalna ZR nogāzē Mežandrievu purviņā. 10 km gara. Piet.: Kaķupīte (kr.).

Evikšta sk. *Aiviekste*.

Gailīšu upīte - Šukumupes l. piet. vai Iršupītes l. satekupe Sausnējas un Iršu pag. Aizkraukles raj.; sākas no avotiem pie Skuķēnu mājām.

Galdupīte sk. *Kuršupīte*.

Gāršupe - Liezēres pag.; tek no Gulbēra ez. uz Ūbēra ez.; pārrakta un iztaisnota.

Grāna grāvis - Dīrītes kr. piet. Barkavas un Murmastienes pag.

Graudupe sk. *Libe*.

Graulīte - Tocītes l. piet. Ļaudonas pag.

Grava sk. *Pelnupīte*.

Gravas strauts, *Babas upe*, *Bābas upe*, *Bābenīca*, *Grīvas strauts* (kļūdains nos.), *Zapas upe*, *Zapa* - Liedītes kr. piet. Liezēres pag.; sākas Liedes mežā, satekot 2 zariem, kr. zars iztek no Ģērķēnu ez. Strautu augštecē līdz bij. Gravas dzirnavu dambim sauc par Bābenīcu, Bābas vai Babas upi, lejpus dzirnavām sauc arī par Zapas upi. Vairākās kartēs, tai skaitā arī pagasta kartē, sauc nepareizi par Grīvas strautu.

Grāvupīte sk. *Viešupe*.

Grīvas strauts (kļūdains nos.) sk. *Gravas strauts*.

Grūbu strauts sk. *Lācīte*.

Īdenu kanāls sk. *Īdeņu kanāls*.

Īdeņu kanāls, *Īdenu kanāls* - Meirānu kanāla l. piet. Barkavas un Ošupes pag. Sākas Rēzeknes raj. Izrakts 1964.-67.g. gar Lubāna ez. D un DA malu līdztekus ezera krasta dambim, kopgarums 19,5 km. [Ld II 160].

Igauņupīte sk. *Pīparupīte*.

Ikaviņa - Meirānu kanāla kr. piet. Barkavas pag.; pārraktā upīte tek paralēli Meirānu kan. pāris 100 m attālumā, tikai pretējā virzienā. E 302 «ikoviņa».

Ilga, *Ildziņa*, *Trākšupīte* - Kujas l. piet. Praulienas pag.; sākas no Skolas ez., tek gar Prauliti; uz tās Praulienas dzirnavezers (Dzirnavnieks). Piet.: Melnupīte (kr.). E 124 *ildziņa*.

"Ilgas upīte ir viena no tām upēm, kas savu sākumu (Skolas ezerā) un ieteku Kujupē ir atļāvusi ziedot vienīgi Praulienai. Ilga. Bet varbūt Ilģe (ilģi - veļi)? Ildziņas otrā krastā paceļas elku vieta - Baznīckalns. Tepat netālu ir arī Podniekkalns - senkapī."¹

Ilziņupīte - ietek Ilziņa ezerā Vestienas pag.

Ilziņupītes un Klauņupītes satekā Vestienas muižas īpašnieks 1779. g. licis izveidot mākslīgu ezeru Ilziņezeru, uzberot 6,5 m augstu dambi. [Seile, 1977, 97-99].

Ilzīte - Ogres kr. piet. Jumurdas pag.; iztek no Sietnieku ez., lejtecē tek pa mežiem. 12 km gara. Abos krastos bijušas Ilziņu pļavas. E 126 *ilzīte*.

¹ Praulienas pagasts. - Madona, 1993, 55. lpp.

Inčāres strauts, Inčārnieku strauts, Inčernieku strauts, Suruča, Surguce - Lisiņas l. piet. Murmastienes pag.; sākas Teiču purva malā DA no Vaboles ezeriem, šeit ir kā taisns meliorācijas grāvis ar nosaukumu Surguce vai Suruča, tālāk no kreisās puses uzņem no Teiču purva nākošo Aklo upīti. 9 km garš.

Inčārnieku strauts sk. *Inčāres strauts*.

Inčernieku strauts sk. *Inčāres strauts*.

Iole sk. *Jole*.

Ioša sk. *Joša*.

Iršupīte - Pērses l. piet. Sausnējas pag. un Aizkraukles raj. (Iejtece). Literatūrā minēts, ka Iršupīte iztek no Pīlātu ezera. Pēc Sausnējas pagasta novadpētnieku domām tā izveidojas, satekot Gailišupītei un Šukumupītei netālu pirms Iršiem, un no Pīlātu ezera iztek Šukumupīte.

Isliena, Isliene, iztaisnotais posms *Jaunisliena* - Aiviekstes kr. piet. Barkavas un Mētrienas pag.; sākas Teiču purvā no Islienas ez., uzņem arī Siksālas un Sildu ez. ūdeņus. 25 km gara. Piet.: Sumeja, Madava, Dubīte (l.); Sildu gr., Muižupe (kr.). 3,5 km garu pārraktu un iztaisnotu posmu Z no Mindaugas sauc par Jaunislienu. E 125 *isliena*.

Isliena ir robežupe starp Vidzemi un Latgali. To apraksta rakstnieks Antons Austrīņš 1918. g. uzrakstītajā tēlojumā par Māras zemi (Latgali - R.A.). "Robeža tepat neesot tālu un senāk tēvi, pieguļā jādami, gājuši uz Kaķa birzi vilkties ar apaušiem pār Islienu: vidzemnieki vienā, latgalieši otrā pusē. Kura puse nu stiprāka, tā ierāvusi otru upītē kā nieku un kur tad smieklī." [Austrīņš, 1922, 35].

Ed. Tomāss: "Isliena ir vienīgā Aiviekstes pieteka, kas pa ūdensšķirtnes slīpurnu tek pretējā virzienā nekā Aiviekste, tikai pašā beidzamā posmā pagriezdamās tieši pret galveno upi. [Tomāss, 1937, 88].

Isliene sk. *Isliena*.

Iša sk. *Ižupīte*.

Iztekas strauts - Aronas l. piet. Aronas pag.; sākas no Ezermuižas ez. Piet.: Raganīte (kr.). E 125 *istaka*.

Ižupīte, Iša, Libūte, Liepīte - Libes kr. piet. Sarkanu pag.; sākas ZR no *Kunciem*, tek gar *Lejiņiem* (Cesvaines pag.), *Dilmaņiem*, *Druvām*, *Kalnagravām*, cauri Biksērei, kur uz upītes izveidota Biksēres ūdenskrātuve, tālāk šķērso Madonas-Cesvaines ceļu, tek caur Ižezeru, gar *Lapārēm* un pie *Zēģiem* ietek Libē. E 124 *ižupe*.

B.Podiņš: "Biksēri agrāk sauca par Libes muižu (vāciski Libien). Šis nosaukums ir saistīts ar upīti, kuru sauc gan par Libi, Libi, Libīti, gan par Ižupīti, Išu. Jādāmā, ka

agrāk atsevišķus upes posmus atšķirīgi sauca. Nav taču noliedzams, ka upīte tek caur līzezeru.¹

Jāņakrusta strauts - Vasijas strauta l. piet. Barkavas pag. Pilnīgi pārrakts.

Jaša sk. Joša.

Jaunarona [Jaunaruona] - 0,5 km garš, iztaisnots Aronas upes posms Mārcienas pag., pret *Kalna Patmalniekiem*; l. krastā izplūst spēcīgie Pieču avoti.

Jaunisliena sk. Isliena.

Jaunlubānas grāvis sk. Rupsalas grāvis.

Jaunpededze, Pededzes kanāls - Aiviekstes l. piet. Indrānu pag. Būvējot Lubāna hidrotehnisko sistēmu, Pededzes lejtece iztaisnota un pa 5 km garu kanālu (Jaunpededzi) ievadīta Aiviekstē 6 km uz leju no agrākās ietekas (Vecpededzes). Jaunpededzes kr. krastā uzbērtais dambis to pilnīgi norobežo no Vecpededzes.

Jaunupīte - Vestienas pag.; ietek Viešūra ez. Devēnas līcī, tek caur Jaunēliša ez.

Jola [Juola] sk. Jole.

Jole [Juole], Iole, Jola, Cāle - Aronas augšteces kr. piet. Aronas pag. 9 km gara. E 124 *juole*.

Ārzemju latvieša Viļa Rogas atmiņas (dzīvojis *Stuburos*, gar kuriem upīte tek):

"No Oļu pagasta ezeriņa iztecēja upīte, un nokļūstot mūsu mājas robežās varēja saukt jau par upi ar dziļiem atoriem (atvariem) mums, puikām, līdz kaklam un bagāta ar līdakām un vēdzelēm. Sākuma gados bija arī vēži, bet, kad Oļu pagasta krogā ierīkoja moderniecību un trauku mazgājamus ūdeņus laida upītē, vēži pazuda, jo vēži mīl tīrus, skaidrus, nebojātus ūdeņus. Šo upīti sauca par Joles upi. Viņa pie Lodes muižas ietecēja Aronas upē. Joles upē mūsu māju robežās gar vakara pusi ietecēja Vilka purva upīte, kas cēlās kaut kur Zirgu purvos - uz Liezeres pusi. Arī šinī upītē bija līdakas, laikam pavasara palos ieklīda no Joles upes."²

Joša [Juoša], Jaša, Ioša - Aiviekstes kr. piet. Mētrienas pag. 13 km gara. Tās augštece ar meliorācijas grāvjiem savienota ar Runcu ez. E 124 *juoša*.

Jurgucupīte sk. Rūgucupīte.

¹ Podiņš B. "Madonas atmodas" maršruts: Madona - Cesvaine \\ Stars, 1990. 4. aug.

² Viļa Rogas atmiņu pieraksti.

Kakažiņa sk. *Veģerupīte*.

Kaķene - Vaibiņas kr. piet. Barkavas pag.

Kaķupīte - Eglupes augšteces kr. piet. Liezēres pag

Kapupīte - Aronas kr. piet. Aronas pag.; tek cauri Kusai, kur uz tās ierīkotas vairākas ainaviskas ūdenskrātuves.

Kapupīte - Liedes l. piet. uz Madonas un Gulbenes raj. robežas. E 124 *kapupīte*.

Kāršupīte - Aiviekstes kr. piet. leļpus Meirāniem, uz Ošupes un Barkavas pag. rob.; izteka Barkavas pag., A no Pantes ez., Saukas purvā.

Karuža sk. *Nāruža*.

Kārdabīte - Kujas l. piet. Cesvaines lauku ter.; iztek no Kārdabas ez.

Kazutērce - Tīrzas l. piet. (varbūt vecupe?) Cesvaines lauku ter. Z, valsts meža masīvā.

Kažauka, *Kažava*, *Kažavka*, *Kažavas upe* - Malmutes kr. piet. Varakļānu pag. un Rēzeknes raj. 15 km gara. Piet.: Varakļānu str. (kr.). Visā garumā regulēta un kļuvusi līdzīga novadgrāvim.

Kažava sk. *Kažauka*.

Kažavas upe sk. *Kažauka*.

Kažavka sk. *Kažauka*.

Klaugupīte, *Asmenīte* - Vestienas pag.; ietek Ilziņa ez., iztek no Asmenīša ez., tek gar Klaugu kalnu.

Krāka, *Krākas avots*, *Svētes-Dreimaņu avoti* - Mārcienas pag., Svētes (Dreimaņu) ez. R krastā, <1 km no *Dreimaņiem*. [Ld III 18].

"(..) izplūst spēcīgs avots. Tas atrodas ezera rietumu krastā nepilnu kilometru no Dreimaņu mājām. Ezera krasts te stāvs. Avots izplūst no stāvā krasta apmēram 20 m no ezera. Līdz ezeram avots plūst pāri nelieliem akmeņiem. Ūdens temperatūra pie iztekas +7°. Ūdens ļoti skaidrs, bez piegaršas. 20 m garajā posmā veidojas šūnakmens. Te var atrast šūnakmeņus 5 - 6 cm diametrā. Kādreiz avots esot bijis daudz spēcīgāks, jo ūdens troksni varējis dzirdēt 1,5 - 2 km attālumā. Tas bijis īsts ūdenskritums. Vietējie lazdonieši jau zinājuši - ja dzirdamas "Krākas", būs sliktis laiks, ja "Krākas" nedzird, tad būs labs laiks."

I. Politere min Krustkalnos pierakstītu teiku: "Kāda sieviete izmantojusi tā (Krākas - R. A.) ūdeni dziedniecības nolūkos, ārstējusi apkārtējos ļaudis; viņa sāka saukt par raganu, bet dūksts, kurā viņa noslīcinājusies, par Raganaci." [Politere, 1987, 107].

Krākas avots sk. *Krāka*.

Kraujelmu grāvis - Pelnupītes kr. piet. pirms ietekas Bakana ez. Dzelzavas pag.; tek paralēli Jaungulbenes-Cesvaines ceļam.

Krieviņgrāvis - ietek Liedes l. krasta vecupē Indrānu pag.; sākas Olgas purvā.

Krustagrāvis - Tocītes l. piet. Ļaudonas pag.

Kuja, Kūja, Kujupe - Aiviekstes l. piet. Liezēres pag., Cesvaines lauku ter., Sarkaņu, un Praulienas pag. Iztek no Liezēra ez. 77 km gara (pēc citiem datiem 79 km gara). Uz Kujas ir Dobuļdzirnavu dzirnavezers. Piet.: Cilmija, Rūgupīte, Cērpupīte, Kārzdabīte, Urdava, Lācīte, Sūla, Polvarkas gr., Libe, Norkalnu gr., Siļu gr., Rieba, Ilga (l.); Apiņupīte, Beķu gr., Dravniekgrāvis, Padauklis, Tēce, Upsts, Vepralksna (kr.). Atsevišķos posmos upe vairākkārt padziļināta un iztaisnota. Regulēšanas darbos pie *Auziņām* gultnē atsedzies otrais Latvijas lielākais laukakmens - Velna Skroderis. [Ld III 40], E 124 *kuja*.

Kūja sk. *Kuja*.

Kujupe sk. *Kuja*.

Kuršupīte, Galdupīte - ietek Viešūra ez. Devēnas līcī pretī Kaķa saliņai Vestienas pag.; iztek no Avošiņa.

Rakstnieks A. Baltpurviņš (dzimis un audzis Kultēnos pie Kuršupītes) izteicis domas, ka "agrāk Kuršupīte visā garumā sauca par Galdupīti. Tad Viešūra ezera dienvidu galā nometinājušies daudzi iecelotāji - leiši un kurši no Lietuvas pierobežas. Uz rītiem un sevišķi uz vakariem no Gaiziņkalna šie iecelotāji nodibinājuši daudzas apdzīvotas vietas, tās nosaucot lietaviskos un kursiskos vārdos, piem., Sinkas, Bunkēni, Leiši, Abrienas u.c. Ap Galdupīti vairāk dzīvojuši kurši, tāpēc tā pamazām pārdēvēta par Kuršupīti. Agrākie ar upīti saistītie nosaukumi palikuši tikai pie paša ezera. Gadās dzirdam Kuršupīti saucam arī par Piļķupīti." [Krūmiņš, b.g., 45].

Kurtavas grāvis - Rāksalas strauta l. piet. Mētrienas pag.; iztek no Kurtavas ez. Teiču purvā.

Ķeimešupīte sk. *Pīparupīte*.

Ķemerupe sk. *Niedruška*.

Lācīte - Adažiņas kr. piet. Bērzaunes pag.

Lācīte, Lāčupīte, Lačupīte, Grūbu strauts, nepareizi sauca arī par *Urdavu* - Kujas l. piet. Cesvaines lauku ter.

"Grašiem cauri uz Kuju aiztek Lācīte jeb Lāčupīte, kas vai visās kartēs saukta par Urdavu."¹

Lačupīte sk. *Lācīte*.

Lāčupīte sk. *Lācīte*.

Lakste sk. *Lakstiena*.

Lakstiena, *Lakste* - viena no mazajām Lubāna ezerā ietekošajām upītēm Ošupes pag. Dambis ap Lubāna ezeru un Zvidzijas kanāls to sadalījuši 2 daļās: lejas gals (leļpus dambja) saglabājis upes gultni, bet augšpus Zvidzijas kanālam upīte pārrakta, iztaisnota, pārvērsta par grāvi.

1919. gadā rakstnieks A. Austrīņš rakstīja: "Lakstienas ciems pa lielākai daļai nodarbojas ar zveju. Upe pilna laivu: cita pieslēgta pie stabiem, cita uzvilktā uz malas un cita apgāzta pļavā uz mutes." [Austrīņš, 1922, 121].

Ed. Tomāss: "Lakste pēc lieluma īstēni ir labs grāvis ar 10 km² lielu notekas baseinu." [Tomāss, 1937]. Šāds raksturojums upītei bija pirms Zvidzijas kanāla izrakšanas.

Lakstienas grāvis - Ošupes pag. vidusdaļā; ietek Zvidzes ezeram apkārt apraktajā novadgrāvī, pie kura sākas Zvidzijas kan. Grāvis sākas Degumnieku-Lubānas ceļa malā starp *Lejiņām* un *Papardēm*.

Lapenieku grāvis - Liedes kr. piet. Dzelzavas pag.; tek caur Elmaņu purvu un Melno mežu.

Lašupīte sk. *Ceplīšu upe*.

Laudonīte (kļūdains nos.) sk. *Ļaudonīte*.

Leivērite sk. *Leiverupīte*.

Leiverupīte, *Leivērite* - pašlaik dabā grūti sazimējama upīte Madonā. Senāk sākusies no avotiem Madonas kapsētas malā, šķērsojusi Rīgas ielu un ietecējusi Ridzītē.

Liba sk. *Libe*.

Libe, *Libes strauts*, *Liba*, *Lībe*, *Libija*, *Graudupe* - Kujas l. piet. galvenokārt Sarkanu pag., Kujā ietek Praulienas pag. Sākas pie Kačkarēm Rēķu kalna ZA nogāzē, tek gar *Bukšām*, *Vēveriem*, *Tīlūtēm*, pie Patkules šķērso Madonas-Cesvaines ceļu, tek gar *Būmaņiem* un *Mazajiem Vīmaņiem*, šķērso Pļaviņu-Gulbenes dzelzceļu, Jaunpatkulē

¹ Podiņš B. "Madonas atmodas" maršruts: Cesvaine - Graši - Kārdaba - Nesaules kalns - Cesvaine \ Stars, 1990. 22. sept.

savienojas ar upīti, kura iztek no Zābaka ez., leļpus Jaunpatkulei no kreisā krasta pietek Ižupīte, kuru Biksēres teritorijā sauc arī par Libi, Libīti. 18 km gara. Piet.: Ižupīte, Pāgrābiešu grāvis (kr.). [Ld III 113].

Novadpētnieks B. Podiņš raksta: "(...) džunglainā gravā tek upīte (...) novadnieki upītes vārdu ir aizmirsuši. Saukā to dažādi, par Libi, Libi vai Libiju. Ko par to saka biksēnieši, es varu iedomāties, jo viņiem pašiem ir sava Libe - pavisam cita upīte. Varbūt atjaunot seno nosaukumu iz minētās zviedru kartes "Grauda uppīt"? Latviski tas varētu skanēt Graudupīte vai Graudas upīte. Aiz "aprunātās" upītes iepretī bijušajai muižas smēdei, kas par spīti vecumam vēl tagad ir apdzīvota, šoseja šķērso Graudas kroga vietu. Šim krogam blakus bijusi neizžūstoša lāma. Ļaudis mēļojuši, ka tā satecēļusi no nelaimīgo sievu asarām, kuru vīri krogā dzēruši. Posta nams krita pašās kara beigās. Līdzīgi tam pazuda arī slapjā vieta."¹

Libe sk. Libe.

Libes strauts sk. Libe.

Libija sk. Libe.

Lībīte sk. Ižupīte.

Liede, augštecē Liedīte - Aiviekstes l. piet. Dzelzavas, Indrānu pag. un Gulbenes raj. 60 km gara, t. sk. Madonas raj. 40 km upes leļteces un vidusteces. Piet.: Kapupīte, Dokupīte, Padoma str., Krievīņgrāvis, Ustupu gr. (l.); Degu gr., Lapenieku gr., Nidrīte, Mandaugas gr. (kr.). Liedes palienēs vecupes un attekas, pati upe gandrīz visā tecējumā pārrakta un iztaisnota. Krastos saglabājušies vientuļi un nelielas audzes veidojoši ozoli. Leļtecē daudz mežu. E 124 lēde. [Ld III 116].

Liedes atteka - Liedes gultnes līkums Indrānu pag. Pēc regulēšanas Liedes upe iztaisnota un vecajā gultnē izveidoļusies atteka, kuras apņemto teritoriju sauc par Liedessalu.

Liedes strauts sk. Liedīte.

Liedīte, Liedes strauts, Paleļas strauts, Skuļas strauts - ietek Briņļu ez. Cēsu raj., Inešu un Liezēres pag. robeļupe; sākas ~0,5 km Z no Cēsu-Cesvaines ceļā, tek pa šauru, dziļu ieleļu cauri Aklajiem ezeriem. Piet.: Gravas str. (kr.).

Liedīte sk. Liede.

Liepīte sk. Ižupīte.

Līgaviņa - Smerdītes l. piet. Ļaudonas pag.; sākas Madonas-Trepes vaļņa R nogāzē no purviņa pie bij. meļsargmāļām *Ašmalēm*.

¹ Podiņš B. "Madonas atmodas" maršruts: Madona - Cesvaine \ Stars, 1990. 4. aug.

Lisa - Riebas l. piet.; izveidojas Madonas pilsētā pie dzelzceļa uzbēruma, satekot Madonas upītei un Ridzītei, tek gar Lisaskalnu. Piet.: Sakuma upīte (kr.). Upe vietām pārvērsta grāvī. E 124 *lisa*.

Lisena sk. *Lisiņa*.

Lisene sk. *Lisiņa*.

Lisina sk. *Lisiņa*.

Lisinis sk. *Lisiņa*.

Lisiņa, *Lisena*, *Lisene*, *Lisina*, *Lisinis*, *Lisna*, augštecē *Nadziņa* - Meirānu kanāla kr. piet. Sākas Murmastienes pag., Teiču purvā, satekot 3 zariem, no kuriem vidējais iztek no Lisiņa ez., lejtecē Barkavas un Murmastienes pag. robežupe. 18 km gara. Pirms lielmeliorācijas ietecēja Lubāna ez. un bija par 7 km garāka. Pa tās agrākās lejteces gultni 3,5 km garā posmā, tikai pretējā virzienā novirzīts Īdeņu kanāls. Piet.: Inčāres str. (l.); Dīrīte, Vasijas str., Bestinīca (kr.). Barkavas tuvumā Lisiņas krastos ir botāniskais liegums Barkavas ozolu audze 44,1 ha platībā. [Ld III 4]. Barkavas pag. vietējie iedz. upi sauc Lisene. E 302 *lisinis* (jeb *lisins*, *lisine*, *lisina*).

Lisna sk. *Lisiņa*.

Lubāna izvadkanāls - savieno Lubāna DR stūri ar Meirānu kanālu; Ošupes pag. Nepilnus 3 km garš. Tā darbību regulē slūžas.

Lubānas kanāls sk. *Meirānu kanāls*.

Lubeja, *Lubija* - ietek Pakšēnu ez., no kura iztek Valola (gultne ezerā turpinās līdz Valolas iztekai), tek pa Jumurdas un Vestienas pag., iztek no Stirnezera. Vietējie iedzīvotāji sauc par Lubeju, rakstos nostiprinājusies tradīcija saukt par Lubiju. E 126 *lubija*.

Lubija sk. *Lubeja*.

Luisīte - Pērses augšteces kr. piet. Sausnējas pag.; sākas pie *Mažņēniem*, Pērsē ietek pie *Cūkkājiem*.

Lukstas upīte sk. *Andrupīte*.

Lukstiņupīte - Piparupītes kr. piet. Ērgļu pag.; sākas no aizauguša ez. pie *Elitēniem*; iztaisnota, pārrakta.

Ļaudanica sk. *Ļaudonīte*.

Ļaudoniņa [*Ļaudoniņa*] sk. *Ļaudonīte*.

Ļaudonīte [*Ļauduonīte*], *Ļaudanica*, *Ļaudoniņa*, *Laudonīte* - Lubejas l. piet. Jumurdas un Vestienas pag. 9 km gara. Senāk sākās Ļaudonītes purvā, tecēja cauri Ļaudonītes ez., tagad augštecē upīte pārrakta un ezeriņš gandrīz nosusināts.

Madara sk. *Madava*.

Madava, *Madavas strauts*, *Madara* - Islienas l. piet. Barkavas pag.; iztek no Saukas purva A no Punes ez.

Madavas strauts sk. *Madava*.

Madonas [*Maduonas*] *upīte* - Lisas kr. satekupe Madonā. Iztek no Madonas ezera.

Mailīšu grāvis - Vesetas kr. piet. Kalsnavas pag. mežos; sākas Druvēnu kalnu D nogāzē, ietek Vesetā pie *Vesetniekiem*.

Mailīte sk. *Mailūpīte*.

Mailūpīte, *Mailīte* - Ogres l. piet. Ērgļu pag.; iztek no Goveņa purva pie *Saliņēnu* mājām, ietek Ogres upes Eglu līcī, tek pa plašu dziļu gravu.¹

Maizaste - Zvidzianas kanāla l. piet. Ošupes pag.; pēc lielmeliorācijas kļuvusi par grāvi.

Malmana sk. *Malmute*.

Malmuna sk. *Malmute*.

Malmuta sk. *Malmute*.

Malmute, *Malmana*, *Malmuna*, *Malmuta*, *Mālmute*, *Melmane*, *Melmute* - Meirānu kanāla kr. piet. Varakļānu pag. un Rēzeknes raj. 25 km gara. Agrāk upe ietecēja Lubāna ez. un tās pieteka bija Teicija. Tagad Teicijas ietekas vietā Malmutes gultne nemanāmi pāriet Meirānu kanālā. Labā krasta dambis pasargā no Lubāna ūdeņiem un aizšķērso ceļu upes agrākajam tecējumam. Atgrieztais Malmutes posms ir Vecmalmute, kas ietek Īdeņu kan. Rēzeknes raj. Piet. (Madonas raj.): Kažauka, Brieža gr. (kr.). [Ld III 181], E 302 *mēlmute* jeb *mēlmana*.

*Malmuta jeb Malmuna, kā to sauc vietējie iedzīvotāji, nemaz nezina, ka šis vārds somu valodā nozīmē "čuguns", tagad ir viena no rāmākajām Lubāna klānu

¹ Rūdolfa Blaumaņa memoriālā muzeja "Brakī" fondu materiāli.

upēm. Tā sākas pārdesmit kilometru attālumā no Lubāna ezera un ir tipiska līdzenuma upe. Malmuta nav nedz dziļināta, nedz arī iztaisnota, tās mierīgie ūdeņi pārpilni ar sviesta krāsas ūdensrožu galviņu pogaļām. Siena vedēji šeit saplūst no visām pusēm, jo klānu platības ir milzīgas, un zāle savu sulīgumu šajās pļavās nav zaudējusi arī šodien. Atnācēju priecē ziedošo pļavu ieloki paplatās upes labā krasta līčos, bet pretējā krasta mala viscaur ir noaugusi ar klānu mežiem, te ir arī dzērveņu vietas. Malmutas grīva? Upe atduras pret lielo apvadkanālu. Lielais kanāls, kurš ar caurtekas palīdzību uzņē Malmutas ūdeņus un lielais Īdeņu dambis cieši jo cieši apjož ezera piekrasti no dienvidu un dienvidaustrumu puses. Ezers savaldīts, bet līdz ar to ir zudusi tik savdabīgā Lubāna klānu romantika... Pirms 30 gadiem šeit viss bija citādi. Malmutas rāmie un tumšie ūdeņi, neļaujot ielūkoties tās dzelmē, veido veselu labirintu, aizvijoties ezera vasarīgi pussausajā gultnē. Šeit ezera krastā tikai neliela attecina savieno Malmutu ar Lisiņu, otru no dienvidaustrumu puses Lubāna ezerā iekļūstošo upi.

(..) arheologa acij pavērās neparasts skats - viss Malmutas labais krasts, cik tālu vien varēja redzēt, bija kā nosēts ar senu dzīvnieku kauliem, starp kuriem samanāmi arī kaula un krama bultu gali, kaula dunči, lunulas, akmens kalti, kļuva skaidrs, ka Malmutas grīvā tiek skalots neolīta apmetnei piederošs kultūrsiēnis. Varēja brist līdz ceļiem upes dūņās un meklēt arī tur. Tur atrada trīs no kaula izgrieztas plāksņveida figūriņas. Viena no tām miniatūrā atveidoja alni. Otra bija zivs - savdabīgs īlena vai pinamās adatas noformējums. Trešā bija peldoša pīle ar nolauztu galvu (..) kāds no apmeklētājiem zināja stāstīt, ka Malmutas grīvā esot līdz pat 8 m dziļas upes straumes izskalotas bedres, tās ziemā neaizsalstot, un tur senāk zirgi ar visām kamanām un braucējiem ir pazuduši uz mūžu mūžiem." Tā par Malmuti savās atmiņās stāsta arheoloģe Ilze Loze [Loze, 1994, 160-170].

Mālpūte sk. Bērzaune.

Mandauga sk. Mandaugas grāvis.

Mandaugas grāvis, Mandaugas kanāls, Mandauga, Mandaugu grāvis, Mendaugas strauts, Mindaugas strauts - Liedes kr. piet.; Indrānu pag. un Gulbenes raj. robežupe. 17 km garš. Piet.: Stiebrīņu gr. (I.); Solitūdes gr. (kr.). Upe visā garumā regulēta un kļuvusi par grāvi.

Mandaugas kanāls sk. Mandaugas grāvis.

Mandaugu grāvis sk. Mandaugas grāvis.

Māru grāvis - Aiviekstes l. piet. Indrānu pag.; ietek Aiviekstē uz Lubānas un Indrānu pag. robežas pie *Vēsmiņām*.

Meimurta grāvis - Alksnas grāvja kr. piet. Praulienas pag.

Meirānu kanāls, Lubānas kanāls - novada uz Aivieksti vairāku Lubāna ez. DR galā ietecējušo upju ūdeņus; Aiviekstē ietek pie Meirāniem; sākas kā regulētās Malmutes gultnes turpinājums Murmastienes pag., tālāk tek pa Barkavas un Ošupes pag. robežu un

Ošupes pag. 25 km garš. Uzņem Teicijas, Ūjiņas un Lisiņas (kr.), kā arī Īdeņu kanāla, Lubāna izvadkanāla un Zvidzijas kanāla (l.) ūdeņus. Visas triju kanālu slūžas veido Kalngala slūžu mezglu. [Ld III 212].

Pirmais Meirānu kanāls rakts 1853.-1896.g. Tas savienoja Lubāna ezeru ar Aivieksti pie Meirāniem, bet ūdensšķirtnes rajonā nebija pietiekoši dziļš un nedarbojās. Otrais Meirānu kanāls rakts 1955.-1960.g., lejtecē saglabājot pirmā kanāla gultni.

Melmane sk. *Malmute*.

Melmute sk. *Malmute*.

Melnupīte - Ilgas kr. piet. Praulienas pag.

Meltne, *Meltnes strauts* - Ogres l. piet. Ērgļu pag. Z un Cēsu raj.; sākas Jaunskujenē *Mirku* māju pļavā, tek caur Lejasezeru. 13 km gara. Piet.: Zāļupīte (kr.). E 124 *meltne*.

Meltnes vārds arhīva dokumentos minēts jau 1382. gadā. 1792. gadā Meltnes novads rakstos parādās kā Katrīņas novads. Veci ļaudis stāsta, ka nosaukums no Krievijas valdnieces Katrīnas II. Ceļodama pa Vidzemi, Katrīna II kādreiz apstājusies Meltnes krastā.

Meltnes kreisajā krastā pie ietekas Ogrē Latvijas I republikas laikā bija uzcelta jaunsaimniecība "Trijupe". Saimniecība tiešām atradās starp trijām upēm, jo nedaudz uz ziemeļiem Ogrē ietek Alainīte. "Trijupe" nodega 1983. gadā. (V. Rozenfelde).

Meltnes strauts sk. *Meltne*.

Mendaugas strauts sk. *Mandaugas grāvis*.

Mīla, *Milupe* - Aiviekstes kr. piet. Ļaudonas pag.; sākas DR no Drikšņa ez. Piet.: Suņupīte (kr.).

Mīlnupīte, *Tērmūtne* - Ogres l. piet. Ērgļu pag.; iztek no Vecmuižas ez.

Miltupīte - upīte, kas tek no Ilziņa ez. uz Salāju Vestienas pag. un Saltupes posms no Salāja līdz Sudzērdiņam. Reizēm par Miltupīti sauc arī Kļaugupīti.

Milupe sk. *Mīla*.

Mindaugas strauts sk. *Mandaugas grāvis*.

Misēnica - Bērzaunes l. piet. Kalsnavas pag.

Moroza grāvis, *Moroza strauts* - Aiviekstes l. piet. Indrānu pag.; sākas Olgas purvā.

Moroza strauts sk. *Moroza grāvis*.

Mucenieku upīte - Riebas l. piet. Madonā.

Muižupe - Islienas kr. piet. Mētrienas pag.; sākas DA no Mētrienas, augštecē kā kontūrgrāvis apliec Runcu purvu.

Murmasta sk. Dīrīte.

Murmastiēna sk. Dīrīte.

Murmastiēne sk. Dīrīte.

Nadziņa sk. Lisiņa.

Nainiekste - Abaines l. piet. Indrānu pag.

"Vairāk purvs nekā upe." (I.Loze).

Nāruža, Naruže, Noruža, Karuža, Žurina (pēdējie divi nos. ir kļūdaini) - Ogres l. piet. Ērgļu pag. un Ogres raj. 12 km gara. Augštecē pie Baltiņkalna satek no 2 zariem: A zars iztek no Ozoliņu (Strupeņa) ez., R zars sākas Mazozolu pag. Ogres raj. Dažās kartēs nepareizi nosaukta par Žurinu. E 124 naruža.

Teika: "Velna grāvis atrodas kādu pusversti no Ērgļu Spēliņu mājām ("Spēliņi" ir mājas ap 0,5 km no Nāružas kreisā krasta, starp to un Ozoliņu ezeru - R. A.), uz Ogres un Ērgļu pagastu robežas. Pa grāvi tek upīte Nāruža. Grāvi un tā malās milzums lielāku un mazāku akmeņu. Akmeņi sniedzas pa upīti soļu sešdesmit, tā nu no akmeņiem ir īsta grēda (blāķis), Mazūdeņa laikā upīte tek akmeņu grēdai pa apakšu, bet plūdu laikā ūdens apņēm akmeņus, no kam izceļas lielas krāces.

Vecos laikos te kāds zvejnieks upītē taisījis taci, līcis tīklus un zvejojis. Reiz zvejnieks sakūris uguni, ņēmis no tīkla zivis - mazākās cepis un ēdis, lielākās bāzis tarbā. Tad pienācis Velns un prasījis zivis. Zvejnieks atteicis, ka priekš Velna zivju neesot. Velns noskaities un solījis upi aizbērt. Tūdaļ Velns ievēlis upītē trīs lielus akmeņus un pats pazudis. Tad akmeņi kā krusa sākuši birt. Zvejnieks uzskrējis kalnā raudzīties, kas īsti notiek. Te aizdziedājies gailis un akmeņi vairs nebiruši, bet upīte stāvējusi mierā, vairs netecējusi. Pēc kāda brītiņa upīte sākusī dziedāt neizprotamu dziesmu, upītes malā parādījusies smūdra sieviete skaistās drēbēs un skaļā balsī kliegusi: "Redz, šepat mums saule lec, stipra mana Nāružiņa." Tad upītē ūdeņi sākuši ligoties, tecēt un spraukties caur akmeņiem. No šā laika gravu iesaukuši par Velna grāvi un upīti par Nāružiņu."¹

Naruže sk. Nāruža.

Nasaļa sk. Nesaļa.

Nasulītis - Šukumupītes kr. piet. Sausnējas pag.; iztek no avota Reiņa kalnā, R no Tiltiņu mājām; ļoti liels kritums, ziemā gandrīz nekad neaizsalst.

¹ Madonas novads teikās un nostāstos. - Madona, 1993, 25.-26. lpp.

Nasulīts - avots Sausnējas pag. DA, Sausnējas-Vietalvas ceļa kr. pusē pret *Strazdiem*. Avots apgādāja ar ūdeni Bites pienotavu.

Nedruška sk. *Niedruška*.

Nesala sk. *Nesaļa*.

Nesaļa, Nesala, Nasaļa - ietek Dūku ez. ZA galā Mārcienas pag. E 125 nasaļa.

Nosaukums no tā, ka upīte ziemā neaizsalstot.

Nidrīte, Niedrīte, Ņidrīte - Lienes kr. piet. Indrānu pag. un Gulbenes raj. 18 km gara. [Ld IV 38].

Niedrīte sk. *Nidrīte*.

Niedruška, Nedruška, Ņiedruška - Svētupes kr. piet. Mārcienas pag.; vidustecē Mārcienas un Ļaudonas pag. robežupe; augštecē līdz Niedruškas dz. ez. sauc arī par Ķemerupi un Viļvānu upi. 12 km gara. Piet.: Pārkārtne (kr.). E 125 *ņiedraiķe*.

Nirīte - Aiviekstes l. piet. Ļaudonas pag., lejpus Ļaudonai.

Nolaksnīte [Nuolaksnīte] sk. *Nolūksnīte*.

Nolūksnīte [Nuolūksnīte], Nolaksnīte - Šukumupes kr. piet. Sausnējas pag.; iztek no avota pie *Dramšķiem*, pavasaros pārplūst.

Norkalnu [Nuorkalnu] grāvis - Kujas l. piet. Sarkaņu un Praulienas pag.; l. krastā *Norkalnu* mājas.

Noruža [Nuoruža] sk. *Nāruža*.

Ņidrīte sk. *Nidrīte*.

Ņiedruška sk. *Niedruška*.

Odaža, Odažas-Alksnas strauts - Aiviekstes kr. piet. Mētrienas pag.; sākas no sazarota grāvju tīkla R no *Lielniekiem*. ~4 km gara.

Odažas-Alksnas strauts sk. *Odaža*.

Odze [Uodze], lejtecē Vīpe - Neretas l. piet. Jēkabpils un Madonas raj.; iztek Mētrienas pag. no Odzijas ez. 26 km gara. Piet.: Rāksalas str., Dēmenīša (kr.). [Ld IV 48].

Ogre [Uogre], augštecē Ogrīņa, Ogrīte - Daugavas l. piet. Madonas raj. upes augštece, ~20 km robežupe ar Cēsu raj., tālāk tek pa Liezēres un Jumurdas pag., cauri Ērgļiem, ir Ērgļu un Sausnējas pag. robežupe. Augštecē augšpus M. Līdēra ez. upe satek no 2 zariem: labais zars sākas no Tapulīša ez., tek cauri Atstirves ez. (daļa autoru šo zaru

uzskata par Ogres augštecī), kreisais zars sākas Nesaules kalna D nogāzē pie Nesaules ezeriņa (šo zaru dažās kartēs sauc par Ogrī, citās - par Ogrīti).

Gaiziņkalna apkārtnes novadpētniekam Krūmiņtēvam bija savs stāsts par Ogres izteku: Gaiziņkalna rietumu piekalnē iztek avots, kuru apkārtnes pazinēji uzskatot par Ogres sākumu. Avots ietek Avošiņa ezeriņā, no kura uz Viešūru tek Kuršupīte, tālāk cauri Viešūra ezeram un pa Viešupi uz Lielo Līdēra ezeru un no tā uz kartēs atzīmēto Ogrī.¹

Netālu no Ērgļiem tek stāvos krastos, kurus sauc par Sarkanajiem krastiem jo atsedzas māli. Piet. Madonas raj.: Alainīte, Meltne, Maiļupīte, Milnupīte, Veģerupīte, Piparupīte, Nāruža (l.); Bložupīte, Virdzīte, Ilzīte, Valola, Skolas upīte, Āķēnupīte, Radžupīte, Saltupīte, Varavīksne, Sumulda (raj. tās augštece) (kr.). Pretī Veģerupītes ietekai 3 km garās Brāžu krāces, kurās kritums ir 7 m/km. E 124 *uogre*. [Ld IV 50].

Par Ogres izcelšanos zināma šāda teika: "Pie vienām mājām augusi liela, resna liepa. Reiz saimnieks licis liepu nocirst un nu par brīnumu - atraduši celma virsū ūdens lāses, lai gan ļoti sauss laiks bijis. Saimnieks domājis: "Jāparok, kas tad tur īsti apakšā būs." Paracis mazu nieciņu, bet tūliņ celma apakšā ūdens izšāvis un riņķī vien griezies tā kā katlā. Tā nu palicis tai dienā. Ritā ieraudzījuši, ka ūdens izrausis upi un aizgājis tālu, tālu. Saimnieks nosaucis upi par Ogrī. Ogre arī tāda ir: iesākumā šaura, šaura, bet tūliņ dziļa."²

Ogrīna [Uogrīna] sk. *Ogre*.

Ogrīte [Uogrīte] sk. *Ogre*.

Oija sk. *Ūjiņa*.

Pabrauklis - Meirānu kanāla kr. piet. Barkavas pag.; sākas Ristes mežā.

Padauklis, Padūklis - Kujas kr. piet. Sarkanu un Praulienas pag.; tek tikai pa purviem, mežiem; regulēts. Vienīgās mājas upes tuvumā ir *Ezernieki*.

Padēle sk. *Urdava*.

Padoma [Paduoma] strauts - Liedes l. piet. Dzelzavas pag.; sākas DR no Padoma; visā garumā pārrakts un iztaisnots.

Padūklis sk. *Padauklis*.

¹ Madonas novadpētniecības un mākslas muzeja fondu materiāli.

² Madonas novads teikās un nostātos. - Madona, 1993, 30. lpp.

Pagrabiešu grāvis - Libes kr. piet. Sarkaņu pag.

Pakalnu grāvis - Aiviekstes l. piet. Ļaudonas pag. ~ 1 km garš. Sākas pie *Pakalniem*.

Palejas strauts sk. *Liedīte*.

Pārkārtne, Pārkārtņica - Niedruškas kr. piet.; Mārcienas un Ļaudonas pag. robežupe, iztek no Sīmaņu ez. Praulienas pag., šķērso Ļaudonas-Madonas ceļu.

Pārkārtņica sk. *Pārkārtne*.

Patmaļu grāvis - Aiviekstes kr. piet. Lubānā; tek caur Lubānas silu. Agrāk pie grāvja bijušas dzirnavas jeb patmaļi, kā tās sauca Lubānas pusē.

Paugurīte - Aronas l. piet. Bērzaunes pag.; ietek Aronā leļpus *Avotiņiem*, uz D no Pļaviņu-Madonas ceļa, sākas A no *Muižniekiem* (krastā mājas *Pauguri*), no R un D apliec Sauleskalna ciemu.

Pededze - Aiviekstes l. piet. Ar Madonas raj. saistīta pati lejtece: ir Indrānu pag. un Balvu raj. robežupe. Lubāna hidrotehnisko būvju celtniecības gaitā Pededzes lejtece iztaisnota un pa pārrakumu (Jaunpededzi) ievadīta Aiviekstē ~6 km leļpus agrākās ietekas. Atlikušo, no pārējās upes ar dambi norobežoto lejteces posmu sauc par Vecpededzi. [Ld IV 95], E 124 *pededze*.

"Pededze ar saviem līkumainajiem, ozoliem noaugušajiem krastiem ir daudz apdziedāta dzejas vārsnās un iemūžināta kā Rudolfa Piņņa gleznās, tā arī Jūlija Madernieka zīmējumos. Upe ir līkumaina arī leļas galā, tai ir aizplūdušas attekas un tiko samanāmas vecgultnes. Krasti arī šeit noauguši ar ozoliem un krūmiem. Upe bagāta ar sērēm, un straume, līkumainajā gultnē tecēdama, skalodama vienu krastu, nes smiltis uz otru. Pededzes ličos ūdens tumši blāv, slēpdams sevī tūkstošgadīgu ozolu siekstas, kuru tur ir liku likām. Upes leļas gals ir piebērts ar siekstām, un tās kontrastē ar balto ūdensrožu pakļājiem, kas vietām visai blīvi saguluši uz rāmā ūdens spoguļa virsmas. Upes kreisais krasts leļpus "Mieriņiem" ("Mieriņi" - māļas Vecpededzes kreisajā krastā, kas ir jau Balvu rajona daļā. - R.A.), Rūdofļa Piņņa iemīlotā gleznošanas vietā, ir līkumu līkumos viss noaudzis ar sulīgu zālāju un simtgadīgiem ozoliem. Pededzes kreisais krasts ir apdzīvots, bet labo sedz priežu, bērzu meži un alkšņu audzes. Meži spiežas Pededzei virsū. Ozolu šeit ir daudz. Uz zīļu laiku te salasās mežacūku bari." [Loze, 1994, 77,78].

Pededzes kanāls sk. *Jaunpededze*.

Peilāgs, Peiloga - Lisiņas kr. piet. Barkavas pag.; sākas pie Jaunzemniekiem, ietek Lisiņā pret Bozēniem.

Peiloga [Peiluoga] sk. Peilāgs.

Pelnupīte, Grava, Cūkupurva grāvis - ietek Bakana ez. Dzelzavas pag.; sākas no Cūku purva; sausās vasarās izžūst. Piet.: Kraujelmu gr. (kr.).

Nosaukums no tā, ka pavasara palos ūdeņi skrien saduļķoti, kā ar pelniem piejaukti. [Eniņš, 1986].

Pērse - Daugavas l. piet. Aizkraukles un Madonas raj.; iztek Sausnējas pag. no Kārdecas meža avotiņa. Piet. Madonas raj.: Avotiņu upīte (l.); Luisīte (kr.). [Ld IV 112], E 124 *pērse* jeb *pērsēja*.

O.Bušs: "Pērses vārda senākie pieminējumi rakstu avotos attiecas uz XIII-XIV gs. (Kādā 1277. g. dokumentā šis vārds rakstīts *Perse*), bet tas ļauj domāt, ka šajā laikā minētais nosaukums jau bija nostabilizējies (...) " Tālāk O.Bušs analizē dažādas Pērses nosaukuma rašanās iespējas un secina: "(...) iespējams, ka Pērse sākotnēji nozīmējis "upe, kuras plūdums veido klajāku vietu meža vienlaidus biežnā." [Bušs, 1987, 93, 96]. Šāds vietvārda skaidrojums atbilst upes iztekas ģeogrāfiskajam raksturojumam.

Pieču avoti - vairāki spēcīgi avoti Jaunaronas l. krastā Mārcienas pag. pret *Kalna Patmalniekiem*.

Piena upīte sk. *Veģerupīte*.

Piparupīte, Saltupīte, Ņeimešupīte, Igaunupīte - Ogres l. piet. Ērgļu pag.; sākas Āriņkalna avotainē. Tā pārrakta un iztaisnota līdz *Ņeimetēm*, tālāk stāvi krasti, dziļi atvari, krāces. Piet.: Lukstiņupīte (l.).¹

Pirkenes strauts, Pirkenītes strauts - Aronas l. piet. Bērzaunes, Aronas pag.

Pirkenītes strauts sk. *Pirkenes strauts*.

Plānupīte - ietek Gulbēra ez. Liezēres pag.; sākas pie Ozoliņkalna, tek gar Mēdzūlu.

Podupīte [Puodupīte] - Bērzaunes augšteces kr. piet. Bērzaunes pag.; sākas no aizaugušā Sīkšņa ezeriņa.

Polvarkas grāvis - Kujas l. piet. Sarkanu pag.

Pošāra [Puošāra] - Antonīcas augšteces satekas l. zars Kalsnavas pag.; sateka ir pie *Ušēniem*, iztek no Kupču ez.

Potupe [Puotupe] sk. *Adažiņa*.

Priednieku upīte sk. *Āķēnupīte*.

Radžupīte - Ogres kr. piet. Ērgļu pag.; sākas A no Augļēnu kalna.

¹ Rūdolfa Blaumaņa memoriālā muzeja "Braki" fondu materiāli.

Raganīte - Iztekas strauta kr. piet. Bērzaunes un Aronas pag.; sākas no Bolēnu Veselības avota Ošu gravā.

"Sākumā Raganīte ir tikai 20 cm plata, tekot pa Ošu gravu, bet iztekot no tās, Raganīte met septiņus likteņa lokus. Te jau upītes platums sasniedz 40 cm, tās gultne cieta, klāta ar gaišu smilti. Krasti apauguši lapu kokiem. Pēc šiem lokiem Raganīte ietek purvainā apvidū". [Krūmiņš, 1992, 264. lpp.].

"Par Raganīti ir daudz teiktu un nostāstu. Vārds *Raganīte* toreiz bijis ar labu nozīmi: būt "raganītei" nozīmējis būt redzīgākai un jūtīgākai pret visu dabā, cilvēkos...

Lejpus senatnīgā Griblejas tilta sākas Raganītes likteņa loki, pēc kuru izmaiņām agrāk zilējuši apkārtnes cilvēkiem likteņus. Te Raganīte pa Gribleju met zigzagu cilpas, nereti izmainot savu gultni; gadu simteņiem ļaudis valdījis uzskats, ka ūdenim lejpus tilta esot dziedinošas īpašības: gan acu, gan ādas, gan citu slimību ārstēšanā. Ūdens te esot veselīgs gan tāpēc, ka tas nākot no kalnu avotiem, gan tāpēc, ka Raganīte tekot pret sauli, gan pēc Laimas lēmuma. Nākot pie upītes esot jāizturas ar godbijību, kā pret svētumu, jānākot ar gaišām domām." (M. Tomiņa).

Dažādu autoru domas ir atšķirīgas. J. Krūmiņš uzskata Raganīti par Aronas l. pieteku. Arheoloģe L. Vankina, kuras dzimtās mājas ir Ezermuižā ("mans vectēvs 1863. gadā bija saņēmis uz renti Zelgauskas muižas māju "Ezermuižu" ar krogu un tā paša gada 23. IV ar ģimeni pārcēlās uz dzīvi" [Vankina, 1994, 36]) uzskata, ka Aronā ietek Iztekas strauts, bet Raganīte ir strauta kreisā pieteka. Viņa raksta: "Starp Augustu un nākošo kaimiņu - Albretu - mājām, ielejā uz Bērzaunes-Lauteres lielceļa atradās arī Griblejas tilts pār t.s. Raganīti. Šādu nosaukumu daudznot bērniībā gan netiku dzirdējusi. Upīte, iztecējusi cauri lazdām apaugušajai gravai, pie mūsmāju, "Albretānu" un "Augustu" robežas satecēja ar Iztekas strautu." [Vankina, 1994, 14].

Rāksalas strauts - Odzes kr. piet. Mētrienas pag.; kontūrgrāvja veidā apņem Rāksalu.

Raudīte - Smerdītes l. piet. Ļaudonas pag.; iztek no Raudīša ezeriņa.

Rēzēnu strauts - ietek Salāja ez. Z galā Vestienas pag.

Ridzīte - Lisas l. satekupe Madonā.

Rieba, Sprīzdānu upīte - Kujas l. piet. Sarkaņu un Praulienas pag.; iztek no Rēķu ez., lejtecē stipri regulēta. 21 km gara. Piet.: Mucenieku u., Lisa (l.); Varenīte, Dorupīte (kr.). [Ld IV 244].

Riekstupīte - ietek Viešūra ez. Devēnas līci pie bijušā Kaķīša kroga Vestienas pag.

Rūgupīte, Bīrtaliņa, Ūdrupīte, Jurgucupīte - Kujas l. piet.; tek pa Cesvaines un Liezēres pag. robežu; sākas pie Liezēres-Cesvaines ceļa D no *Rezēniem*, tek caur mazo Jurgucu ezeriņu.

Rupsalas grāvis, Jaunlubānas grāvis - Aiviekstes kr. piet. Ošupes pag.; ~7 km garais grāvis sākas Z no *Salāniekiem*, tek caur Apšu birzi, garām *Muteniekiem* un pie *Jaunlubānas* mājām ietek Aiviekstē.

Rusuļu upīte sk. *Smerdīte*.

Sakņupīte - Apiņupītes augšteces kr. piet. Cesvaines lauku ter.

Sakumu upīte - Lisas kr. piet. Madonā; ietek Lisā pirms Rūpniecības ielas caurtekas; sākas Rēzeknes un Saules ielu rajonā; pārveidota par grāvi.

Saltupe, Tolka - tek no Salāja uz Kālezeru Vestienas pag., uz tās Sudzērdiņš (dzirnavezers Tolkā). Reizēm kartēs upīte starp Salāju un Sudzērdiņu nepareizi nosaukta par Miltupīti. Saltupes posmu starp Sudzērdiņu un Kālezeru sauc arī par Tolku.

Saltupīte - Ogres kr. piet. Ērgļu pag.; ietek Ogrē D no *Mālijām*.

Saltupīte sk. *Piparupīte*.

Salvīte sk. *Savīte*.

Sārtupīte - tek no Lācišu ez. uz Jumurdas ez. Jumurdas pag.

Sava sk. *Sāvīte*.

Sāva sk. *Sāvīte*.

Savide sk. *Savīte*.

Sāviena sk. *Sāvīte*.

Sāviška sk. *Sāvīte*.

Savīte, Savide, Salvīte - Vesetas kr. piet. Kalsnavas un Bērzaunes pag.; iztek no Kaņepēnu ez., tek caur Griežmaņu ez., ietek Vesetā pie *Tuteniem*. Piet.: Taurupīte (l.); Dzērvīte (kr.). E 125 *savīte*.

Sāvīte, Sava, Sāva, Sāviena, Sāviška, lejtecē *Uģērnīca* - Aiviekstes kr. piet. Ļaudonas pag. un Jēkabpils raj.; iztek no Sāvienas ez. DR gala, ietek Aiviekstē Jēkabpils raj. Variešu pag., lejpus Aiviekstes spēkstacijas aizsprostam pie Uģērēm. Upīte tek gandrīz tikai pa mežiem: vispirms caur Salas mežu, tālāk Lielmežu un Sāvišku (Jekabpils raj.).

Apmēram 8 km garajā tecējumā upīte šķir Vidzemi no Latgales, jo pret spēkstaciju Aiviekstes kreisajā krastā ir jau Latgale. [Tomāss, 1937, 104].

Sebricas strauts - ietek Liezēra ez. Liezēres pag.

Seldžu grāvis - Abaines kr. piet. uz Indrānu un Ošupes pag. robežas.

Seses upīte sk. *Sūla*.

Sildu grāvis - Islienas kr. piet. Mētrienas un Murmastienes pag.; iztek no Sildu ez.

Sīļauka - Aronas l. piet. Bērzaunes un Aronas pag.; ietek Aronā pie Zelgauskas.

Sīļu grāvis - Kujas l. piet. Sarkaņu un Praulienas pag.

Skaldu upīte - Vesetas kr. piet. Vestienas pag. D; sākas uz D no *Priedniekiem*, augštecē tek cauri Dēliša ezerīnam un tālāk gar bij. *Skaldu* mājām.

Skapgrāvis - Talejas l. piet. Kalsnavas pag.

Skolas [Skuolas] upīte - Ogres kr. piet. Ērgļos; augštecē 2 zari: viens sākas *Braku* māju pļavās, otrs - *Vanagu* māju mežā. Katrs zars no savas puses apliec Mika kalnu un satek kopā pret *Alkšņu* mājām.

Pagātnē Ērgļos nelielās upītes krastos bijušas vairākas skolas.

Skujas strauts sk. *Liedīte*.

Slape sk. *Dorupīte*.

Slaviešu grāvis, Slaviete - Aiviekstes l. piet. Indrānu pag.; iztek no Kapu ez.

Slaviete sk. *Slaviešu grāvis*.

Smeceres upīte sk. *Austrona*.

Smerdīte, Smirdīte, Rusuļu upīte - Aiviekstes kr. piet. Ļaudonas pag.; sākas Salu purvā, tuvumā daudz avotu. Upīte savāc no Madonas-Trepes vaļņa R nogāzēm nākošos ūdeņus. Piet.: Raudīte, Līgaviņa (l.); Dzirnavu grāvis (kr).

Kādreiz Sāvienas-Ļaudonas ceļa kreisajā pusē un Smerdītes labajā krastā bija Rusuļu krogs, kurš tagad ir nopostīts. Dažās kartēs ir nosaukums Rusuļu upīte.

Smerdītes grāvis - ietek bij. Aburta dīķī Ļaudonas pag. Tek paralēli Smerdītei.

P. Oļukalns: "Grāvi izraka, lai Aburta dzirnavu darbināšanai būtu vairāk ūdens. Tas novada Smerdītes augštecēs avotu ūdeņus uz Aburta dzirnavu dīķi."

Sobraka [Suobraka] sk. Šubraka.

Sogardu [Suogardu] grāvis - Aiviekstes l. piet. Indrānu pag.; tek D no *Sogardiem*, ietek Aiviekstē starp *Cepli* un *Palejām*.

Solitūdes grāvis, Zolitūdes grāvis, Cepurnieku grāvis, Anča grāvis - Mandaugas grāvja kr. piet. Indrānu pag. pie Cepurniekiem. Iecienīta bebru dzīves vieta.

Sprīzdānu upīte sk. *Rieba*.

Starpis sk. *Starpīte*.

Starpīte sk. *Zušulicis*.

Starpīte, Starpis - Dūku ez. noteka uz Svētes ez. Mārcienas pag.; dabiskā ūdenstece pilnīgi aizaugusi, pašreiz notece pa raktu grāvi. 0,2 km gara.

Steģerītis - grāvis, Aiviekstes kr. piet. Lubānā; tek gar Vecajiem kapiem.

Stradu grāvis - Briežu grāvja kr. piet. Murmastienes pag.

Stiebrīņu grāvis - Mandaugas grāvja l. piet. Indrānu pag.

Strūdzene - Zvidzianas kanāla l. piet. Ošupes pag.

Sula sk. *Sūla*.

Sūla, Sula, Sūle, Seses upīte - Kujas l. piet. Cesvaines lauku ter. un nedaudz Aronas pag; satek no 2 zariem, kuri sākas no Rāvijas un Rēķu ezeriņiem Sarkaņu pag.; tek caur Cesvaini. 20 km gara. Piet.: Ārupīte (kr.). Arheoloģijas departamenta arhīvā šai upītei senatnē minēts nosaukums *Seses upīte*. E 124 *sūla*. [Ld V 171].

Sūlu par savu bērnības upi uzskata Talsos dzīvojošā M.Karlsone. Viņas atmiņas: "Manas tēva mājas ir jaukā kalnainā apvidū Sūlas upītes krastā, 5 km no Cesvaines ciemata Sūles upītes pretstraumes virzienā, saucas "Līc-Spieķu" mājas. Lai gan no manas bērnības un jaunības skaistuma tur tagad par nōžēlošanu vairs nav palicis itin nekas, lielie augļu koku dārzi abpus upītes krastiem visi izsaluši, skaistā, akmeņainā upīte, pār kuru varēja pārlēkt katrā vietā pāri, tagad viss ir tā piesērējis, ka pat pie upītes klāt nevar pietikt. Tas viss tā nonācis lielās lopu fermas dēļ, kas atradās mana tēva lielajā kūtī." (no 1987. g. 15. dec. M.Karlsones rakstītās vēstules).

Sūle sk. *Sūla*.

Sumeja - Islienas l. piet. Barkavas pag.

Sumulda - Ogres kr. piet. Sausnējas pag. un Ogres raj.; sākas no avotiņa *Sloku* māju tuvumā bij. Liepkalnes pag. 12 km gara.

Suņupīte - Milas kr. piet. Laudonas pag.

Surguce sk. *Inčāres strauts*.

Suruča sk. *Inčāres strauts*.

Svētes-Dreimaņu avoti (literatūrā lietots nosaukums) sk. *Krāka*.

Svētupe, Svētupīte - Aiviekstes l. piet. Ļaudonas un Mārcienas pag.; iztek no Svētes (Dreimaņu) ez. Literatūrā dotais garums 15 km neatbilst īstenībai. Tas varētu būt ~10 km. Piet.: Niedruška (kr.). [Ld V182].

Kā liecina 1591.g. Ļaudonas muižas revīzijas apraksts, tad pašreizējā Svētupe, kas tecējusi gar muižu, toreiz dēvēta par Ļaudonu (becke Laudon). 18.-19. gs. kartēs gar Ļaudonu tekošo upi apzīmē par Svēti, bet par Ļaudonīti - tās lielāko pieteku. [Mugurēvičs, 1989].

Pēc I.Politeres pētījumiem folkloras krātuves fondos atrodami 14 teiku varianti par Svētupi. Tie dažādi skaidro upītes nosaukuma rašanos, piemēram: "Pie upītes audzis ozols, pie kura ļaudis ziedojuši dieviem. Pēc kādas vētras ozols pārkritis pār upīti. Tad upīti nosauca par Svētupi."

"Kādreiz braucis mācītājs uz baznīcu kādu bērnu kristīt. Mācītāja ragavās bijis trauks ar svēto ūdeni. Mācītājs braucis pāri kādam ezeram. Ledus bijis vēl plāns un mācītājs iekritis ezerā. Ļaudis domājuši, ka tur tagad ūdens ir svēts un ezeru nosaukuši par Svētezeru. No ezera iztecējusi upīte, kuru nosaukuši par Svētupi. [Politere, 1987, 107].

Svētupīte sk. *Svētupe*.

Svirēja - Antonīcas l. piet. Kalsnavas pag.; sākas D no Jāņukalna; lejtecē pārrakta un iztaisnota.

Šubraka, Sobraka - Vesetas kr. piet.; sākas Bērzaunes pag., R no *Malģēniem*, starppauguru ieplakā. Ieteka Aizkraukles raj. Vietalvas pag.

Šukumupe, Iršupīte - Iršupītes kr. satekupe; iztek no Pīlātu ez. Ērgļu pag., tek caur Sausnējas un Iršu pag. (Iršu pag. atrodas Aizkraukles raj.); satekot kopā ar Gailiņšupīti veidojas Iršupīte, kas 3 km leļpus Iršiem ietek Pērsē. Līdz šim kartēs par Iršupīti uzskatīja visu upīti, sākot ar izteku no Pīlātu ez.

Taleja, Tāleja - Bērzaunes l. piet. Kalsnavas un Bērzaunes pag.; sākas no Talejas ez., tek cauri Grīvu ezeram. 20 km gara. Strauja, vietām kritums 7 m/km, tek pa dziļu gultni, vietām akmeņaina. Piet.: Skapgrāvis (l.). E 124 *taleja*. [Ld V 198].

"Upes krastā ir Straumju mājas. Straumju ļaudis iemācījušies pēc upes trokšņa noteikt laiku. Ja upes troksni varēja dzirdēt no augšteces, no Gaiziņa puses, tad būs siena laiks, neliš lietus, bet ja troksni dzirdēja no lejteces puses, tad būs lietus."¹

¹ Madonas novadpētniecības un mākslas muzeja fondu materiāli.

Pēc meliorācijas Gaiziņa apkārtnē ūdens daudzums upē samazinājies. Pirms Aiviekstes HES uzcelšanas Talejā nākuši nārstot Daugavas laši. Daudz bijis arī foreļu. Uz Taleju foreles zvejoj braucis rakstnieks J. Jaunsudrabiņš. Parasti atbraucis ar divriteri, reizēm kopā ar rakstnieku J. Sārtu.

Teika stāsta, ka Velns gribējis aizdambēt Talejas upi. Kādu nakti stiepis milzīgu akmeni, lai upi aizdambētu. Akmens bijis ļoti smags un Velns to nolīcis ezera malā, lai varētu atpūsties. Velns nostājies ar vienu kāju uz akmens un slaucījis sviedrus. Velns bijis smags un kāja viņam iestigus akmenī. Šinī brīdī dziedājis gailis un Velns aizbēdzis, bet akmenī vēl tagad var redzēt dziļu Velna kājas nospiedumu.²

Taleja sk. *Taleja*.

Talicka, Talikste - Aiviekstes kr. piet. Ļaudonas un Mētrienas (augštece) pag.; visā garumā pārrakta; sākums, iespējams, ir grāvis starp Salenieku purvu un Valtersalu. E 125 *talicka*.

Talikste sk. *Talicka*.

Taurupīte - Savītes l. piet. Kalsnavas pag. un Aizkraukles raj.

Tēce - Kujas kr. piet. Praulienas pag. 11 km gara.

Teicēja sk. *Teicija*.

Teicija, Teicēja, Teiča, Teiša - Meirānu kanāla kr. piet. Murmastienes un Varakļānu pag.; sākas Teiču purvā, augštece Preiļu raj. 25 km gara. Pirms Meirānu kanāla izrakšanas ietecēja Malmutē. E 302 *tēicija*. [Ld V 207].

Teiča sk. *Teicija*.

Teiša sk. *Teicija*.

Tērmūtne sk. *Milnupīte*.

Tirza - Gaujas l. piet. Madonas raj. Liezēres pag. un Cesvaines lauku ter. ir upes augštece, tālāk tek pa Cēsu un Gulbenes raj. 80 km gara. Piet. (Madonas raj.): Aiša, Kazutērce, Virāne (l.); Vilaune (kr.). E 123 *tirza*. [Ld V 220].

Toce [Tuoce] sk. *Tocīte*.

Tocīte [Tuocīte], Toce - Aiviekstes l. piet. Ļaudonas pag.; iztek no Dauziņu ez. Piet.: Krustagrāvis, Graulīte (l.). E 124 *tuocīte*.

Tolka sk. *Saltupe*.

Trākšupīte sk. *Iлга*.

Tuleja sk. *Tulija*.

² Madonas novads teikās un nostāstos. - Madona, 1993, 15.-16. lpp.

Tulija, Tuleja, Tūlija - Gaujas l. piet. Madonas un Cēsu raj.; iztek no Ilzenes ez. Liezēres pag. Lai gan par upītes sākumu var pieņemt bijušās Grotužu muižiņas apkārtni, par Tuliju jeb Tuleju to sauc, sākot no Ilzenes ez. E 123 *tulija*.

Tūlija sk. *Tulija*.

Ūdrupīte sk. *Rūgupīte*.

Uģērnīca sk. *Sāvīte*.

Ūjiņa, Oija, Vija, Ciska - Meirānu kanāla kr. piet. Murmastienes pag.; visā garumā pārrakta. E 302 *ciska*.

Upsta sk. *Upsts*.

Upsta grāvis sk. *Upsts*.

Upsta strauts sk. *Upsts*.

Upste sk. *Upsts*.

Upsts, Upsta, Upste, Upsta grāvis, Upsta strauts - Kujas kr. piet. Praulienas un Indrānu pag. 16 km garš. Piet.: Zvirgzdupīte (l.), Bumbuļu gr., Alksnas gr. (kr.). [Ld VI 14].

Urdava, Padēle - Kujas l. piet. Cesvaines lauku ter. Sākas Nesaules kalna tuvumā, tā DR nogāzē pie aizaugošā Nesaules ezeriņa, apliec cieši Nesaules kalna R un ZR nogāzi un pa starppauguru ieplakām līkumo Z virzienā, pie Stradu kalna pagriežas vispirms uz A, bet pie Kārdzabas pagriežas pretēji sākotnējam tecēšanas virzienam un apliec Kārdzabas kalnu pa tā D pusi, atduroties pret Volģu kalna masīvu, atkal maina tecēšanas virzienu un plūst uz ZA cauri Velna purvam; pirms Grašiem strauji pagriežas uz Z, pie *Mekšiem* atkal uz A, tek gar *Kaļķeniekiem* un augšpus *Silakalniem* ietek Kujā. 15 km gara. Kartēs nepareizi iezīmēta kā upīte, kas sākas Plātera (Grašu meža) R malā. E 124 *urdava* (jeb *urga*). [Ld VI 15].

Ustupu grāvis - Liedes l. piet. Indrānu pag.

Vabale sk. *Vabole*.

Vabole [Vabuole], Vabale - Lisiņas l. piet. Murmastienes pag.; sākas Teiču purvā A no Vaboles ez.

Vaibiņa - Aiviekstes kr. piet. Barkavas pag.; iztek no Maltas ez. Mētrienas pag.; visā tecējumā regulēta. Piet.: Kaķene (kr.).

Valola [Valuola] - Ogres kr. piet. Jumurdas pag.; iztek no Pakšēnu ez., kurā ietek Lubeja. Pirms iztaisnošanas bija skaista, atvaraina, zivīm bagāta upe. Piet.: Ceplīšu u. (l.). E 124 *valuola*. [Ld VI 31].

Varakļānu strauts - Kažaukas kr. piet. Varakļānos.

Varavīksne - Ogres kr. piet. Ērgļu un Sausnējas pag.; iztek no purva avotiem pie Vecdiečiem (labais zars), kreisais zars sākas Kārdeces mežā. E 124 var(av)īksne.

Varenīte - Riebas kr. piet. Sarkanu pag., pie *Varenēm* šķērso Madonas-Cesvaines ceļu; pārrakta.

B.Podiņš: "Senāk bija pazīstama Varenes birzs ar zaļumu placi" [Podiņš, 1990].

Varijas strauts sk. *Vasijas strauts*.

Vasijas strauts, Varijas strauts, augštecē *Baranauka* - Lisiņas kr. piet. Barkavas pag.; sākas Z no Barkavas, Ristes mežā. 5 km garš. Piet.: Jāņakrusta str. (l.).

Vecarona [Vecaruona] - pēc iztaisnošanas atlikušais Aronas upes loks pret *Kalna Patmalniekiem* Mārcienas pag. ~1 km garš.

Vecā Pededze sk. *Vecpededze*.

Vecpededze, Vecā Pededze - Aiviekstes l. piet., Indrānu pag. un Balvu raj. robežupe. Ierīkojot Lubāna hidrotehnisko sistēmu, Pededzes lejtece iztaisnota un pa pārrakumu (Jaunpededzi) ievadīta Aiviekstē ~ 6 km lejpus agrākās ietekas (Vecpededzes). Pededzi no Vecpededzes nošķir dambis. Vecpededze ir 5 km gara, tajā no kr. krasta ietek Sūrs (Balvu raj.). [Ld VI 46].

Veģerupīte, Kakažiņa, Akmeņupīte, Piena upīte - Ogres l. piet. Ērgļu pag.; sākas R no Ērgļiem, no Davelniša ez. Andrēnu purvā. 7 km gara.

"(..) ejam līdzī meža upītei, līdz izdzirdam bargu troksni. Nošķīst baltu putu plīvurs un upīte, samezdamās zīgzagā, pazūd kaut kur lejā. Bet mums pretī nostājas drūmu laukakmeņu milži ar zaļām sūnu cepurēm, un šķērsām pār tiem krituši koki, kā sargādami teiksmu. Te nu tas ir - Akmeņupītes lielais kritums. Patiesībā tas nav ūdenskritums mūsu parastajā izpratnē, bet par krāci arī to grūti saukt - pārāk stāvs. Septiņdesmit metru garā posmā upīte nokrīt apmēram 10 metrus. Pāri akmens klučiem un pa to starpām tā skrien uz leju kā pa trepēm, kā pa jumtu." [Eniņš, 1984, 91].

Pavasaros ūdens saputojies balts kā piens, tādēļ saukuši par Piena upīti. Pie *Andrēniem* tek caur pļavām.

Teika: Velns gravā gribējis celt dzirnavas. Nesis akmeņus divas nakts, trešajā naktī pagrābis vislielāko klēpi. Ar smago nastu aizkavējies, iedziedājies gailis un visi akmeņi izbīruši.¹

Velna grāvis - Aiviekstes kr. piet. Ļaudonas pag., grāvis jeb grava sākas Madonas-Trepes valnī un ietek Aiviekstē, vietā, kur Sāvienas-Ļaudonas ceļš pienāk vistuvāk upei.

Grāvī ielikta caurteka un pāri tai ceļa uzbērums, tā ka ar alkšņiem aizaugusi grava bieži paliek braucēja nepamanīta. Sausās vasarās grāvis ir sauss. Sk. Velna grāvis nodajā "Reljefa formas".

Vepralksna, Vepralksnas grāvis - Kujas lejteces kr. piet. Praulienas pag.

Vepralksnas grāvis sk. *Vepralksna*.

Vērde, Vērdes kanāls - Indrānu pag. un Balvu raj. robežupe. Tā ir kreisais, tagad iztaisnotais Aiviekstes atzarojums 3,5 km leļpus iztekai no Lubāna ez.; 4 km garš.

Vērdes kanāls sk. *Vērde*.

Veselības avots - izplūst Viešūra krastā pie *Tropelēm* Vestienas pag.

Veseta, Vesete - Aiviekstes l. piet. Vestienas un Kalsnavas pag. un Aizkraukles raj.; iztek no Kālezera. Piet. (Madonas raj.): Aronīte (l.), Skaldu upīte, Labonīte (Aizkraukles raj.), Šubraka, Mailīšu gr., Savīte, Antonīca (kr.). Daudzviet pārrakta un iztaisnota, leļtecē pilnīgi jaunā vietā ievadīta Aiviekstē. E 124 *vešeta*. [Ld VI 94].

Vesete sk. *Veseta*.

Vēžaunīca - Aronas l. piet. uz Mārcienas un Kalsnavas pag. robežas; iztek no Kalsnavas ez. 4 km gara.

Kalsnavas Vikulēnos dzimusi Marija Stradiņa par nosaukuma rašanos zina nostāstu: "Muižkunga gans ganījis upītes malā lopus. Kādā brīdī viņš Kalsnavas ezerā sazvejojis krietnu kuli ar vēžiem. Kulīti uzkāris mugurā un turpinājis ganīt. Ganam no mugurpuses piegājusi kumeļmāte un pārpļēsusi kuli. Vēži izbīruši upītes krastā un tā upīte kļuvusi par Vēžaunīcu."

Vēžupe sk. *Viešupe*.

Viešupe, Vēžupe, Grāvupīte - Viešūra ez. notece uz L. Lidēri Aronas pag. Daži autori uzskata Viešupi par Ogres augšteces posmu. Uz upes Kučuru dzirnavezers un darbojošās Kučuru dzirnavas.

Vija sk. *Ūjiņa*.

¹ Madonas novads teikās un nostāstos. - Madona, 1993, 22. lpp.

Vilaune - Tīrzas kr. piet. Cesvaines pag. Z daļā.

Vilkupurva grāvis sk. *Zvirgzdupīte*.

Viļvānu upīte sk. *Niedruška*.

Virāne, Virānīte, Alšupe - Tīrzas l. piet. uz Cesvaines pag. un Gulbenes raj. robežas; iztek no M. Virānes ez., tek caur L. Virānes ez. 9 km gara.

Virānīte sk. *Virāne*.

Virdzīte - Ogres kr. piet.; tek pa Jumurdas un Liezēres pag. robežu, iztek no Kvēksnīša ezeriņa Vestienas pag. 8 km gara.

Zāļupīte - Meltnes kr. piet. Ērgļu pag.; krastā mājas *Zāļugravas*.

Zapa sk. *Gravas strauts*.

Zapas upīte sk. *Gravas strauts*.

Ziedu grāvis - Aiviekstes l. piet. leļpus Lubānai, Indrānu pag.

Zolitūdes grāvis sk. *Solitūdes grāvis*.

Zušulicis, Starpīte - Pudulu ez. notece uz Kalsnavas ez. Tek pa Mārcienas un Kalsnavas pag. robežu. 0,25 km garš.

Pirms 50-60 gadiem upītē gājuši nārstot zuši un milējuši "ganities" apkārtējos zīrņu tīrumos. Zuši bijuši garāki par 1 m. (M.Straždiņa).

Zušupe - Aiviekstes kr. piet. Mētrienas pag.; ietek Aiviekstē pie *Varciņām*.

Zvidze, Zvidzupe, Zvidzes strauts - Aiviekstes kr. piet. Indrānu un Ošupes pag.

Ed.Tomāss par Zvidzi trīsdesmitajos gados rakstīja: "Zvidze no Zvidzes ezera lēni līkumo pa pļavām līdztekus Aiviekstei, un ietek tajā leļpus Baltezeriem. Šī apmēram 12 km garā upe kalpo klānu drenēšanai, kas pēc paredzētās izregulēšanas varēs labāk veikt šo uzdevumu. [Tomāss, 1937, 74].

Lūk, ko par šo upi pēc tās krastos veikta pārgājiena 1965. gadā rakstīja arheoloģe Ilze Loze: "Zvidze - vienīgā melioratoru neskartā upe! Ja kāds grib izjust klānu romantiku, tam jādodas pārgājienā tieši gar šīs upītes krastiem. Melioratori Lubāna baseina upes iztaisnoja un padziļināja, pēc tam aizbēra to vecos līkumus. Arheologi bieži bija neziņā - kur tagad meklēt vecās apmetnes?"

Dzelteno ūdensrožu puduri rāmi dus upes drūmajā dzelmē. Zvidze ir līkumaina, tās krasti ir staigņi, tos pārstaigājot, reizēm jāžonglē kā cirka arēnā. Visapkārt kārkli, nav pat stirnu taciņu. Skaisti un tajā pašā laikā mežonīgi liči ir Zvidzei. Upei ir pirmatnējs izskats. Tādu to arī vajadzētu saglabāt nākamajām paaudzēm, lai tās redzētu, kāds kādreiz izskatījās Lubāns. Vietām niedras sniedzas pāri galvai. Zvidze ir daudz meandrējusi. [Loze, 1994, 128]. Ar nožēlu jāsap, ka vēlākajos gados meliorācija ir skārusi arī Zvidzes upi.

Zvidzenes kanāls sk. *Zvidzijas kanāls*.

Zvidzes kanāls sk. *Zvidzijas kanāls*.

Zvidzes strauts sk. *Zvidze*.

Zvidzijas kanāls, *Zvidzes kanāls*, *Zvidzenes kanāls* - Meirānu kanāla l. piet. Ošupes pag.; izrakts Lubāna ez. ZR krastā 1965. gadā, sākas A no Zvidzes ez. 15 km garš. Uzņem ūdeņus no apkārtējiem grāvjiem, kanālā ietek arī mazās upītes: Lakstiena, Maizaste, Asna un Strūdzene (l.), kas agrāk ieplūda Lubāna ezerā. [Ld VI 156].

Zvidzupe sk. *Zvidze*.

Zvirgzdupīte, *Vilkupurva grāvis* - Upsta l. piet. Indrānu un Praulienas pag.; iztek no Olgas purva; visā garumā regulēta un kļuvusi par grāvi. Netālu no ietekas kr. krastā ir mājas *Zvirgzdupi*.

Žagata - Mētrienas pag.; ietek Odzijas ez. pie Ozolkalna ciema.

Žurina (kļūdains nos.) sk. *Nāruža*.

ŪDENSTILPES

Ābeļu ezers - Mārcienas pag. A, ~300 m A no Jaunzemju ez. Pl. <1 ha. D no ez. bijušās *Biķernieku* mājas, tagad ap ezeru tikai mežs.

Aburta dīķis, Aburta dzirnavezers - Ļaudonas pag., uz Dzirnavu grāvja, kurš izrakts no Sāvienas ez. Z gala uz Aiviekstes piet. Smerdīti. Dīķis atrodas pie Krustpils-Ļaudonas ceļa un bijušajām Aburta dzirnavām.

Aburta dzirnavezers sk. *Aburta dīķis*.

Acīte sk. *Mazais Murmasts*.

Actīrvies ezers sk. *Atstīrvies ezers*.

Ādmiņu dīķis - Mārcienas pag. R, starp *Ādmenēm* un *Dilīšiem*. Ierīkots deviņdesmitajos gados.

Aizdrikšņu ezers sk. *Driksnis*.

Aizkārķļu dīķis - Sausnējas pag. DR, uz D no *Aizkārķļu* mājām. Pl. 1,5 ha. Izveidots 1972. g. Dīķi mit karpas, karūsas.

Aklais ezeriņš sk. *Aklītis*.

Aklais ezers sk. *Aklais Palsis*.

Aklais Palsis, Aklais ezers - Liezēres pag. D, valsts mežā uz 123. un 124. kvartāla rob. Pl. <1 ha.

Aklais Viess sk. *Aklāviess*.

Aklāviess, Aklais Viess - mazs ezeriņš Vestienas pag., ~1 km Z no Gaiziņkalna, Viesišu kalna pakājē. Pl. ~100 m². ~6 m dziļš, strauji aizaug.

Jauki šo mazo ezeriņu ir aprakstījuši rakstniece Saulcerīte Viese: "Brīkšņavas vidū melnu aci meldru skropstās mirkšķināja Aklāviess. Salīdzinot ar Viešūru, pusaizaugušais ezeriņš bija kā karote blakus putras bļodai. Taču dziļumā Aklāviess pārspēja lielo brāli, kuram sūtīja savus ūdeņus. Reiz uzņēmīgi veči bija sējuši trejas kārtis treju vēl garāku kāršu galā un tomēr neaiztaustījās līdz dibenam." [Viese, 1994, 63].

Aklie ezeriņi, Kligēnu ezeriņi - divi mazi ezeriņi Liedītes dziļajā gravā uz Inešu (Cēsu raj.) un Liezēres pag. robežas. Pl. < 1 ha.

Aklītis, Aklais ezeriņš - Bērzaunes pag. Z, mežā starp *Eglišu* un *Ezerlauku* mājām. Pl. <1 ha. Ļoti dziļš. Par Aklō ezeriņu sauc lielā dziļuma dēļ. (J.Krūmiņš).

"Te mudž karūsas, bet makšķernieki tur labrāt neiet." [Žukova, 1993].

Aktirves ezers sk. *Atstirves ezers*.

Āķēnu ezers sk. *Pulgosnis*.

Armaņu ezers sk. *Ārmaņu ezers*.

Ārmaņu ezers, *Armaņu ezers* - Sarkaņu pag., DA no Patkules. Pl. 1,5 ha.

Arnoldnieks, *Robežnieku dīķis* - Praulienas pag. R, Madonas-Barkavas ceļa kr. pusē pie *Robežniekiem*.

Labojot ceļu un aizberot caurteku, izveidojās liels dīķis netālu no *Robežnieku* mājām, kurās dzīvo Arnolds Elksnītis. Tautā šo dīķi iesauca par Arnoldnieku¹.

Aronītis [Aruonītis] sk. *Skujiešu ezers*.

Asarezeriņš, *Asaru-Ķemeru ezers*, *Ķemerezeriņš* - Praulienas pag. R, Ļaudonas-Madonas ceļa l. pusē, Z no Ķemeru mājām. Pl. < 1 ha.

Asarišu ezers, *Asarītis*, *Rubenis*, *Rubeņu ezers* - Mārcienas pag., 0,7 km R no Dūku ez. Pl. 3 ha. ZA krastā *Asarbulīti*, 0,2 km Z no ez. Brāžu senkapi.

Asarītis sk. *Asarišu ezers*.

Asaru-Ķemeru ezers sk. *Asarezeriņš*.

Asinsezers, *Zirdzeniša ezeriņš* - Liezēres pag. DR, uz R no Ūbēra ez., valsts meža 181. kvartālā. Pl. 2 ha.

Nostāsts: "Krievu-zviedru karā no zirgu asinīm izveidojies šis ezers. Ezerā neesot ne dzīvas dvašas, kur nu vēl zivis. To pārvaldot ļaunais gars. Reiz viens saimnieks gribējis ezerā ielaist zivis. Trīs reizes to mēģinājis darīt, bet vienmēr zivis nākamajā rītā atrastas uz taciņas klūdziņā savērtas. Pēc trešā mēģinājuma saimnieks redzējis sapni. Pa miegam kāds teicis: ja tu vēlreiz laidīsi ezerā zivis, tev būs tāds pats liktenis kā tām zivīm. No tā laika vairs neviens neuzdrošinājās ezerā ielaist zivis, un to tur nav arī tagad."²

Asmenais ezers sk. *Asmenītis*.

Asmeniša ezers sk. *Asmenītis*.

Asmenītis, *Asmenais ezers*, *Asmeniša ezers*, *Asmeņa ezers*, *Asmeņu ezers* - Vestienas pag. Pl. 17 ha. Iztek Klaugupīte (Asmenīte) uz Ilziņu.

Asmeņa ezers sk. *Asmenītis*.

Asmeņu ezers sk. *Asmenītis*.

Atstirves ezers, *Actirves ezers*, *Aktirves ezers* - Liezēres pag. D. Pl. 20,7 ha. Caur ezeru tek Ogre. [Ld I 80].

¹ Praulienas pagasts. - Madona, 1993, 61. lpp.

² Madonas novads teikās un nostāstos. - Madona, 1993, 30.-31. lpp.

Aukas ezers, Auku ezers - Murmastienes pag., Teiču purvā, Teiču rezervātā. Pl. 5,3 ha.

Auku ezers sk. *Aukas ezers*.

Avošiņš [Avuošiņš], Avotiņš, Lašu ezers, Lošu ezers - Vestienas pag. A, valsts meža 23. kvartālā; dziļš, sevišķi R pusē; atrodas 234 m vjl. Pl. 2,2 ha. Iztek Kuršupīte uz Viešūra ezeru, ietek avots no Gaiziņkalna.

Avošiņa DA krastā neliels uzkalniņš - Jāniša kalniņš. Reiz ezerā noslīcis zēns Jānītis, kurš apglabāts šajā kalniņā.

Avošiņš ir ievērojams ar to, ka tajā daudz un garšīgas zivis, vairāk vēžu nekā jebkurā citā ezerā, un ūdenim tāda īpašība, ka tanī var labi nomazgāties bez ziepēm. [Krūmiņš, b.g., 27].

"Pļavas vidū apaļš kā podnieka darināta māla blodiņa spīguļo mazais, dziļais Avošiņš. Ezerā ūdens izskatās dzidrs un ir ļoti mīksts, taču gleznainais ezeriņš aizaug ļoti strauji no visām pusēm. No Avošiņa stīdz ličloču Kuršupīte, bet no Gaiziņa rietumu piekalnes avota ietek sīka straumīte, ko apkārtnes vidzemnieki uzskata par īsto Ogres sākumu." [Žukova, 1993].

Avotiņš [Avuotiņš] sk. *Avošiņš*.

Bakans, Bakanu ezers, Bakānu ezers, Bokanu ezers, Kroņa-Bakanu ezers, Kroņa ezers, Kroņezers, Kosvārnis - Dzelzavas pag., Cēsaines-Jaungulbenes ceļa 1. pusē, starp *Sņikeriem D* un *Bakaniem Z*. Pl. 7,6 ha. No *Z* ezerā ietek Pelnupīte. No ezera *D* daļas iztek Līdes piet. Dokupīte, kuru reizēm sauc arī par Pelnupīti. *Bakans* ar senu ezerpils vietu ir arheoloģijas piemineklis. [Ld I 103].

Ezeram ir laimējies. Tikai nepilnu kilometru ziemeļrietumos no tā ir Latvijas ievērojamā dabas pētnieka Gunta Eniņa vectēva mājas *Ķonēni*. Guntis Eniņš *Bakanu* uzskata par "savu bērnības un jaunības draugu", un vairākās publikācijās sniedz ļoti tēlainu un bezgala mīlu šī mazā ezeriņa aprakstu. "Skaists un noslēpumains. Vidzemes centrālās augstienes austrumu pakalni spoguļojas tā dzidrajā dzelmē. Balts lielceļš skrien garām no viena kalna uz otru. Rūgtieni elpo kalnes un ūdensrožu resnās saknes. Rāmi pēc vasaras izsmaržo gaišu putu ziedi - vīgriezes uz augstajiem kātiem. Spāres lidinās ezeram pāri, un balti mākoņi peld virs ezera un ezerā.

Ziemeļu krastā, kas pavērsts pret sauli, un kur valdošie dienvidrietumu vēji atdzen saules sasildīto ūdeni, ir *Gravas* ieteka. Pret ieteku ir *Zirgu* bedre. Agrāk te peldināti zirgi. Visinteresantākais tomēr paslēpies ezera austrumu daļā - teiksmainajā salīņā. Uz sēkļa aug dzeltenās ūdensrozes, pēc kurām salīņas vieta vienmēr labi redzama arī iztālēm. Teika stāsta, ka senenos laikos ezera vietā bijušas pļavas, pa kurām, ličločus mesdama, tecējusi skaistā *Grava*, bet uzkalniņā stāvējusi maza mājiņa, kurā vientuļi dzīvojušas māte un meita. Bijusi ļoti karsta diena. Apkārējo māju ļaudis gulējuši diendusā, bet māte ar meitu pagalmā velējušas veļu. Tad nācis pa

gaisu milzīgs zili melns mākonis, šņākdams un briesmīgi rūkdams. Meita nobijusies un teikusi: "Tas nu gan nāk tik briesmīgi kā tāds bakans!" Tikko meita pēdējo vārdu izteikusi, tā mākonis gājis lejā, un apkārtnes pļavas un mājīņas palikušas zem ūdens. Meitene bija uzminējusi ezera vārdu." [Eņiņš, 1984, 105-110].

Citur G.Eņiņš skaidro ezera daudzus vārdus: "Senatnē šo ezeriņu sauķi par Kosvārnī, kas vietējā dialektā nozīmē kovārnīs. "Upeslejās" man parādīja vecus, pagājušā gadsimta un arī šā gadsimta trīsdesmito gadu zemes ierīcības plānus. Tur Bakanu ezeriņš ierakstīts kā "Kroņezers" vai "Kroņu ezers". Tas acimredzot tāpēc, ka ezers cara laikos piederējis valstij "kronim". Pensionētā skolotāja Mērija Rasiņa gan izteica citu pieņēmumu: vai tāds nosaukums neesot cēlies no ezera apaļās formas. Bakana vārds nāk no tuvējās mājas apzīmējuma. Jāsecina, ka nosaukums Kosvārnīs ir senāks un īstāks. Bet vai iespējams to vairs atjaunot?" [Eņiņš, 1986].

Vēl citā publikācijā G.Eņiņš raksta: "Dzelzavas pagastā ir tikai viens neliels ezers, apaļš un starp pakalniem tik jauks, kā paša Dieva nolikts noslēpumu pilns sidraba trauks... un daļā ezera vārdu vietējie izrunā kā Bōkans (ar garo o) pēc tuvējo māju Bōkanu mājvārda. Bet smalkos un oficiālos rakstos - Bakans." [Eņiņš, 1994].

Bakanu ezers sk. Bakans.

Bakānu ezers sk. Bakans.

Baltais ezers, Bisītis, Kapu ezers, Vīsītis, Pasītes ezers - Vestienā, starp Kālezeru R un Ilziņu A. Pl. 7,7 ha. D krastā Vestienas kapsēta.

Balteņu ezers sk. Baltiņš.

Baltezeri - vairāk nekā 10 palienes ezeriņu Indrānu pag. DA, savdabīgā pussalā, ko DA un A norobežo Aiviekste, R - Zvidze. Šo meliorācijas neskarto apvidu sauc par *Baltajiem klāniem*.

Baltiņš, Balteņu ezers, Baltiņu ezers - Praulienas pag. R. Pl. 16 ha. R krastā *Baltiņi* un *Baltiņu* senkapi. [Ld III 99].

Baltiņu ezers sk. Baltiņš.

Banurtu ezeriņi, Banutu ezeriņi - divi nelieli ezeriņi Cesvaines pag. Z, starp Vilaunes un Tirzas upēm, valsts meža 23. kvartālā.

Banutu ezeriņi sk. Banurtu ezeriņi.

Baznīcas ezers sk. Salu ezers.

Becezers sk. Bedres ezers.

Bedres ezers, Bedrezers, Becezers, Vecpurva ezers - Sarkaņu pag. ZA, mežā. Pl. 10,7 ha. A krastā Becpurvs.

Bedrezers sk. Bedres ezers.

Bērzaunes dzirnavezers - uz Bērzaunes pietekas Lācītes Bērzaunes pag. Pl. 1,3 ha.

Bērzaunes ezers sk. Salu ezers.

Bezdebitis sk. *Kvēksnītis*.

Bezdebitis, *Bezdebitis*, *Bezdebitis*, Čigāna acs - ezeriņš Lazdonas pag., Lazdonas ez. R krasta pussalā. Pl. 1,1 ha.

Bezdebitis sk. *Davelnītis*.

Bezdebitis sk. *Bezdebitis*.

Bezdebitis sk. *Bezdebitis*.

Bezdebitis ezers - Jumurdas pag., A no Jumurdas ez., Bezdebitis purvā; neliels. E 23 *Bezdebitis*.

Bezdebitis - mazs ezeriņš Lazdonas pag., mežā starp Vadzola ez. un Durenīti.

Bikšeres ūdenskrātuve, *Dambis* - uz Ižupītes Sarkanu pag., Bikšerē. Pl. 4,8 ha.

Bisītis sk. *Baltais ezers*.

Bļodas [Bļuodas] ezers sk. *Bļodonis*.

Bļodona [Bļuoduona] ezers sk. *Bļodonis*.

Bļodoniešu [Bļuoduoniešu] ezers sk. *Bļodonis*.

Bļodonis [Bļuodonis], *Bļodons*, *Bļodas*, *Bļodona*, *Bļodoniešu*, *Bļodoniša*, *Lumeņu ezers* - Sausnējas pag. ZA. Pl. 5,1 ha. E 38 *Bļuoduons*.

Bļodoniša [Bļuodoniša] ezers sk. *Bļodonis*.

Bļodons [Bļuoduons] sk. *Bļodonis*.

Bokanu ezers sk. *Bakans*.

Brencēnu ezers sk. *Brencītis*.

Brencītis, *Brencēnu ezers* - Bērzaunes pag. vidusdaļā. Pl. 2,5 ha; sekls, aizaugošs. 0,2 km D no ez. ir *Brencēni*.

Briedītis - mazs ezeriņš Lazdonas pag. Brieža purvā.

Brikšņu ezers sk. *Gulbeniņš*.

Brikšu ezers sk. *Gulbeniņš*.

Bučas ezers, *Gāršas ezers* - Liezēres pag. vidusdaļā, valsts meža 67. kvartālā. Pl. 4,8 ha. 0,3 km ZR no ez. ir mājas *Buča*.

Bumbērītis sk. *Bumbierītis*.

Bumbierītis, *Bumbierīts*, *Bumbērīts*, *Mestrēnītis*, *Mestrēnu ezers* - mazs ezeriņš Bērzaunes pag., Staldēnu kalna ZA nogāzē, ~0,6 km ZA no *Staldēniem*.

Līdz Il Pasaules karam ezera rietumu krastā bijušas Mestrēnu mājas. L.Vankina raksta: "Mestrēnu vārds dokumentos minēts 1593. gadā Vidzemes saimniecības vēstures avotos, un Bērzaunes muižas 1638. g. arklu revīzijas aktos (..) "Mestrēni" bija lielas, labi nostādītas un pazīstamas Bērzaunes pagasta mājas. Tās atradās starp Gaiziņkalnu un Bērzaunes-Vestienas lielceļu neliela ezera krastā. Mūsu gadsimta sākumā starp māju un ezeru nolaidenā pakalnē pletās augļudārzs. Uz dārzu izgāja stikla veranda." (Mājas nopostītas pēdējā kara laikā un beigušas pastāvēt. - R.A.) [Vankina, 1994, 31-32].

Bumbierīts sk. *Bumbierītis*.

Cāliša ezers sk. *Zosins*.

Cālišu ezers sk. *Zosins*.

Celma ezers sk. *Dinišku ezers*.

Cepurīte, *Grāveru ezers* - Sarkaņu pag., pie robežas ar Aronas pag.; neliels. ZR no ez. mājas *Grāveri*.

Cesvaines dzirnavezers - uz Sūlas upes Cesvainē. Pl. 2,1 ha.

Cesvaines peldētavas ūdenskrātuve - uz Sūlas upes Cesvainē. Pl. <1ha.

Cesvaines ūdenskrātuve - uz Lācītes Cesvaines lauku ter., D no Kraukļiem. Pl. 1,9 ha.

Červītes ezers sk. *Červītis*.

Červītis, *Červītes ezers* - Vestienas pag. D, starp *Piejūtiem*, *Atmatām* un *Brantiem*. Pl. 1 ha.

Čigāna acs sk. *Bezdzibenītis*.

Čukānu ezers sk. *Kalēju ezers*.

Dalvenītis sk. *Davelnītis*.

Dambis sk. *Niedrišku dzirnavezers*.

Dambis sk. *Sudzērdiņš*.

Dambis sk. *Bīksēres ūdenskrātuve*.

Daugaviņa sk. *Ozolmuižas Daugaviņa*.

Daukstes ezers sk. *Lūšu ezers*.

Dauziņezers sk. *Dauziņu ezers*.

Dauziņu ezers, *Dauziņezers* - Ļaudonas pag. ZA, pie robežas ar Praulienas pag., Glāznieku silā. Pl. 3,2 ha. Iztek Tocīte.

Davelnītis, *Dalvenītis*, *Davilnītis*, *Davilnis*, *Bezdzibenītis* - Ērgļu pag., Andrēnu purvā. Pl. 2,5 ha. Iztek Veģerupīte.

Par Davelnīti ir nostāsti. Tas bijis daudz lielāks, tagad stipri aizaudzis. Ezeram esot vairāki dibeni, un tur dzīvojojot lielas, reti pamanāmas līdakas.¹

Davilnis sk. *Davelnītis*.

Davilnītis sk. *Davelnītis*.

Dēklainis, Dēklainītis, Dēklaiņu ezers, Ezerlauku ezers - Bērzaunes pag. Z; aizaug no visām pusēm. Pl. 5,1 ha. Z pusē ietek Dēklainīte. Iztek Aronas labā pieteka Briedaine.

Dēklainītis sk. *Dēklainis*.

Dēklaiņu ezers sk. *Dēklainis*.

Dēķēnu ezers sk. *Salu ezers*.

Dēliņu ezers sk. *Dēlītis*.

Dēliša ezers sk. *Zosins*.

Dēlītis, Dēliņu ezers - Vestienas pag. D, uz D no *Ķepēniem* un *Viļumēniem*. Pl. 1,5 ha. Iztek Skaldu upīte.

Dibena ezers sk. *Dibenezers*.

Dibenezers, Dibena ezers, Dibens - Praulienas pag. DR, mežā. Pl. 7,1 ha. Viļvānu-Melnezera ezeru virknes noslēdzošais ez. D virzienā.

Dibens sk. *Dibenezers*.

Dilīšu dīķis - Mārcienas pag. R, starp *Dillītēm* un *Kalna Stradiem*, neliels. Nedaudz tālāk ir mājas *Dilīši*.

Dinišķu ezers, Celma ezers, Eidziņu ezers - Jumurdas pag. DA, uz robežas ar Vestienas pag. Pl. 1,9 ha.

Vestienas pagastā bijušas vairākas mājas *Dinišķas*.

Teika: Dinišķu ezeriņš ir neliels, malas akačainas. Pie paša ezeriņa nevar pieiet, tā malas līgojas. Vējavas pilskungs kādreiz braucis ar diviem baltiem zirgiem zelta kariatē. Šai kariatē bijusi muca ar zeltu. Pilskungs ie braucis ezerā un noslīcis. Stāsta, ka ik pēc 100 gadiem muca uzpeldot. To apsargājot vecene-ragana. Viņa prasot, lai viņai noslaukot degunu, par to apsolut mucu zelta, bet prasot arī vienu dzīvību. Tā kā ezera dibenā gulot muca ar zeltu, tas arī nosaukts par Dinišķu ezeriņu no krievu vārda "deņgi" - nauda.²

Diņķēnu dīķis - Mārcienas pag., DR no *Diņķēnu ez.*, neliels.

Diņķēnu ezers, Diņķīnu ezers, Diņķīša ezers, Dziļūksnis - Mārcienas pag. R. Pl. 11,3 ha.

¹ Rūdolfa Blaumaņa memoriālā muzeja "Braki" fondu materiāli.

² Madonas novads teikās un nostātos. - Madona, 1993, 26. lpp.

Diņķinu ezers sk. *Diņķēnu ezers*.

Diņķīša ezers sk. *Diņķēnu ezers*.

Dobuļdzirnavu [*Duobuļdzirnavu*] *dzirnavezers*, *Dobuļu dzirnavezers*, *Dzirnavezers* - uz Kujas upes Liezēres pag. Pl. 4,2 ha.

Dobuļu [*Duobuļu*] *dzirnavezers* sk. *Dobuļdzirnavu dzirnavezers*.

Docīšu [*Duocišu*] *ezers* sk. *Docītis*.

Docītis [*Duocītis*], *Docīšu ezers* - Mārcienas pag., ~1 km A no Labones ez., Krustkalnos. Pl. 1,2 ha.

Dreimanis sk. *Svētes ezers*.

Dreimanītis sk. *Svētes ezers*.

Dreimaņu ezers sk. *Svētes ezers*.

Dreimaņu ezers sk. *Vidus ezers*.

Dreimaņu-Liepu ezers (kļūdains nos.) sk. *Vidus ezers*.

Driksnas ezers sk. *Driksnis*.

Driksnas ezers sk. *Driksnis*.

Driksnes ezers sk. *Driksnis*.

Driksnis, *Aizdriksņu ezers*, *Driksnas ezers*, *Driksnas ezers*, *Driksnes ezers* - Ļaudonas pag. D, valsts mežā. Pl. 40,5 ha. Iztek Driksnīte uz Aivieksti. E 30 *driksnis* (driksnas ez.). [Ld II 8].

Par ezeru raksta A.Eglītis: "Otrs līdzīgs valnis (kā Madonas-Trepes valnis - R.A.) - stiepjas no Odzes ezera uz Ļaudonu. (..) Te patvēries tumšais Driksnas ezers ar vienu krūmainu virsūdens un vairākām dūņainām zemūdens salām. Vasarās tas ir pats siltākais ezers apkārtnē. Tā krastos plešas Driksnas sils ar Alu kalniem, kur pavasaros visas saulainās piekalnītes bērtin nobērtas silpuru ziedu zvaniņiem. Vasaras beigu pusē te var saujām grābt mellenes un caurām dienām staigāt melnu muti. Pašā stāvākajā ezera krastā atrodas sens pilskalns."¹

Rietumu krastam gluži klāt piekļaujas augstais, masīvais Driksņa kalns, austrumu krastam pietuvojies ne tik augstais Cieres kalns, bet ziemeļu galā gul ovālais Dieviņkalns. Pret Cieres kalnu ir smilšaina pludmale ar labu peldvietu. Ezera dienvidu galu sauc Želves. Šeit slikuši gan cilvēki, gan lopi. (M.Stradiņa).

Dūks sk. *Dūku ezers*.

Dūku ezers, *Dūks* - Mārcienas pag. Pl. 39,7 ha. Z galā ietek Nesaļa, bet D galu Starpīte savieno ar Svētes ez. [Ld II 12]. E 30 *dūku ez.*

Durenītis - neliels ezeriņš Ļaudonas pag., mežā, DR no Vadzola ezera.

¹ Eglītis A. Teiču rezervāts. Uzziņas. - R., 1987.

Dzērvīte - ezeriņš Mētrienas pag., Teiču purva malā. Pl. 3,4 ha. Z krastā Sildu pilsk.; iztek Dzērvīte uz Odzienes ezeru. E 30 *dzērvītis*.

Dziļūksnis sk. *Dīņķēnu ezers*.

Dziļūksnis sk. *Sakārnis*.

Dziļūksnis - ezers Lazdonas pag., 0,4 km Z no L. Klauģa ez., valsts meža 222. kvartālā. Māju tuvumā nav. E 30 *dziļūksnis*.

Dziļūkstes ezers - Liezēres pag. D, 0,5 km A no Ozoliem. Pl. 28,3 ha. [Ld II 34]. ZR krastā Ozolmuižas senkapi.

Dzirkstēnu ezers sk. *Dzirkstums*.

Dzirkstuma ezers sk. *Dzirkstums*.

Dzirkstums, *Dzirkstēnu ezers*, *Dzirkstuma ezers*, *Skujīešu ezers* - Liezēres pag. DR, uz valsts meža 201. un 202. kvartālu robežas. Pl. 2,8 ha.

Dzirnavezers sk. *Dobuļdzirnavu dzirnavezers*.

Dzirnavnieks sk. *Praulienas dzirnavezers*.

Dzirnavu ezers sk. *Sudzērdiņš*.

Eidziņu ezers sk. *Dinišku ezers*.

Einis sk. *Eiņu ezers*.

Eiņa ezers sk. *Eiņu ezers*.

Eiņezers sk. *Eiņu ezers*.

Eiņu ezers, *Eiņa ezers*, *Eiņezers*, *Einis* - nosusināts ezers Ošupes pag. A, Abaines l. krastā. Atsevišķās vietās saglabājušās "acis" - neaizauguši ūdens laukumi. [Ld II 42].

Ezeriņš sk. *Kuslītis*.

Ezerlauku ezers sk. *Dēklainis*.

Ezermuižas ezers, *Gulbēnu ezers* - Bērzaunes pag. ZA, uz robežas ar Aronas pag. Pl. 6,2 ha. Krastā bijušas mājas *Ezermuiža*.

Šajās mājās dzimusi un bērnībā dzīvojuši arheoloģe Lūcija Vankina (1908.-1989.) Atmiņu grāmatā "Mūsu mājas" viņa raksta: "Mūsu mājas sauca par Ezermuižu, jo tās atradās pie ezera un senāk šeit bijusi Zelgauskas muižas pusmuiža (lopu muižiņa) un krogs. (...) Ezeriņš bija ļoti dziļš, ar nogrobēm. Lielajā peldvietā, kur bieži peldināja zirgus, bija arī slīkuši, jo tur tuvu pienāca dziļa nogrobe. Peldvietas bija labas ar baltas smilts pamatni. Katru pavasari tētiņš tās iztīrīja no piesārņojumiem. Ezera ūdens bija dzidrs un tīrs, tāpēc jo bieži to veda ar mucām gan lopu dzirdināšanai, gan cilvēku vajadzībām. Ezerā bija vēži, līdakas, raudas, asari un pa retai vēdzelei. Ezera krasti bija kailli. To apņēma pļavas, vienīgi pretējā krastā pie

ūdēns pienāca ošu birzs. Izteka no ezera bija tikai viena - neliels strauts. Izteka dziļā gravā. [Vankina 1994, 4, 12].

Ezermuiža ir pastāvējusi jau ap 1800. gadu. Jaunākajā laikā ezeru sauc arī par Gulbēnu ezeru, jo dienvidrietumos no ezera ir Gulbēnu mājas.

Ezernieku ezers - Liezēres pag. ZR. Pl. 2,4 ha. Iztek Tīrza. Tuvumā bijušas *Ezernieku* mājas, no kurām ezers ieguvjis savu nosaukumu.

Ežezers sk. *Ižezers*.

Ganiņu ezers, Ganiņu-Preces ezers - Praulienas pag. R, starp Baltiņu ezeru un Pusekļa ezeru. Pl. 1,4 ha.

Ganiņu ezers - Liezēres pag., 0,6 km A no *Pulķiem* un *Pulķu kalna*. Pl. <1 ha. Apkārta ezeram bijušas vairākas *Ganiņu* mājas.

Ganiņu-Preces ezers sk. **Ganiņu ezers**.

Garais ezers - Jumurdas pag. Z, pie Cēsu raj. robežas, Palšu purva malā. Pl. 3,8 ha. E 23 *garais*.

Garmuižas ezers (kļūdaini nos.) sk. *Kūsītis*.

Garmuižu ezers sk. *Kūsītis*.

Gārna ezers (kļūdaini nos.) sk. *Grāna ezers*.

Gāršas ezers sk. *Bučas ezers*.

Gercenu ezers (kļūdaini nos.) sk. *Ģērķēnu ezers*.

Gerķenu ezers (kļūdaini nos.) sk. *Ģērķēnu ezers*.

Gērķēnu ezers (kļūdaini nos.) sk. *Ģērķēnu ezers*.

Gobiņu [Guobiņu] ezers sk. *Govenis*.

Govenis [Guovenis], Govietiņš, Gobiņu ezers - Liezēres pag., Z no Gulbēra ez.; notece pa Āža grāvi uz Gulbēra ez. Pl. 10,5 ha.

Govietiņš [Guovietiņš] - Cesvainas lauku ter., R no Kārzdabas. Pl. <1 ha. E 25 *guovietiņa*.

Govietiņš [Guovietiņš] sk. **Govenis** (Liezēres pag.).

Grāna ezers, Gārna ezers (kļūdaini nos.), *Grānas ezers, Grāva ezers* - Barkavas pag. D, Teiču rezervātā. Pl. 2,7 ha.

Grānas ezers sk. **Grāna ezers**.

Graulītis - neliels ezeriņš Mārcienas pag. D, pie Ļaudonas-Mārcienas ceļa un *Graulīšu* mājām, valsts meža 41. kvartālā.

Graustiņa ezers sk. **Graustiņš**.

Graustiņš, Graustiņu ezers, Graustiņa ezers, Mazais Ūberis - Liezēres pag., D no Ūbēra ez., mežā. Pl. 9,4 ha. E 28 *graustiņš*.

Graustiņu ezers sk. **Graustiņš**.

Grāva ezers sk. *Grāna ezers*.

Grāveru ezers sk. *Cepurīte*.

Griežmaņu ezers - Vestienas pag. D, uz robežas ar Bērzaunes pag. Cauri tek Savītes upīte, kura, iztekot no ezera, krasi maina tecēšanas virzienu, pagriežoties uz D un pēc tam uz A. Ziemeļos no ez. *Griežmaņu* māju drupas.

Grīvas ezers sk. *Grīvu ezers*.

Grīvs sk. *Grīvu ezers*.

Grīvu ezers, *Grīvas ezers*, *Lipšu-Grīvu ezers*, *Grīvs* - Bērzaunes pag. Pl. 9 ha. Cauri ez. tek Taleja. Ezera dienvidu galā *Grīvi* un *Lipši*.

Gulbenes ezers sk. *Gulbeniņš*.

Gulbeniņš, *Gulbenes ezers*, *Gulbenu ezers*, *Gulbēnu ezers*, *Brikšņu ezers*, *Brikšu ezers* - Liezēres pag. Pl. 2,6 ha. *Brikšņi* - mājas DA no ezera.

Gulbenu ezers sk. *Gulbeniņš*.

Gulbēnu ezers sk. *Gulbeniņš*.

Gulbēnu ezers sk. *Ezermuižas ezers*.

Gulbēres ezers sk. *Gulbēris*.

Gulbēris, *Gulbēres ezers* - Liezēres pag. D, *Gulbērē*. Pl. 87,2 ha. Iztek Gāršupe uz Ūbēra ezeru. *Gulbēri* ar Goveni savieno Āža grāvis. DR krastā iestiepjas ķīļveidīga pussala - Liepsala. Piemērots rekreācijai. [Ld II 132].

Geistu ezers sk. *Placēnu ezers*.

Ģērķēnu ezers, *Gercenu ezers*, *Gerkenu ezers*, *Ģērķēnu ezers* (pēdējie trīs ir kļūdaini nos.) - Liezēres pag. R, pie Vecpiebalgas-Cesvaines ceļa. Pl. 2 ha. Iztek Bābenīca, ko lejtecē sauc par Gravas strautu. Pie ezera ir *Lejas* un *Kalna Ģērķēnu* mājas.

"Rekordists ir 2 ha lielais Ģērķēnu ezeriņš, kas savu "spogulīti" visaugstāk (Latvijā - R.A.) pacēlis pret sauli - 262 m vjl. [Treicis, 1978, 45].

Iglītis - ezeriņš Liezēres pag. DA. Pl. <1 ha. Z krastā bijušas mājas *Periģas*.

Ildziņš sk. *Ilziņa ezers*.

Izenes ezers, *Ilzēnu ezers* - Liezēres pag. ZR. Pl. 2,4 ha. Iztek Tulija. Tuvumā bijušas mājas *Ilzēni*.

Izenes ezers sk. *Ilzins*.

Ilzēnu ezers sk. *Ilzenes ezers*.

Ilzēnu ezers sk. *Ilzins*.

Ilzes ezers, Ilzītes ezers, Ilziņš, Rezēnu ezers - Jumurdas pag., valsts meža 36. kvartālā. Pl. 3,7 ha.

Ilzins, Ilzēnu ezers, Ilzenes ezers, Julsēnu ezers - Sausnējas pag. Z, valsts meža 135., 132. kvartālā; garš, šaurs, izliekts kā dilstošs mēness. Pl. 21,6 ha. [Ld II 168 *Ilzēnu ezers*].

Ilziņa ezers, Ilziņš, Ildziņš, Ilziņu ezers, Madziņu ezers - Praulienas pag. DR, valsts meža 16. kvartālā. Pl. 1,4 ha.

Ilziņa ezers sk. *Ilziņš*.

Ilziņš sk. *Ilzes ezers*.

Ilziņš sk. *Ilziņa ezers*.

Ilziņš, Ilziņa ezers, Ilziņu ezers, Ilziņu-Zāļu ezers, Vestienas dzirnavezers - Vestienas pag., A no Vestienas. Pl. 22,2 ha. Ietek Ilziņupīte un Klaugupīte (Asmenīte), iztek Miltupīte uz Salāju; ezerā peldošās salas. Ilziņš ar apkārtējo ainavu ir kompleksais dabas liegums Vestienas aizsargājamo ainavu apvidū. [LD II 168].

"Senāk garenajā ieplakā tecējušas divas nelielas upes - Ilziņupīte un Miltupīte. Starp tām bijusi plava ar lauku ceļu vidū. 1779. gadā Vestienas muižas īpašnieks Brimmers licis ieplakā uzbūrt 6,5 m augstu dzirnavidambī un aizsprostot abas upes. Tā izveidojās dzirnavezers Ilziņš. Jau pirmajā vasarā ezera ziemeļgalā parādījās neliela saliņa. Rudenī tā nozuda... Parasti saliņa iznirst siltās un sausās vasarās. Vestienieši stāsta, ka agrāk uz tās bijuši vairāki celmi. 1906. g. zem viena no tiem atrastas krama šķiltavas." [Seile, 1977, 97.-99. lpp.].

Ilziņu ezers sk. *Ilziņa ezers*.

Ilziņu ezers sk. *Ilziņš*.

Ilziņu-Zāļu ezers sk. *Ilziņš*.

Ilzītes ezers sk. *Ilzes ezers*.

Indrānu dīķis sk. *Krīpēnu dīķis*.

Islīenas ezers - Murmastienes pag. ZR, Teiču purvā, Teiču rezervātā. Pl. 11,2 ha. Iztek Islīena.

Išezers sk. *Ižezers*.

Ivestes ezers sk. *Vecmuižas ezers*.

Ižezers, Išezers, Ežezers - Sārkaņu pag. Pl. 2,4 ha. Caur ezeru tek Ižupīte. E 32 *iž-ēzers*.

Ezera ziemeļrietumu daļā atrodas arheoloģijas piemineklis - Ižezera ezera mītne. Tur esot sēklis, ko iezīmējot ūdensrožu klājiens. [LV KPAL arhivs].

Teika stāsta: Ezerā dzīvojojot Velns, kas visas zivis turot stikla traukā. Un tikai tad, kad Velns tās palaižot ganīties, zivis ķeroties. [LV KPAl arhīvs].

Jaunēliša ezers sk. Jaunēlītis.

Jaunēlišu ezers sk. Jaunēlītis.

Jaunēlītes ezers sk. Jaunēlītis.

Jaunēlītis, Jaunēliša ezers, Jaunēlišu ezers, Jaunēlītes ezers - Vestienas pag. ZA. Pl. 2 ha. Aizaugošs. Cauri tek Jaunupīte uz Viešūra ezeru.

Jaunzemju ezers, Mazais Dūku ezers, Kriev ezers - Mārcienas pag. A, 1,2 km ZA no Dūku ezera.

Ezera tuvumā bijušas *Jaunzemju* mājas. Mazais Dūku ezers nav īsti piemērots nosaukums, jo daudz tuvāk Dūku ezeram ir izmēros mazais Vanadziņš. Kriev ezera vārds radies padomju gados, kad ezera krastā bijusi atpūtas bāze. Šis nosaukums turpmāk nebūtu jālieto.

Julsēnu ezers sk. Ilzins.

Jumurdas ezers, Jumurdas muižas ezers - Jumurdas pag. vidusdaļā. Pl. 173,7 ha. Ietek Sārtupīte no Lācīšu ez., iztek Andrupīte uz Pakšēnu ez. Ezerā 3 lielākas salas (Liepu, Egļu un Bērzu; botāniskais liegums) un 2 mazākas ar kopējo pl. 27,2 ha. Ezera D krastā arheoloģijas pieminekļi: Aizbetņu apmetne un senkapi (Kapu kalniņš, Mājas kalniņš). Jumurdas ez. ar apkārtējo ainavu ir kompleksais dabas liegums. [Ld II 195].

Jumurdas muižas ezers sk. Jumurdas ezers.

Jurgucu ezers - uz Cesvaines lauku ter. un Liezēres pag. robežas. Pl. <1 ha. Iztek Rūgupīte.

Kakšu ezers sk. Madonas ezers.

Kaķīša ezers sk. Viešūrs.

Kaķīšu ezers sk. Viešūrs.

Kalēju ezers, Čukānu ezers, Sakainītis - Praulienas pag. DR, Madonas-Atašienas ceļa l. pusē, pirms *Mežpīrāgiem*. Pl. 2 ha. Ezera tuvumā bijušas mājas *Kalēji*, ~0,4 km D no ezera ir mājas *Čukāni*.

Kāla ezers sk. Kālezers.

Kālezers, Kāla ezers, Kālu ezers, Kāļa ezers (kļūdains nos.), *Vesetas ezers, Kāls* - Vestienas pag. vidusdaļā. Pl. 407,1 ha, kopā ar salām 436 ha. Iztek Veseta, ietek Saltupe. Ezerā ir 5 salas: Tolkas s. (18,6 ha),

Lielā Vestienas s. (9,6 ha), Mazā Vestienas s., Vistiņsala (0,68 ha), Mazā s. Ezeru ieskauj kokiem apauguši, ličaini un stāvi krasti. Lielākie liči ir: Kuilišu (tuvumā bija divas *Kuilišu* mājas, no kurām vienas mūsdienās pārdēvētas par *Kūlišiem*), Ielāpu, Kāla, Tolkas un Gaiļu ličis. Salām ir stāvi krasti un īpatnēja kupolveida forma. Uz tām saglabājusies mazskarta egļu gārša mistrojuma ar ošiem, liepām, gobām, ozoliem un ar daudzveidīgām paparžu audzēm pamežā. No 1927. g. salas ir botāniskais liegums. Kālezers ietilpst Vestienas aizsargājamo ainavu apvidū. [LD II 212].

1891. g. Lielajā salā notika pirmais latviešu orķestru brīvdabas koncerts Vidzemē P. Jurjāna vadībā.

Kāla ezera ūdens virsmā vasarās redzama kādus astoņus soļus plata likumaina svītra. Tā sākas starp luterāņu baznīcu un jauno kapsētu, tieši pret Zelta kalnu. Tā ir vieta, kur no Vestienas muižas pienāk liepām apstādītais ceļš, t.s. Liepu gatve. Svītra ūdens virsū izskatās kā šīs gatves turpinājums ezerā un to dēvē par Velna ceļu. Par to stāsta teika:

"Pa Velna ceļu varējis aizbraukt uz ellī, kas atradusies zem Kāla salām. Aizbraukt uz ellī un atgriezties varējuši tikai tie, kam bija sakars ar Velnu. Pa šo ceļu braukājuši apkārtējie baroni. Tie vispirms sapulcējās Vestienas pilī, tad kopīgi brauca pa Liepu gatvi un Velna ceļu ezerā.

Reiz, kad baroni atkal gatavojās braukt uz ellī, Vestienas barona sulainis palīda zem kamanām un nokļuva ellē. Kad baroni sagāja kādā telpā, sulainis paslēpās aizdurvē un pa spraugu vēroja telpas iekšieni. Lielās, greznās telpas vidū stāvēja galdi ar visādiem ēdieniem un dzērieniem, pie kura sēdēja jukām velni un baroni un ēda un dzēra. Apkalpoja tos mazi velnēni. Skanēja klusa muzika. Baroni ar velniem pārrunāja visdažādākās lietas un kaulējās par cilvēku dvēselēm. Pēkšņi telpā sākās lielāka rosība un viens no velniem aizsteidzās projām. No sarunas sulainis sapratis, ka turpat Kāla ezera lielajā salā pakāries muižas vagars un velns aizskrējis pēc tā dvēseles. Drīz velns atgriezies un vagara dvēseli pakāra pie sienas. Sulainis tad redzēja, ka tur pakārtas daudzas dvēseles.

Kad baroni sāka atvadīties, sulainis atkal palīda zem kamanām un nemanīts atgriezās pilī.¹

Kāls sk. Kālezers.

Kalsnavas ezers - Kalsnavas pag. A, pie robežas ar Mārcienas pag. Pl. 23,4 ha. Iztek Vēžaunīca (Aronas piet.), ietek Zušulicis (no Pudulu ez.). [Ld II 215].

Kālu ezers sk. Kālezers.

Kalvu ezers sk. Lauteres ezers.

¹ Madonas novads teikās un nostāstos. - Madona, 1993, 20.-21. lpp.

Kāļa ezers (kļūdaini nos.) sk. *Kālezers*.

Kaļķu dīķi - Ļaudonas pag. R, pie Svētupes; izveidojušies saldūdens kaļķu ieguves rezultātā.

Kaļvu ezers sk. *Lauteres ezers*.

Kamtes ezers sk. *Karietes ezers*.

Kaņepēns sk. *Kaņepēnu ezers*.

Kaņepēnu ezers, Savītes ezers, Kaņepēns - Bērzaunes pag. R. Pl. 60,4 ha. Iztek Savīte. Ezeram piekļaujas kalni: ziemeļos Ķikaiņu un Kaņepēnu k., A - Ezerkalns (242,5 m vjl.), R - Podnieku k., ZR krastā arheoloģijas pieminekļi - Kaņepēnu pilskalns. [Ld II 221].

Kapu ezers, Visagala ezers - viens no 2 Visagala ezeriem Indrānu pag. DR, Švāna-Lubānas ceļa kr. pusē pret Visagala kapsētu. Pl. 5,4 ha. Iztek Slaviešu gr. uz Aivieksti.

Meirānos pierakstīta teika par Kapu un Visagala ezeru izcelšanos. Tie esot cēlušies no diviem šķīvjiem, ko te pusdienojot pa ceļam uz savu tagadējo vietu esot atstājis Lubāna ezers.¹

Ezera DR krastā senkapī. "Kad parušina ar roku krasta zemi, nāk ārā senlietas." (A. Žvagiņa).

Kapu ezers sk. *Baltais ezers*.

Karietes ezers, Kamtes ezers, Trejkungu ezers - Jumurdas pag., ZR no Jumurdas ez., valsts meža 87. kvartālā. Pl. 4,5 ha. E 23 *karietes* ež.

Par šo ezeru zināmas divas līdzīgas teikas, kuru galvenā doma ir šāda: Muižas kučieris tumšā negaisa naktī iebraucis ezerā karieti ar visiem kungjiem, tādejādi atbrīvojoties no saviem pāri darītājiem. Skaidrā laikā vēl nesen ezerā bijis saredzams karietes melnais jumts, stāsta viena teika, bet otrā - vēl šodien ezerā varot redzēt karietes kaltos riteņus.¹

Karjers, Madonas karjera ūdenskrātuve - Madonā. Pl. 10 ha. Aizņem izmantotu grants karjeru un ir madoniešu peldvieta. Sadzīvē sauc tikai par Karjeru.

Kārdabas ezers - Cesvaines lauku ter. Pl. 12,3 ha. Iztek Kārdabāte. [Ld II 232].

Katriņas ezers sk. *Lejasezers*.

¹ Madonas novads teikās un nostāstos. - Madona, 1993, 48. lpp.; 24.-25. lpp.

Kaulacezers, Kaulacu ezers, Kaulača ezers, Kaulaču ezers, Kaulacu-Osvis, Oša ezers - Cesvaines lauku ter., DA no Kārkliem. Pl. 7 ha. Iztek Apiņupīte. *Kaulaci* bijušas mājas ez. krastā. E 25 *kāulac(u)-ežers*, E 28 *kaulac-ežers*.

Kaulacu ezers sk. *Kaulacezers*.

Kaulacu-Osvis sk. *Kaulacezers*.

Kaulača ezers sk. *Kaulacezers*.

Kaulaču ezers sk. *Kaulacezers*.

Kaušu ezers sk. *Kūsītis*.

Klīgēnu ezeriņi sk. *Aklie ezeriņi*.

Kosvārnis [Kuosvārnis] sk. *Bakans*.

Krievezers sk. *Jaunzemju ezers*.

Kripēnu diķis, Indrānu diķis - Ļaudonas pag. Sāvienas galā, ZA no Sāvienas; viens no Dzirnavu grāvja diķu sistēmas diķiem. Diķa R krastā mājas *Indrāni*.

Kroņa [Kruoņa] ezers sk. *Bakans*.

Kroņezers [Kruoņezers] sk. *Bakans*.

Kroņu [Kruoņu]-Bakanu ezers sk. *Bakans*.

Krustenis sk. *Krustiņš*.

Krustenītis sk. *Krustiņš*.

Krustiņš, Krustenis, Krustenītis, Krustiņu ezers - Bērzaunes pag., A no Bērzu kalna un no Podupītes un Bērzaunes satekas. Pl. 4,9 ha, līdz 20 m dziļš ar nelīdzenu dibenu.¹ 0,2 km DR no ezera mājas *Krustiņi*.

Z.Žukova zina kādu nostāstu: "Senos laikos ezera krastos stāvējusi lepna pils, bet lejā - kapsēta. Reiz, kad īpašnieks nav bijis mājās, vētra nogāzusi pils koka torni. Pārradies mājās, pilskungs negantās dūsmās noskrējis ezermalā, nojaucis kapsētas zvana torni, bet pašu zvanu iemetis ezerā. Vēl šobaltdien negaisa laikā dzijumā saklausāma dobja zvanišana.

Stāvajā Krusteniša krastā bijusi senču kapsēta. Tagad tur ir "Kapulauka tīrums". Tur it bieži uzar kaulus, arī galvaskausus, senos bronzas priekšmetus, šķēpu galus, senlaicīgus cirvjus un rotaslietas." [Žukova, 1993].

Nostāsti vēsta, ka ezerā dzīvojot līdaka laivas garumā. Neviens gan to neesot redzējis. (A. Baņukalne).

Krustiņu ezers sk. *Krustiņš*.

¹ Madonas novadpētniecības un mākslas muzeja fondu materiāli.

Kučuru dzirnavezers - Aronas pag. uz Viešupes. Pl. <1 ha.

Kundziņš - ezeriņš Mārcienas pag., 0,6 km ZR no Pudulu ez., pie Kalsnavas pag. robežas, starp *Puduliem* un *Ķiekuriem*. Pl. <1 ha.

Kupču ezers - Kalsnavas pag. Z. Pl. 1,3 ha.

Kūrīts - mazs ezeriņš Praulienas pag. DR, pakavveidīgā Starpezera ielokā. Pl. <1 ha.

Kurtavas ezers - Mētrienas pag., Teiču rezervātā. Pl. 74 ha. Iztek Dēmenīša. [Ld III 52], E 30 *kurtavas* ēz.

Kusas dīķi sk. *Kusas ūdenskrātuves*.

Kusas ūdenskrātuves, *Kusas dīķi* - uz Aronas pietekas Kapupītes Aronas pag. Kusā. Pl. 7 ha, 0,4 ha un 1,2 ha.

Kūsīšu ezers sk. *Kūsītis*.

Kūsītis, *Kūsīšu ezers*, *Kaušu ezers*, *Kutišu ezers*, *Garmuižas ezers* (klūdains nos.), *Garmuižu ezers* - Vestienas pag. R, valsts meža 73. kvartālā. Pl. 10,1 ha. D krastā Garmuižu kalns un bijušās *Garmuižu* mājas. [Ld II 93 *Garmuižas ezers*].

Kuslītis, *Lielais Kušļa ezers*, *Ezeriņš* - Liezēres pag., ZA no *Ozoliem*. Pl. ~1,3 ha. Z no ezera lielais Kušļa kalns, ~0,5 km DR no ezera mājas *Lejas Valdas*.

Kutišu ezers sk. *Kūsītis*.

Kvēksnītis, *Bezdebēnis* - Vestienas pag. ZA, uz R no *Ādmiņu* mājām, mežā.

"(..) ļoti tumšs ūdens, jo agrākos laikos apkārtnes saimnieki te mērcējuši linus. Ezera vienīgās iemītnieces - gandrīz melnas karūsas." [Žukova, 1993].

Ezers dziļš, tajā slīcināti kaķēni, un no to brēkšanas radies nosaukums.¹

Ķeiķu ezers, *Poļvarkas ezers* - Barkavas pag. Pl. 7,3 ha. Iztek Dubīte.

Ķemerezeriņš sk. *Asarezeriņš*.

Ķemeru ezers sk. *Puseklis*.

Ķemeru-Pusekļa ezers sk. *Puseklis*.

Labāžezers, *Labožas ezers*, *Labožes ezers* - Indrānu pag. DA, Aiviekstes kr. krastā lejpus Zvidzes ietekai. Pl. 1,7 ha.

Labonas [*Labuonas*] ezers sk. *Labones ezers*.

¹ Madonas novadpētniecības un mākslas muzeja fondu materiāli.

Labones [Labuones] ezers, Labonas ezers - Mārcienas pag. Pl. 16 ha. E 30 *labuones* ežers. [Ld III 71].

Ezera krastā apmēram 20 ha lielu pļavas gabalu sauc par Labonēm. Agrāk to vietā bijis krūmais purvājs. 1870. g. izcirta krūmus, uzbēra smilti un zemi un radās labas pļavas. Tā kā šis bija īpaši uzlabotas pļavas, nosauca par Labonēm, bet ezeru pie tām sāka saukt par Laboni. Ezeram cauri tecēja Austronas upe, kuru pēc I Pasaules kara novadīja apkārt ezeram. (J. Krūmiņš).

Labožas [Labuožas] ezers sk. *Labāžezers*.

Labožes [Labuožes] ezers sk. *Labāžezers*.

Labunītis - ezeriņš Liezēres pag., starp Atstirves ez. D, Dziļūkstes ez. R un Mukulīti Z; neliels, atrodas starppauguru iepakā. D krastā ir *Ruļmurēni*.

Lācēnu ezers sk. *Lācīšu ezers*.

Lācīšu ezers, Lācēnu ezers, Runču ezers - Jumurdas pag. Z, valsts meža 59. kvartālā. Pl. 13,9 ha. Iztek Sārtupīte uz Jumurdas ez.; Z krastā Lācīšu kalni. [Ld III 73].

Laikšenes ezers sk. *Laišķenu ezers*.

Laikšēnu ezers sk. *Laišķenu ezers*.

Laimneša ezers sk. *Laišķenu ezers*.

Laimnešu ezers - Jumurdas pag., 2 km ZA no Jumurdas ez. un Z no Bezdibeņa ez., mežā; 0,2 km DA no ez. *Viesakas*. Senāk 0,7 km R no ez. bijušas mājas *Laimneši*.

Laiptīšu ezers sk. *Laiptītis*.

Laiptītis, Laiptīšu ezers, Laiptis, Laiņu ezers - Vestienas pag., Z no Kālezera. Pl. 10,2 ha.

Laiptis sk. *Laiptītis*.

Laiņu ezers sk. *Laiptītis*.

Laiškenes ezers sk. *Laišķenu ezers*.

Laišķēnu ezers sk. *Laišķenu ezers*.

Laišķenu ezers, Laikšēnu ezers, Laimneša ezers, Laiškenes ezers, Laišķēnu ezers, Laišķinu ezers, Lumeņu ezers, Mūrnieku ezers - Ērgļu pag. DA. Pl. 18,5 ha. [Ld III 77]. E 22 *laišķinu* ež. Literatūrā lieto nos. *Laišķēnu ez.* Bijušo māju vārds ir *Laišķeni*. Arī k. ir *Laišķenu kalns*. Tādēļ ieteicams turpmāk lietot nos. *Laišķenu ezers*.

Laišķinu ezers sk. *Laišķenu ezers*.

Lašu ezers sk. *Avošiņš*.

Lauteres ezers, Kalvu ezers, Kaļvu ezers - Aronas pag. vidusdaļā. Pl. 6,6 ha. Z krastā apdzīvota vieta Lautere, DR krastā mājas Kaļvi.

Lazdonas [Lazduonas] ezers, Muižas ezers - Lazdonas pag. A. Pl. 30,2 ha. Ezera Z un A krastā Lazdona (bij. Lazdonas muiža), ZR krastā Lazdonas pamatskola. [Ld III 99].

Par Lazdonas ezeru šāda teika: "Dzīvojis reiz nikns kungs Lazdons. Dūsmās viņš vienmēr šņācis. Kādu reizi senatnē izziņota ezeru sapulce. Tai vietā, kur tagad Lazdonas ezers, bijusi dziļa ieleja ar zemnieku mājiņām. Kāds ezers, kurš laidies uz ezeru sapulci, laidies pāri šai ieplakai, dobji šņākdams. Kāds no ieplakā stāvošajiem zemniekiem teicis: "Tas nu gan šņāc kā Lazdons!" Ezers apskaities un nolaidies ieplakā. Tā radies Lazdonas ezers.¹

Lejasezers, Katriņas ezers - Ērgļu pag. ZR. Pl. 2,2 ha. Ietek Dzirnau upīte. Caur ez. tek Ogres piet. Meltne.

Lelis, Lelītis, Rankas ezers - Mārcienas pag. ZA. Pl. 4,3 ha. Ezera R krastā kalnains mežs, A krastā bij. Rankas muiža. Par ez. nosaukumu pretrunīgi uzskati. Lieto abus vārdus.

Lelītis sk. *Lelis*.

Lepju ezers (klūdainis nos.) sk. *Sietnieku ezers*.

Lepu ezeri - Sietnieku un Vidus ezeru kopīgais nosaukums Jumurdas un Vestienas pag.

Līdēres ezeri sk. *Lielais Līdēris un Mazais Līdēris*.

Lielais Kļauģa ezers sk. *Lielais Kļauģis*.

Lielais Kļauģis, Lielais Kļauģa ezers, Lielais Kļauģu ezers - Lazdonas pag. D, Krustkalnu rezervātā, valsts mežā. Pl. 7,1 ha.

Lielais Kļauģu ezers sk. *Lielais Kļauģis*.

Lielais Kušļa ezers sk. *Kuštītis*.

Lielais Līderes ezers sk. *Lielais Līdēris*.

Lielais Līdēres ezers sk. *Lielais Līdēris*.

Lielais Līdēris, Lielais Līderes ezers, Lielais Līdēres ezers, Līderis - Aronas pag. Z. Pl. 98,6 ha (pirms Ogres regulēšanas - 125,2 ha). Ietek Viešupe no Viešūra ez., notece uz Ogres upi; DR stūrī lielais Kārklū līcis. [Ld III 115].

Lielais Melnis sk. *Lielais Melnītis*.

Lielais Melnīšu ezers sk. *Lielais Melnītis*.

¹ Madonas novads teikās un nostātos. - Madona, 1993, 39. lpp.

Liela Melnītis, Liela Melnis, Liela Melnīšu ezers - Ļaudonas pag. D, valsts meža 106. kvartālā, Madonas-Trepes vaļņa A nogāzē. Ezera R krastā stāvais Mellīškalns.

Liela Murmasts, Murmastienas ezers, Murmastienes ezers - Murmastienes pag. D, Teiču purvā, Teiču rezervātā. Pl. 29,4 ha. Iztek Dīrīte (Murmastiena). [Ld III 124].

Liela Plencis, Liela Plenču ezers, Plencišu ezers - Ļaudonas pag. ZR, Krustkalnu rezervātā, Krustkalnu A nogāzē. Pl. 11 ha. Senāk ez. bijis lielāks, tagad stipri aizaudzis. E 30 *plencītis*.

Liela Plenču ezers sk. *Liela Plencis*.

Liela Rāvas ezers sk. *Liela Rāvijs*.

Liela Raves ezers (kļūdains nos.) sk. *Liela Rāvijs*.

Liela Ravijas ezers sk. *Liela Rāvijs*.

Liela Rāvijs, Liela Rāvas ezers, Liela Raves ezers (kļūdains nos.), *Liela Ravijas ezers, Grāveru ezers* - uz Aronas un Sarkaņu pag. robežas. Pl. 3 ha.

Liela Stārbulītis, Stārbulis, Storbuls, Stārbuļu ezers, Storbuļu ezers - Liezēres pag. DA, mežā. Pl. 1,2 ha. Tuvākās apdzīvotās mājas *Cauneskalns* ir 1,5 km A no ez. (Austra Graša īpašums).

Liela Vilku ezers - bij. ezers Indrānu pag. A, Aiviekstes kr. krastā augšpus Saku salai. Pl. 1,6 ha. Tagad nosusināts.

Liela Virānes ezers - atrodas Gulbenes raj., robežojas ar Cesvaines lauku ter. Pl. 60,9 ha. Iztek Virāne. [Ld VI 90].

Lielezers, Lietezers, Rudzišu ezers - Cesvaines lauku ter., A no Cesvaines, starp Kujas upi un Ārupīti, 0,5 km uz A no *Rudzišu* mājām, *Rudzišu* mežā. Pl. 1,8 ha.

Liepiņu dīķis sk. *Vetiņu dīķis*.

Liepkalnes dīķis, Vaivada dīķis - Sausnējas pag., Z no Liepkalnes, R no *Atvasēm*. Pl. 2 ha. Dīķi izveidoja Staņislavs Vaivads (izcirta krūmus, aizsprostoja ieleju). Tajā ir karūsas un karpas.

Liepu ezers (kļūdains nos.) sk. *Sietnieku ezers*.

Lietezers sk. *Lielezers*.

Liezeres ezers sk. *Liezēris*.

Liezēris, Liezeres ezers, Liezēres ezers - Liezēres pag. vidusdaļā. Pl. 105,9 ha. Daudz liču, iztek Kuja, ietek Sebricas strauts. [Ld III 142].

Ezerā Akmens jeb Stārķu saliņas ziemeļu un austrumu zemūdens nogāzē, ūdeni zem 0,3-0,5 m bieza dūņu slāņa atrastas klāstu mitnes paliekas. Apmetne datējama m.ē. 1. gadu tūkstoša II pusē. [Apals, 1965].

Liezēra rietumu krastā atrodas Egļu kalna senkapi.

Teika stāsta: "Liezēres ezera vietā senāk bijusi auglīga ieleja, kurā dzīvojuši pārtikuši ļaudis. Vienā vasaras pēcpusdienā no dienvidus vakariem nācis tumšs debess, stipri krākdams, un apstājies virs mierīgajiem ļaudīm. Šie, redzēdami nelaimi tuvojoties, vaimanājuši un nezinājuši, ko darīt. Tad viena sieviete izsaukusies: "Liezera ezers nāk!" Ezers arī tūdaļ nolaidies tai ielejā, aplādams ar ūdeni visu, kas tani atradies."¹

Limanu ezers sk. *Limenezers*.

Limenas ezers sk. *Limenezers*.

Limenes ezers sk. *Limenezers*.

Limenezers, *Limanu ezers*, *Limenas ezers*, *Limenes ezers*, *Limeņu ezers* - Mētrienas pag. DR, purvā. Pl. 3,9 ha. A no ezera *Limenu* māju drupas.

Limēnītis - mazs ezeriņš Vestienas pag., ~0,8 km D no Kālezera, Brūža purvā. Tuvākās mājas ir *Jānīši* R no ezeriņa.

Limeņu ezers sk. *Limenezers*.

Linezeriņi - divi nelieli ezeriņi Jumurdas pag., ZR no Jumurdas, mežā.

Linezers, *Linūzis* - Jumurdas pag. D, uz ZA no Vidus ezera, Vestienas-Vējavas ceļa l. pusē.

Liniņš, *Līniņš*, *Liniņu ezers* - Praulienas pag. DR, uz valsts meža 15. un 16. kvartāla robežas. Pl. 1,1 ha. Tuvākās mājas *Muižnieki* ~1 km D no ez.

Līniņš sk. *Liniņš*.

Liniņu ezers sk. *Liniņš*.

Līnīšu ezers sk. *Līnītis*.

Līnītis, *Līnīšu ezers* - Ļaudonas pag. D, valsts meža 101. kvartālā, Madonas-Trepes vaļņa A nogāzē. Pl. 2,1 ha. Ezera ZR krastā Sāvienas pilskalns.

Linūzis sk. *Linezers*.

Linūžu ezers sk. *Vienūzis*.

Līnūžu ezers sk. *Vienūzis*.

¹ Madonas novads teikās un nostātos. - Madona, 1993, 32. lpp.

Lipānu ezers sk. *Lipielu ezers*.

Lipēnu ezers sk. *Lipielu ezers*.

Lipielu ezers sk. *Lipielu ezers*.

Lipielu ezers, *Lipēnu ezers*, *Lipānu ezers*, *Lipielu ezers*, *Lipiens*, *Rutulu ezers* - Aronas pag., pie robežas ar Bērzaunes pag. Pl. 10,6 ha. Uz ZR no ez. mājas *Rutuli*, D bijušas *Lipielu* mājas.

Lipiens sk. *Lipielu ezers*.

Lipšu-Grīvu ezers sk. *Grīvu ezers*.

Līsenas ezers sk. *Lisiņš*.

Līsenes ezers sk. *Lisiņš*.

Līsinas ezers sk. *Lisiņš*.

Līsiņas ezers sk. *Lisiņš*.

Lisiņš, *Līsenas ezers*, *Līsenes ezers*, *Līsinas ezers*, *Līsiņas ezers*, *Līsiņas ezers*, *Pošku ezers* - Murmastienes pag., Teiču purva Z daļā, Teiču rezervātā. Pl. 33,5 ha. Iztek *Līsiņa*. [Ld III 154].

Lodes [*Luodes*] *ezeriņš* - Aronas pag.; mazs, gandrīz nosusināts ezeriņš Z no *Lodes*.

Lošu [*Luošu*] *ezers* sk. *Avošiņš*.

Lubānas ezers sk. *Lubāns*.

Lubāns, *Lubānas ezers* - Ošupes, nedaudz Barkavas pag. un Rēzeknes raj.; Madonas rajonā atrodas ~1/3 ezera. Kopējā pl. 80,7 km², kopā ar salām - 82,1 km², garums līdz 14 km, platums līdz 9 km, vid. dziļums 1,6 m, lielākais dziļums 2,5 m. Ezers uzņem Rēzeknes un Maltas upju ūdeņus (abu upju ieteka apvienota un gar abām upēm DA no ezera ierīkoti zivsaimniecības "Nagli" zivju dīķi). Pārējās agrāk uz ezeru tekošās upes pārtver Zvidzianas (Maizasti, Asnu, Strūdzeni), Meirānu (*Līsiņu*, *Teiciju*, *Malmuti*) un *Īdeņu* kanāli. Rajona teritorijā ezeram piekļaujas purvi: *Salenieku purvs*, *Aizpeisas purvs*, *Kauslienais peisa*, *Klāņu purvs*. [Ld III 16], E 31 *lubānas* ež.

Lubāns ir lielākais Latvijas ezers. Salīdzinājumam: otrs lielākais - Rāznes ezers ir 53,5 km² liels. Laika gaitā *Lubāna* izmēri ir mainījušies. Pirms hidrotehnisko būvju sistēmas izveides *Lubāns* bija 97,7 km² [Ld III 161]. Dati par *Lubāna* platību tai laikā dažādos literatūras avotos ir atšķirīgi: Latviešu konversācijas vārdnīca min skaitli 90,4 km², inženieris A.Kursītis - 81 km², E.Tomāss tā platību lēš apmēram 90 km². [Tomāss, 1937, 44]. Šķiet, tam sakars ar ūdens līmeņa augstumu. "Plūdu laikos, kad ezera ieplakā no visām pusēm dodas iekšā milzīga ūdens masas, tās pārplūdinā

plašu apkaimi palielinādamas vairākkārtīgi ezera apmērus, tā ka ūdens klātais apgabals sasniedza līdz 650 km²." [Tomāss, 1937, 44].

"Viss Lubānas ezers atgādina milzīgu lēzenu trauku, kas nomests plašajā līdzenumā. Parastā ūdens līmenī tas ir kā liela, vietām pārplūdusi pļava: garām niedrām un citiem augiem apaugušas vietas mainās ar lieliem ūdens klajumiem, tā ka rodas iespaids, it kā būtu nevis viens, bet gan daudzi mazāki ezeriņi," tā ezeru trīsdesmitajos gados raksturoja E.Tomāss. [Tomāss, 1937, 46].

A.Austriņš 1919. gadā Lubānu raksturojis šādi: "Zems, dūņains, no malas niedrām aizaudzis." [Austriņš, 1922, 119].

E.Tomāss par Lubāna apkārtni pirmskara laikā raksta: "Ezeru visapkārt apņēm milzīgas zemas pļavas un purvi. Vietām dziļākos iedobumos izkaisīti nelieli purva ezeriņi: Zvidzes, Eiņu (mūsdienās gandrīz nosusināts - R.A.), Abaines, Baltie, Vēja, Gulbju, Aklais u.c. Tālāk nāk purvainu mežu josla ar sīkiem bērziņiem un kārkliem, bet gar upēm un līdenām ūdens šķirtnēm vietvietām ieguluši augstāki sūnu purvi. Šie milzīgie zemie ezera piekrastes apgabali, ko plūdu laikos apsmēļ ūdens, ir daudzīnātie klāni." [Tomāss, 1937, 47].

Lai pasargātu apkārtējās platības no plūdiem, ezera ūdens līmeņa regulēšana sāka jau 19. gs. vidū, bet nozīmīgi darbi veikti 20. gs. 30. gados. A.Kursiņa vadībā un 50.-70. gados, kad ezers iedambēts, izveidoti apvadkanāli un līmeni regulē slūžas Aiviekstes iztekā un pie ezera izvadkanāla.

Lumeņu ezers sk. Bļodonis.

Lumeņu ezers sk. Laišķenu ezers.

Lūšu ezers, Daukstes ezers - Dzelzavas pag. R, uz robežas ar Cesvaines lauku ter., Upes purvā. Pl. 6,4 ha. Cauri ezeram tek Apiņupīte. E 18 lūšu ež.

Ļaudonas [Ļauduonas] ezers sk. Ļaudonītes ezers.

Ļaudoniņas [Ļauduoniņas] ezers sk. Ļaudonītes ezers.

Ļaudonītes [Ļauduonītes] ezers, Ļaudonas ezers, Ļaudoniņas ezers - Vestienas pag. ZR; nosusināts un pārvērties par Ļaudonītes purvu, no kura sākas Ļaudonīte; bij. pl. 3,4 ha.

Ļisiņas ezers sk. Lisiņš.

Madonas [Maduonas] ezers, Kakšu ezers, Priecumu ezers - Aronas pag. DA. Pl. 3,5 ha. Iztek Madonas upīte. Ezera krastā madoniešu mazdārziņi. DA no ezera Kakšu mājas, Z - Priecumu mājas.

Madonas [Maduonas] karjera Mazā ūdenskrātuve, Madonas grants karjers - Madonā, izmantotā grants karjerā. Pl. 2,4 ha. Sadzīvē šo nosaukumu nelieto.

Madonas [Maduonas] karjera ūdenskrātuve sk. Karjers.

Madziņu ezers sk. *Ildziņa ezers*.

Maisēns sk. *Maisēnu ezers*.

Maisenu ezers sk. *Maisēnu ezers*.

Maisēnu ezers, *Maisenu ezers*, *Maisēns*, *Vilkātes ezers* - Liezēres pag., Z no Kalnakroga, Vilkātes mežā. Pl. 1,8 ha.

Maltas ezers - Mētrienas pag., A no bijušajiem *Zaļmežniekiem*, mežā. No ezera iztek *Vaibiņa*.

Maulītis - Vestienas pag. A daļā, R no Talejas ez., starp to un *Lindēniem*, mežā.

Mazā Ceperīte - uz Sarkaņu un Aronas pag. robežas. Pavisam mazs ezeriņš Kusas-Madonas ceļa kreisajā pusē.

Mazais Dūku ezers sk. *Jaunzemju ezers*.

Mazais Klauģis, *Mazais Klauģu ezers* - Lazdonas pag. D, valsts mežā. Pl. 3,5 ha.

Mazais Kuslītis - mazs ezeriņš Liezēres pag., D no Kusliša ez.

Mazais Līderes ezers sk. *Mazais Līdēris*.

Mazais Līdēris, *Mazais Līderes ezers*, *Mazlīderis* - uz Liezēres un Aronas pag. robežas. Pl. 12,8 ha. Cauri ezeram tek Ogres upes augštece. [Ld III 115].

Mazais Melnis sk. *Mazais Melnītis*.

Mazais Melnīšu ezers sk. *Mazais Melnītis*.

Mazais Melnītis, *Mazais Melnis*, *Mazais Melnīšu ezers* - Ļaudonas pag. D, Madonas-Trepes vaļņa A nogāzē, valsts meža 100. kvartālā. Pl. 1 ha. R krastā stāvais Mellīškalns.

Mazais Murmasts, *Acīte* - Murmastienes pag. D, uz Z no Lielā Murmasta ez. Pl. 1,5 ha. Cauri tek no L.Murmasta iztekošā *Dīrite*.

Mazais Plencis, *Mazais Plenču ezers* - Ļaudonas pag. ZR, Krustkalnu rezervātā. Pl. 1,4 ha. R krastā Krustkalnu grēda.

Mazais Plenču ezers sk. *Mazais Plencis*.

Mazais Sīmaņu ezers - Praulienas pag., D no Sīmaņu ez. Mazs ezeriņš mežā.

Mazais Stārbulītis - mazs ezeriņš Liezēres pag. DA; cauri tek Ogres augšteces labais zars (no Tapuliša ez.).

Mazais Ūbēris sk. *Graustiņš*.

Mazais Vilku ezers - bij. ez. Indrānu pag. A, Aiviekstes kr. krastā augšpus Saku salai; nosusināts.

Mazais Virānes ezers - Cesvaines lauku ter., pie robežas ar Gulbenes raj. Pl. 47,2 ha. [Ld VI 90].

Mazlīderis sk. *Mazais Līderis*.

Melnais ezers sk. *Melnezers*.

Melne sk. *Melnezers*.

Melnezers, Melnais ezers, Melne, Melnītis - Praulienas pag. R. Pl. 5,7 ha. Viļānu-Melnezera ezeru virknes noslēdzošais ez. DR virzienā.

Melnis, Melniņu ezers sk. *Lielais un Mazaais Melnītis*.

Melnītis - Liezēres pag., ZA no Mukuliša ez., mežā. Pl. ~1 ha.

Melnītis - pavisam mazs ezeriņš Mētrienas pag, Teiču (Kurtavas) purvā, ~0,5 km Z no Kurtavas ez.

Melnītis sk. *Melnezers*.

Mestrēnītis sk. *Bumbierītis*.

Mestrēnu ezers sk. *Bumbierītis*.

Miglājs sk. *Miklājs*.

Miklājs, Miglājs, Miklais ezers, Miklojs - Mārcienas pag. ZA. Pl. 1 ha. Ieplūst spēcīgi avoti, iztek Nesaļa uz Dūku ezeru.

"Ezeriņš būtībā liels avots." (R. Pele).

Miklais ezers sk. *Miklājs*.

Miklojs [Mikluojs] sk. *Miklājs*.

Mindaugas ezers, Mindaukas ezers - Murmastienes pag. R, Teiču purvā, Teiču rezervātā. Pl. 36 ha. Teiču purva daļu Z no ez. sauc arī par Mindaugas purvu. 0,7 km Z no ez. bija mājas *Mindaugas*. [Ld IV 6].

Mindaukas ezers sk. *Mindaugas ezers*.

Mucenieku ezers - Cesvaines lauku ter., DA no Cesvaines, D no Cesvaines dzelzceļa stacijas. Pl. 1,8 ha. Netālu ir mājas *Mucenieki*.

Muižas ezers sk. *Lazdonas ezers*.

Muižas ezers - dīķis Sausnējas pag., bijušās Sausnējas muižas pagalmā; stīpri aizaudzis. Bijusī muižas kungu peldētava.

Mukulītis, Mukulīts - Liezēres pag. D, uz ZA no Dziļūkstes ez. Pl. 2,2 ha.

Mukulīts sk. Mukulītis.

Murmastienas ezers sk. Lielais Murmasts.

Murmastienes ezers sk. Lielais Murmasts.

Mūrnieku ezers sk. Laišķenu ezers.

Mušku ezers sk. Mušķu ezers.

Mušku ezers, Mušķu ezers - Praulienas pag. R, Ļaudonas -Madonas ceļa kr. pusē. Pl. 2,8 ha. R krastā mājas *Mušķi*. Krastā izplūst daudz lielu avotu.

Naglas ezers, Pēču ezers, Svētezers - Aronas pag. R. Pl. 8,4 ha. Iztek Bložupīte uz Ogrī. Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas arhīvā minēts nosaukums Svētezers. Ezera DR krastā Svētais kalns.

Nainiekstes ezers - Indrānu pag., Abaines l. krasta klānos; aizaudzis.

"Mazi bērziņi un īsas priedītes ciešā lokā ietver aizaugušo Nainiekstes ezeru. Tālāk uz austrumiem, ezeriņa otrā galā var saskatīt lielas un slaidas priedes. Sīki krūmāji, ciņi ar sārtām dzērveņu ogām rūpīgi noseguši aizaugušā ezeriņa virsmu, kas lietavās pārvēršas par šūpojošos paklāju. Ezera senā krasta līnija tomēr saskatāma. Tikpat rūpīgi, kā ezera spoguli, daba noslēpusi arī senās apmetnes vietu, kuru mēs tagad cenšamies izpētīt. Nekas šajā nostūrī neliecina, ka pirms vairāk nekā četriem gadiem tūkstošiem te atradusies seno cilvēku dzīvesvieta. (..)

Pateicoties laimīgam gadījumam - ekskavatoru izraktajam novadgrāvim - senais noslēpums tika celts gaismā. (..) Ar buldozeru atsegtā ceļa uzbēruma vietā saulē spīguļo brūnā kūdra. Tieši šajā kūdrā virs ezeriņa piekrastes baltajām smiltīm tikai pāris desmit centimetru dziļumā saglabāties viss tas, kas liecina par senā cilvēka eksistenci šajā purva nostūrī: (..) seno trauku lauskas, sīkas dzintara šķembiņas. Bet to šeit ir milzums! Tās kā mirdzoši saules punktiņi izkaisītas pa visu senās apmetnes teritoriju. [Loze, 1994, 52- 54].

Pēc valodnieces M.Rudzītes domām, Nainiekste ir somiskas izcelsmes hidronīms, jo *natn* lībiešu valodā nozīmē 'sieviete'. [Loze, 1994, 57].

Naudas ezeri - vairāki palienes ez. Indrānu pag. DA, Zvidzes upes kr. krastā, D no Klajotņa purva. Tagad tos no purva nodala jaunizrakts kanāls.

Nepadeves ezers, Šķūru ezers - Aronas pag., starp *Rubeņiem, Spaļiem* un *Šķūriem*; neliels. Caur ezeru plūst nezināma nosaukuma upīte.

Nesaules ezers - Aronas pag. ZA, Nesaules kalna piekāvē. Pl. 1,3 ha. Tuvumā sākas Ogrīte un Urdava.

"Dzīvīgi vēl spulgo Nesaules ezeriņš, purvainu paklāju sev apkārt nolocijis. (..) Malas tam pārpurvotas un viegli līgojas zem soljiem. Vasarā te ūdensrožu dārzs, rudenī - dzērvenājs." [Podiņš, 1990. g. 22. sept.].

Nesaules ezers sk. Skolas ezers.

Niedrišku-Dzirnavu dzirnavezers sk. *Niedrišku dzirnavezers*.

Niedrišku dzirnavezers, *Niedrišķu dzirnavezers*, *Niedrišķu-Dzirnavu dzirnavezers*, *Dambis* - bijušais dz. ez. uz Niedruškas upes, Ļaudonas pag. Z; tautā sauc par Dambi.

Niedrišķu dzirnavezers sk. *Niedrišķu dzirnavezers*.

Odzes [Uodzes] ezers sk. *Odzianas ezers*.

Odzianas [Uodzianas] ezers, *Odzes ezers* - Mētrienas pag. pie Ozolkalna. Pl. 47,6 ha. Ietek Dzērvīte no (Dzērvītes ez.) un Žagata, iztek Odze. [Ld IV 49].

Oļu [Uoļu] dīķi - 2 dīķi uz Joles augšteces Aronas pag. Oļos.

Oša [Uoša] ezers sk. *Kaulacezers*.

Ozoliņu [Uozuoliņu] ezers, *Spēliņu ezers*, *Strupenis* - Ērgļu pag., valsts mežā, 0,4 km DR no ez. mājas *Ozoliņi*. Pl. 3,2 ha. Iztek Nāružas augšteces kreisais zars. E 22 *strupe*.

Ozolmuižas [Uozuolmuižas] Daugaviņa, Daugaviņa - dīķis Sausnējas pag. Sidrabiņos, bij. Ozolmuižas parkā.

"Muižas laikos dīķi bijusi ozolu dēļu grīda, peldētava, laivas. No pils uz dīķi vedis paaugstināts celiņš ar koka margām malās. Ir nostāsts, ka dīķi iemesta 2001 vīna muca. Pils 1905. gadā nodedzināta. Tās vietā uzcelta kopsaimniecības "Liepkalne" kantora ēka, kurā tagad atrodas pagasta padome," raksta skolotāja Marija Kursiša, un tālāk ar labestīgu humoru turpina: "(..) - 1905. gadā pamanījās nodedzināt Ozolmuižas pili un revolūcijas aizrautībā slēdza visus trīs pagasta krogus, 2001 vīna mucu ievēla dīķi. Tas nu gan bija pārsteidzīgi. Nu jau vairākas paaudzes cenšas šo vīna mucu izvilkt no muižas dīķa. Pagaidām bez panākumiem."

Pakšēnu ezers - Jumurdas pag. DR. Pl. 41,6 ha. Ietek Lubeja un Andrupīte, iztek Ogres kr. piet. Valola. Ezera R krastā Vēveru kalns, plašs, ar mežu apaudzis paugurs. [Ld IV 69].

Pāpišezers, Papišu ezers - Indrānu pag. DA, uz ZR no Zvidzes un Aiviekstes satekas, Klajotņa purva A malā; daļēji nosusināts.

Pāpišu ezers sk. *Pāpišezers*.

Pārkārtnes ezers sk. *Pārkārtnis*.

Pārkārtnis, Pārkārtnes ezers - Ļaudonas pag. D, Madonas-Trepes valnī starp Pārkārtņa un Driķšņa kalnu, DR no Driķšņa ez., valsts meža 96. kvartālā. Pl. 1,5 ha.

Pārkārtņa ezers sk. *Sīmaņu ezers*.

Pasītes ezers sk. *Baltais ezers*.

Patkules ezers sk. *Zābaks*.

Paurenēs dīķis - Mārcienas pag., DR no Diņķēnu ez., pie Mārcienas-Pilskalna ceļa.

Pēču ezers sk. *Naglas ezers*.

Pelšas ezers sk. *Pelšu ezers*.

Pelšes ezers sk. *Pelšu ezers*.

Pelšu ezers, Pelšas ezers, Pelšes ezers - Aronas pag. DA, uz robežas ar Lazdonas pag. Pl. 10,6 ha. Ezerā nirstoša saliņa.

Pērķona [Pērkuona] ezers sk. *Praulienas dzirnavezers*.

Pērķoņu [Pērkuoņu] ezers sk. *Praulienas dzirnavezers*.

Pieslaista ezers sk. *Pieslaistes ezers*.

Pieslaistes ezers, Pieslaista ezers, Pieslaists - Barkavas pag. D, Teiču purvā, Teiču rezervātā. Pl. 8,2 ha. E 295 *pieslāistes ež.*, E 299 *pļeslaiste*.

Pieslaists sk. *Pieslaistes ezers*.

Pilātu ezers - Ērgļu pag. D, Ērgļu-Vecbebru ceļa. kr. pusē, DR no *Pilātiem*; iztek Pērses piet. Iršupīte, kuru augštecē sauc par Šukumupīti.

Pilsezers - Liezēres pag. DR, Ogres l. krastā, Avotiņu pilsk. pakājē; gandrīz aizaudzis.

1926. g. E.Brastiņš par to rakstīja: "Šis ezeriņš atrodas 2 km dienvidrietumos Gulbenes ezeram un 1 km rietumos nelielam Ūberes ezeriņam. Pilsezers kādreiz esot bijis veselu kilometru garš, bet pamazām aizaudzis un tagad tikai retās vietās mirdz ūdens." [Brastiņš 1930, 149].

Par šo vietu ir nostāsti.

Placēnu ezers, Ģeistu ezers - Vestienas pag. R, pie Sausnčjas pag. robežas., D no *Placēniem*. Neliels ezers mežā.

Plaksnis sk. *Rāceņu ezers*.

Plēksnes ezers sk. *Rāceņu ezers*.

Plencis sk. *Lielais* un *Mazais Plencis*.

Plencīšu ezers sk. *Lielais* un *Mazais Plencis*.

Pluķis - nosusināts ezers Liezēres pag., ZA no Liezēres.

Polvarkas ezers sk. *Ķeiķu ezers*.

Pošku [Puošku] ezers sk. *Lisiņš*.

Praulienas dīķis - Praulienas pag., bij. Praulienas muižas centrā pie pagasta valdes ēkas. Pl. 2 ha.

Praulienas dzirnavezers, Dzirnavu ezers, Pērkona dzirnavezers, Pērkonu dzirnavezers, Dzirnavnieks - uz Ilgas upes Praulienas pag., D no Praulienas. Pl. 4,4 ha.

Praulīša ezers sk. *Praulītis*.

Praulīšu ezers sk. *Praulītis*.

Praulītis, Praulīša ezers, Praulīšu ezers - Praulienas pag., R no Praulienas. Pl. 2,2 ha. Iztek Ilga. E 34 *prauļa* ēz.

Uz Praulīti notece no Skolas ezera, tādēļ iespējams, ka Ilga iztek no Skolas ezera un tek cauri Praulītim.

Preisīša ezers sk. *Preisītis*.

Preisītes ezers sk. *Preisītis*.

Preisītis, Preisīša ezers, Preisītes ezers, Preisīts - Jumurdas pag. D, valsts meža 36. kvartālā. Pl. 4,5 ha. Tuvākās mājas *Vairogi* ir 0,5 km ZA no ezera.

Preisīts sk. *Preisītis*.

Priecumu ezers sk. *Madonas ezers*.

Pudulu dīķis - Mārcienas pag., Z no Pudulu ez. un *Pudulu* mājām; neliels.

Pudulu ezers, Puduļu ezers (klūdains nos.), *Spridzēnu ezers* - Mārcienas pag. Pl. 20,4 ha. Iztek Zušulīcis uz Kalsnavas ezeru. *Puduli* un *Spridzēni* ir mājas ez. Z galā. Enciklopēdijā "Latvijas daba" nepareizi saukts par Puduļu ezeru. [Ld IV 178].

Puduļu ezers (klūdains nos.) sk. *Pudulu ezers*.

Pulgas ezers sk. *Vecmuižas ezers*.

Pulgosna [Pulguosna] ezers sk. *Pulgosnis*.

Pulgosnas [Pulguosnas] ezers sk. *Pulgosnis*.

Pulgosnis [Pulguosnis], Pulgosna ezers, Pulgosnas ezers, Āķēnu ezers, Spulgas ezers, Spulgosnis, Spulgozs - Ērgļu pag. A. Pl. 93,3 ha. Iztek Āķenupīte uz Ogrī. Ezerā Siena sala, DA krastā Liniņu pussala. [Ld IV 182], E 22 *pūlguosna* ez.

Teika: "Kad ezeri vēl laidušies pa gaisu un meklējuši vietu, kur apmesties, mūsu Pulgosnis jau bija atradis jauku vietīņu starp kalniem un tur apmeties. Pāri skrējuši Alauksts ar Inesi, lielle Piebalgas ezeri, kaudamies un sev vietu meklēdami. Pulgosnis nu šos nopulgojis, ka ir tādi sliņķi un nav vēl sev vietu atraduši. Par to Alauksts dūšīgi sapliķējis ezeriņu, ka atļāvies šo nopulgot. Tā ezeriņam radusies viena sala. Un

iesaukts tas par Pulgosni. Sauc vēl arī par Āķēnu ezeru pēc mājām, kas ezera krastā.¹

Punta ezers sk. *Puntes ezers*.

Puntas ezers sk. *Puntes ezers*.

Puntes ezers, *Punta ezers*, *Puntas ezers* - Barkavas pag., Saukas purva R malā. Pl. 2,6 ha. ~0,5 km D no ez. mājas *Puntes*.

Puseklis, *Pusekša ezers*, *Puseknītis*, *Ķemeru ezers*, *Ķemeru Pusekļa ezers* - Praulienas pag. R, Ļaudonas-Madonas ceļa kr. pusē; pie *Ķemeru* mājām. Pl. 1,4 ha.

Literatūrā biežāk saukts par *Ķemeru ezeru*, senāk tas dēvēts par *Pusekša ezeru*, *Pusekli*. Nosaukums esot cēlies no tā, ka ezers piederējis vairākiem saimniekiem.

Puseknītis sk. *Puseklis*.

Pusekša ezers sk. *Puseklis*.

Rācenis sk. *Rāceņu ezers*.

Rācenītis sk. *Rāceņu ezers*.

Rāceņu ezers, *Skolas ezers*, *Plēksnes ezers*, *Plaksnis*, *Rācenītis*, *Rācenis* - Lazdonas pag. Pl. 34,9 ha. Krastā Lazdonas pamatskola. [Ld IV 209].

Raganacs sk. *Raganas Acs*.

Raganas Acs, *Raganacs* - mazs ezeriņš Mārcienas pag. Krustkalnos, ZR no *Dambru* mājām, valsts meža 48. kvartālā. Pl. 0,3 ha.

Raktēnu ezers - Aronas pag., D no *Lejas Putniem*. Pl. <1 ha. Tuvumā *Raktēnu* mājvieta.

Randotu [*Randuotu*] *dīķis* - Mārcienas pag., D no Mārcienas, Mārcienas-Ļaudonas ceļa kr. pusē aiz *Randotiem*; liels.

Rankas ezers sk. *Lelis*.

Raudītis - mazs ezeriņš Ļaudonas pag., Madonas-Trepes valnī, R no Ļaudonas pilskalna; iztek *Raudīte*.

Rāvījs sk. *Rēķu ezers*.

Reiterītis sk. *Siena ezers*.

Reķu ezers sk. *Rēķu ezers*.

Rēķu ezers, *Reķu ezers*, *Rāvījs* - Sarkaņu pag. ZR, Spriķu silā. Pl. 3 ha. E 18 *rāvijas* ēz.

Rezēnu ezers sk. *Ilzes ezers*.

¹ Madonas novads teikās un nostāstos. - Madona, 1993, 28. lpp.

Robežnieku [Ruobežnieku] dīķis sk. *Arnoldnieks*.

Rubenis sk. *Asarišu ezers*.

Rubeņu ezers sk. *Asarišu ezers*.

Rubeņu Augšas dīķis - Mārcienas pag. R, uz Z no *Rubeņu* mājām; neliels.

Rubeņu Lejas dīķis - Mārcienas pag. R, uz Z no *Rubeņu* mājām.

Rucēnu ezers sk. *Stirnezers*.

Rudužu ezers sk. *Vanadzīņš*.

Rudzīšu ezers sk. *Lielezers*.

Ruļmurēnu ezers sk. *Mukulītis*.

Runcu ezers, *Runču ezers* (kļūdains nos.) - Mētrienas pag., Z no Pamatiem, Salu mežā. Pl. 4,1 ha. Iztek Joša.

Runču ezers (kļūdains nos.) sk. *Runcu ezers*.

Runču ezers sk. *Lācišu ezers*.

Rustiņa ezers - Ošupes pag. A, Klānu purvā pie Zvidzes upes. Pl. 1,5 ha.

Rutulu ezers sk. *Lipielu ezers*.

Sakainītis sk. *Kalēju ezers*.

Sakārnis, *Sakārnītis*, *Dziļūksnis* - Praulienas pag. ZR, uz A no Lazdonas ezera un Lazdonas, Lazdonas-Praulienas ceļa kr. pusē. Pl. 2,4 ha.

Sakārnītis sk. *Sakārnis*.

Salaines ezers sk. *Salājs*.

Salais (kļūdains nos.) sk. *Salājs*.

Salāja ezers sk. *Salājs*.

Salājs, *Salais* (kļūdains nos.), *Salaines ezers*, *Salāja ezers*, *Salas ezers*, *Salu ezers* - Vestienas pag. Pl. 44,4 ha. Cauri ez. tek Miltupīte (Saltupe) uz Kālezeru, Z daļā ietek Rēzēnu strauts. 3 salas. Ietilpst Vestienas aizsarg. ainavu apvidū. [Ld V 34].

"Ūdensrožu ziedēšanas laikā to dēvē par Vidzemes augstienes balto brīnumu. Rūdenos to apņēm lapotņu sārtais krāšņums. Aiz tā ne katrs saskatīs ezera nespodros ūdeņus. Piesārņojums te ir kaitīgs veselībai," - tā par ezeru 1993. gadā rakstīja Dz. Žukova.¹⁰⁶ [Žukova, 1993. g. 2. jūl.].

Ezera krastā Vestienas parks ar estrādi.

Salas ezers sk. *Salājs* (Vestienas pag.).

Salas ezers - viens no Visagala ezeriem Indrānu pag. DR, Švāna-Lubānas ceļa kr. pusē pret Visagala kapsētu. Pl. 8,1 ha. Ezerā ir sala.

Salas ezers sk. *Salu ezers*.

Salu ezers sk. *Salājs*.

Salu ezers, Salas ezers, Baznīcas ezers, Bērzaunes ezers, Dēķēnu ezers - Madonas pils. DA, robežo ar Praulienas pag. Pl. 31,8 ha. Apkārt ezeram kalni: Lisaskalns, Māla k., Vāgānu kalni, Biku k. Ezerā salu nav, Z krastā liela pussala, kurā atrodas mājas *Salas*, no kā arī ez. nosaukums. Netālu no ezera Lazdonas luterāņu un pareizticīgo baznīcas, D krastā mājas *Dēķēni*. [Ld V 35].

1993. gadā Madonā izdotajā grāmatā "Praulienas pagasts", Salu ezeram veltītas rindas: "Vienā Salu ezera krastā paceļas baznīcu baltie torni, otrā - rakstnieces Ilzes Indrānes "Lejaszīles". Šī apkārtnē izstaro spēku, kas mudina tiekties uz augšu, uz gaišo un labo."¹

Teika stāsta, ka arī Salu ezers senos laikos laidījis pa gaisu un nokritis šai vietā, kad kāda meita nosaukusi viņa vārdu.²

Saldes ezers sk. *Sildu ezers*.

Saldus ezers sk. *Sildu ezers*.

Sarkaņu ūdenskrātuve sk. *Slapes ezers*.

Sasera ezers sk. *Sasēris*.

Sasēres ezers sk. *Sasēris*.

Sasēris, Sasera ezers, Sasēres ezers, Saseru ezers, Sazoru ezers (kļūdaini nos.) - Aronas pag. Z, uz DA no L. Līdēra ez. Pl. 9,1 ha. Z no ezera bijušas mājas *Sasēris*. E 29 *sāsēris*. Apkārt ezeram Sasēra purvs. Tuvākās mājas ir *Mežsētas*, 0,3 km D no ezera.

Saseru ezers sk. *Sasēris*.

Sāvienas ezers - Ļaudonas pag. DR, uz Z no Sāvienas. Pl. 57,9 ha. No ez. DR gala iztek Sāvīte uz Aivieksti. 19. gs. beigās no ezera ZA gala izrakts Dzirnavu grāvis uz Smerdītes lejteci. Noteci uz Dzirnavu gr. regulē slūžas. (P.O)lkalns).

Savītes ezers sk. *Kaņepēnu ezers*.

Sazoru ezers (kļūdaini nos.) sk. *Sasēris*.

Sesera ezers sk. *Sezēris*.

Sezeres ezers sk. *Sezēris*.

¹ Praulienas pagasts. - Madona, 1993, 33. lpp.

² Madonas novads teikās un nostāstos. - Madona, 1993, 39. lpp.

Sezēris, Sesera ezers, Sezeres ezers, Sēzēris, Sizeru ezers (kļūdains nos.), *Sēzers* - Liezēres pag., 1 km DA no Liezēres. Pl. 29 ha. [Ld V 82].

Sēzēris sk. *Sezēris*.

Sēzers sk. *Sezēris*.

Sizeru ezers (kļūdains nos.) sk. *Sezēris*.

Siena ezers, Sienezers, Reiterītis - Mārcienas pag. ZA, 1 km Z no Dūku ez. un Z no bijušajām *Dobišu* mājām. Pl. <1ha. Notece uz netālo Nesaļas upīti.

Sienezers sk. *Siena ezers*.

Sietnieku ezers, Lepju ezers (kļūdains nos.), *Liepu ezers* (kļūdains nos.) - Vestienas pag. Z, uz robežas ar Jumurdas pag. Pl. 26,5 ha. Iztek Ilzīte uz Ogres upi. Sietnieku ez. kopā ar Vidus ez. sauc par *Lepu ezeriem*. [Ld V 86].

Sieža ezers sk. *Siežu ezers*.

Siežu ezers, Sieža ezers - Liezēres pag., DR no Dziļūkstes ez. Pl. 16,6 ha.

Siksalas ezers - Murmastienes pag. R, Teiču p. malā pie Siksalas, Teiču rezervātā. Pl. 14 ha.

Siksnis - aizaudzis ez. Bērzaunes pag., starp *Betiņiem* un *Blāžiem*; iztek Bērzaunes pieteka Podupīte.

"Blāžu pusē ļaužu prātus visos laikos nodarbinājis Siksnis. Vēl neesot piedzimis tas latvietis, kas spēs izmērīt ezera dziļumu. Ja kāda lieta nekam vairs neder, tad saka: "Gāžam Siksnī!" [Žukova, 1993].

Sildu ezers, Saldes ezers, Saldus ezers - Mētrienas pag., Teiču rezervātā. Pl. 7,7 ha. E 30 *sildēzers*.

Sīļu dīķis - Ļaudonas pag. Sāvienas galā uz Dzirnavu grāvja; pie slūžām mājas *Sīli*.

Sīmaņu ezers, Pārkārtņa ezers - Praulienas pag. DR, valsts mežā uz 14. un 15. kvartāla robežas. Pl. 3,4 ha. Iztek Niedruškas pieteka Pārkārtne. E 30 *pārkārtņu* ež.

Sivēniņš sk. *Sivēnītis*.

Sivēnītis, Sivēniņš - Liezēres pag., valsts meža 128. kvartālā. Pl. <1 ha.

Skolas [Skuolas] ezers, Nesaules ezers - Praulienas pag. ZR, pie bijušās skolas. Pl. 1,8 ha.

Ezera tuvumā bijusi Lazdonas draudzes skola, par kuras pastāvēšanu ir ziņas no 1712. g., bet iespējams, ka tā pastāvējusi jau no 1668. g. Paplašinot šoseju, vecā skolas ēka nojaukta. Saglabājies senais Skolas ezera nosaukums. Tumšo ūdeņu un krastmalā augošo tumšo egļu dēļ saukts arī par Nesaules ezeru.¹

Skolas [Skuolas] ezers sk. Rāceņu ezers.

Skujiešu ezers, Aroniešu ezers, Aronītis - Aronas pag. Pl. 2 ha. Iztek Arona; Z no ez. *Skujiešu* mājas, D bija mājas *Aronieši*. E 29 *aruonītis*.

Slapes ezers, Slāpes ezers, Slopes ezers, Sarkaņu ezers, Sarkaņu ūdenskrātuve - uz Dorupītes Sarkaņu pag., A no Madonas-Cesvaines ceļa, starp Sarkaņiem un Slapi; ez. garš, šaurs.

Piecdesmito gadu kartēs ir divi ezeriņi: viens uz Slapes jeb Dorupītes, lejpus Slapes krogam, otrs pie Sarkaņiem. Pēc tam, kad pie Sarkaņiem uz upītes uzbūvētas slūžas, izveidojās gara, šaura ūdenskrātuve, kuru pie bijušā Slapes kroga sauc par Slapes ezeru, bet pie Sarkaņiem - par Sarkaņu ezeru. Pēc uzplūdināšanas oficiālos dokumentos saukta par Sarkaņu ūdenskrātuvi.

Slāpes ezers sk. Slapes ezers.

Slopes ezers sk. Slapes ezers.

Spārviņu ezers sk. Zupānu ezers.

Spēliņu ezers sk. Ozoliņu ezers.

Spridzēnu dīķis - Mārcienas pag., ZA no Pudulu ez., uz strauta, kas ietecēja Pudulu ez. Z galā; liels dīķis ar salu.

Spridzēnu ezers sk. Pudulu ezers.

Spulgas ezers sk. Pulgosnis.

Spulgosnis [Spulguosnis] sk. Pulgosnis.

Spulgozs [Spulguozs] sk. Pulgosnis.

Stārbulis sk. Lielais Stārbulītis.

Stārbuļu ezers sk. Lielais Stārbulītis.

Starpezers, Starpiņezers, Starpis, Starpu ezers - Praulienas pag. DR., starp Baltiņa ez. Z un Dibenezaru DR. Pl. 5,8 ha. Pakavveidīgs ez.

Stirnas ezers sk. Stirnezers.

Stirnezers, Stirnas ezers, Stirnu ezers, Rucēnu ezers - Sausnējas pag. ZA, uz robežas ar Vestienas pag. Pl. 68 ha. Iztek Lubeja, ietek Cālišupe no Zosina ez. [Ld V 160].

Stirnu ezers sk. Stirnezers.

Storbuls [Stuorbuls] sk. Lielais Stārbulītis.

¹ Praulienas pagasts. - Madona, 1993, 36. lpp.

Storbuļu [Stuorbuļu] ezers sk. Liellais Stārbulītis.

Strunķu ezers - Mārcienas pag. R. Pl. 2,6 ha. Netālu bijušas mājas *Strunķi*.

Strupenis sk. Ozoliņu ezers.

Sudārdiņš sk. Sudzērdiņš.

Sudzērdiņš, Sudzērds, Sudārdiņš, Dambis, Dambja dzirnavezers, Dzirnavu ezers, Talkas ezers, Tolkas dzirnavezers - bijušo Tolkas dzirnavu ezers uz Saltupes Vestienas pag., Z no Kālezera. Pl. 12,9 ha.

Literatūrā nostiprinājies nosaukums Sudārdiņš, bet vietējie iedzīvotāji sauc: Sudzērdiņš jeb Tolkas ezers. Krastā bijusi Tolkas muiža. [Ld V 169].

Sudzērds sk. Sudzērdiņš.

Svētais ezers - Ļaudonas pag. D, pie robežas ar Jēkabpils raj., valsts meža 144. kvartālā. Pl. 1,5 ha.

Svētes ezers, Svētezers, Dreimanis, Dreimaņu ezers, Dreimanītis - Mārcienas pag., Madonas-Trepes vaļņa piekāpjē, Krustkalnu rezervātā. Pl. 49 ha. Iztek Svētupe, Starpīte savieno ar Dūku ez., R krastā izplūst Krākas avoti un ir īpatnēja pussala - Velna pirksts. Mitro ZA krastmalu sauc par Plienmalu. Ezerā ir Klētiņas līcis, Dreimaņu līcis, Krāku līcis. DR krastā ir Dreimaņu mājas. Ez. piemērots rekreācijai. [Ld V 182].

Kartogrāfiski Svētes (Swete) ezers iezīmēts jau 18. gs. beigās Mellina kartē. [Mugurēvičs, 1989]. Mūsdienās vietējie iedzīvotāji biežāk lieto nosaukumu Dreimanis.

Teika: Velns gribējis būvēt tiltu pāri Svētes ezeram uz Dūku ezeru. Kad darbs bijis izdarīts līdz pusei, iedziedājis gailis un tilts palicis neuzcelts. [Politere, 1987, 106].

Svētezers sk. Naglas ezers un Svētes ezers.

Šķūru ezers sk. Nepadeves ezers.

Taleja ezers sk. Talejas ezers.

Talejas ezers, Taleja ezers, Tālejas ezers, Talejs - Vestienas pag. DA, uz robežas ar Bērzaunes pag. Pl. 79,7 ha. Iztek Taleja. Ez. DA krastā blakus Talejas iztekai paceļas otra augstākā Latvijas virsotne Sirdskalns - 296,8 m vjl. [Ld V 198].

Tālejas ezers sk. Talejas ezers.

Talejs sk. Talejas ezers.

Talkājas ezers sk. Tolkājas ezers.

Talkas ezers sk. Sudzērdiņš.

Tapulītis - ez. Liezēres pag. DA, uz D no *Sveiļiem*. Pl. <1 ha. Iztek upīte, kuru uzskata par vienu no Ogres augštecēm. E 28 «tapūlītis».

Timsenis, *Timsmenis*, *Timsiņš*, *Timsiņu-Sīmaņu ezers*, *Tumsenis*, *Tumšais ezers* - Praulienas pag. R, Ļaudonas-Madonas ceļa l. pusē. Pl. 3,7 ha.

Timsiņš sk. *Timsenis*.

Timsiņu-Sīmaņu ezers sk. *Timsenis*.

Timsmenis sk. *Timsenis*.

Tīžu dīķis - Aronas pag., D no *Kalna-* un *Lejas Tīžiem*.

Tolkāja ezers sk. *Tolkājas ezers*.

Tolkājas ezers, *Talkājas ezers*, *Tolkāja ezers*, *Tolkaju ezers*, *Tolkāju ezers*, *Tolkojas ezers*, *Tolkovas ezers* - Murmastienes pag. R, Teiču purvā, Teiču rezervātā, starp Siksalu R un Tolkāju A. Pl. 14,3 ha. [Ld V 222].

Tolkaju ezers sk. *Tolkājas ezers*.

Tolkāju ezers sk. *Tolkājas ezers*.

Tolkas dzirnavezers sk. *Sudzērdiņš*.

Tolkojas ezers sk. *Tolkājas ezers*.

Tolkovas ezers sk. *Tolkājas ezers*.

Tolku dzirnavezers sk. *Sudzērdiņš*.

Trejkungu ezers sk. *Karietes ezers*.

Tulderu ezers sk. *Viešūrs*.

Tumsenis sk. *Timsenis*.

Tumšais ezers sk. *Timsenis*.

Ūbera ezers sk. *Ūbēris*.

Ubēra ezers sk. *Ūbēris*.

Ubēres ezers sk. *Ūbēris*.

Ūbēres ezers sk. *Ūbēris*.

Ūbēris, *Ūbera ezers*, *Ubēra ezers*, *Ubēres ezers*, *Ūbēres ezers*, *Uberu ezers* - Liezēres pag. DR. Pl. 30,6 ha. Ietek Gāršupe no Gulbēra ez., notece caur Graustiņu uz Ogres upi. E 32 *Ūbēris*. [Ld V 240].

Uberu ezers sk. *Ūbēris*.

Vabales ezers sk. *Vaboles ezers*.

Vaboles [Vabuoles] ezers, Vabales ezers, Vabulīts - Murmastienes pag., Teiču rezervātā, 2 km DR no Veipiem. Pl. 5,8 ha. E 295 *vabales* ež.

"Stingrā režīma zonā nozīmīgākais ir putniem bagātais, stipri aizaugušais Vaboles ezers. Šinī zonā ietilpst purva atklātākā un akačainākā daļa, tāpēc to labprāt par mājvietu izvēlējušies lietuvaiņi, kuitalas, dzērves un citi reti sastopami aizsargājami putni." [Eglītis, 1987, 11].

Vabulīts sk. *Vaboles ezers*.

Vadzola [Vadzuola] ezers sk. *Vadzols*.

Vadzoles [Vadzuoles] ezers sk. *Vadzols*.

Vadzols [Vadzuols], Vadzola ezers, Vadzoles ezers - Lazdonas pag., mežā. Pl. 9,1 ha.

Vaišļusalas ezers sk. *Vērtēzis*.

Vaivada dīķis sk. *Liepkalnes dīķis*.

Vanadžiņš, Vanaga ezers, Vanagu ezers, Rudužu ezers - Mārcienas pag., 0,5 km A no Dūku ez. Pl. 1,4 ha. Starp abiem ezeriem Dūku kalni, kuros kādreiz bija *Dūku* mājas. E 30 «rudusis».

Vanaga ezers sk. *Vanadžiņš*.

Vanagu ezers sk. *Vanadžiņš*.

Vardūkļa ezers - Mārcienas pag. Z. Pl. 1,6 ha. R no ez. mājas *Vardūkļi*.

Vecmuižas ezers, Ivestes ezers, Pulgas ezers - uz Ērgļu pag. un Ērgļu ciema robežas. Pl. 17. ha. Iztek Ogres piet. Milnupīte. Ez. strauji aizaug. Krastā mājas *Vecmuiža*.

Vecpurva ezers sk. *Bedres ezers*.

Velna Acs - mazs ezeriņš Ērgļu pag., Andrēnu purvā, R no Davelniša ez., pie Aizpurvu ceļa.

Vērtēzis sk. *Vērtēzis*.

Vērtēzis, Vertēzis, Verteža ezers, Vērtēja ezers, Vaišļusalas ezers - Murmastienes pag., Teiču rezervātā. Pl. 19 ha. ~1 km Z no ez. bija apdzīvota vieta *Vaišļusala*. [Ld VI 62].

Verteža ezers sk. *Vērtēzis*.

Vērtēja ezers sk. *Vērtēzis*.

Vesenbergas ezers sk. *Viešūrs*.

Vesetas ezers sk. *Kālezes*.

Vestienas dzirnavezers sk. *Ilziņš*.

Vetiņu diķis, Liepiņu diķis - Sausnējas pag., uz ZA no Liepkalnes, R no *Vetiņu* mājām. Pl. 1,5 ha. Diķi 1970. g. izveidoja Jānis Liepiņš, aizsprostojot kādu ieleju, tajā audzē karpas un karūsas.

Vēžu ezers sk. *Viešūrs*.

Vidus ezers, Vidusezers, Dreimaņu ezers, Dreimaņu-Liepu ezers (kļūdaini nos.) - Jumurdas pag. D, uz rob. ar Vestienas pag. Pl. 17 ha. DA krastā *Dreimaņi*. *Dreimaņu-Liepu ezers* ir k. Iespējams, Liepu vietā varētu būt Lepu, jo Sietnieku un Vidus ezerus kopā mēdz saukt par Lepu ezeriem. *Lepi* - bij. mājas Sietnieku ez. DR krastā.

Vidusezers sk. *Vidus ezers*.

Vienūzis, Vienūzītes ezers, Linūžu ezers - Jumurdas pag. Z, valsts meža 132. kvartālā. Pl. 3,6 ha. E 23 *vienūzis*.

Vienūzītes ezers sk. *Vienūzis*.

Viešu ezers sk. *Viešūrs*.

Viešūrs, Kaķīša ezers, Kaķīšu ezers, Tulderu ezers, Vesenberga ezers, Vēžu ezers, Viešu ezers - Vestienas pag. ZA, uz robežas ar Aronas pag.; ličains. Pl. 176 ha. Iztek Viešupe uz L. Līdēra ez., ietek Kuršupīte un vairākas citas nelielas upītes. Ezerā 2 salas: Cepurīte un Kaķa saliņa. [Ld VI 80].

Viešuru pētītājs novadpētnieks J.Krūmiņš. Rezultātā jau pēc J.Krūmiņa nāves iznākusi grāmatiņa "Vidzemes augstienes ezers Viešūrs pēc nostāstiem un teikām",¹ kurā par ezera nosaukumu raksta: "Vietējie iedzīvotāji tagad ezeru parasti sauc par Kaķīti, retāk par Viešu, Viešūra vai Viešu ezeru. J.Stiprā grāmatā "Latviešu tautas teikas un nostāsti" ezers dēvēts par Kalnamūžu ezeru, bet tikai divas paaudzes atpakaļ to sauca arī par Ķelēnu, Tulderu vai Devēnas ezeru.

Šāda vārdu bagātība varbūt izskaidrojama ar to, ka agrāk ezers bija sadalīts starp Devēnas un Tulderu pusmuižām un Kalnamūžiem. Visvecākie ezermalas iedzīvotāji atceras, ka pirms 70-80 gadiem ezeru saukuši "kā kurā stūrī, bet kopā arī par Viešu vai Viešūra ezeru. Pie tam vārds Viešūrs uzskatīts par visvecāko.

Pie Devēnas pašā ezermalā bijis lielais Kaķa krogs. Šī kroga dzērāji arī ezeru sākuši saukt par Kaķa ezeru, un no tā radies vēlāk lietotais vārds Kaķītis." [Krūmiņš, b.g., 3].

No ezera netālajos Kulitēnos dzimis rakstnieks A. Baltpurviņš.

Vilkātes ezers sk. *Maisēnu ezers*.

Vilku ezers sk. *Lielais* un *Mazais Vilku ezers*.

¹ Krūmiņš J. Vidzemes augstienes ezers Viešūrs. Pēc nostāstiem un teikām. - R.: Balta, b.g.

Vīļvānu ezers - Praulienas pag. R, Ļaudonas-Madonas ceļa l. pusē. Pl. 2,7 ha. Apkārt ez. purviņš, D krastā *Vīļvānu* mājas.

Virkstenis, Virkstēnu ezers, Virksteņu ezers, Virkstiņu ezers - Bērzaunes pag. Pl. 7,1 ha. Iztek Bērzaunes piet. Adažiņa. Ezers izveidojies, kūdras purvam izdegot.

Ezerā tumšs, mīksts ūdens, kurā sievietes mazgā matus.¹

"Zālēm apaugušās krastmalas līgot līgojas. Vēji dzenā peldošas saliņas no krasta uz krastu. Koki apņēm ūdeņus ar biezu zaru sienu. Valda pirmatnīgs klusums. Novadnieki apgalvo, ka Virkstenī mītot tikai maktenas zivis, mazas vispār neesot manītas. Vecāki gaiziņieši saka, ka Virkstenim tikai 85 gadi. Kūdras slāņi deguši mēnešiem ilgi. Kad sākušās rudens lietavas, radies ezers. [Žukova, 1971]. 1908. gadā Virksteņu purvā bijis liels ugunsgrēks.

Virkstēnu ezers sk. *Virkstenis*.

Virksteņu ezers sk. *Virkstenis*.

Virkstiņu ezers sk. *Virkstenis*.

Visagala ezers sk. *Kapu ezers*.

Visagala ezeri, Visegales ezeri - divi ezeri Indrānu pag. DA, Švāna-Lubānas ceļa kr. pusē, iepretim Visagala kapiem. Tie ir Salas ezers un Kapu ezers.

Teika stāsta, kā cēlušies Visagala ezeri: Pēc tam, kad Dievs bija pavēlējis Lubānas ezeram atstāt Kangaru kalnus, Lubāns pēc ilgākas laišanās nolaidies Visagalā paēst launagu. Lubāns nu ar ēdis, ēdis, līdz beidzot Dievs teicis: "Cik ilgi tā ēdīsi? Līdz vakaram tev jābūt savā jaunajā dzīvesvietā!" Lubāns ļoti nobijies, uztrūcies augšā un laidies projām, bet steigā aizmīrsis divus šķīvjus Visagalā. Šie šķīvji pārvērtušies par ezeriem, kas vēl tagad atrodas Visagalā.²

Visegales ezeri sk. *Visagala ezeri*.

Visītis sk. *Baltais ezers*.

Zābaciņš sk. *Zābaks*.

Zābaka ezers sk. *Zābaks*.

Zābaks, Zābaciņš, Zābaka ezers, Zābaku ezers, Zobaks - Bērzaunes pag., R no Bērzaunes-Vestienas ceļa. Pl. 6,0 ha.

Pret šoseju vērstajā, tagad aizaugušajā ezera līcī iespējamās pāļu būvju paliekas. Ir pieraksts ar Vidiņu māju saimnieces atmiņām, ka ezera līcī atrasti kādi pāļi. 1939. g. Pieminekļu valdē saņemts ziņojums, ka pēc ezera līmeņa pazemināšanas redzami rindā sadzīti mieti. Ezers pēc formas atgādina zābaku. [LV KPAl arhīvs].

¹ Madonas novadpētniecības un mākslas muzeja fondu materiāli.

² Madonas novads teikās un nostāstos. - Madona, 1993, 48. lpp.

Zābaks, Patkules ezers - Sarkanu pag. vidusdaļā, Patkulē. Pl. 2,8 ha.
Zābaku ezers sk. *Zābaks*.

Zelgauskas dzirnavezers - uz Aronas upes Aronas pag. D. Pl. 4,8 ha.
Nolaists.

Zirdzenīša ezers sk. *Asinsezers*.

Zivju akači - daudzi mazi ezeriņi-akači Teiču purvā, D no Lielā Murmasta ez. Daļa no tiem ir Murmastienes pag.

Zobaks [Zuobaks] sk. *Zābaks*.

Zosēnu [Zuosēnu] ezers sk. *Zosins*.

Zosins [Zuosins], Zosēnu ezers, Cāliša ezers, Cālišu ezers, Dēliša ezers - Sausnčjas pag. ZA. Pl. 19,6 ha. Iztek Cālišupe uz Stirnezeru. E 38 zūosins. [Ld VI 153].

Zupānu ezers, Zupas ezers, Spārviņu ezers - Cescvaines lauku ter. A daļā, Apiņupītes kr. krastā. Pl. 3,3 ha.

Zupas ezers sk. *Zupānu ezers*.

Zvidzes ezers - Ošupes pag.; daļēji nosusināts. Apkārt ezeram izraktā grāvju sistēma novada uz Zvidzes ezeru plūstošos ūdeņus Zvidzijas kanālā.

Krastā Smaudžu senkapi un Zvidzijas kroga apmetne. "Senā apmetne bija daļēji izvietota ezeriņa krastā dienvidaustrumu daļā un kultūrslāni veidoja mālaina un smilšmālaina augsne. Kā liecina vēlāk veiktie paleoģeogrāfiskie pētījumi, šeit vēlajā leduslaikmetā bija atradies Lielā Lubāna ezera krasts." Šeit atklājās kādas ēkas pamati, kura bija celta 3. gt. p.m.ē. "Nākamo izrakumu laukumu ekspedīcija iemērija bijušā Zvidzes ezera daļā, kur kultūrslānis bija veidojies kūdrā, 60 cm dziļumā. Kūdrā parādījās celtnu paliekas, mieti, kārtis, dēļu fragmenti. Bezgala blīvs bija slānis ar saplēstiem skaliem un skaidām. (..) piepeši parādījās koka kaplis ar plakani notētu lāpstiņu, vāļītes ar rūpīgi darinātiem rokturiem, bikoniskas formas šķēpu gali, kausi, bērza tāss pludiņi u.c. grūti nosakāmas senlietas. Senlietu bija ļoti daudz: krama bultu un šķēpu gali, kasikļi, urbji, slānekļa kalti, riņķi, kaula un raga harpūnas, bultu gali, naži, dūnči, dzintara rotas. Un kāds bija mūsu pārsteigums, kad atrada no kaula darinātu plāksņveidīgu odzes figūriņu. Senais kaulu griezējs nebija aizmirsis iegravēt līkloču līniju. (..) Zvidzes apmetnes apdzīvotāji vidējā neolītā ir pazinuši arī liellopus un sīklopus. Tā bija negaidīta un jauna hipotēze, jo līdz šim uzskatīja, ka visā Austrumeiropas mežu joslas rietumu zonā lopkopības pirmsākumi ir attiecināmi uz vēlo neolītu, resp., 2. gt. pr. Kr., nevis uz vidējo neolītu - 3. gt. pr. Kr. (kuram pieskaitāma šī apmetne - R.A.). [Loze, 1994, 133-141].

Atrastas arī daudzās podu lauskas. To bija tūkstošiem. "Rudenīgajā saulē ātri žuva šai apmetnei raksturīgās ķemmes un bedrīšu keramikas lauskas, jo šie trauki bija labi apdedzināti. Raibs metās gar acīm no ornamenta bagātības!" [Loze, 1994, 140].

Zvidzes apmetnē atsegtais agrā neolīta tacis (tā vecums 6210 ±60 vai 6110 ±80 gadi) ir vissenākā šāda veida zvejas ierīce visā Austrumeiropā. Pēc Igaunijas Zinātņu akadēmijas Bioloģijas institūta Radioaktīvā oglekļa laboratorijā izdarīto analīžu rezultātiem, Zvidzes apmetnes visvecākā apdzīvotība attiecināma uz pirms 7650 ±100, bet visnesenākā - pirms 4370 ±80 gadiem.

Žautrītis - ezeriņš Vestienas pag. DA, uz robežas ar Bērzaunes pag., valsts meža 37. kvartālā. Pl. 2,3 ha. Atrodas 246,7 m vjl.; iztek Bērzaunīca, kuru tālāk sauc par Bērzauni. Žautrītī neietek neviena upīte, tas strauji aizaug. 1904. g. ez. līmenis pazemināts par 4 pēdām.¹

¹ Madonas novadpētniecības un mākslas muzeja fondu materiāli.

PURVI UN PĻAVAS

Aiviekstes pļavas - Ļaudonas pag., Aiviekstes l. krastā augšpus Ļaudonai, pie Toces. Pl. 90 ha [KF 3480]. Nosusinātas.

Aizpeisas purvs - Ošupes pag. DR, Lubāna ez. DR krastā, no D to norobežo Lubāna ez. izvadkanāls, no R Zvidzienes kanāls. Pl. 568 ha [KF 3440]; tuvākā apdzīvotā vieta Ikaunieki. Dabas enciklopēdijā Aizpeisas purva apraksts [Ld I 29] neatbilst īstenībai, tas atbilst Malmutes-Zamaru purva aprakstam un situācijai dabā [Ld III 181].

Aleksandrova purvs sk. *Aleksandrovas purvs*.

Aleksandrovas purvs, *Aleksandrova purvs* - bij. purvs Barkavas pag., Madonas-Barkavas ceļa Z pusē, pie Aleksandrovas. Pl. 49 ha [KF 3432]. Tagad nosusinātas ganības.

Alksna, *Alkšņu purvs* (kļūdains nos.) - pļavas Sarkanu pag., D no Aizkujas, pie Kujas upes iztaisnotā, pārraktā posma no Aizkujas Z līdz *Liepniekiem* D. Kūdras fondā minēts kā Alkšņu purvs ar pl. 84 ha [KF 3364]. Nosusināts ar vaļējiem grāvjiem. E 18 «alksna» (pļava).

Alkšņu purvs sk. *Alksna*.

Andrēnu purvs - Ērgļu pagastā, Ērgļos un R no Ērgļiem, starp Ērgļu-Rīgas dzc. un šoseju, mežā. Purvā Davelnīša ezeriņš, kurš stipri aizaug.

Agrāk purvā bijis daudz dzērveņu. (V.Rozenfelde).

Apsala - pļavas Mētrienas pag., Islienas kr. krastā. Apsalas pļavas kā ķīlis iespiežas Barkavas pagasta R daļā. Kādreiz pļavu malā bijušas vairākas mājas ar nosaukumu *Apsalas*.

Apškalnu purvs - Ļaudonas pag., R no Ļaudonas-Madonas ceļa, starp *Apškalniem* Z un *Meždusām* D. Pl. 98 ha [KF 3459]. Daļa purva nosusināta, tur tagad ganības, pļavas un mežs.

Āpšukalns - nosusināta pļava Varakļānu pag. D, Krista purva D malā, starp to un Olužnīcas mežu.

Āpšu purvs - bij. purvs Praulienas pag. vidusdaļā, Madonas-Barkavas ceļa kr. pusē, netālu no mājām *Āpši*. Pl. 51 ha [KF 3423]. Nosusināts, tagad aramzeme.

Aronas [Aruonas] pļavas - pļavas Kalsnavas pag., Aronas l. krastā, no bij. *Dzeņu* mājām līdz Bērzaunes ietekai.

Asnupītes purvs - Ošupes pag., Asnas upītes lejteces rajonā. Pl. 405 ha [KF 3437]. Purvu sašķeļ Zvidzienes kanāls un dambis. Daļa platību nosusināta, tagad tur pļavas.

Auslējnīcas pļava - Vestienas pag., Kālezera Tolkas liča krastā.

Avenu pļavas - Ērgļu pag. D, Varavīksnes kr. krastā, ieplakā starp Buļļu un Avenu kalniem. Kalnā mājas *Aveni*.

Bābu kaks - bij. pļavas Indrānu pag. Z, Sidrabiņa (meža) R malas ielokā, starp mežu un bijušajām *Daukstu* mājām.

Baltais purvs - Praulienas pag., uz D un DA no Praulienas dzirnavezera, Madonas-Atašienas ceļa kr. pusē; liela daļa nosusināta. Purva D un DA daļu sauc par Pāķu purvu, purva malā *Pāķi*. Kūdras fondā par Pāķu p. nosaukts cits purvs [KF 3424]. Caur purvu tek Ilgas upe.

Baltavots - purvs Sausnējas pag., Ērgļu-Pļaviņu ceļa kr. pusē, pirms Ataugas meža, starp mežu un Lausku kalnu. Tuvākās mājas ir Z no purva - *Lauski* un *Pūpoli*.

Baltie klāni, *Balto klānu purvs*, *Balto klāņu purvs* (klūdains nos.) - Indrānu pag. DA daļā, Aiviekstes kr. krastā, starp Abaini R un Zvidzi D un DA, 10 km DA no Lubānas. Pl. 4029 ha [KF 3383]. Kūdras fondā nepareizi nosaukts par Balto Klāņu purvu. Plašajā teritorijā labi izdalās 3 atsevišķi purvi: Vilku purvs Z (starp Aboru un Nainieksti), Nainiekstes purvs vidusdaļā un Klajotnis D daļā. Pēc Aiviekstes regulēšanas 1928.-37. un 50.-60. gados Baltie klāni daļēji nosusināti ar valējiem grāvjiem. Teritorija tika izmantota siena ieguvei, bet tagad lielākajā daļā aug krūmi un koki [Ld I 112]. 1987. gadā purvā izveidots ornitoloģiskais liegums 517 ha lielā platībā.

No lubānieša K. Ozoliņa atmiņām: "Baltie klāni iet gar Zvidzi līdz Aiviekstei. Šeit nopļāva milzumdaudz siena, ko sameta kaudzēs un atstāja līdz ziemas ceļam izvešanai. Pļāva galvenokārt jaunsaimnieki uz pusēm."

Lubānas vidusskolas novadpētnieki: "Baltie klāni - vieta klānos, netālu no ezera, klajas pļavas, no rītiem miglā tītas."

Vietējie lubānieši par Baltajiem klāniem sauc teritoriju starp Vērdes kanālu, Aivieksti un Zvidzes upi, kas KF ir nosaukts par Klānu purvu.

Balto Klānu purvs sk. *Baltie klāni*.

Balto Klāņu purvs (kļūdains nos.) sk. *Baltie klāni*.

Banderu purvs, Odzes purvs - Mētrienas pag. D, uz DR no Odzienes ez. Purva R robeža ir Odzes upe, kas iztek no Odzienes ez. Pl. 248 ha [KF 3484]. Kūdras fondā nosaukts par Odzes purvu. Pāri purva A malai iet Pamatu-Atašienes ceļš.

Baznīcas purvs - purvs un mežs Sausnējas pag., R no Sidrabiņiem, pie *Lubeju* mājām.

Teika stāsta, ka tajā nogrimusi baznīca.

Becas purvs sk. *Becpurvs*.

Becpurvs, Becas purvs, Vecpurvs (kļūdains nos.) - Sarkanu pag. ZA daļas izvīrijumā, A no Skuķu purva, no kura to šķir Aizkujas-Dzelzavas ceļš, Z no *Dravniekiem*. Pl. 239 ha [KF 3304]; augstais purvs, kūdras ieguve. Purva vidū Bedres ez.

Bērzkalnu purvs - neliels purviņš Indrānu pag., D no *Bērzkalnu* mājām.

Bestineīcas pļavas - Barkavas pag., Barkavas-Lubānas ceļa l. pusē, starp Peilogas un Bestinīcas augštecēm. E 295 *bestenīca*.

Bezdibeņa purvs - Jumurdas pag., A no Jumurdas ez., mežā; purvā Bezdibeņa ezeriņš. Kūdras fondā aptuveni šajā vietā reģistrēts Dibenu purvs ar platību 97 ha [KF 3316]. Purvs ietilpst kompleksajā dabas liegumā.

Brieža purvs - neliels starppauguru purviņš Lazdonas pag., R no Rāceņu ez. D gala, mežā. Purvā pavisam maziņš ezeriņš Briedītis.

Brūža purvs - neliels purviņš Vestienas pag., D no Kālezera Ielāpu līča, pie Limeniša ezeriņa.

Bumbuļu pļavas - Praulienas pag. A, Bumbuļu grāvja abās malās. Aizaugušas.

Centra purvs (kļūdains nos.) sk. *Līču pļavas*.

Cūkas purvs - mazs starppauguru ieplakas purviņš Mārcienas pag., 0,2 km ZR no Leļa ez., mežā.

Cūku purviņš - mazs purviņš Cesvaines lauku ter., Z no Kaulacezera, starp *Veckroniem* Z un *Lejas Maģīšiem* D.

Cūku purvs - Dzelzavas pag. Z, uz ZR no *Kraujveiderēm*. Pl. 15 ha [KF 3272]. Nosusināts, apkārt kontūrgrāvji. Notece pa Pelnupīti uz Bakana ez. un tālāk pa Doku pīti uz Liedi.

Čonku purvs, Ķimeņu purvs - Cesvaines lauku ter., pie Kujas upes, ZA no Cesvaines stacijas. Pl. 431 ha [KF 3301]. Nosusināts. Kūdras fondā nosaukts par Ķimeņu purvu un tajā iekļauts arī Rudzišu mežs. A pusē vaļņveida paaugstinājums atdala to no Skuķu purva. Paaugstinājumā ir mājas Čonkas.

Čopelnes [Čuopelnes] pļavas - Bērzaunes pag. DR, starppauguru ieplakā Savītes l. krastā, pirms Dzērvītes ietekas.

Dangu pļavas - bij. purvs Mārcienas pag., Z no Struņķu ez. Nosusināts, tagad pļavas.

Darīmi - bij. pļavas Praulienas pag. ZA daļā, abās pusēs bijušajam Madonas-Lubānas dzc., ~0,5 km ZR no *Zvirgzdupju* mājām.

Darīmi, Sarkanās Briedaines - pļavas Mārcienas pag., Niedruškas l. krastā, starp upi un Vanadzīņa ez. Pļavu masīva DA malā reiz bijušas mājas *Darīmi*. Vairākās kartēs šīs mājas nepareizi nosauktas par *Niedruškām*. Teiču rezervāta ļaudis tās sauc: Sarkanās Briedaines, taču šīs ir jauns nosaukums.

Degumu pļavas - Sarkanu pag., Kujas l. krastā, pretī Krustiņārei. Tuvākās mājas *Liepnieki* ir 1 km uz Z. Citās pusēs māju nav.

Deiģļu purvs - Lielā jeb Pelēcāres purva daļa, kas atrodas Varakļānu pag.; kopējā pl. 2315 ha [KF 4212]. Purvs atrodas galvenokārt Preiļu raj., Madonas raj. no tā ir 167 ha. A no purva *Deiģli*.

Dibenu purvs sk. *Bezdiabeņa purvs*.

Dobuļu [Duobuļu] purvs - Kalsnavas pag., Z no Jāņukalna-Veckalsnavas ceļa, starp *Vientiešiem*, Veckalsnavas kapiem, *Dobuļiem* un *Rūķīšiem*. Pl. 28 ha [KF 3578]; lielākā daļa nosusināta, nedaudz neskarts mežs.

Dolacpurvs [Duolacpurvs] - Cesvaines lauku ter., Kazutērces augšgalā, starp bij. *Dolaču* mājām un *Liepāru* māju drupām. Nosusināts. Tuvākās mājas *Lielslēdenes* ir A no purva.

Drikšņu peisa, Drikšņu pīsa, Drikšņu Peisa - zemais purvs Indrānu pag. D daļā, 5 km A no Lubānas, 1 km ZA no *Jaunlielpuru* mājām,

0,5 km A no *Lauvu* mājām, purva D robeža ir Seldžu grāvis un A - Abaine; apaudzis ar priedēm un bērziem. Pl. 1560 ha [KF 3379]. Nosusināts 1520 ha platībā [Ld II 8]. Ūdeņiem bagātos pavasaros purvu gandrīz applūšina Aiviekstes ūdeņi.

Drikšņu Peisa sk. *Drikšņu peisa*.

Drikšņu pīsa sk. *Drikšņu peisa*.

Dūdumu purvs sk. *Kuces purvs*.

Duriņu purvs - Bērzaunes pag., starp *Betiņu*, *Duriņu* un *Tomēnu* mājām. Pl. 20 ha.

Dzedziekstes purvs - bijušais Lubānas purvu masīva purvs Indrānu pag. ZA, Aiviekstes l. krastā, uz salas, ko veido Vecpededze un Jaunpededze. Pl. 1375 ha [KF 3312]; cauri tek Aiviekstes pieteka Dzedziekste. Viss masīvs nosusināts un tagad pagastā šo teritoriju sauc par Salas mežu (sk. Sala nodaļā "Meži").

Dziļās pļavas - Varakļānu pag., starp Rokuļiem un Jurašinkām, D no Vecuma meža.

Eiduku purvs - Teiču purva daļa Mētrienas pag., starp Rāksalu un Bārbaļu pussalu (Jēkabpils raj.).

Elksnātu pļava - Vestienas pag., 0,5 km uz Z no Sudzērdiņa ez., Z no *Kadiķu* un *Vilkukalnu* mājām.

Elmaņu purvs - Dzelzavas pag. A, uz robežas ar Gulbenes raj., ~2 km D no Degu dzc. stacijas. Pl. 247 ha [KF 3288]; cauri purvam izrakts Lapenieku gr. uz Liedī.

Eņģenes - pļavas Mārcienas pag. ZR, uz Z no Bērzaunes-Jāņukalna ceļa, pirms Talejas upes tilta.

Ezera purvs, *Ilzēnu purvs* (kļūdains nos.) - Sausnējas pag. ZA, apkārt Ilzina ezeram; Kūdras fondā nosaukts par Ilzēnu purvu ar pl. 27 ha [KF 3390], dabā platība ir lielāka, jo purvs iesniedzas arī ZA no ezera, kas Kūdras fondā nav ņemts vērā. Viet. iedz. sauc par Ezera purvu.

Garais purvs - Bērzaunes pag. ZR daļā, DA no Žautriša ez., *Mestrēnu* zemē.

"Agrāk bijis ezers, kura aizaugšana noslēgusies pēdējās paaudzes laikā" - tā par šo purvu piecdesmitajos gados rakstīja novadpētnieks J. Krūmiņš.

Garancpurvs - bij. purvs Cesvaines lauku ter., Kujas l. krastā, iztaisnotās Āriņupītes līkumā; nosusināts.

Goveņa [Guoveņa] purvs - Ērgļu pag. ZR, Ērgļu-Cēsu ceļa kr. pusē pret Pilskalnu. Purvā sākas Maiļupīte.

Gulbišku purvs, Gulbišku purvs (kļūdains nos.) - bij. purvs Kalsnavas pag., Antonīcas abos krastos, Z no Gulbišku mājām. Pl. 67 ha [KF 3550]. Nosusināts, aramzeme. Kūdras fondā nosaukts par Gulbišku purvu.

Gulbišku purvs (kļūdains nos.) sk. *Gulbišku purvs*.

Ģirku pļavas - uz Jumurdas un Ērgļu pag. robežas, Z no Braku kalna un *Braku* muzeja.

Ikaviņu purvs - bij. purvs Barkavas pag. A daļā, pie Ikaviņas upes. Pl. 156 ha [KF 3439]. Nosusināts.

Ilzēnu purvs (kļūdains nos.) sk. *Ezera purvs*.

Ilzīšu pļavas - bij. pļavas Jumurdas pag., Ilzītes upītes abos krastos, Z no Ērgļu-Madonas ceļa. Lielākā daļa aizaugusi un kā pļavas vairs netiek izmantotas.

Islienas purvs sk. *Ozolsalas purvs*.

Jumīzelis - purviņš Lazdonas pag., Smecerēs silā, D no Madonas-Bērzaunes ceļa 3. kilometra. Dzc. uzbērums purvu sadala 2 daļās: D no dzc. ir Sausais Jumīzelis, Z gandrīz līdz šosejai - Slapjais Jumīzelis. Pēc garākiem laika sprīžiem Slapjais Jumīzelis pārplūst, ūdens pēc laika atkal pazūd (J.Krūmiņš).¹

Kaisis - bij. slapjas pļavas Mārcienas pag., starp Mārcienu un Labones ez.; tagad nosusinātas un ierīkoti tūrumi.

Kangarpurvs - starppauguru ieplakas purviņš uz Praulienas un Mārcienas pag. robežas, D no Dibenezera.

Kasparu purvs - neliels starppauguru ieplakas purvs Lazdonas pag. DR, 0,5 km Z no *Kasparu* mājām (Praulienas pag.).

Kauslienas peisa, Kauslienas pīsa, Līnijas purvs (kļūdains nos.) - purvs Ošupes pag. D, Lubāna krastā starp Strūdzienes un Asnas upēm. Pl. 681 ha [KF 3438]; R daļu šķērso Zvidzienes kanāls. Tuvākās

¹ Madonas novadpētniecības un mākslas muzeja fondu materiāli.

apdzīvotās vietas ir Iecelnieki un Tropi. Nosusinātajā daļā tagad aramzeme [Ld III 152]. Kūdras fondā rakstīts nosaukums Līnijas purvs, ko viet. iedz. nelieto, bet sauc to par Kauslienas peisu.

"Kauslienāņu peisa būtībā ir slapjš mežs." (M. Nagle).

Kauslienāņu pīša sk. *Kauslienāņu peisa*.

Klajotnis sk. *Baltie klāni*.

Klāņu purvs - Indrāņu pag. DA (starp Zvidzi, Aivieksti un Vērdes kanālu) un Ošupes pag. A (gar bij. Zvidzes upi); A no Smaudžiem un Zvidzēnas, ko no purva šķir Zvidzēnas kanāls. Pl. 2597 ha. Gar malām mežs (460 ha), pārcējais krūmi. Ap 300 ha nosusināti ar vaļējiem grāvjiem [Ld II 243], [KF 3384]. Šo teritoriju mēdz saukt arī par klāņu pļavām. Noteikt robežu starp mitrajām pļavām un purvu nav iespējams.

E. Tomāss trīsdesmitajos gados rakstīja: "Pļaut var vienīgi tajā klāņu daļā, kas nav pieaugusi kokiem un krūmiem, t.i., purvainajās pļavās. Zāles dažādība klānos nav liela. Parastās zāles ir mieža brālis (*Phalaris arundinacea*), grīslis, puplašķis, puķu meldri. Mieža brālis un grīslis šeit izaug cilvēka augumā. Tādā daudzumā un platībā šie augi citur Latvijā neaug." [Tomāss 1937, 50.]

Purvā daudz nelielu purva ezeriņu, kuru kopējais nosaukums ir Baltezeri. Tautā šo teritoriju sauc par Baltajiem klāņiem.

Kodeļas [Kuodeļas] purvs - Bērzaunes pag. Z, uz DA no Āriņu mājām, Raganītes kr. krastā. Pēc J. Krūmiņa domām, tas ir aizaudzis ezers.

Pēc seniem nostāstiem Kodeļas purva ezers pa pazemi bijis savienots ar Dēklaiņa ezeru.

Kreklu purvs - Indrāņu pag. Z, Mandaugas grāvja augšgala l. pusē, ~1 km Z no *Grantiņu* mājām.

Kriju purvs - bij. purvs Indrāņu pag., D no Moroza gr. Pl. 98 ha [KF 3374]. Nosusināts.

Krista purvs, Kristapurvs - garš, šaurs purvs Varakļāņu pag., DR no Varakļāņiem, gar Rīgas-Rēzeknes šosejas l. pusi. Pl. 542 ha [KF 4174]. Daļēji nosusināts. Purvs īstenībā ir aizaugušas pļavas. [Ld III 30].

Kristapurvs sk. *Krista purvs*.

Kuces purvs, Dūdumu purvs - bij. purvs Kalsnavas pag., Aronas l. krastā pret *Lejasrubeņiem* otrpus upei; nosusināts, tagad pļavas un kultivēts zālājs. ZR no purva ir *Salānieši*, A - *Noras*. Kūdras fondā

aptuveni šajā vietā minēts Dūdumu purvs ar pl. 71 ha [KF 3556].
Dūdumi ir mājas DR no purva.

Par purva nosaukuma rašanos stāsta Marija Stradiņa: "Senos laikos uz purvu medībās gājis vietējais muižkungs. Purvā pazudusi viņa medību kucite un ... purvs kļuvis par Kuces purvu."

Kūdras purvs - neliels purviņš Vestienas pag. DR daļā, Vēri.

Kuģenieku purvs sk. *Rāvas purvs*.

Kurtavas purvs - Teiču purva daļa Mētrienas pag. R, uz Z un A no Kurtavas ez.

Kužu purvs (kļūdains nos.) sk. *Ķušu purvs*.

Ķēves purvs - Sausnējas pag. D un galvenokārt Aizkraukles raj., Ērgļu-Pļaviņu ceļa kr. pusē, D no *Ķuzēniem*.

Ķimeņu purvs sk. *Čonku purvs*.

Ķušu purvs, *Kužu purvs* (kļūdains nos.) - Kalsnavas pag. R daļā, abās pusēs Savītes upei, D no *Ķušu* mājām; Kūdras fondā izdalīti divi purvi: Savītes kr. krastā ar Nr. 3542 minēts Kužu purvs (nepareizs nos.) ar pl. 15 ha un Savītes l. krastā ar Nr. 3541 minēts Melnāzas purvs (nepareizs nos.). D no purva ir mājas *Melnavas*) ar pl. 39 ha. Lielākā daļa purva nosusināta.

Labones - pļavas Mārcienas pag., Labones ez. Z krastā. Pl. ~20 ha.

Agrāk to vietā bijis krūmains purvs. 1870. g. nolēma to uzlabot: nocirta krūmus, uzbēra smilti un zemi un radās labas pļavas. Tās bija uzlabotas, un nosauca par Labonēm.

Lāču mīga - nosusinātas pļavas Varakļānu pag., Teicijas l. krastā, R no Varakļānu-Barkavas ceļa. Tuvākā apdzīvotā vieta ir Šķēles.

Lāču purvs - šauras, garenas starppauguru ieplakas purvs Lazdonas pag. ZR daļā, Madonas-Trepes valnī, 0,5 km ZR no Lielā Klauģa ez.

Lāču purvs, *Rubeņu purvs* - Ļaudonas pag. ZR daļā, Tīlānu mežā, Aronas kr. krastā. Tuvākās mājas ir *Rubeņi*, kurās saimnieki ir Lāču dzimta. Kūdras fondā minēts Rubeņu purvs ar platību 201 ha [KF 3476]. Viet. iedz. vairāk lieto Lāču purva nosaukumu.

Lāmiņu purvs - Ērgļu pag. ZA, Meltnes l. krastā, Pilsmežā.

Lāpurvītis - purvs Ērgļu pag. ZR daļā, uz D un DR no *Danderiem*.

Laudzenes - bij. pļavas Barkavas pag. DA daļā, Bestinīcas kr. krastā, D no Aizkārķles. Tagad nosusināts tīrums.

Leimaņu purvs - Varakļānu pag., Varakļānu-Krustpils ceļa l. pusē, pirms Zalāniem. Pl. 36 ha [KF 4171]. Mežs. Z no purva Lielie Leimaņi.

Lejasezera purvs, **Lejas ezera purvs** - mitras platības ap Lejasezeru Ērgļu pag. ZR, Katriņā. Pl. 61 ha [KF 3313]. Kūdras fondā saukts par Lejas ezera purvu.

Lejas ezera purvs sk. **Lejasezera purvs**.

Līcu purvs - bij. mitras pļavas Jumurdas pag. A daļā, DR no bijušajām Līcu mājām, stiepgas no **Pulčēniem** gandrīz līdz Ērgļu-Madonas ceļam.

Līcagals - pļavas Indrānu pag., Aiviekstes l. krastā pie Ērgalas līča, Lubānas-Balvu ceļa l. pusē.

Līcu pļavas, **Centra purvs** (kļūdains nos.) - bij. pļavas Sausnējas pag., A no Sausnējas, Vesetas l. krasta līkumā. Pl. 198 ha [KF 3442]. Bija mitras pļavas, pēc nosusināšanas aramzeme. Kūdras fondā šī platība nosaukta par Centra purvu (netālu no Sausnējas centra).

Līcu purvs - Aronas pag. ZR, Lielā Līdēra ez. D galā pie Kārklū līča. Pl. 59 ha [KF 3328]. Purva ZA malā mājas **Veclīči**.

Lielais purvs sk. **Deiģļu purvs**.

Lielais purvs - Ošupes pag. ZA daļā, 5 km DA no Lubānas, 2 km uz Z no Zvidzes ez. Purva A robeža ir Abaines upe, Z - Seldžu grāvis. Pl. 1912 ha [KF 3380]. Tuvākās apdzīvotās mājas ir 0,7 km no purva D malas - **Klāvāni**. [Ld III 126].

Lielais purvs - Vestienas pag., Viešūra ez. ZR krastā, starp Puļpu kalnu A un Ādmiņu kalnu R.

"Lielajā purvā ir mazi bērziņi, kas neaug lielāki. Purva virpusē ap 3 pēdas bieža dūņu kārta, tad nāk 6 pēdas bieža nesadalījusies sūnu kārta un tad cieta, zila glūda. Zem sūnu kārtas virs glūdas atrada riekstu čaumalas un bērzu tāsis." [Krūmiņš, 25].

Lielsalas purvs - Barkavas pag., R no Barkavas. Pl. 261 ha [KF 3469]. Purvam apkārt, izņemot austrumus, mežs, kuru sauc par Lielo salu. Purvā ir dzērvenāju liegums, kas aizņem 189 ha no tā platības. [Ld III 135].

Lielstrodu purvs - Varakļānu pag. ZA, Malmutes kr. krastā, starp Malmuti un Briežu grāvi. Pl. 128 ha [KF 4148]. Daļēji nosusināts.

Līnijas purvs (kļūdains nos.) sk. **Kauslienais purvs**.

Lovānu purvs (kļūdains nos.) sk. **Ļovānu purvs**.

Lukstu pļavas - Vestienas pag. DR, Vesetas abos krastos lejpus bij. *Vērškalnu* mājām.

Ļaudonītes [*Ļauduonītes*] *purvs*, *Ļaudonīts* - Vestienas pag., Z no Sudzērdiņa ez., nosusinātā Ļaudonītes ezera un tā apkārtnes vietā. Pl. 26 ha [KF 3391].

Ļaudonīts [*Ļauduonīts*] sk. *Ļaudonītes purvs*.

Ļovāņu purvs, *Lovāņu purvs* (kļūdains nos.) - Varakļāņu pag., pie Krustpils-Varakļāņu ceļa, D no Ļovāņiem. Pl. 3 ha [KF 4173]. Nosusināts. Kūdras fondā nepareizi nosaukts par Lovāņu purvu.

Madernieku purvs sk. *Mandaugas purvs*.

Malmutas grīva - pļava Barkavas pag. DA, starp Malmutes vecupī, Sulķu (Rēzeknes raj.) un Īdeņu kanālu. Agrāk ļoti mitra, tagad nosusināta pļava.

Malmutas-Zamaru purvs sk. *Salenieku purvs*.

Mandaugas purvs, *Madernieku purvs* (kļūdains nos.) - Indrāņu pag. Z daļā, pie Mandaugas grāvja, 1 km ZR no *Cepurniekiem*; daļa purva nosusināta. Pl. 359 ha [KF 3310]. Kūdras fondā šis purvs nepareizi nosaukts par Madernieku p. (kādreiz Z no purva bijušas *Madernieku* mājas), viet. iedz. pazīst kā Mandaugas purvu.

Melderticis - pļava Praulienas pag. ZA daļā, atrodas Žūkļa pļavu masīvā, ~1 km Z no Madonas-Lubānas dzc. un tikpat tālu DR no *Ezernieku* mājām. Robežojas ar 66. un 67. valsts meža kvartālu. Nosusināta.

Melnāzas purvs (kļūdains nos.) sk. *Ķušu purvs*.

Mežandrievu purvs - Liezēres pag., R no *Mežandrieviem*, pie Mežandrievu kalna; iztek Eglupe.

Mīksnēju pļavas - Vestienas pag. DR, Aronītes abos krastos, ZR no *Placēnu* māju vietas.

Milzu purvs sk. *Ozolsalas purvs*.

Mindaugas purvs - Mētrienas un Barkavas pag., Teiču rezervāta (Teiču p.) daļa Z no Mindaugas un Vērtēža ez.

Nainiekstes purvs sk. *Baltie klāni*.

Nesaules purvs, Vēlais purvs - Aronas pag. ZA, uz DR no Nesaules k. un Nesaules ezeriņa, mežā. Pl. 96 ha [KF 3342]. R daļā sākas Ogrīte (kreisais no Ogres augšteces zariem).

Niedruškas purvs sk. *Svētais-Niedruškas purvs*.

Nakatu purvs - starppauguru ieplakas purviņš Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, DA no *Nakatu* mājām. (M.Kursiša).

Odzes purvs sk. *Banderu purvs*.

Ogu purvs - Ošupes pag. vidusdaļā, A no Lubānas-Barkavas ceļa un tukšajām *Ogusalas* mājām; apaudzis ar mežu; ~0,5 km Z no purva Lakstienas grāvis.

Olgas purvs - Indrānu pag. R daļā, 4 km R no Lubānas. Pl. 3540 ha, t. sk. rūpnieciski izmantojamā platība 1820 ha [KF 3368]; lielas platības skārusi meliorācija, daudz novadgrāvju. Purvā sākas grāvji un upītes, kas aiztek: uz Liedi (Krieviņgrāvis), Aivieksti (Moroza grāvis) un Kuju (Vilkupurva grāvis). [Ld IV 54].

Olgasīļu purvs sk. *Olgasīļu purvs*.

Olgasīļu purvs, Olgasīļu purvs, Olgusīļu purvs - bij. purvs Indrānu pag., starp *Olgasīļu* mājām Z un Moroza grāvi. Pl. 74 ha [KF 3373]. Nosusināts. E 29 olgasīļi (mājas).

Olgusīļu purvs sk. *Olgasīļu purvs*.

Olksna - bij. pļava Barkavas pag., Vasijas strauta lejteces abos krastos.

Ormaņpurvs - neliels purviņš Praulienas pag., DA no Ormaņiem. Austrumu pusē to no Pikānu purva nodala šaura pauguru virkne.

Ozolsalas purvs, Islienas purvs, Milzu purvs - Mētrienas pag. D, starp Vaibiņas augšteci un Islienas upi; augstā tipa purvs. Pl. 554 ha [KF 3482]. Tuvākās mājas ir *Salas Z, Medņuriests* DR un bijušās *Ozolsalas* D. Kūdras fondā saukts par Islienas purvu, bet viet. iedz. vairāk lieto *Ozolsalas* purva vārdu. [LD II 178 Islienas purvs].

Paiseklis, Paisekļa purvs - purvs Mētrienas pag. DR un Jēkabpils raj., Odzes upītes abos krastos. Pl. 336 ha [KF 3589].

Paisekļa purvs sk. *Paiseklis*.

Pakuļu purvs sk. *Velnapurvs*.

Pāķu purvs sk. *Baltais purvs*.

Palšais purvs sk. *Pašū purvs*.

Pašū purvs, Palšais purvs - Jumurdas pag. Z un Cēsu raj., Ogres upes kr. krastā. Pakaišu kūdras ieguve. Purvā daudz akaču. Pl. 855 ha, t.sk. Madonas raj. 465 ha [KF 3314]. No purva A malas iztek Valolas pieteka Ceplīšu upīte jeb Lašupīte. Šis ir vienīgais lielākais purvs Madonas raj. Vidzemes augstienes daļā. [Ld IV 72], E 23 *pašū* p.

Pelečāres purvs sk. *Deiģu purvs*.

Pieslaistes purvs sk. *Teiču purvs*.

Pikānu purvs - Praulienas pag. R, Madonas-Ļaudonas ceļa kr. pusē, A un ZA no Viļvānu ez. Pl. 80 ha [KF 3421]. Dabā ir divi purvi, kurus atdala Z-D virzienā izstieptu pauguru grēda. R daļu sauc par Pikānu p., bet A daļu pie Madonas-Atašienes ceļa par Skudras p.

Piķa purvs, Piķa purvs - Sausnējas pag. D, uz DR no Sausnējas, Silā. Pl. 34 ha [KF 3443] (dabā tas ir krietni lielāks, nekā uzrādīts Kūdras fondā). Latvijas I republikas laikā te rakta kūdra.

Purva ziemeļrietumu daļā ir ar mežu apaugusi sausa un augstāka vieta, kuru sauc par Krievu salu. Šajā salā ir arheoloģijas piemineklis Krievu salas senkapi.

Par purvu zināma teika, kurā to sauc par Piķa purvu. Teikas saīsināts saturs: Purva vietā agrāk bijis ezers, kura salā nocietinājies kāds karapulks, kam pārpratuma dēļ izcēlusies kauja ar citu savējās puses karapulku, un šajā kaujā bijis daudz kritušo. Ezers sadusmojies, ka neapdomības dēļ tik daudz asiņu izliets, rūkdams pacēlies gaisā un aizskrējis projām. No tā laika ezera vietā purvs, bet salīņā vēl tagad varot atrast vecu karalietu atliekas.¹

Piķa purvs sk. *Piķa purvs*.

Pilsnieku purvs - bij. purvs Ošupes pag. vidusdaļā, R no *Pilsniekiem*. Pl. 100 ha [KF 3378]. Nosusināts

Plātes pļavas - Praulienas pag. ZA daļā, Tēces upītes abos krastos.

Plauža purvs - Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, R no *Dravnieku* mājām (M. Kursiša).

Pulcenes - pļavas Barkavas pag., Islienas l. krastā, Teiču purva malā. Nosusinātas. Agrāk šeit bijušas mājas *Pulcenes*.

Puļpanu purvs - Praulienas pag., R no Madonas-Ļaudonas ceļa, starp to un ceļiem uz *Upeskalvārēm* D un *Ķemeriem* Z.

¹ Madonas novads teikās un nostātos. - Madona, 1993, 28. lpp.

Stāsta Elza Sarmore: "Kad purvs aizsala un pa to varēja braukt, tad zināja, ka iestājusies īsta ziema. Ceļam izmantoja grāvi, jo tas ziemā bija līdzenāks un saīsināja attālumu līdz Lazdonai un Madonai. Pēckara gados tas vairs nav lietots." Nosaukums varētu būt radies no tā, ka purvā, satrūdot augiem, izdalījušās gāzes.²

Puriņu purvs - bij. purvs Murmastienes pag., A no Murmastienes, starp to, Karolīnu un Zepiem. Pl. 94 ha [KF 7145]. Nosusināts.

Purnaviešu purvs - Ļaudonas pag. Z, uz robežas ar Mārcienas pag., Z no Purnaviešiem. Pl. 63 ha [KF 3453]. Daļēji nosusināts.

Radžeļu purvs - Barkavas pag. vidusdaļā, Islienā l. pietekas Sumejas l. krastā, pret Radžeļiem. Pl. 331 ha [KF 3468]. D no purva mežs, ko sauc par Lielo Salu.

Ramļēnu purvs, Rāmūlēnu I purvs (kļūdains nos.) - Ērgļu pag. DA daļā, starppauguru ieplakā starp Laišķēnu, Ramļēnu un Dzelzkāju kalniem. Kūdras fondā nosaukts par Rāmūlēnu I purvu ar platību 44 ha [KF 3388].

Rāmūlēnu I purvs (kļūdains nos.) sk. **Ramļēnu purvs**.

Raudušplava - plava Vestienas pag., ZR no Salāja ez., starp Lauskiem Z un Alstiņiem D.

Rāvas purvs, Kuģenieku purvs - Kalsnavas pag., starp Svireju A un Savīti R. Pl. 24 ha [KF 3546]. Tagad tā ir nosusināta plava un dabā daudz lielāka par 24 ha. Kūdras fondā minēts nosaukums Kuģenieku p., ko viet. iedz. nelieto. **Kuģenieki** ir mājās Svirejas pretējā krastā.

Rāvas purvs, Salas purvs - Praulienas pag. ZR, Lisas l. krastā, ZA no Salas ez., starppauguru ieplakā starp Māla k. un Vāgānu kalniem, ZA no *Smenu* mājām; mitrs mežs, kurā izrakts grāvis uz Līsu. Pl. 27 ha [KF 3412], Kūdras fondā nosaukts par Salas purvu.

Rozbakas [Ruozbakas] purvs - Ļaudonas un Mētrienas pag.; varētu būt Valtersalas purva DR gals. Kūdras fondā tas ietverts lielajā Runcu II purva masīva DR stūrī.

Roznieku [Ruoznieku] purvs - Indrānu pag. ZA, Roznieku mežā, Lubānas-Balvu ceļa kr. pusē, pret *Roznieku* mājām (otrpus ceļam). Pl. 406 ha [KF 3311]. Lielākā daļa purva ir nosusināta ar vaļējiem grāvjiem, un tur aug mežs.

² Lazdonas pagasts gadsimtu griežos. - Madona, 1933, 44. lpp.

Rubeņu purvs sk. *Lāču purvs*.

Rucēnu purvs - Sausnējas pag. ZA, Ilzina ez. A krasta ielokā; neliels.

Runcu purvs, Runču I purvs (kļūdains nos.) - Mētrienas pag., A no Mētrienas; augstais purvs. Pl. 130 ha [KF 3483]. No tā ūdeņus savāc Islienā pieteka Muižupe, kas apņem purvu no D, R un Z kā kontūrgrāvis. Kūdras fondā nosaukts par Runču I purvu. E 30 *runcu* p.

Runču II purvs - Kūdras fondā liels purva masīvs Mētrienas pag. DR un Ļaudonas pag. DA, ar kopējo platību 534 ha [KF 3485]. Pagastā izdala 3 atsevišķus purvus: Z daļu ap Runcu ez. sauc par *Salu mežu*, ZR ir *Salenieku purvs* un D, DR - *Valtersala*. Sk. **Salu mežs, Salenieku purvs** un **Valtersala**. (Mājas, no kurām varētu būt purva nosaukums, ir Runci, tātad pareizi būtu Runcu purvs).

Runču I purvs (kļūdains nos.) sk. *Runcu purvs*.

Sakņupītes purvs - Cēsaines lauku ter., ~2 km R no Virānes ezeriem, Apiņupītes abos krastos; garš. Pl. 54 ha [KF 3281].

Salas purvs sk. *Rāvas purvs*.

Salenieku purvs - Mētrienas pag. R, starp Valtersalu un Saltupu silu, Mētrienas-Ļaudonas ceļa kr. pusē, D no *Purmalu* mājām. Kūdras fondā iekļauts Runču II purvu masīvā [KF 3485].

Salenieku purvs, Malmutas-Zamaru purvs - Barkavas pag. DA stūrī. Pl. 2397 ha [KF 4130]. Purva masīvs norobežots no visām pusēm: A tek Malmute, ZA Īdeņu kanāls un Lisiņas vecupe, R un D stiepjas Meirānu kanāla l. krasta dambis. Ūdeņus savāc Ciska (sk. Ūjiņa). Purva pacēlumā *Salenieku* mājas, kuras devušas tam nosaukumu. Kūdras fondā purvs nosaukts par Malmutas-Zamaru purvu, šo nosaukumu viet. iedz. nelieto. Purva ZA daļa - Žaidu kokts, nosusināta ar novadgrāvjiem.

Salu purvs, Timsiņu purvs - Ļaudonas pag. DA un Jēkabpils rajonā. Pl. 807 ha, t.sk. Ļaudonas pag. 543 ha [KF 3580]; iztek Alūksnīte. Purva vidū pacēlums Raibiņsala, kurā atrodas mājas *Salas*. Kūdras fondā un Jēkabpils rajonā purvu sauc par Timsiņu purvu, bet Ļaudonā tikai par Salu purvu.

Sāmalas purvs - Lazdonas pag. D, 1 km A no Dziļūkšņa ezeriņa.

Sarkanās Briedaines sk. Darīmi.

Sasēra purvs, Sešānu purvs (kļūdaini nos.) - Aronas pag. Z daļā apkārt Sasēra ezeram. Kūdras fondā nosaukts par Sešānu purvu ar platību 206 ha [KF 3330]. Pagastā sauc par Sasēra purvu.

Saukas purvs, Sauku purvs - Barkavas pag. ZA. Pl. 742 ha [KF 3434]. Pakaišu kūdras ieguve. No purva uz dažādām pusēm aiztek upītes: uz Z Aiviekstes piet. Kāršupe, uz A Meirānu kanāla kr. piet. Pabrauklis, uz R Islienās l. piet. Madava. D purvam pickļaujas Ristes mežs, kurā sākas Lisiņas kr. piet. Vasijas strauts.

Purva dienvidaustrumu malā bijušās *Liepsalu* mājas, kurās dzimis pulkvedis Oskars Kalpaks, pirmais Latvijas bruņoto spēku vadonis. Apglabāts Meirānu Visagala kapos. *Liepsalu* māju robežās, tuvējā Saukas purva malā ņemts akmens, no kura gatavots Kalpaka kapa piemineklis. Uz šī akmens Kalpaks kā zēns mēdzis sēdēt, bet vēlāk, skolas gados, nācis vijoli spēlēt. [Tomāss, 1937., 85., 86.]. Sākta *Liepsalu* atjaunošana. Latvijā no trimdas zemes Kalifornijas ir atgriezies Oskara Kalpaka brāļameita Ārija Kalpaka-Grundmane. "Esmu pēdējā, kas dzimusi *Liepsalās*, un pēdējā, kas 1944. gada 30. jūlijā aizvēra durvis... Bet nu es cīnos ar tādu īsti jauneklīgu sparū, lai *Liepsalās* atstātu Kalpaku pēdas. Meliorācija gājusi pāri. Palikuši tikai saimniecības ēkas mūri, to 1933. gadā cēla. Tie tiek atjaunoti. Tas būs ekspozīcijas nams ar audio un video... Kalpaku dzimtas ozols būs veidots lielā granīta akmenī. Vienkārši ozola siluets un trīs nokritušas lapas. Uz vienas - to vārdi, kas *Liepsalās* dzimuši kopš 1700. gada, otra lapa - pulkvedim Oskaram Kalpakam, bet trešā lapa būs veltījums latviešu tautai." [A. Pelūde, 1998.]. Ir saglabājusies arī vijole, kuru spēlēja Oskars Kalpaks.

Par Saukas purvu zināma šāda teika: Agrāk Saukas purva vietā bijis ezers, kuru saukuši par Saukas ezeru. Kādreiz Dievs līcis ezeram celties un meklēt sev jaunu vietu. Kādu rītu ezers paēdis brokastis un laidies projām, bet aizmīrsis paņemt savus telēģus. Tie palikuši tur, kur brokastis ēdis. Saukas ezera telēģi ir divi ezeriņi, kuri stāv vēl šobrīd savā vietā un kurus iedzīvotāji nosaukuši par Ezergales ezeriem. Saukas ezera vietā ir izcēlies purvs, kuru sauc par Saukas purvu.¹

Sauku purvs sk. *Saukas purvs*.

Sausais Jumīzelis sk. *Jumīzelis*.

Sešānu purvs (kļūdaini nos.) sk. *Sasēra purvs*.

Siena purvs - nosusinātas pļavas Kalsnavas pag., Talejas l. krastā, starp Mētēkli (mežu) Z un Bērzaunes upi D. Cauri tek iztaisnotā Talejas lejtece.

¹ Madonas novads teikās un nostāstos. - Madona, 1993, 45. lpp.

Skudras purvs sk. *Pikānu purvs*.

Skuķu purvs - Dzelzavas pag. DR, Kujas upes kr. krasta līkumā, R un DR no Aizpurvēm. Pl. 239 ha [KF 3302]. Pakaišu kūdras ieguve. E 18 skuķu-purvs.

Slapjais Jumīzelis sk. *Jumīzelis*.

Stapuru purviņš - starppauguru ieplakā izveidojies neliels purviņš Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, A no *Stapuriem*.

Stiebriņu purvs - bij. purvs Indrānu pag. Pl. 82 ha [KF 3309]. Nosusināts.

Stirnas purvs, *Stirnu purvs* - Jumurdas pag. Z, daļa Cēsu raj. Pl. 115 ha [KF 2792], dabā šķiet lielāks. Gar tā Z un ZA malu tek Ogres upe.

Stirnu purvs sk. *Stirnas purvs*.

Storpa - nosusinātas pļavas Barkavas pag., Lisiņas lejteces kr. krastā.

Strīdas purvs - liels mitra meža un purva masīvs Ļaudonas pag. DR un Jēkabpils rajonā, starp Lielmežu Z un Alūksnīti D. Pl. 367 ha (Madonas raj.). [KF 3573]. [Ld V 163].

Sūnu purvs - Ērgļu pag. DA daļā, starp Ērgļu-Kokneses ceļu R un Augļēnu kalnu A; cauri tek Āķēnupīte. Purvs rakstos minēts jau 1503. g.¹

Suņusala - pļavas Varakļānu pag., Teicijas l. krastā, ZR no Stabulniekiem. Nosusinātas.

Svētais-Niedruškas purvs, *Niedruškas purvs* - Mārcienas un Ļaudonas pag., gar Niedruškas upi un Svētupi A un DA no Svētes (Dreimaņu) ezera, Krustkalnu rezervātā. Bagāts ar saldūdens kaļķu nogulām, notiek to ieguve. Pl. 636 ha [KF 3452]. Tautā sauc par Niedruškas purvu. Vairākās vietās purvā pacēlumi, kurus sauc par salām. Tādas ir Kabiņšala (bijusi apdzīvota, arī mājas sauca *Kabiņšalas*), Struņķu sala, Garā sala u.c.

I.Politere min šādu teikumu: "Gar Svētupes un Niedruškas upes malu ir Svētupes purvs. Purva vidū atrodas kalniņi, ko sauc par Bēgoņu salām. Tur atradies liels akmens. Par šo akmeni zinājis Sāvienas Velna grāvis dzīvojošais Velns. (..) Velns

¹ Rūdolfa Blaumaņa memoriālā muzeja "Brakī" fondu materiāli.

izdomājis, ka liels akmens no Bēgoņu salām jāatnes uz Aiviekstes upi un jāiesviež tajā, lai plostu laikā plēstu plostus un slīktu cilvēki. (..)

Kādā naktī Velns stiepis akmeni uz Aivieksti, bet drīz iedziedājies *Ubaņu (Ubaņi - trīsdesmitajos gados mājas Aiviekstes pagastā, netālu no tagadējiem Bērzkalniem - R.A.) gailis un Velns akmeni nosviedis turpat uz robežas ar kaimiņu mājām.* [Politere, 1987, 105.]

Štutēnu purvs - Jumurdas pag., Jumurdas ez. ZA krastā. Pa purva R malu tek Sārtupīte uz Jumurdas ez. Purva ZA un Z mala piekļaujas bijušajām *Aušakām*.

Šūmānu ezers - zāļu purvs (aizaudzis ezers) Mētrienas pag., Teiču purvā, R no Kurtavas ez., ~0,5 km no Mētrienas-Rāksalas ceļa, tā A pusē. Tuvākās mājas bija *Zaļlauki*.

Tampiņpurvs - Cescvaines lauku ter. Z daļā, Tirzas kr. krastā pirms Vilaunes ietekas, A no Banurtu ezeriņiem.

Teiču purvs, senāk Pieslaistes purvs - Madonas un Jēkabpils raj., Austrumlatvijas zemienē starp Aiviekstes upi un Lubāna ez., stiepjas Z-D virzienā; ir lielākais sūneklis Latvijā. Pl. 19587 ha, t.sk. Madonas raj. 10896 ha, purva dziļums vidēji 4,1 m, lielākais - 9,5 m. Purvā izklaidus daudz ezeru. Madonas raj. teritorijā tie ir: Pieslaistes, Grāna, Mindaugas (Teiču purva daļu Z no ezera sauc par Mindaugas purvu), Sildu, Kurtavas (Teiču purva daļu ap ezeru sauc par Kurtavas purvu), Islieņas, Tolkāja, Vaboles, Siksālas ez., Lisiņš, Mazais Murmasts, Lielais Murmasts, Vērtēzis. To ūdens ir tumšs un rāvains, daži bagāti zivīm - asariem, raudām, rūsganbrūnām līdakām. Daudz akaču. Uz visām pusēm no purva aiztek upītes: Islieņa, Dīrīte, Lisiņa, Inčāres str., Dēmeniša. Augstākā vieta, pacēlums purva vidū ir Siksālā. Purva šaurākā vieta atrodas uz D no Siksālas un šeit no abām pusēm purvā iestiepjas garas pussalas, starp kurām attālums ir tikai 3 km. No ZA tā ir Murmastienes pagasta Tolkājas-Vērstiņsalas pussala, bet no DR - Bārbaļu pussala (Jēkabpils raj.). 1982. gadā purvā izveidots Teiču rezervāts. [Ld V 207].

Teiču purvā sastopamas 186 putnu sugas, ligzdošana pierādīta 125 sugām. Daudzas no tām ir iekļautas Sarkanajā grāmatā. Kopš 1989.g. Teiču p. ir Eiropas nozīmīgo putnu vietu sarakstā, bet kopš 1995.g. ir Ramsaras konvencijas putnu vietu sarakstā un atbilst Pasaules dabas aizsardzības savienības klasifikācijas 1.kategorijai.

Rakstnieks Antons Austrīņš tēlojumā "Māras zemē" 1918. gadā sarakstītajā darbā "Mantu kalns" Teiču purvu sauc par Pieslaistes purvu un apraksta tā ziemeļu malu: "Mežmalā ceļš kaut kur pazuda. Sākās Pieslaistes purva tekas un tecinās, mīdāmās nereti viena ar otru, pārkrustotas no simtām sakņu un saknišu. Nezinātājam jau pašā sākumā viegli apmaldīties, sarkanpelēkās priedes, priedes un atkal priedes zilgandūmakotiem vaiņagiem. Pa apakšu ciņi, sūna un aprūsējuši vaivariņi. Arī sliksnes - duknejas vietas, kur sakrājies ūdens. Vienmuļa purva ainava. Līdz apnikumam."

Tālāk min augstāku pacēlumu purvā - Mantu kalnu un " (..) šī neesot vienīgā tāda sala Pieslaistes purvā. Viņš minēja vēl Šķūņa salu, Medņa Riestu, Salu starpu, Auzaini, Raga salu un Mindauga salu. Ļaužu mute stāstot, ka pēdējā kādreiz glābies Mindaugs, kamēr tam piesūtījuši jaunus kara pulkus. Uz dažām citām dzīvojot vecticībnieki." [Austrīņš 1922, 34.-39.].

A.Eglītis: "No putna lidojuma raugoties, cik vien tālu sniedzās skats, visur vieni vienīgi purva plašumi: zaigojošiem, pelēki viltīgiem akačiem izraibināti, gaišzaļi sfagnu sūnu klajumi mijas ar tumšzaļām purva priedīšu audzēm, kurās slēpjas lielāki un mazāki ezeri."¹

Timsiņu purvs sk. *Salu purvs*.

Tirais purvs - Lazdonas pag. DA, uz DR no Lazdonas ez., mežā. Pl. 17,4 ha; daudz akaču un neliels ezers. Purva Z malā mājas *Ceļmalas* un *Gailenītes*.

Nostāsts: "Lazdonas muižkungs bijis ļoti skops un mantkārigs, tādēļ kādu rudeni līcis Tirajā purvā uztaisīt četras kaudžu vietas. Kad uzsnidzis sniegs, viņš atvedis šurp citu kungu un pārdevis purvu par auglīgu pļavu. Pircējs noticēja, jo visos stūros bija kaudžu vietas. Blēdības atklājušās nākošajā pavasarī, kad piekrāptais kungs ar saviem ļaudīm ieradās sienu pļaut. Izrādījies, ka purvs no zāles kā izslaucīts. Tā arī radies nosaukums Tirais purvs, kas saglabājies līdz mūsu dienām." [Kalniņš, 1995, 43].

Tutenu purvs, *Tuteņu purvs* - Kalsnavas pag., Savītes lejteces l. krastā; DR no purva mājas *Tuteni*. Nosusināts, kultivēts zālājs. Kūdras fondā par Tutenu purvu sauc citu purvu vairāk uz R, Vesetas kr. krastā, mežā un tā platība ir 83 ha [KF 3547]. *Tutenu* mājas no šī purva ir A.

Tuteņu purvs sk. *Tutenu purvs*.

Ūbānu pļavas - Praulienas pag., D no Ješku kalna, Skudras purva Z malā; piederējušas *Ūbānu* simniekam.

¹ Eglītis A. Aiviekste \\ Liesma, 1987. Nr. 6., 12.-14. lpp.

Ules purvs - neliels purviņš Vestienas pag., abpus strautam, kurš savieno Červīša ez. ar Kālezera Kāla līci, starp *Piejūtiem Z* un *Igalēm D*. Nosusināts. (B.Vālodze).

Upes purvs - Dzelzavas pag. R daļā un Cesvaines lauku ter., Apīņupītes un Lūšu ez. krastos. Pl. 331 ha [KF 3282]. Daļēji nosusināts.

Valtersala - purvs Mētrienas pag. DR un Ļaudonas pag. DA, 0,7 km R no Ozolkalna. Kūdras fondā šis purvs iekļauts lielā kūdras masīvā un nosaukts par Runču II purvu [KF 3485]. R no purva bijušas mājas *Valtersala*.

Vanagu purvs - Jumurdas pag., A no Ērgļiem, starp bij. *Vanagu* mājām un Vanagu kalnu A un Mika kalnu ar *Līdumniekiem R*.

Vecpurvs (kļūdains nos.) sk. *Becpurvs*.

Veinu purvs (kļūdains nos.) sk. *Veipu purvs*.

Veipu purvs, *Veinu purvs* (kļūdains nos.) - Murmastienes pag., starp Veipiem un *Pušču*. Pl. 95 ha [KF 4146]. Nosusināts. Kūdras fondā minēts nepareizi kā *Veinu purvs*.

Vēlais purvs sk. *Nesaules purvs*.

Velnapurvs, *Pakuļu purvs* - Cesvaines lauku ter., A no Kārdabas. Pl. 56 ha [KF 3297]. Daļēji nosusināts. Cauri tek Urdavas upīte. Kūdras fondā minēts kā *Pakuļu purvs*. A no purva ir *Kalna* un *Lejas Pakuļi*.

Velna purvs - Liezēres pag., DA no Mēdzūlas, starp *Kārlīšiem*, *Siliņiem* un *Vilciņkalnu*; neliels, daļa nosusināta.

Vilču purvs - neliels purviņš Ļaudonas pag. DA daļā, pie Ļaudonas-Beļavas ceļa un bijušajām mājām *Vilces*.

Vilks - purvs Sausnējas pag. ZA, uz R no Bļodoņa ez.

Vilku purvs sk. *Baltie klāni*.

Vilku purvs - neliels purviņš Vestienas pag. D, Skaldu upītes krastos, D no *Ozoliem*.

Zosu [Zuosu] purvs - Sarkanu un Dzelzavas pag., 1 km no Kujas kr. krasta, DA no Bedres ez., 3,5 km DA no Dzelzavas dzc. stacijas. Pl. 836 ha [KF 3367]. Kurināmās kūdras ieguve. [Ld VI 153].

Zvidzes ezera purvs - Ošupes pag., apkārt daļēji nosusinātajam Zvidzes ez., ārmalās kontūrgrāvis. Pl. 84 ha [KF 3381].

Zviedru purvs - Cesvaines lauku ter., Apiņupītes kr. krastā, DR no Lēģeru mājām; neliels.

Žagatiņu purvs - Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, DR no Liepkalnes un Žagatiņu mājām; neliels.

Žeidu kokts - pļava Barkavas pag. DA, starp Cisku un Īdeņu kan., Salenieku purva malā.

Žūklis - liels pļavu masīvs Praulienas pag. Z, uz robežas ar Sarkaņu pag., Kujas abos krastos no Padaukļa D līdz Norkalnu grāvja ietekai Z. Šajā posmā Kujā vēl ietek Rieba un Siļu grāvis. Nosusinātas. Pirms meliorācijas pļavas ap Kujas upi raksturoja kā staigņu, čūskām bagātu vietu.

MEŽI

Akmeņkalns - kalnains mežs Mārcienas pag. R, uz A no *Rēķiem* un *Jānēniem*.

Amerika - mežs Mētrienas pag., starp Jošas un Odažas upēm, ZA no *Dēgļiem*.

Ancīšu siliņš - mežs Ļaudonas pag., Ļaudonas-Madonas ceļa 1. pusē, uz D no *Ancīšiem*.

Andrēnu mežs - valsts meža masīvs Ērgļu pag., uz R no Ērgļiem, starp Ērgļu-Rīgas ceļu Z un dzc. D. Mežā ezers Davelnītis un vairāki labi izteikti pauguri.

Apīnīcis - mežiņš Varakļānu pag. R, Teiču purva malā, Teicijas augšteces kr. krastā, starp to un novadgrāvi, kurā ieplūst Aklā upīte un kuru var uzskatīt par Suručas (Inčāres straucha) sākumu.

Apšu birze - mežiņš Ošupes pag. Z, starp *Muteniekiem* meža ZR stūrī un *Melsalām* DA. Cauri mežiņam A-R virzienā izrakts Rupsalas grāvis.

Asms, Osms - mežs Sausnējas pag., Ērgļu-Pļaviņu ceļa 1. pusē, pirms Sausnējas, iepretim Augstajam kalnam un Nāves ielejai.

Ašsalas - mežs Varakļānu pag., Teiču purva malā, Teicijas kr. krastā, starp to un Aklās upītes lejteci.

Ataugas mežs - Sausnējas pag., abās pusēs Ērgļu-Pļaviņu ceļam ~1 km pirms *Namkalniem*.

Azarsola sk. *Ezersala*.

Barkavas ozolu audze - Barkavas pag., D no Barkavas, Lisiņas kr. krastā. Pl. 44,1 ha. Botāniskais liegums no 1957. g. [Ld I 134].

"Līcainās upītes Lisiņas gleznainie krasti, Lubānas klānu plašums un spēcīgu ozolu gārša - tāda ir Barkavas ozolāju apkaimes ainava. Tā ir vislielākā un vienīgā tik lielu ozolu tīraudze Latvijā, pie tam koki šeit aug tiem netipiskā augsnē." [Žukova, 1971, 50].

Baznīckunga egles - neliels mežiņš Varakļānu pag., starp Aizkalniešiem D un Zalāniem A. Piederēja baznīckungam.

Betiņa - valsts mežs Murmastienes pag., starp Trizelniekiem Z un Vecumniekiem D. Mežu ieslēdz kontūrgrāvji, kuru ūdeņi notek uz Ūjiņu.

Birānu mežs - valsts mežs Aronas pag. D, Aronas l. krastā lejpus Pirkenes straucha ietekai. Aronas pretējā krastā mājas *Birāni*.

Bļistiķis - mežs Ļaudonas pag. A, Aiviekstes kr. krastā, uz robežas ar Mētrienas pag.; D no meža mājas *Krūtnieki*.

Būru mežs - privātais mežs Mētrienas pag., A no Mētrienas un Runcu purva, D no *Gravāniem*; no visām pusēm norobežots ar kontūrgrāvjiem.

Ciematnieku mežs sk. *Ezersala*.

Darvenieku mežs - neliels privātais mežs Murmastienes pag. DA daļā, starp Tiltagalu un Darveniekiem.

Dēklaiņu mežs - valsts mežs Bērzaunes pag. Z, Dēklaiņa ez. D krastā starp *Ezerlaukiem* Z un *Bolēniem* D.

Dores [Duores] sils - Ļaudonas pag. DR daļā, Lielmežā. Sils ir augstākā Lielmeža daļa R no Špiliena līnijas un Z no bijušā *Lapu kroga*.

Pēc E. Vilciņa domām, šeit bijusi senču bišu drava.

Driksnas sils sk. *Driksnu sils*.

Driksnu sils, Driksnas sils - liels valsts meža masīvs Ļaudonas pag. vidusdaļā, Madonas-Trepes valnī.

"Liels mežs starp Driksņa ezeru un Aburtu. Stiepjas līdz Velna grāvim. Ar visiem kalniem." (E. Brutāns).

Driķu siliņš - neliels mežiņš Kalsnavas pag., uz Z no Jaunkalsnavas, Bērzaunes l. krastā, starp *Salmiņiem* un *Priedniekiem* R un *Silaģērķiem* A.

Dzedziekstes purvs sk. *Sala*.

Dzelzavas sils - valsts meža masīvs Dzelzavas pag., abpus Dzelzavas-Lubānas ceļam, līdz Liedes upei Z un Zosu un Olgas purviem D.

Ezeriņšala - vieta mežā Praulienas pag. ZA daļā, ~1/2 km no *Ezernieku* mājām, valsts meža 68. kvartālā. Šajā izcirtumā bagātīgi augušas brūklenes.

Ezersala, Azarsola, Pieslaista mežs, Ciematnieku mežs - šaura meža strēmele Varakļānu pag., Teiču purva malā, starp purvu R un Ciematniekiem A, ~0,5 km uz ZR Pieslaista ezers. Ezersalā sākas grāvis, kurš varētu būt Teicijas sākums.

Gārša - neliels mežs Kalsnavas pag., Aronas un Bērzaunes upju satekā, abās pusēs Pļaviņu-Gulbenes dzelzceļam, starp *Dūdumiem*, *Ūdriem* un *Gribēniem*.

Glāznieku sils - kalnains valsts meža masīvs Ļaudonas pag. ZA stūrī, pie robežas ar Praulienas pagastu. Meža DR galā Dauziņu ez., no kura sākas Tocīte. ZA galu šķērso Mētrienas-Madonas ceļš.

Grašu mežs sk. **Plāteris**.

Gravas pīss - kalnains mežs Liezēres pag. R, uz A no bijušās Gravas muižas.

Ilziņsalas - liels valsts meža masīvs Vestienas pag. ZR, uz ZR no Laipiņa ez.

Inkersala - liels valsts mežs (~14 kvartāli) Ošupes pag. R, Meirānu kanāla l. krastā.

Izmirklis - mežs Cesvaines lauku ter., Kujas kr. krastā pret Kārdabītes ieteku, starp Kujas upi un *Māleņu* mājām.

Jākaiņu mežs - Sausnējas pag. Liepkalnes daļas Z, uz Z no bij. Jākaiņu fermas; mežā Jākaiņu senkapi. *Jākaiņu* mājas nopostītas.

Jaunāres sils - privātais mežs Mētrienas pag., ZA no Mētrienas, Mētrienas-Madonas ceļa l. pusē, starp *Kārkliņiem* D un *Sviļiem* Z.

Jaunkalsnavas sils - valsts meža masīvs Kalsnavas pag., D no Jaunkalsnavas, abpus Jaunkalsnavas-Pļaviņu ceļam.

Kabiņsala - meža un visa apgabala nosaukums Mārcienas pag., uz A no Svētes ez. (R.Sniedze).

Kaķkalni sk. **Kaķkalnu mežs**.

Kaķkalnu mežs, **Kaķkalni** - ļoti kalnains, saposmots valsts meža masīvs Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, R no Bārkaišu kalna un Ērgļu-Kokneses ceļa.

Kalnmuižas mežs - Kalsnavas pag., D no Pļaviņu-Gulbenes dzc. un Kalsnavas ez.; Z no meža ir mājas *Kociņi* un *Kalnamuiža*.

Kalpu siliņš - mežiņš Indrānu pag., ZA no Lubānas, Lubānas-Avotiņu ceļa l. pusē, pret *Aiviekstēm* (otrpus ceļam).

Kārdeces mežs, **Kārdeču mežs** - Sausnējas pag. Z, ~1 km R no Ilzina ez., Ērgļu-Pļaviņu ceļa l. pusē. Ūdensšķirtne starp Pērses un Ogres bas. Uz ZR no meža iztek Ogres piet. Varavīksne, meža D malā sākas Pērse. Meža vidū mežsargmājas *Kārdeces*.

Kārdeču mežs sk. **Kārdeces mežs**.

Koreja - neliels privātais meža masīvs Mētrienas pag. vidusdaļā, liela meliorēta lauka vidū, norobežots ar kontūrgrāvjiem. Tuvākās mājas A no meža ir *Plēšas* un *Miglāji*, DR - *Dūkstupi*.

Kurtavas sils - mežs Mētrienas pag. D daļā, Pamatu-Atašienes ceļa kr. pusē, D no Šūmānu purviņa (aizaugušais Šūmānu ez.). Tuvākās mājas *Upmaļi* otrpus ceļam.

Ķeiriņu mežs - Aronas pag. vidusdaļā, DR no Kusas, A no Joles ietekas Aronā, starp *Aroniešiem* R un *Eglukalnu* A.

Ķīļu mežs - Praulienas pag.; neliels, ar kontūrgrāvjiem norobežots meža masīvs starp Norkalnu gr. Z un Siļu gr. D (abi grāvji ir Kujas l. krasta pietekas). Tuvākās mājas *Apšukalns* ir ZR no meža.

Ķuncu sils - privātais mežs Ļaudonas pag. Sāvienas daļā, stiepjas paralēli Aiviekstes upei ap 3 km garumā no *Upesdzīšiem* līdz bij. *Driķu krogam*. Meža platums platākajā vietā nepārsniedz 0,5 km. D no meža mājas *Ķunci*.

Lejiņu purvs - mežs Cesvaines lauku ter., A no Cesvaines stacijas un *Gala Lejiņkauliņu* mājām.

Līčagala mežs - valsts mežs Indrānu pag., starp Liedes upi R un Aiviekstes upi A, Lubānas-Balvu ceļa R pusē; ziemeļu galā savienojas ar Roznieku mežu.

Liedes mežs - Liezēres pag. R, abās pusēs Vecpiebalgas-Madonas ceļam, starp bij. *Liedes krogu* R un *Ģērķēnu* ez. A.

Liedessala - mežs Indrānu pag. R, starp Liedes upi un Krieviņgrāvi.

Lielā sala - liels valsts mežs Barkavas pag., uz R no Barkavas, starp Murmastienes-Barkavas ceļu un Islienā upes l. krastu, Z no Pieslaistes ez. un Teiču p.; A pāriet Lielsalas purvā, ZR - Radzeļu purvs. E 295 *lielā sala*.

Lielās Lūžņas - valsts meža masīvs Kalsnavas pag., uz ZR no Kalsnavas, Vesetas kr. krastā. Meža R robeža ir Antonīcas upe.

Lielmežs - liels valsts meža masīvs Sausnējas pag. Liepkalnes daļā, uz R no ceļa Liepkalne-Emmas dzirnavas. Cauri mežam no R uz A tek Sumulda, tās labajā krastā bijušas *Spīrlēnu* mājas.

Lielmežs, Sāvienas mežs - liels valsts meža masīvs Ļaudonas pag. DR, pie robežas ar Jēkabpils raj. Variešu pag., no Aiviekstes upes Z līdz

bijušajam *Lapu krogam* D. Visu masīvu no Z uz D šķērso līnija Špīliens, pa kuru iet labs ceļš. Augstāko meža masīva DR stūri sauc par *Dores silu*. Cauri mežam tek *Sāvīte*. Meža Z galā pie *Aiviekstes* ir priežu II pakāpes sēklu plantācija.

E. Vilciņa minētie atsevišķo meža daļu un stigu nosaukumi: *Silgalu sils* (*Silgali* ir māju drupas pie *Lielmeža* DA stūra), *Dores sils*, *Liepsala*, *Pūdojums*. Meža stīgas ar nosaukumiem: *Lielā liena* (barona prominādes ceļš), *Vilciņa liena*, *Sedlinieku liena*, *Špērliena*, *Velbomja priedes* (barona laikā taisīts ceļš lielu baļķu izvešanai līdz *Aiviekstes* upei).

Liezēres mežs - liels valsts meža masīvs *Liezēres* pag. Z, 3 km uz Z no *Liezēres*.

Lindes meži - *Sarkaņu* pag. R, starp *Klaucāniem* Z un *Buliņiem* D.

Lindes mežs - *Dzelzavas* pag. vidusdaļā, uz ZR no *Dzelzavas*, *Padoma* strauta l. krastā, starp *Krūmiņiem* Z, *Rīteņiem* un *Lindēm* D.

Lisinas mežs sk. *Lisiņas mežs*.

Lisiņas mežs, *Lisinas mežs* - liels valsts meža masīvs *Murmastienes* pag. ZA daļā. Gar meža R un Z malu tek *Lisiņa*. E 295 *lisinas mežs*.

Lodes Salas - kalnains valsts mežs *Aronas* pag., uz Z no *Kusas*, starp *Skujiešu* un *Nepadeves* ez.

Lubānas sils - mežs *Ošupes* un *Indrānu* pag., uz D no *Lubānas*. Cauri mežam uz *Aivieksti* aiztek *Patmaļu grāvis*.

Lustes birze - *Praulienas* pag.; ZA no *Lūzas*.

Melnais mežs - *Dzelzavas* pag. DA, *Liedes* kr. piet. *Lapenieku* grāvja kr. krastā, D no *Gāršeniekiem*.

Mētēklis - mežs *Kalsnavas* pag., starp *Skapgrāvi* A un *Misēnīcu* R; D no meža *Daukstu* mājas.

Mētru sils - mežs *Kalsnavas* pag. vidusdaļā, starp *Misēnīcu* A un *Antonīcu* R, *Jāņukalna-Veckalsnavas* ceļa l. pusē; D no meža apdzīvota vieta *Mārtiņēni*.

Mišķineica - neliels mežiņš nosusinātu pļavu vidū *Varakļānu* pag. R daļā, uz D no *Stabulniekiem*.

Muižas sils - kalnains mežs *Mētrienas* pag. DR, *Pamatu-Atašienes* ceļa l. pusē, 0,5 km DR no *Odzienes* ez., starp to un *Limenezeru*, R no *Bērslapām*.

Olužnīca - mežs Varakļānu pag., Kažaukas kr. krastā, Z no Krustpils-Rēzeknes dzc.; tuvākā apdz. vieta ir bij. Eiduki, tagad bez mājām un laudīm.

Osms sk. *Asms*.

Pērles meži sk. *Pērļa sils*.

Pērļa sils, *Pērles meži* - liels valsts mežs Cesvaines lauku ter. Z, starp Tīrzas upi un tās kr. piet. Vilauni.

Pieslaista mežs sk. *Ezersala*.

Pietnieks - liels valsts mežs Sarkanu pag., Kujas kr. krastā, D no mājām *Pietnieks* un *Smilgas*.

Pilātu gravas - ļoti kalnains, saposmots mežs Sausnējas pag. Z, uz rob. ar Ērgļu pag., Šukumupītes kr. krastā, DA no *Pilātiem* un *Pilātu ez.*; D Jākaļu kalns un mežs.

Pilsmežs - liels meža masīvs Ērgļu pag. ZA, Ogres l. krastā uz D no Meltnes (u.), starp Meltni un Ērgļu-Cēsu ceļu; mežā Lāmiņu p.

Mežs piederējis Ērgļu baronam, no tā radies nosaukums. (E. Ozols).

Plāteris, *Grašu mežs* - Cesvaines lauku ter., Z no Grašiem, starp ceļa atzariem no Grašiem uz Kārdzabu un Kačkarēm; kalnains, augstākais ir Lāču kalns, kurš atrodas pie meža D robežas.

"(..) mežā labi aug sēnes, izcirtumos atrodamas aveņu un meža zemeņu vietas." (B. Podiņš).

Plīkails sils - Vestienas pag. R daļā, uz ZR no Kālezera, Vestienas-Ērgļu ceļa l. pusē, pirms *Silakroga* un *Barakām*.

Prausalas mežs - Mētrienas pag. A daļā, uz R no Ozolsalas purva. Meža D stūrī mājas *Prausalas*.

Prīlapu priedes - priediens Madonas D daļā, Līsas kr. krastā, uz bij. Prīlapu zemes. Tur ierīkots pilsētas stadions.

Putnakalns - kalnains mežs Vestienas pag. Z daļā, starp *Augstiņiem* Z un *Putniņiem* D, uz ZA no Laipiša ez. ir *Putniņu* māju drupas. Pie *Kadiķiem* pilsk. Putnu kalns.

Rāksalas sils - mežs Mētrienas pag. D, Pamatu-Atašienas ceļa l. pusē, Z no Rāksalas.

Rīste - valsts meža masīvs Barkavas pag. vidusdaļā, starp Saukas purvu Z, *Jaundrikājiem* D, *Zaļmežniekiem* R un bij. Raksalu. E 295 *riste*.

Roznieku [Ruoznieku] mežs - liels valsts meža masīvs Indrānu pag. ZA daļā, starp Solitūdes grāvi (Mandaugas grāvja kr. pieteka) R un Lubānas-Balvu ceļu A; mežā Roznieku purvs. *Roznieki* ir uz reljefa pacēluma (rozās) novietotas mājas Balvu ceļa l. pusē. Roznieku mežs pieskaitāms pie lielākajiem rajona mežu masīviem.

Rubenbirzs - neliels meža nogabals Indrānu pag. Z, Mandaugas grāvja l. pusē, Z no mājām *Aizauses*. Kūdras fonda uzskaitē šis mežs iekļauts Mandaugas purvā.

Rudzīšu mežs - Cesvaines lauku ter. A, uz D no Pļaviņu-Gulbenes dzc. un Ilgsiliem, A no *Kalna Rudzīšiem*; mežā Lielezers (Rudzīšu ez.).

Rutkaine - mežs Varakļānu pag., Teicijas augšteces l. krastā, starp Pauniņiem Z un Stabulniekiem D.

Salā, Dzedziekstes mežs, Dzedziekstes purvs - ļoti plašs mitra meža (klānu) masīvs Indrānu pag. ZA, starp Jaunpededzi R, Vecpededzi Z un A un Aivieksti D (Aiviekstes l. krasts). Pa meža masīva centrālo daļu tek Aiviekstes l. pieteka Dzedziekste, kas arī devusi KF nosaukumu Dzedziekstes purvs (Nr. 3312, platība 1862 ha). Vietējie iedz. šo teritoriju sauc par Salu. Visu platību klāj regulāru novadgrāvju tīkls. Plašajā teritorijā nav nevienas apdzīvotas vietas.

Salā - privātais mežs Ļaudonas pag., Sāvienas ez. DR krastā; mežā 2 mazi ezeriņi un purviņš. Mežs pieder vairākām saimniecībām. (P.Oļukalns).

Salāniešu mežs - Kalsnavas pag., starp Kuces purvu D un *Salāniešu* mājām Z; uz R no purva Pļaviņu-Gulbenes dzc.

Salas - mitrs mežs Cesvaines lauku ter., Kujas l. krastā, ZR no Kraukļiem.

Saltupu sils - privātais mežs Mētrienas pag. R, Mētrienas-Ļaudonas ceļa l. pusē, starp *Purmalām* A un *Mežvolguciem* R.

Salu mežs - mitrs meža masīvs Mētrienas pag., R no Mētrienas, apkārt Runcu ezeram; DR no meža apdzīvota vieta Salas. KF uzskaitē ir kā Runču II purva daļa (Nr. 3485).

Sauseklis, Sausēklis - mežs Bērzaunes pag. Z daļā, DA no bij. Smilteņu skolas. Meža R malā *Krūmēnu* mājas.

Z. Žukova: "Agrāk šo vietu dēvēja par Sauseglēm. Latvijas laikā tūrisma maršrutos Sausēkli raksturoja šādi: "Sausēklis atgādina dabīgu dendroloģisko parku, kurā sastopamas gandrīz visas Latvijā augošas koku sugas."

Pagātnē Sausēklis bijis slavens ar brūkleņu bagātību. Vēl tagad sirmgalvji atceras, ka ar tām barotas cūkas. [Žukova, 1994].

Sausēklis sk. *Sauseklis*.

Sāvienas mežs sk. *Lielmežs*.

Sidrabiņš - valsts mežs Indrānu pag. Z, Solitūdes grāvja (Mandaugas grāvja kr. piet.) augšgalā, starp *Laimiņām* un bij. *Daukstēm*. Sidrabiņa ielokā bija pļavas "Bābu kakts". Meža Z malā dzejnieces Broņislavas Martuževas māju *Vairogi* drupas.

Silaviņa - neliels mežiņš Liezēres pag., D no Mēdzūlas un tieši aiz mājām *Skujieši* un *Siliņi*.

Silaviņas - neliels mežiņš Ļaudonas pag. A, uz ZA no Driksņa ez., abās pusēs Ļaudonas-Mētrienas ceļam, pirms *Cekuļiem*.

Siliņš - privātais mežs Praulienas pag. DR, Vepralksnas grāvja kr. krastā, starp grāvi un Švāna-Ļaudonas ceļu.

Sils - mežs Sausnējas pag., D no Sausnējas, abās pusēs Ērgļu-Pļaviņu ceļam; sākas pie Sausnējas kapsētas. Mežā Ērgļu-Pļaviņu ceļš šķērso 7 uzkalniņus, kurus sauc par grebēm. Ceļa lb. pusē Piķa purvs.

Silviešu mežs - Aronas pag. vidusdaļā, Aronas l. piet. Dzirnupītes l. krastā. Meža Z daļā plašais Silviešu kalns, meža malā bijušas *Silviešu* mājas.

Smeceres sils - plašs, kalnains valsts meža masīvs Lazdonas pag., DR no Madonas; to šķērso Madonas-Rīgas ceļš, pie kura atrodas senais Smeceres krogs. Vienā no augstajiem pauguriem (Madonas-Trepes valnis) atrodas Lazdonas pilskalns.

Smeceres krogā uzņemti kinofilmas "Mērnieku laiki" kadri, kuros viltus mērnieki pievīl čangaliešus.

Smiķu vēris - kalnains mežs Sausnējas pag., ZA no Sidrabiņiem, A no meža ir *Smiķi* un *Mazsmiķi*.

Spriķu sils - Sarkaņu pag. Z, uz D un A no Rēķu ez. Cauri mežam tek Rieba.

Stārķu birze - mežiņš Ošupes pag., uz A no lielā Inkersalas meža, starp *Zemgaļiem* un *Priedītēm* Z un *Augstosalu* D.

Strumpnīca - mežs Murmastienes pag. DA, Teicijas l. krastā, starp Vidsalu Z, Arkliniekiem D un Sārnām A.

Škobri [Škuobri] - valsts mežs Barkavas pag. R daļā, starp Islienā un Vaibiņas upēm, starp Apsalu D un Lapsukalnu Z.

Tilānu mežs - liels valsts meža masīvs Ļaudonas pag. ZR, starp Aronas upi Z un Ķepšu-Ķikuru ceļu D.

Vacums sk. *Vecums*.

Vaikņa - mežs Varakļānu pag., R no Silakroga-Barkavas ceļa un Maurāniem. No Teicijas l. krasta to šķir pļavas, kuras sauc par Lāču mīgu.

Vecums, Vacums - valsts mežs Varakļānu pag. Z, uz robežas ar Murmastienes pag.; DR no meža Rokuļi, D - Dziļās pļavas; DA - Jurašinkas, kurās palikušas tikai 2 apdzīvotas mājas.

Vēris - mežs Ērgļu pag. ZR un Cēsu raj., Mēlnes kr. krastā, starp upi un ceļu uz Zviedriem; apkārtnē ir mājas *Vērnieki*.

Vēris - valsts mežs Vestienas pag. DR, uz R un DR no Kālezera Kuilišu līča; meža vidū nelielais Kūdras purvs.

Vilkātes mežs - Liezēres pag., Aišas augšteces l. krastā, starp upi un Maisēnu ez.; mežā plašais Vilkātes kalns.

Vilkukalna mežs - kalnains mežs Vestienas pag., ZA no Sudzērdiņa ez.

Vilku masts - mitrs mežs purva malā Mētrienas pag., A no Būru meža, D no Purmalām.

Zabatu mežs - privātais mežs Murmastienes pag., Inčāres strauta augšteces kr. krastā; mežu šķērso Varakļānu-Madonas ceļš. E 295 *zabati*.

Zaļā Sala - mežs Barkavas pag., Teiču rezervāta Z malā, starp Pulcenēm un Mindaugas purvu.

Zviergzdojs [Zviergzduojs] sk. *Zvirgzdājs*.

Zvirgzdājs, Zviergzdojs - mežs Barkavas pag., Lisiņas kr. krastā lejpus Dīrītes ietekai, DA no Barkavas muižas. E 295 *zvirgzdājs*.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Publicētā literatūra un avoti

1. Aizsils A. Lubānas ezers \ Daba, 1926, Nr.9/10.
2. Apals J. Hidroarheoloģisko pieminekļu apzināšana 1964. gadā \ Zinātniskās atskaites sesijas referātu tēzes par arheologu, etnogrāfu un folkloristu 1964. gada ekspedīcijām. Arheoloģijas sekcija. - R., 1965, 3.-4. lpp.
3. Austriņš A. Māras zemē. Latgales tēlojumi. - Vaiņaga izdevums, 1922.
4. Balode L. Aiviekste. Ogre \ Draugs, 1990, Nr.1.
5. "Braki" - Blaumaņa muzejs. Sastādītāja: A.Kuzina. - Madona, 1984.
6. Brastiņš E. Latvijas pilskalni. Vidzeme. - R., 1930.
7. Bušs O. Pērse \ Latviešu valodas kultūras jautājumi. 23. laidniens. - R.: Avots, 1987, 93.-96. lpp.
8. Dundurs R. Cēsainē \ Dabas un vēstures kalendārs 1981. gadam. - R.: Zinātne, 1980, 175.-178. lpp.
9. Eglītis A. Aiviekste \ Liesma, 1987, Nr.6, 12.-14. lpp.
10. Eglītis A. Teiču rezervāts. Uzziņas. - R., 1987.
11. Endzelīns J. Latvijas vietu vārdi. I daļa. Vidzemes vārdi. II daļa. Kurzemes un Latgales vārdi. \ Darbu izlase. IV sēj. 1. daļa. - R., 1981, 13.-302. lpp.
12. Eniņš G. Dzelzava - mana bērnības zeme \ Madonas kalendārs 1994. gadam. - Madona, 1993.
13. Eniņš G. Mans divainais Bakans \ Tepat Latvijā. - R., 1984, 105.-110. lpp.
14. Eniņš G. Par tīru Bakanu jeb Kosvārni \ Cīņa, 1986.g. 18. okt.
15. Eniņš G. Pieguļas akmens \ Tepat Latvijā. - R., 1984, 89.-90. lpp.
16. Eniņš G. Vai Latvijā var būt 10 m augsts nezināms ūdenskritums? \ Tepat Latvijā. - R., 1984, 91.-92. lpp.
17. Eniņš G. Velna Skroderis un Hildegarde \ Atpūta, 1993, Nr.15, 44. lpp.
18. Ērgļu tuvākie kaimiņi. Liepkalne \ Ērgļu Vēstis, 1994.g. oktobris. (Nr.7).

19. Īpaši aizsargājami dabas objekti Latvijas PSR teritorijā. - R.: Avots, 1988.
20. Jumurdas priede \\ Lauku dzīve, 1977, Nr.12.-25. lpp.
21. Kalniņš J. Madona un apkārtnē. - R., 1936.
22. Kalniņš M. Gaiziņkalns - visu vēju skarts \\ Lauku Avīze, 1995.g. 13.jūn.
23. Karulis K. Gaizs un Gaiziņš \\ Latviešu valodas kultūras jautājumi. 20. laidniens. - R.: Avots, 1984, 154.-155. lpp.
24. Karulis K. Latviešu etimoloģijas vārdnīca. I, II. - R.: Avots, 1992.
25. Krūmiņš J. Teiksmainā upīte Raganīte \\ Dabas un vēstures kalendārs 1992. gadam. - R.: Zinātne, 1991, 263.- 265. lpp.
26. Krūmiņš J. Vidzemes augstienes ezers Viešūrs. Pēc nostāstiem un teikām. - R.: Balta, b.g.
27. Krustkalnu rezervāts \\ Zinātne un Tehnika, 1979, Nr.7, 23.-24. lpp.
28. Kurcalts K. Karietes // Karītes ezera vārds \\ Ceļi, VII, - R., 1936.
29. Kursītis A. Lubānas ezers un viņa līmeņa pazemināšanas problēmas \\ Ģeogrāfiski raksti, II, 1930, 47.-68. lpp.
30. Latviešu-krievu-vācu vārdnīce. Izdota no Tautas Apgaiņošanas Ministerijas. - Maskava, 1872.
31. Latviešu tautas teikas. Izcelšanās teikas. Izlase. - R.: Zinātne, 1991.
32. Latviešu tautas teikas. Vēsturiskās teikas. Izlase. - R.: Zinātne, 1988.
33. Latvijas daba. Enciklopēdija. 1.-6. sēj. - R.: 1., 2. un 3. sēj. Latvijas enciklopēdija, 4., 5. un 6. sēj. apgāds "Preses nams", 1994.-1998.
34. Latvijas meži. - R.: Avots, 1987.
35. Latvijas PSR kūdras fonds pēc izpētes datiem uz 1962.g. I.I. - Jelgava, 1963.
36. Latvijas PSR kūdras fonds uz 1980. gada 1. janvāri. - R., 1980.
37. Latvijas PSR ūdensteču nosaukumi. Īsa izziņa. Sast. R. Avotiņa, Z. Goba. 1.-4. burtnīca. - R.: P. Stučkas Latvijas Valsts universitāte, 1986.
38. Latvijas PSR ūdenstilpju nosaukumi. Īsa izziņa. Sast. R. Avotiņa. 1.-6. burtnīca. - R.: P. Stučkas Latvijas Valsts universitāte, 1984.

39. Latvijas Republikas arheoloģijas pieminekļi. Latvijas Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, b.g.
40. Latvijas Republikas Madonas rajona pagastu kartes (administratīvās un zemes lietojumu robežas atbilst stāvoklim uz 1990. gadu). M 1:25 000.
41. Latvijas topogrāfiskā karte M 1:75 000. Armijas štāba ģeodēzijas un topogrāfijas daļa. 1928.-1931.g. Izdevums pēc 1911. g. uzņēmuma.
42. Lazdonas pagasts gadsimtu griežos. - Madona, 1993.
43. Liepiņa Ā., Holste I. Cesvaine laiku lokos. (Ceļvedis). - Madona, 1993.
44. Liepiņa Ā., Holste I. Cesvaine, tavi torņi vēl sauli krāj. Cesvaines pils. Cesvaines muižas ēkas. Cesvaines baznīca. - Madona, 1993.
45. Loze I. Arheoloģiskie pētījumi Lubānas zemienē 1964. gadā \ Zinātniskās atskaites sesijas referātu tēzes par arheologu, etnogrāfu un folkloristu 1964. g. ekspedīciju rezultātiem. - R., 1965.
46. Loze I. Iekšējo ūdeņu nozīme seno apmetņu izvietojumā \ Dabas un vēstures kalendārs 1978. gadam. - R.: Zinātne, 1977, 190.-192. lpp.
47. Loze I. Lubānas klāni aicina. - Rēzekne, 1994.
48. Loze I. Lubānas zemienes arheoloģiskā pētniecība 1965. gadā \ Zinātniskās atskaites sesijas referātu tēzes par arheologu un etnogrāfu 1965. gada pētījumu rezultātiem. - R., 1966, 21.-23. lpp.
49. Madonas apriņķis \ Latviešu konversācijas vārdnīca. 13. sēj. - R., 1935.-1936, 25032.-25043. slejas.
50. Madonas novads teikās un nostāstos. - Madona, 1993.
51. Madonas rajona aizsargājami dabas objekti, vēstures un kultūras pieminekļi. - Madona, 1987.
52. Madonas rajona ģeogrāfisks apskats. - Madona, 1990.
53. Madonas rajona kolhozu un valsts saimniecību zemes ierīcības plāni. M 1:10 000 (sastādīti 1983.g. pēc 1982.g. dešifrēšanas materiāliem). - R.: LATGIPROZEM, 1983.
54. Madonas rajons \ Latvijas Padomju enciklopēdija. 6. - R.: Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1985, 327.- 329. lpp.

55. Madonas rajons \\\ Latvijas Mazā enciklopēdija. II. - R.: Zinātne, 1968, 461.-462. lpp.
56. Madonas rajons. Red. Bruno Podiņš. - Madonas rajona padomes izdevums, b.g.
57. Mазsīlis Ā. Mana Cesvaine \\\ Stars, 1990.g. 17. jūn.
58. Mugurevičs E. Barkavas senatne \\\ Stars, 1978.g. 14.-25. febr.
59. Mugurevičs E. Ļaudona gadsimtu gaitā \\\ Stars, 1989.g. 18. un 23. maijā.
60. Murmastiene \\\ Horizonts, 1980, Nr.17, 18.lpp.
61. Pakalnos Dzelzava zied. - Madona, 1993.
62. Pāvuliņa K. Cesvaine \\\ Latvju raksti. 2, [1931], 27. lpp.
63. Pāvuliņa K. Ļaudona \\\ Latvju raksti. 2. [1931], 39. lpp.
64. Pelūde A. Ar jaunības sparū. Oskara Kalpaka brāļa meita grib iemūžināt tēvoča piemiņu \\\ Sestdiena, 1998.g. 14. martā.
65. Podiņš B. "Madonas atmodas" maršruts: Cesvaine - Graši - Kārzdaba - Nesaules kalns - Cesvaine \\\ Stars, 1990.g. 22. sept.
66. Podiņš B. "Madonas atmodas" maršruts: Madona - Cesvaine \\\ Stars, 1990.g. 4. aug.
67. Poiša M. Šlākas krogs, Tūļa krogs. Dažu sēliskajām izloksnēm raksturīgu pazīmju izpausme vietvārdu izrunā un rakstībā \\\ Madonas un Gulbenes kalendārs 1996. gadam. - Madona, 1995, 57.-59. lpp.
68. Politere I. Šeit varot velnu satikt (mans novads teikās) \\\ Skola un Ģimene, 1990, Nr.2, 16.-17. lpp.
69. Politere I. Toponīmiskās teikas Krustkalnu rezervātā un tā aizsargjoslā \\\ ZA Vēstis, 1987. Nr.10.- 103.-108. lpp.
70. Praulienas pagasts. - Madona, 1993.
71. Rudenāja E. Gaiziņkalns un tā apkārtnē. - R., b.g.
72. Rudenāja E. Kultūras pieminekļu sardzē \\\ Madonas un Gulbenes kalendārs 1996. gadam. - Madona, 1995, 49.-50. lpp.
73. Rungule R. Ko par to saka lubānieši \\\ Dabas un Vēstures kalendārs 1998. gadam. - R.: Zinātne, 1997, 194.-196. lpp.
74. Seile A. Ilziņezera nirstošās salas \\\ Dabas un Vēstures kalendārs 1978. gadam. - R.: Zinātne, 1977, 97.-99. lpp.

75. Skaģers A. No Ūsiņkalna skatoties \ Madonas un Gulbenes kalendārs 1996. gadam. - Madona, 1995, 79.-83. lpp.
76. Sleinis J. Lubānas ezera klānos \ Ekskursants, 1937, Nr.19.
77. Sleinis J. Vidzemes Centrālās augstienes morēnas \ Ģeogrāfiski raksti, V, 1935, 85.-103. lpp.
78. Šmite I. Viesienas vietu vārdi \ Filoloģijas materiāli. Krājums veltīts prof. J.Endzelīnam sešdesmitajā dzimšanas dienā. 1933, 118.-119. lpp.
79. Šmite M. Liepkalnes pamatskolas sirmā kastaņa stāsts \ Stars, 1994.g. 8. okt.
80. Šteins V., Zelčs V. Latvijas dabas un fiziogeogrāfiskie rajoni \ Zinātne un Tehnika, 1989, Nr.7, 22.-25. lpp.
81. Teiči - rezervāts sūnekļi \ Zinātne un Tehnika, 1983, Nr.3.
82. Tomāss E. Pededze, Lubāns, Aiviekste. - R., 1937.
83. Tora A. Ozolkalnu senkapi \ Rakstu vainags arheologa Jāņa Siatkovska piemiņai. - R., 1994, 28.-31. lpp.
84. Treicišs A. Madona. [Ceļvedis]. - R., 1978.
85. Upesleja K. Pa Aivieksti \ Brīvā Zeme, 1927, Nr.156.-190.
86. Urtāns J. Latvijas austrumu daļas jaunatklātie pilskalni. - R., 1995.
87. Urtāns J. Lazdonas pilskalns \ Stars, 1993.g. 17. apr.
88. Urtāns J. Lazdonas pilskalns \ Latvijas vēstures institūta žurnāls, 1994, Nr.1, 170.-173. lpp.
89. Urtāns J. Mārcienas pilskalns \ Lauku Dzīve, 1986, Nr.11, 28. lpp.
90. Urtāns J. Pēdakmeņi robežakmeņi muldakmeņi. - R.: Avots, 1990.
91. Urtāns J. Pie Sāvienas ezera \ Stars, 1989.g. 11. un 14. nov.
92. Urtāns J. Sīļu Badakmens \ Lauku Dzīve, 1988, Nr.2, 13. lpp.
93. Urtāns J. Uzminēt ir jau mēģināts \ Cīņa, 1984.g. 14. jūl.
94. Urtāns V. Bērzaunes pilsdrupas \ Stars, 1957.g. 30. jūl.
95. Urtāns V. Izrakumi Cesvaines pilskalnā un kapulaukā pie Lucēm. Zinātniskās atskaites sesijas referātu tēzes par arheologu un etnogrāfu 1965. gada pētījumu rezultātiem. - R., 1966, 29.-31. lpp.
96. Urtāns V. Oliņu un Brencēnu kapulauki pie Aronas pilskalna \ Stars, 1957.g. 8. jūn.
97. Urtāns V. Ūbānu pilskalns \ Stars, 1979.g. 16. maijā.

98. Urtāns V. Zinātnieku un sabiedrisko darbinieku saites ar Gaiziņkalnu un tā apkārtni // Stars, 1957.g. 31. aug.
99. Vai Cesvaine to vien pelnījusi // Zeme, 1990.g. 11.-24. okt.
100. Vanags K. Ceļvedis pa dzimto zemi. I d. - 1937.
101. Vankina L. Mūsu mājas. - R.: Zinātne, 1994.
102. Vētra K. Vidzemes augstiene. - R., 1960.
103. Viese S. Dieviena. Novada eps. - R.: Zvaigzne ABC, 1994.
104. Viese S. Gaiziņa novada lielā bagātība // Literatūra un Māksla, 1984.g. 3. aug.
105. Viese S. Pie sliekšņa, pie avota. - R.: Zvaigzne, 1989.
106. Visagala, Meirānu skolai 130. (A. Žvagiņa). Buklets. - Madona, 1993.
107. Vītols A. Cesvaines draudze. 1929. g. Vēsturisks apskats.
108. Zelčs V. Latvijas dabas rajonēšana // Izglītība, 1993, Nr.11.
109. Zelčs V. Latvijas virsmas lielformas un to izcelšanās apstākļi // Izglītība, 1993, Nr.11.
110. Zelčs V. Visaugstākie un visaugstākās Latvijā // Izglītība, 1992.g. 10. dec., 13.-14. lpp.
111. Zeps Valdis J. The Placenames of Latgola. - Madison, Wisconsin, USA, 1984.
112. Zīle A. Rūsiņu noslēpums // Cīņa, 1981.g. 16. jūn.
113. Zirņītis E. Pa Lubāna klāniem // Latvijas Jaunatne, 1935, Nr.3.
114. Žukova Z. Četru Vestienas ezeru likteņi // Diena, 1993.g. 12. jūl.
115. Žukova Z. Gaiziņa mirstošais krāšņums // Diena, 1993.g. 20. maijā.
116. Žukova Z. Starp Viešūru un lielo Brīkšņavu // Labrīt, 1994.g. 4. un 11. maijā.
117. Žukova Z. Latvijas zili zaļā rota. - R., 1971.
118. Топографические карты Латвийской ССР, М 1: 25 000: - Главное управление геодезии и картографии при Совете Министров СССР.

Nepublicētie avoti

119. Institūta "Meliorprojekts" materiāli.

120. Izraksti no Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta vietvārdu kartotēkas.
121. Latvijas Universitātes Reģionālās ģeogrāfijas un toponīmas zinātniskās laboratorijas Latvijas fiziogeogrāfisko nosaukumu kartotēka.
122. Latvijas Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas arhīva materiāli.
123. Madonas novadpētniecības un mākslas muzeja fondu materiāli.
124. Rūdolfa Blaumaņa memoriālā muzeja "Braki" fondu materiāli.
125. Viļa Rogas atmiņu pieraksti.

TEICĒJI

- Anna Āboliņa - Liezēres pag.
Anna Āboliņa - Varakļānu pag.
M. Augustovska
Ilmārs Aveniņš - Mārcienas pag.
Līgonis Bambe - Ļaudonas, Kalsnavas pag.
Ārija Baņukalne - Bērzaunes pag.
Ruta Bekmane - Dzelzavas pag.
Uģis Bergmanis - Teiču rezervāts
Laimonis Bērziņš - Indrānu pag.
Herta Bokmeldere - Praulienas pag.
Līvija Brutāne - Ļaudonas pag., Sāviena
Ēvalds Brutāns - Ļaudonas pag., Sāviena
Oskars Buķelis - Jumurdas pag.
Valdis Buķelis - Lubāna
Agita Burdaja - Liezēres pag., Mēdzūla
Uldis Ceruks - Krustkalnu rezervāts
Dainis Cīrulis - Praulienas pag.
Ausma Dārziņa - Ļaudonas pag.
Andris Driķis - Cesvaines lauku ter.
Felicita Eglīte - Ērgļu mežniecība
Zenta Endzele - Sausnējas pag., Liepkalne
Pēteris Gailītis - Sarkaņu pag.
Marta Gregersona - Kalsnavas pag.
Laimonis Grudulis - Mētrienas pag.
Miķelis Gruzītis - Lubāna, Indrānu pag.
Juris Jātnieks - Teiču rezervāts
Pēteris Igaunis - Lubāna
Andrejs Ikaunieks - Barkavas pag.
Jānis Jansons - Vestienas pag.
Kārlis Kalniņš - Sausnējas pag., Liepkalne
M. Karlone - Cesvaines lauku ter. (dzīvo Talsos)
Juris Kazāks - Varakļāni

- Pēteris Kotāns - Pededzes mežniecība, Indrānu pag.
Vija Kreile - Teiču rezervāts, Ļaudonas pag.
Leonīds Kreilis - Ļaudonas, Kalsnavas pag.
Jānis Krūmiņš - Bērzaunes pag.
Inta Kumsāre - Lazdonas pag.
Atis Kumsārs - Lazdonas pag.
Anita Kurmīte - Sarkaņu pag.
Marija Kursiša - Sausnējas pag., Liepkalne
Anna Kuzina - Ērgļu pag., Braku muzejs
Irēna Leimane - Cesvaines lauku ter.
Aija Liepiņa - Praulienas pag.
Lidija Liepiņa - Mārciena
Aldonis Liventāls - Kalsnavas pag.
Lūcija Lūse - Ļaudonas pag.
Ēvalds Lūsis - Lubāna
Voldemārs Lūsis - Ļaudonas pag.
Ojārs Maklakovs - Sausnējas pag.
Anda Melbārde - Ērgļu pag.
Valentīna Muceniece - Dzelzavas pag.
Marta Nagle - Ošupes pag.
Alberts Naglis - Murmastienes pag.
J.Niklass - Jumurdas, Inešu pag. (Cēsu raj.)
Pēteris Oļukalns - Ļaudonas pag., Sāviena
Ozoliņa - Jumurdas pag.
Kārlis Ozoliņš - Lubāna, Indrānu pag.
Emīls Ozols - Ērgļu pag.
Miervaldis Peilāns - Lubānas mežniecība
Margonis Pele - Mārcienas pag.
Zenta Pētersone - Sausnējas pag., Liepkalne
Astrīda Plotna - Dzelzava
Bruno Podiņš - Cesvaine, Madona
Jānis Pommers - Madona, Bērzaunes pag.
Dainis Portnovs - Ļaudonas pag.
Pēteris Priede - Sausnējas pag., Liepkalne

Arvīds Purviņš - Jumurdas pag.
Arvīds Rieba - Madona
Velta Rozenfelde - Ērgļu pag.
Vija Rukmane - Ļaudonas pag.
Elza Rudenāja - Madona, Madonas raj.
Elza Sarmone - Mārcienas pag., Lazdonas pag.
Arturs Sarmonis - Mārcienas pag.
Ojārs Sārs - Aronas pag.
Juris Sestulis - Murmastienes pag.
Ina Sniedze - Mārcienas pag.
Rūdolfs Sniedze - Mārcienas pag.
Velta Sņikere - Sausnējas pag., Liepkalne
Inta Soboleva - Jumurdas pag.
Antons Sondors - Ērgļu pag.
Erna Stradiņa - Bērzaunes pag.
Marija Stradiņa - Ļaudonas, Kalsnavas pag.
Anita Stepiņa - Liezēres pag.
Marija Šmite - Sausnējas pag.
Olga Šīre - Liezēres pag.
Dace Šnepste - Dzelzavas pag.
Gaida Tīlgale - Dzelzavas pag.
Alfrēds Tiltiņš - Aronas pag.
Valentīns Tumans - Varakļānu pag.
Biruta Vālodze - Vestienas pag.
Ingrīda Vīduša - Lazdonas pag.
Irēna Vilciņa - Ļaudonas pag.
Ēvalds Vilciņš - Ļaudonas pag., Sāviena
Zinaida Zābere - Lubāna, Indrānu pag.
Jānis Zīlīte - Kalsnavas mežniecība
Anna Žvagiņa - Indrānu pag., Visagals
Uldis Žvagiņš - Indrānu pag., Visagals

Sarakstā minēti arī tādi teicēji, ar kuriem pati gan neesmu sarunājusies, bet viņu vietvārdu vākumu ar citu cilvēku starpniecību

esmu izmantojusi. Tie ir: nelaiķis Ēvalds Vilciņš no Sāvienas, Kārlis Kalniņš (1887.-1976.), Liepkalnes skolas skolotājs, kura stāstījumu 1970. gadā pierakstījusi skolotāja M.Kursiņa un 1910. gadā dzimušais Pēteris Priede no Vēķēniem, kura stāstījumu 1990. gadā arī pierakstījusi M.Kursiņa.

РЕЗЮМЕ

В словаре впервые обобщены названия объектов природы Мадонского района. Большинство из них собраны, проверены и уточнены во время экспедиций в 80-ые годы и при подготовке основной карты Латвии М 1:50 000 в 1995-1996 году. Использована также имеющаяся литература и карты. При выборе основного названия объекта природы проведена стандартизация топонимов района, необходимая для создания единой системы географических названий. Поэтому словарь имеет информативный, культурно-исторический характер. Книга предназначена для специалистов, работа которых связана с природой, хозяйством и культурой Мадонского района - работникам волостей, издательств, прессы, службы информации, составителей картографических изданий, а также для учителей, учащихся, краеведов и всех, интересующихся географией, историей и культурой края.

SUMMARY

The book "Madonas rajons. Kalni. Upes. Ezeri. Purvi. Ģeogrāfiska vietvārdu vārdnīca" /Geographical Dictionary of the Place Names. Madona District. Hills. Rivers. Lakes. Bogs. Forests/ is the first dictionary to comprise the names of natural features of Madona district. At the beginning of the book one can find a brief information about the nature of Madona district. The majority of the names have been recorded or checked up during expeditions in 1980ies (at the University of Latvia) and in the years 1995, 1996 (for the Satellite Map of Latvia, scale 1:50 000 at the State Land Service). The preferred names have been selected, i.e., the standardization is done.

The dictionary is of informative, recommendatory normative, cultural and historical character. The dictionary could be useful for specialists of geographical names, cartographers, enthusiasts of regional studies, teachers, students and school-children as well as for wide range of specialists and chiefs, being engaged in nature, economy and cultural history of Madona district.

MADONAS RAJONA ARHEOLOĢIJAS PIEMINEKĻU SARAKSTS

(Latvijas Republikas arheoloģijas pieminekļi. - Latvijas Valsts kultūras pieminekļu
aizsardzības inspekcija, b.g., 101.-112. lpp.)

Valsts aizs. Nr.	Nosaukums	Kateg.	Adrese
15.00001.000	Aroniešu apmetne	R	Madonas raj. Aronas pag. pie Aroniešiem
15.00002.000	Ciskānu akmens krāvums	v	Madonas raj. Aronas pag. pie Ciskāniem un Pumpuriem
15.00003.000	Dietlāvu senkapi (Pendera kalniņš)	R	Madonas raj. Aronas pag. pie Dietlāviem
15.00004.000	Kalnavaitu senkapi	R	Madonas raj. Aronas pag. pie Kalnavaitiem
15.00005.000	Kārklū senkapi	R	Madonas raj. Aronas pag. pie Kārkliem
15.00006.000	Ezermuižas senkapi	R	Madonas raj. Aronas pag. pie Krastkalniem
15.00007.000	Krastkalnu senkapi	R	Madonas raj. Aronas pag. pie Krastkalniem
15.00008.000	Kučuru senkapi (Zviedru kapi)	v	Madonas raj. Aronas pag. pie Kučuriem
15.00009.000	Kusas apmetne un senkapi	R	Madonas raj. Aronas pag. pie Kusas pienotavas un Kaniņām
15.00010.000	Svētais kalns-kulta vieta	v	Madonas raj. Aronas pag. pie Lejaspēciem, Naglas ez. krastā
15.00011.000	Ošinieku senkapi (Ķapu kalniņš)	v	Madonas raj. Aronas pag. pie Ošiniekiem
15.00012.000	Ošinieku Baznīcas kalns-kulta vieta	v	Madonas raj. Aronas pag. pie Ošiniekiem

15.00013.000	Kalnavaitu Karātavu kalns- soda vieta	v	Madonas raj. Aronas pag. pie Pēčiem un Kalnavaitiem
15.00014.000	Lauteres pilskalns	R	Madonas raj. Aronas pag. pie Pilskalniem un Lauteres ez.
15.00015.000	Arnicēnu pilskalns	R	Madonas raj. Aronas pag. pie Ruļiem un Arnicēniem
15.00016.000	Aronas grantsbedru senkapi	v	Madonas raj. Aronas pag. pie Upmalniekiem un Kaijām
15.00017.000	Dārzniecības kalns- pilskalns	R	Madonas raj. Aronas pag. pie Viesienas veikala un pienotavas
15.00018.000	Vālēnu apmetne	R	Madonas raj. Aronas pag. pie Vālēniem
15.00019.000	Zeduļu Baznīcas kalns-kulta vieta	v	Madonas raj. Aronas pag. pie Zeduļiem
15.00020.000	Lazdiešu senkapi	R	Madonas raj. Aronas pag. pie bij. Lazdiešiem
15.00021.000	Trušļu senkapi	v	Madonas raj. Aronas pag. starp Trušļiem un Zlēmetēm
15.00022.000	Zeduļu senkapi	v	Madonas raj. Aronas pag. starp Zeduļiem un Bērziņiem
15.00023.000	Lisiņas (Aizkārķles, Bozēnu) pilskalns	R	Madonas raj. Barkavas pag. Aizkārķlē Lisiņas krastā
15.00024.000	Malmutas apmetne II	R	Madonas raj. Barkavas pag. Malmutas grīvā
15.00025.000	Malmutas apmetne I	R	Madonas raj. Barkavas pag. pie Meirānu kanāla

15.00026.000	Aizkārķles senkapi	v	Madonas raj. Barkavas pag. pie bij. Smelteriem un Šķēļiem
15.00027.000	Bērzaunes viduslaiku pils	R	Madonas raj. Bērzaunes pag. Bērzaunes centrā
15.00028.000	Kapmuižas senkapi	R	Madonas raj. Bērzaunes pag. Kapmuižā
15.00029.000	Aronas kalns-pilskalns	R	Madonas raj. Bērzaunes pag. Madonas-Pļaviņu šosejas 10.km
15.00030.000	Bolēnu Acu avots-kulta vieta	v	Madonas raj. Bērzaunes pag. pie Bolēniem
15.00031.000	Brencēnu senkapi (Kapu kalniņš)	R	Madonas raj. Bērzaunes pag. pie Brencēniem
15.00032.000	Gožu senkapi (Kapu kalniņš)	v	Madonas raj. Bērzaunes pag. pie Gožiem
15.00033.000	Kaņepēnu (Savītes) pilskalns	R	Madonas raj. Vestienas pag. (R.A.) pie Kaņepēniem pie Savītes ez.
15.00034.000	Bindēnu pilskalns	R	Madonas raj. Bērzaunes pag. pie Lāčplēšiem un Kalna Bindēniem
15.00035.000	Lejasbrencēnu senkapi	R	Madonas raj. Bērzaunes pag. pie Lejasbrencēniem
15.00036.000	Lipšu viduslaiku kapsēta ar krustakmeni	v	Madonas raj. Bērzaunes pag. pie Lipšiem
15.00037.000	Lejasgaiziņu senkapi	R	Madonas raj. Bērzaunes pag. pie Pelādām un Lejasgaiziņiem
15.00038.000	Skutēnu senkapi (Kapu kalniņš)	R	Madonas raj. Bērzaunes pag. pie Skutēniem Krustiņu ez. Z krastā

15.00039.000	Sņiķerēnu senkapi (Kapu kalniņš)	R	Madonas raj. Vestienas pag. (R.A.) pie Sņiķerēniem
15.00040.000	Spridzēnu senkapi (Zviedru kapi)	R	Madonas raj. Bērzaunes pag. pie Spridzēniem
15.00041.000	Susurēnu senkapi (Kapu kalniņš)	v	Madonas raj. Bērzaunes pag. pie Susurēniem
15.00042.000	Viesūnēnu senkapi (Kapu kalns)	v	Madonas raj. Bērzaunes pag. pie Viesūnēniem
15.00043.000	Cesvaines viduslaiku pils	R	Madonas raj. Cesvainē
15.00044.000	Cesvaines pilskalns	R	Madonas raj. Cesvainē Cesvaines pils parkā Sūlas upītes kreisajā krastā
15.00045.000	Birznieku senkapi (Zviedru kapsēta)	v	Madonas raj. Cesvainē pie Birzniekiem
15.00046.000	Dālderu Pulvera pagraba kalniņš	v	Madonas raj. Cesvainē pie Dālderiem
15.00047.000	Dālderu senkapi (Kapu kalniņš)	v	Madonas raj. Cesvainē pie Dālderiem
15.00048.000	Grantskalnu senkapi	R	Madonas raj. Cesvainē pie Grantskalniem un Urdavkrastiem
15.00049.000	Grubu skanst- viduslaiku nocietinājums	R	Madonas raj. Cesvainē pie Grubām un Strautmaļiem
15.00050.000	Kalnaspieķu senkapi	R	Madonas raj. Cesvainē pie Kalnaspieķiem
15.00051.000	Lucu senkapi (Bērzkalniņš)	R	Madonas raj. Cesvainē pie Kalnabuldurēm un Lucēm
15.00052.000	Lāģu Baznīcas kalns-kulta vieta	v	Madonas raj. Cesvainē pie Lāģiem
15.00053.000	Lejasgremu senkapi	v	Madonas raj. Cesvainē pie Lejasgremiem

15.00054.000	Nesaulē senkapi	v	Madonas raj. Cesvainē pie Nesaulēm
15.00055.000	Purgaļu senkapi	v	Madonas raj. Cesvainē pie Purgaļiem un Ķelmēm
15.00056.000	Sauliešu senkapi (Kapu kalniņš)	R	Madonas raj. Cesvainē pie Sauliešiem
15.00057.000	Paukšu senkapi	R	Madonas raj. Cesvainē pie Vijupiem un Paukšiem
15.00058.000	Valģu Velna akmens-kulta vieta	v	Madonas raj. Cesvainē pie Valģiem
15.00059.000	Šķilteru senkapi	v	Madonas raj. Cesvainē pie Šķilteriem
15.00060.000	Lauru senkapi	v	Madonas raj. Cesvainē starp Lapačām un Lauriem
15.00061.000	Lejasgalšu senkapi	R	Madonas raj. Cesvainē starp Lejasbriežiem un Lapačām
15.00062.000	Jurguču senkapi	R	Madonas raj. Cesvainē starp Jurgučiem un Lapačām
15.00063.000	Vēršāru senkapi (Krākals)	R	Madonas raj. Cesvainē starp Spridzātiem un Ķaunēniem
15.00064.000	Bakanu ezera mītne	R	Madonas raj. Dzelzavas pag. Bakanu ez. ZA daļā
15.00065.000	Gribažu pilskalns	R	Madonas raj. Dzelzavas pag. pie Gribažām
15.00066.000	Obzermalns- pilskalns	R	Madonas raj. Dzelzavas pag. pie Grigūliem un Kapuļaidēm
15.00067.000	Puntūža senkapi (Zviedru kapi)	R	Madonas raj. Dzelzavas pag. pie Puntūža kroga
15.00068.000	Strūgukalna viduslaiku kapsēta	v	Madonas raj. Dzelzavas pag. pie Strūgām

15.00069.000	Tūjāņu senkapi	v	Madonas raj. Dzelzavas pag. pie Tūjāniem un Birztiņām
15.00070.000	Griguļu senkapi (Kapu kalns)	R	Madonas raj. Dzelzavas pag. pie Griguļiem un Muceniekiem
15.00071.000	Kreklu purva senkapi	R	Madonas raj. Indrānu pag. 1,5 km uz ZZR no Silalāčiem
15.00072.000	Abaines apmetne I	R	Madonas raj. Indrānu pag. Abaines kreisajā krastā pie ietekas Aiviekstē
15.00073.000	Dzedzickstes apmetne I	R	Madonas raj. Indrānu pag. Aiviekstes labajā krastā pretim Abaines ietekai
15.00074.000	Meirānu senkapi (Kara kapi)	R	Madonas raj. Indrānu pag. Meirānos pie Pērlēm
15.00075.000	Aboras apmetne I	R	Madonas raj. Indrānu pag. pie Aboras ietekas Abainē
15.00076.000	Nainiekstes apmetne	R	Madonas raj. Indrānu pag. pie Nainieka ezeriņa
15.00077.000	Karātavu kalns-soda vieta	v	Madonas raj. Indrānu pag. pie Pilskalniem
15.00078.000	Visagala (Brākaļu) pilskalns	R	Madonas raj. Indrānu pag. pie Visagala kapsētas
15.00079.000	Baznīcas kalniņš-kulta vieta	v	Madonas raj. Indrānu pag. pie Visagala kapsētas
15.00080.000	Zaļmežnieku senkapi	R	Madonas raj. Indrānu pag. pie Zaļmežniekiem
15.00081.000	Līčagala apmetne un senkapi	R	Madonas raj. Indrānu pag. pie bij. Krēsliņiem
15.00082.000	Abaines apmetne II	R	Madonas raj. Indrānu pag. uz D no Abaines apmetnes I

15.00083.000	Aboras apmetne II	R	Madonas raj. Indrānu pag. uz D no Aboras apmetnes I
15.00084.000	Dzedzīkstes apmetne II	R	Madonas raj. Indrānu pag. uz DR no Dzedzīkstes apmetnes I
15.00085.000	Aizbetņu apmetne	R	Madonas raj. Jumurdas pag. pie Aizbetnēm
15.00086.000	Aizbetņu senkapi (Kapu kalniņš, Mājas kalns)	R	Madonas raj. Jumurdas pag. pie Aizbetnēm
15.00087.000	Cirstu skanste (Valvītes)-viduslaiku nocietinājums	R	Madonas raj. Jumurdas pag. pie Cirstiem
15.00088.000	Dreimaņu senkapi (Krievu kapi)	R	Madonas raj. Jumurdas pag. pie bij. Dreimaņiem
15.00089.000	Sīļu Badakmenskulta vieta	R	Madonas raj. Jumurdas pag. pie bij. Sīļiem
15.00090.000	Tjaku-Viesaku senkapi (Velna klēpjī)	R	Madonas raj. Jumurdas pag. starp bij. Tjakiem un Viesakām
15.00091.000	Daktiņu senkapi (Kapu kalns)	R	Madonas raj. Kalsnavas pag. pie Daktiņiem
15.00092.000	Jaurūcēnu senkapi (Krievu kapi)	R	Madonas raj. Kalsnavas pag. pie Jaunrūcēniem
15.00093.000	Treikaiņu senkapi (Zviedru, Krievu kapi)	v	Madonas raj. Kalsnavas pag. pie Treikaiņiem
15.00094.000	Tutenu senkapi (Zviedru kapi)	R	Madonas raj. Kalsnavas pag. pie Tuteniem
15.00095.000	Kalsnavas baznīcas senkapi	R	Madonas raj. Kalsnavas pag. pie Veckalsnavas lut. baznīcas

15.00096.000	Matisēnu senkapi	R	Madonas raj. Kalsnavas pag. pie bij. Matisēniem
15.00097.000	Īvēnu senkapi (Kapu kalns)	v	Madonas raj. Kalsnavas pag. pie Īvēniem
15.00098.000	Salu ezera mītne	R	Madonas raj. Lazdonas pag. Salu ezerā pie Smeniem
15.00099.000	Lazdonas pilskalns	R	Madonas raj. Lazdonas pag. Smeceres silā
15.00100.000	Dzeņu senkapi	R	Madonas raj. Liezeres pag. Dzeņos pie Avotiņiem
15.00101.000	Liezeres ezera mītne	R	Madonas raj. Liezeres pag. Liezeres ez. Z daļā Stārķu saliņā
15.00102.000	Lubejas pilskalns	R	Madonas raj. Liezeres pag. Lubejā pie Krievlejšiem
15.00103.000	Ozolmuižas senkapi	R	Madonas raj. Liezeres pag. Ozolmuižā pie Palejšiem
15.00104.000	Avotiņu senkapi	R	Madonas raj. Liezeres pag. pie Avotiņiem un Ogrīņiem, Ogressilā pie Avotiņu pilskalna
15.00105.000	Bluku senkapi	R	Madonas raj. Liezeres pag. pie Blukām
15.00106.000	Cērpu senkapi (Bērzu kalniņš)	v	Madonas raj. Liezeres pag. pie Cērpiem
15.00107.000	Cērpu viduslaiku kapsēta (Ogu kalniņš)	v	Madonas raj. Liezeres pag. pie Cērpiem
15.00108.000	Dārznieku senkapi	v	Madonas raj. Liezeres pag. pie Dārzniekiem
15.00109.000	Dzeņu senkapi (Kapukalns)	v	Madonas raj. Liezeres pag. pie Dzeņiem

15.00110.000	Lapēnu senkapi (Mēra kapi)	v	Madonas raj. Liezeres pag. pie Lapēniem
15.00111.000	Lejasstukļu senkapi	R	Madonas raj. Liezeres pag. pie Lejasstukļiem
15.00112.000	Gulbēres senkapi	v	Madonas raj. Liezeres pag. pie Mauriņiem
15.00113.000	Avotiņu pilskalns	R	Madonas raj. Liezeres pag. pie Ogriņiem un Avotiņiem, Ogressilā
15.00114.000	Ogriņu apmetne	v	Madonas raj. Liezeres pag. pie Ogriņiem
15.00115.000	Pelavu senkapi	R	Madonas raj. Liezeres pag. pie Pelavām
15.00116.000	Piekalneskurmu viduslaiku kapsēta	v	Madonas raj. Liezeres pag. pie Piekalneskurmiem
15.00117.000	Puļķu senkapi	R	Madonas raj. Liezeres pag. pie Puļķiem
15.00118.000	Puļķu Velna akmens-kulta vieta	R	Madonas raj. Liezeres pag. pie Puļķiem
15.00119.000	Tirguskalna senkapi	R	Madonas raj. Liezeres pag. pie Tirguskalniem
15.00120.000	Liezeres pilskalns	R	Madonas raj. Liezeres pag. pie Vecvēķiem un Jaunvēķiem
15.00121.000	Zvejnieku senkapi (Zviedru kapi)	v	Madonas raj. Liezeres pag. pie bij. Zvejniekiem, Ogres kreisajā krastā
15.00122.000	Lejasvieglo senkapi	v	Madonas raj. Liezeres pag. pie bij. Lejasvieglajiem
15.00123.000	Salnaskroga senkapi	R	Madonas raj. Liezeres pag. pie bij. Salnaskroga, Liezeres un Cesvaines ceļu krustojumā

15.00124.000	Aronmūrnieku senkapi	R	Madonas raj. Mārcienas pag. pie Aronmūrniekiem un Celmiņiem
15.00125.000	Blieķukalna senkapi (Kapiņu sils)	R	Madonas raj. Mārcienas pag. pie Blieķukalniem
15.00126.000	Brāžu senkapi (Zviedru kapi)	v	Madonas raj. Mārcienas pag. pie Brāžiem
15.00127.000	Jaunandrānu senkapi	v	Madonas raj. Mārcienas pag. pie Jaunandrāniem
15.00128.000	Mārcienas pilskalns	R	Madonas raj. Mārcienas pag. pie Jānēniem
15.00129.000	Oliņu senkapi	R	Madonas raj. Mārcienas pag. pie Oliņiem
15.00130.000	Pilskalns	R	Madonas raj. Mārcienas pag. pie Pilskalniem
15.00131.000	Plekšēnu Zviedru skanstis-viduslaiku nocietinājums	R	Madonas raj. Mārcienas pag. pie Plekšēniem
15.00132.000	Viļumu viduslaiku kapsēta	v	Madonas raj. Mārcienas pag. pie Viļumiem
15.00133.000	Lejnieku senkapi (Kapu kalniņš)	v	Madonas raj. Mārcienas pag. pie bij. Lejniekiem
15.00134.000	Sildu pilskalns	R	Madonas raj. Mētrienas pag. pie Pilskalniem
15.00135.000	Rijzemju Baznīckalniņš-kulta vieta (nopostīts - R.A.)	v	Madonas raj. Mētrienas pag. pie Rijzemēm
15.00136.000	Zviedrukalna senkapi	R	Madonas raj. Mētrienas pag. pie Zviedrukalniem
15.00137.000	Asnes apmetne I	R	Madonas raj. Ošupes pag. Asnas krastā

15.00138.000	Eiņu apmetne	R	Madonas raj. Ošupes pag. Klānu mežniecībā pie Eiņu ez.
15.00139.000	Stūrmeža senkapi	v	Madonas raj. Ošupes pag. Stūrmežā pie A.Poča mājām
15.00140.000	Zvidzianas kroga apmetne	R	Madonas raj. Ošupes pag. Zvidzienā pie Plūdmaļiem
15.00141.000	Smaudžu senkapi	R	Madonas raj. Ošupes pag. pie Smaudžiem
15.00142.000	Asnes apmetne II	R	Madonas raj. Ošupes pag. uz ZA no Asnes apmetnes I
15.00143.000	Aizāru senkapi (Augstā sala)	R	Madonas raj. Praulienas pag. pie Aizārēm
15.00144.000	Aizpurvu senkapi (Krāsmata)	R	Madonas raj. Praulienas pag. pie Aizpurviem
15.00145.000	Baltiņu senkapi	R	Madonas raj. Praulienas pag. pie Baltiņiem
15.00146.000	Praulienas senkapi (Krāsmata)	R	Madonas raj. Praulienas pag. pie Imantām, Atmatām un Kalnakmenājiem
15.00147.000	Ubānu Baznīckalns (Ozolkalns)	R	Madonas raj. Praulienas pag. pie Ilgsalām un Ozolkalniem un bij. Lejasubāniem
15.00148.000	Rožu senkapi	R	Madonas raj. Praulienas pag. pie Rozēm un Praulienas kapsētas
15.00149.000	Sīļu senkapi (Kapu kalniņš)	R	Madonas raj. Praulienas pag. pie Sīļiem
15.00150.000	Trakšu senkapi	R	Madonas raj. Praulienas pag. pie Trakšu fermas

15.00151.000	Upsta senkapi	R	Madonas raj. Praulienas pag. pie Upstiem
15.00152.000	Praulienas skolas senkapi	R	Madonas raj. Praulienas pag. pie bij. Praulienas skolas
15.00153.000	Ubānu pilskalns	R	Madonas raj. Praulienas pag. pie bij. Lejasubāniem
15.00154.000	Vecsaikavas (Kapukalnu) senkapi	R	Madonas raj. Praulienas pag. pie bij. Vecsaikavas kroga, Vecsaikavā, pie Kapukalniem
15.00155.000	Ganiņu viduslaiku kapsēta	v	Madonas raj. Praulienas pag. starp Kaspariem, Vālantiem un Ganiņu ez.
15.00156.000	Biksēres senkapi (Kapu kalns)	v	Madonas raj. Sarkaņu pag. Biksērē pie Rūpniekiem
15.00157.000	Ižezera ezera mītne	R	Madonas raj. Sarkaņu pag. Ižezera ZR daļā pie Ezerlaukiem
15.00158.000	Patkules senkapi	R	Madonas raj. Sarkaņu pag. Patkulē pie Graudu krejotavas
15.00159.000	Doriņu senkapi	v	Madonas raj. Sarkaņu pag. pie Doriņiem
15.00160.000	Kapmaļu senkapi	R	Madonas raj. Sarkaņu pag. pie Kapmaļiem
15.00161.000	Kalnapieterēnu senkapi	v	Madonas raj. Sarkaņu pag. pie Kalnapieterēniem
15.00162.000	Lejaskujauguļu senkapi	R	Madonas raj. Sarkaņu pag. pie Lejaskujauguļiem
15.00163.000	Rēķu viduslaiku kapsēta	v	Madonas raj. Sarkaņu pag. pie Rēķiem
15.00164.000	Strupīšu senkapi (Kapu kalniņš)	R	Madonas raj. Sarkaņu pag. pie Strupīšiem

15.00165.000	Vecdilhaņu senkapi	R	Madonas raj. Sarkaņu pag. pie Vecdilhaņiem
15.00166.000	Īvānu Velnakmens-kulta vieta	R	Madonas raj. Sarkaņu pag. pie Īvāniem
15.00167.000	Jaunzemju Baznīcas kalns-kulta vieta	v	Madonas raj. Sarkaņu pag. starp Kaļviem un Jaunzemjiem
15.00168.000	Piķa purva senkapi (Krievu sala)	R	Madonas raj. Sausnējas pag. Piķa purvā, pie Kaukuriem
15.00169.000	Baltavas pilskalns, viduslaiku pils	R	Madonas raj. Sausnējas pag. pie Jaunogriņiem
15.00170.000	Liepkalnes baznīcas senkapi	R	Madonas raj. Sausnējas pag. pie Liepkalnes baznīcas
15.00171.000	Jākaīņu senkapi	R	Madonas raj. Sausnējas pag. pie Pagrabiņiem un bij. Jākaīņiem
15.00172.000	Skudru pilskalns-kulta vieta	R	Madonas raj. Sausnējas pag. pie bij. Skudrām
15.00173.000	Priekšēnu pilskalns (Pumpiņkalns)	R	Madonas raj. Sausnējas pag. pie Vecpriekšēniem
15.00174.000	Vecpriekšēnu senkapi	R	Madonas raj. Sausnējas pag. pie Vecpriekšēniem
15.00175.000	Silnieku senkapi	R	Madonas raj. Varakļānu pag. Silniekos pie Varakļānu-Madonas, Varakļānu-Jēkabpils šoseju krustojumā
15.00176.000	Putna kalns-pilskalns	R	Madonas raj. Vestienas pag. pie Kadiķiem
15.00177.000	Vējavas pilskalns	R	Madonas raj. Jumurdas pag. (R.A.) pie Pilskalniem

15.00178.000	Kalnaķelēnu senkapi	R	Madonas raj. Vestienas pag. pie Riekstiem un bij. Ķelēniem
15.00179.000	Lindēnu (Sloku) apmetne un senkapi (Kapu kalns, Kumeļa kalniņš)	R	Madonas raj. Vestienas pag. pie Slokām un Lindēniem Talejas ezera R krastā
15.00180.000	Tropeļu senkapi (Kapu kalns, Zviedru kapi)	R	Madonas raj. Vestienas pag. pie Tropelēm
15.00181.000	Kāla kroga senkapi	R	Madonas raj. Vestienas pag. pie Vēveriem, pie bij. Kāla kroga
15.00182.000	Dzišļu senkapi	R	Madonas raj. Vestienas pag. pie bij. Dzišļiem Kaķīša (Viešūra) ezera krastā
15.00183.000	Boķu senkapi (Kapu kalns, Vilku kalns)	R	Madonas raj. Vestienas pag. starp Bunkāniem un Talejas ez.
15.00184.000	Indrānu senkapi (Zviedru kapi)	v	Madonas raj. Vestienas pag. starp Upeniekiem un Indrāniem, Liepkalnes-Vestienas ceļu un Vesetu
15.00185.000	Ērgļu Skanstes kalniņš-pilskalns	R	Madonas raj. Ērgļu pag. Ogres kreisajā krastā pie Ērgļu dzirnavām
15.00186.000	Danderu Upurozols-kulta vieta	v	Madonas raj. Ērgļu pag. pie Danderiem
15.00187.000	Indrānu senkapi	R	Madonas raj. Ērgļu pag. pie Indrāniem
15.00188.000	Jaunāķēņu senkapi	v	Madonas raj. Ērgļu pag. pie Jaunāķēniem

15.00189.000	Kaivēnu pilskalns	R	Madonas raj. Ērgļu pag. pie Kaivēniem
15.00190.000	Rezēnu senkapi (Kapu kalns)	R	Madonas raj. Ērgļu pag. pie Lejasrezēniem
15.00191.000	Baltiņu senkapi (Velna klēpis)	R	Madonas raj. Ērgļu pag. pie bij. Baltiņiem
15.00192.000	Ērgļu viduslaiku kapsēta	v	Madonas raj. Ērgļu pag. pie Ērgļu izpildkomitejas ēkas
15.00193.000	Ērgļu viduslaiku pils	R	Madonas raj. Ērgļu pag. pie Ērgļu slimnīcas
15.00194.000	Ķikutu senkapi (Kapu kalniņš)	R	Madonas raj. Ērgļu pag. starp Kaivēniem un Odzītēm Kokneses-Ērgļu ceļa malā
15.00195.000	Driķņu senkapi	R	Madonas raj. Ļaudonas pag. pie Driķšu ez., Ļaudonas-Beļavas lielceļa labajā pusē
15.00196.000	Sāvienas pilskalns	R	Madonas raj. Ļaudonas pag. pie Driķņu ez.
15.00197.000	Driķu senkapi (Zviedru kapi)	R	Madonas raj. Ļaudonas pag. pie Driķiem
15.00198.000	Jaunzemju dobumakmens- kulta vieta	v	Madonas raj. Ļaudonas pag. pie Jaunzemjiem
15.00199.000	Kapsiliņu senkapi (Bada kapi)	R	Madonas raj. Ļaudonas pag. pie Kapsiliņiem
15.00200.000	Midzenīcu apmetne	v	Madonas raj. Ļaudonas pag. pie Midzenīcām
15.00201.000	Rūcēnu senkapi (Krievu kapi)	v	Madonas raj. Ļaudonas pag. pie Rūcēniem

15.00202.000	Siliešu senkapi (Smiltiena)	R	Madonas raj. Ļaudonas pag. pie Sīliešiem starp Aivieksti un Ļaudonas- Mētrienas lielceļu
15.00203.000	Vilču senkapi (Zviedru kapi)	R	Madonas raj. Ļaudonas pag. pie bij. Vilcēm
15.00204.000	Ļaudonas viduslaiku kapsēta	v	Madonas raj. Ļaudonas pag. Pie bij. Ļaudonas luteriešu baznīcas
15.00205.000	Sāvienas (Jokstu) senkapi	R	Madonas raj. Ļaudonas pag. pie bij. Jokstiem
15.00206.000	Ķepšu senkapi (Kapu kalniņš)	v	Madonas raj. Ļaudonas pag. pie Ķepšiem
15.00207.000	Ļaudonas viduslaiku pils	R	Madonas raj. Ļaudonas pag. Ļaudonā

R - republikas nozīmes arheoloģijas pieminekļi

v - vietējās nozīmes arheoloģijas pieminekļi

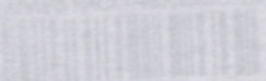
Ruta Avotiņa

MADONAS RAJONS
Kalni. Upes. Ezeri. Purvi. Meži.
Ģeogrāfiska vietvārdu vārdnīca

Redaktore: Aina Blinkena
Zinta Goba

Tehniskā redaktore: Māra Šterna
Korektore: Zane Cekula
Otilija Kovaļevska
Datorsalikums: Māra Šterna

Metiens: 500 eks.
Iespriests: "Svētdienas Rīts" tipogrāfijā
Rīga LV-1006,
Aizkraukles ielā 21, tālr. 558714
Pasūtījuma Nr. 229

0911 27028
0022
ANALIS NACK THEA BOSTON MA

030404778

2.50

OBLIGĀTAIS
EKSEMPĻS

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304047779

99-3
L 120

